

Alexandre Dumas

A kaméliás hölgy

Fordította: Csergő Hugó

Azt hiszem, az ember csak akkor teremthet alakokat, ha előzőleg hosszan tanulmányozza az embereket, éppen úgy, mint ahogy idegen nyelvet sem beszélhetünk addig, amíg alaposan meg nem tanultuk.

Mivel még nem érkeztem el ahhoz a korhoz, amikor az ember már kitalál, meg kell elégednem azzal, hogy egyszerűen elbeszélék.

Kérem tehát az olvasót, legyen meggyőződve e történet hitelességéről. Történetem személyei - a hősnő kivételével - mai napig is élnek még.

Egyébként pedig elég tanúja volt Párizsban azoknak az eseményeknek, amelyeket most összegyűjtve elmondok, és ha az én tanúskodásom nem volna elegendő, ők bármikor megerősíthetik minden állításomat. Egy véletlen körülmény folytán azonban csak én írhatom meg e történetet, amelynek utolsó részleteinél csak magam voltam jelen, és így más nem tudná a maga teljes érdekességében elmondani.

Íme, hogyan jutottak tudomásomra ezek az utolsó részletek.

Ezernyolcszáznegyvenhét március tizenkettedikén egy nagy sárga hirdetés ötlött a Lafitte utcában a szemembe. Elolvastam, és megtudtam belőle, hogy árverés lesz, amelyen bútorok, fényűzési tárgyak és ritkaságok kerülnek dobra. Az árverést haláleset miatt írták ki, de a hirdetés nem nevezte meg a halottat, csupán azt adta tudtul, hogy az árverést a d'Antin utca 9. számú házában fogják megtartani, március tizenhatodikán, délután egy és öt óra között.

A hirdetés bejelentette azt is, hogy tizenharmadikán és tizennegyedikén az érdeklődők megtekinthetik a lakást és a bútorokat.

Mindig szerettem a művészeti ritkaságokat. Elhatároztam hát, hogy nem fogom elszalasztani az alkalmat, és ha nem vásárolok is, legalább megnézem, mi kerül árverésre.

Következő napon elmentem a d'Antin utcába, a kilences szám alá.

Noha még korán volt, akadt már a lakásnak látogatója és látogatónője, akik - bár a ruhájuk bársonyból és kasmírból volt, s a kapu előtt saját fogatuk várta őket - meglepetten, sőt csodálattal nézték a szemük előtt feltáruló pompát.

Később én is megértettem ezt a csodálkozást, mert amikor magam is körütekintettem kissé, könnyűszerrel rájöttem, hogy egy kitartott nő lakásán vagyok. Ha pedig van valami, amit a nagyvilági asszony szívesen megtekint, hát akkor ez az: az ilyen asszonyok lakásának berendezése, akiknek hintója naponta sárt fröccsent az övékére, akiknek rendesen az övéké mellett van páholyuk a *Nagyoperában* és az *Olasz Operában*, és akik egész Párizst elkápráztatják bűnös szépségükkel, gazdag ékszereikkel és botrányaikkal.

Az a nő, akinek lakásán voltunk, immár meghalt, és ezért a legerényesebb asszonyok is behatolhattak szobáiba. A halál megtisztította ennek a ragyogó kloáknak levegőjét, és különben is, a hölgyeknek megvolt az a mentségük, ha erre szükség volt, hogy árverésre jöttek, és fogalmuk sem volt arról, hogy tulajdonképpen kihez lépnek be. Olvasták a hirdetéseket, meg akarták szemlélni azt, amit a falragaszok hirdettek, hogy már előre választhassanak. Hiszen oly természetes ez az egész. Ez azonban nem gátolta őket abban, hogy e csodáknak közepette is azt ne fürkésszék, hogyan is élt ez a nő, akiről kétségtelenül különös dolgokat meséltek nekik.

Ámde a nagy titok meghalt az istennővel együtt, és a kegyes hölgyek minden igyekezetük ellenére sem fedezhettek fel mást, mint csupán azt, ami a halál után került eladásra. Abból, ami még életében itt megvehető volt: abból nem láthattak semmit.

Különben pedig volt itt bőven mit venni. A bútorzat gyönyörű volt. Rózsafából készült rokokó bútorok, Boulle faragványai, sèvres-i meg kínai vázák, meissenai porcelán szobrocskák, selyem, bársony, csipke garmaiban.

Fel s alá sétálgattam a lakásban, és nyomon követtem a kíváncsiskodó asszonyokat, akik most egy színes szövettel kárpitozott szobába léptek, és éppen én is be akartam lépni, amikor szinte zavart mosollyal az ajkukon gyorsan visszajöttek, mintha szégyellték volna azt, amit odabenn felfedeztek. Ez csak fokozta vágyamat, hogy behatoljak a szobába. Ez volt az öltözőszobája az elhunytnak, és minden apró részlet arra vallott, hogy tulajdonosa itt fejtette ki a legképrázatosabb fényűzést.

Egy hatalmas asztalon, amely közvetlenül a fal mellett állott, és amely mintegy három láb széles és hat láb hosszú volt, ott csillogott Aucocnak és Odiotnak minden kincse. Gyönyörű gyűjtemény volt, és az ezernyi tárgyacska között, mely mind olyan fontos egy ilyen asszony öltözködéséhez, nem akadt csak egy is, amit nem ezüsthől vagy aranyból vertek volna. De nyilvánvaló volt az is, hogy ez a gyűjtemény csak apránként gyülemlett így fel, és nem egyazon szerelem egészítette ki ilyen teljessé.

Engem, aki nem rettentem meg egy kitartott asszony öltözőszobájának láttán, inkább mulattatott az, hogy ezeket a részleteket is láthatom, és észrevettem, hogy ezek a gyönyörűen csiszolt szerszámok különböző kezdőbetűkkel meg címekkel voltak ékesítve.

Kíváncsian nézegettem ezeket a tárgyakat, amelyek mindegyike a szegény leány egy újabb prostitúciójáról beszélt, és elgondoltam magamban, hogy Isten elnéző volt vele szemben, mert hiszen nem engedte, hogy a szokásos bűnhődés érje utol szegényt, hanem szépségének és fényűzésének teljében szólította el a földről, mielőtt megöregedett volna, ami az ilyen asszonyoknak első halála.

És valóban, van-e szomorúbb látvány - kivált asszonyoknál - a bűn megvénhedésénél? Amikor már elveszíti a méltóságát, és nem tud többé érdeklődést kelteni. Az örökös szánombánom, nem azért, amiért rossz útra lépett, hanem mert elhibázta a számvetést, és rosszul gazdálkodott a pénzével, íme, ez az, ami mindenekfelett szomorú. Ismertem egy félvilági nőt, akinek a múltjából nem maradt meg más, mint egy leánya. A nő kortársai azt mondták, hogy ez a leány éppen olyan szép, mint amilyen az anyja volt annak idején. Louise volt a neve ennek a szerencsétlen teremtésnek, akit anyja csak azért nevezett leányának, hogy azután az táplálja őt öregségében, mint ahogyan ő is etette a gyermeket kicsiny korában. A leány pedig szót fogadott anyjának, és anélkül, hogy akarta, hogy szenvedélye csábította volna, vagy hogy élvezete lett volna benne: úgy átengedte magát szomorú kenyérkeresetének, mintha az lett volna a tanult mestersége, ha egyáltalán gondoltak volna arra, hogy valamire taníttassák.

Mivel örökös és korai dorbézolásban volt csak része, amihez hozzájárult az is, hogy a leány állandóan betegeskedett, kialudt benne az a képesség, amivel megkülönböztethette volna a jót a rossztól, s bár Isten talán megáldotta evvel a képességgel, de mit használt az, ha nem volt senki, aki jó ösztöneit fejlessze.

Sohasem feledem el ezt a fiatal leányt, aki majdnem mindennap ugyanabban az órában végigment a körutakon. Az anyja kísérte állandóan és oly kitartóan, akár egy igazi anya kísérte volna igazi leányát. Akkor még magam is fiatal voltam, és szívesen fogadtam századom könnyű erkölceit... De azért emlékszem, hogy ez a gyalázatos felügyelet már akkor is utálattal és undorral töltött el.

Képzeljék még hozzá, hogy soha szűz leány arca nem fejezett ki annyi ártatlanságot, mint ezé a nőé, akinek vonásain bizonyos mélabús szenvedés tükröződött.

Mintha a lemondás öltött volna testet.

És egy napon felragyogott ennek a leánynak az arca. Mintha a züllés közepette, melybe anyja sodorta, Isten különös kegye a boldogság egy sugarát küldte volna a vétkezőnek... És végre is, aki gyengének teremtette, miért hagyta volna minden vigasz nélkül, életének fájdalmas súlya alatt? Egy napon észrevette, hogy másállapotban van, és ami még szép és érintetlen volt lelkében, az megreszketett az örömtől. Különösek a lélek menedékei. Louise örömmel sietett anyjához, hogy elmondja neki ezt a hírt, mely oly boldoggá tette. Szégyenletes elmondanunk, azonban nem az a célunk, hogy kiagyalt erkölcstelenségeket beszéljünk el, hanem igaz történetet mondunk el, melyet talán jobb lenne, ha elhallgatnánk, ha nem hinnők, hogy időről időre fel kell tárnunk ezeknek a szerencsétlen lényeknek mártíromságát, akiket meghallgatás nélkül ítélnék el, és megbírálás nélkül vetnek meg; szégyenletes elmondanunk, ismételjük, de az anya azt felelte a leánynak, hogy már kettőjükre sem keres eleget, ha meg hárman lennének, akkor szükségét is látnának, hogy az ilyen gyermekek fölöslegeseek, és hogy a terhesség tulajdonképpen elveszített idő.

Következő napon az anya egy barátnője jött hozzájuk, aki szülésznő volt; Louise néhány napig az ágyat nyomta, aztán pedig felgyógyult, de gyengébb és sápadtabb volt, mint valaha.

Három hónappal utóbb akadt ember, akinek szegényen megesett a szíve, és segédkezet nyújtott neki testi és lelki felépülésében. Azonban az utolsó megrázkódtatás túlságosan heves volt, és Louise meghalt a magzatelhajtás következtében.

Az anyja még él: miből? Isten tudja.

Ez a történet motoszkált fejemben, miközben az ezüst szerszámocskákat bámultam, és úgy látszik, elég sok időt töltöttem így merengéssel, mert immár senki sem volt a lakásban rajtam és egy örön kívül, aki éber figyelemmel kísérte, nem csenek-e el valamit.

Odamentem a derék emberhez, akinek ilyen nyugtalanságot okoztam.

- Uram - mondtam -, nem tudja, kérem, ki lakott itt?

- Gautier Margit kisasszony - felelte.

Név szerint is, látásból is ismertem ezt a leányt.

- Hogyan - szoltam az őrhöz -, Gautier Margit meghalt?

- Igen, uram.

- És mikor?

- Azt hiszem, már három hete.

- És miért mutogatják a lakást?

- Mert a hitelezői azt gondolták, hogy ez csak fokozza a vásárlási kedvet. Az emberek láthatják, milyen hatást tesznek így a bútorok és kárpitok. Hiszen tetszik érteni. Ettől azután megjön a kedvük a vásárláshoz.

- Tehát adósságai voltak?

- Ó, uram, de még mennyi!

- De hát az árverés fedezni fogja?

- Sőt, még marad is.
- És mi történik a felesleggel?
- A családnak jut.
- Hát volt családja?
- Úgy látszik, igen.
- Köszönöm, uram.

Az őr, aki így most már megnyugodhatott szándékaimat illetően, köszönt, én pedig távoztam.

„Szegény leány - gondoltam magamban hazamenet -, ugyancsak szomorú körülmények között halhatott meg, mert az ő világában csak addig akadnak barátok, amíg a nők egészségesek.” És akaratom ellenére is megesett a szívem Gautier Margit sorsán.

Talán nevetségesnek tetszik ez sokak szemében, de én végtelenül elnéző vagyok az ilyen nők iránt, és nem is igyekszem mélyebben vizsgálni ezt az elnézést.

Egy napon, mikor valami útlevélügyben a prefektúrán akadt dolgom, láttam, amint az egyik mellékutcában két zsandár egy ilyen lányt kísért. Nem tudom, mit követett el a leány, csak annyit mondhatok, hogy forró könnyek patakozottak szeméből, miközben lehajolt, hogy egy néhány hónapos kisgyermeket megcsókoljon, akitől most elszakítják... E nap óta nem tudom többé csak úgy első látásra megvetni ezeket a nőket.

Az árverés tizenhatodikára volt kitűzve.

A látogatások és az árverés között egynapi időközot hagytak, hogy a kárpitosok leszedhessék a kárpitokat, függönyöket stb.

Akkoriban tértem haza egy nagyobb utazásról. Így aztán elég természetes volt, hogy nem értesítettek Margit haláláról azoknak az újdonságoknak során, melyeket a jó barátok rendszeren elmondanak annak, aki éppen akkor tér vissza a fővárosba. Margit szép volt ugyan, de amilyen sokat beszélnek a felkapott nőkről életükben, annyira hallgatnak róluk, amikor elhunynak. Az ilyen nap csillogás nélkül nyugszik le, éppen úgy, mint ahogyan felkel. Halálukról, ha fiatalon hunynak el, valamennyi kedvesük egyszerre értesül, mert Párizsban egy-egy ismertebb félvilági nőnek valamennyi kedvese szinte bizalmas meghittségben él egymással. Egyik a másiknak elmondja a halottra vonatkozó kedves kis emlékeit, azután folytatják életüket, melyet az egész esemény még csak egy könnycsepp erejéig sem zavar meg.

Manapság, amikor valaki huszonöt éves elmúlt, a könny bizony ritka dologgá válik, az ember már nem ontja akárkiért. Legfeljebb, ha a szülőket siratják meg, azokat is annyira, amennyire megfizették, és annak az árnak arányában, amelyet ezért hátrahagytak...

Ami engem illet, bár az én kezdőbetűim nem ékeskedtek Margit csecsebecséin, ösztönszerű elnézésemnél és annál a természetes szájalomnál fogva, amelyet az imént vallottam meg, önkéntelenül is egyre a leány halálára gondoltam, és talán tovább is töprengtem a halála fölött, mint amennyi időt az eset megérdemelt volna.

Emlékeztem, hogy sokszor találkoztam Margittal a Champs-Élysées-n, ahová mindennap kikocsizott kis kék hintaján, két pompás pejlovával. Ilyenkor rendszeren meglepett az az előkelő megjelenés, amely pályatársnőitől megkülönböztette, és amely még jobban kiemelte igazán kivételes szépségét.

Ezeket a szerencsétlen teremtéseket, valahányszor kikocsiznak, kíséri valaki - Isten tudja, kicsoda.

Mivelhogy egy férfi sem szeret tüntetni azzal, hogy kihez fűzik éjjeli szeretkezései, viszont ezek a nők irtóznak az örökös egyedüllétől, sétakocsizásaik vagy sétáik alkalmával magukkal visznek valakit, akinek - kevésbé szerencsés lévén - nincsen kocsija, vagy egy-egy élemedett dámát, akinek elegáns öltözéke ki tudja, honnan származik, és akihez bizalommal fordulhat mindenki, aki részleteket kíván megtudni annak életéből, akit kísér.

Margitnak nem volt ilyen öregasszonya. Mindig magányosan kocsizott ki a Champs-Élysées-re, s amennyire csak lehetett, behúzódott hintaja mélyére. Télen rendszeren nagy kasmírkendőbe burkolózott, nyáron pedig könnyű és nagyon egyszerű ruhákba öltözött. Kedvenc sétái közben számtalan ismerőssel találkozott, de értette a módját, hogy úgy mosolyogjon feléjük, hogy mosolyát csak azok vegyék észre, akiknek szólt. Hercegnők szoktak így mosolyogni.

Nem ott kocsizott, ahol társnői: a Champs-Élysées köröndje táján, hanem a Bois sűrűjébe vitte magát. Itt azután leszállt fogatáról, körülbelül egy óra hosszat gyalog sétált, majd pedig újra kocsiba ült, amely sebes ügetéssel vitte haza.

Ez a néhány körülmény, amelyet személyes tapasztalatból ismertem, most mind feltámadt emlékezetemben, és szántam az elhunytat, mint ahogyan az ember sajnál egy váratlanul elpusztult szép, művészi munkát.

Margit bájos szépségéhez foghatót keresve sem lehetett találni.

Szinte túl magas volt és sovány, de ismerte a művészetét annak, hogyan lehet öltözkével eltüntetni azt, amit a természet nem egészen tökéletesen alkotott rajta. Kasmírja mögül, melynek vége a földet söpörte, imitt-amott kilátszottak selyemszoknyájának bő fodrai, kebléhez szorított prémes karmantyúját pedig, amelyben kezét melengette, ügyesen elrendezett fodrok vették körül, úgy, hogy a legkövetelőbb szem sem talált kivetnivalót abban, ami a vonalak finom körrajzát illethette.

Csodás kis feje kacérkodásra volt teremtvé. Egészen parányi kis főcske volt az - és mint Musset mondaná - az anyja is azért gyúrta ilyenre, mert előrelátó gondossággal gyúrta.

Aki maga elé tud képzelni egy leírhatatlanul bájos, ovális arcot, melyet két gyönyörű fekete szem tesz élénké, szemöldököt, amely oly tökéletesen ível, mintha oda volna festve, rózsaszínű arcot, finom egyenes orrot, melynek orrlyukai a lélegzetvételnél szinte remegni tetszenek az érzéki mámor után való vágytól, és végül szabályos, kicsiny szájat rajzol ebbe az arcba, az maga előtt láthatja ezt a gyönyörű, tökéletes főt. Kicsiny ajkait félig nyitva tartotta, úgy, hogy gyöngyhöz hasonló fogsora kivillant mögüle; arcbőre pedig hamvas volt, mint az őszibarack, amelyet még nem érintett emberi kéz.

Haja fekete volt, mint az ében, és hullámos. Úgy fésültette magát, hogy haja elől szélesen rásimult homlokára, azután pedig elrejtőzött nyakszirtje fölött, úgy, hogy szép kis füleinek csupán a csücske látszott ki, amelyben két gyémánt fülbevaló csillogott. Ezeknek értéke mintegy négy-ötezer frank lehetett.

Pezsgő élete ellenére is valami szűzies, sőt gyermeki kifejezése maradt az arcának, és ezt a jellegzetességet, anélkül, hogy okát ismernénk, meg kell jegyeznünk.

Volt egy arcképe is Margitnak, amelyet Vidal festett, az egyetlen ember, aki képes lehetett megörökíteni ennek a nőnek csodás báját. Halála után ez az arckép néhány napig nálam maradt, és olyan élethű volt, hogy ez tette lehetővé leírnom arcát, amire emlékezetből aligha lettem volna képes.

E fejezetnek néhány olyan részlete is van, amelyet csak utóbb tudtam meg, de inkább rögtön elmondom, mert így nem kell utóbb rátérnem, amikor e nő élete történetének elmondásába belefogok.

Margit minden bemutató előadáson megjelent, és minden estjét színházban vagy bálokon töltötte. Valahányszor új darabot játszottak, bizonyos volt, hogy ő is megjelenik a színházban, mégpedig három dolognak kíséretében, melyet maga elé tett földszinti páholyának bársony kárpitozású karfájára: távcsövét, egy bonbonos zacskót és végül egy kaméliabokrétát.

A hónapnak huszonöt napján fehér kaméliát viselt, öt napon át pedig vörös bokréta kísért. Soha senki nem tudta, mit jelent ez a színváltoztatás. Bevallom, magam se, én is csak megemlítem, anélkül, hogy magyarázatát tudnám adni. Barátai és a színházak törzslátogatói észrevették és megfigyelték ezt a szokást, csakúgy, mint én. Soha más virág nem díszítette, mint kamélia, és ezért Bajon asszonyságnak virágosboltjában röviden a „kaméliás hölgy”-nek nevezték, s ez a név lassanként rajta is ragadt.

Egyébként pedig tudtam, mint ahogyan mindenki tudta, aki Párizsban bizonyos köreiből meg szokott fordulni, hogy Margit a legelegánsabb fiatalembereknek volt a kedvese. Ő maga sem titkolta ezt, a kedvesei meg dicsekedtek is vele, ami a legjobban bizonyítja, hogy a szeretők nagyon meg voltak elégedve egymással.

Mintegy három év óta, amióta Bagnères-ből hazajött, Margit megváltoztatta eddigi életmódját, és hír szerint valami dúsgazdag, öreg külföldi herceggel élt együtt, aki mindenképpen azon igyekezett, hogy a leányt eltérítse eddigi életmódjától. E nemes törekvés ellen Margitnak sem volt semmi kifogása.

Íme, miket hallottam erre a történetkére vonatkozólag:

Az 1842. év tavaszán Margit annyira elváltozott, és elgyengült, hogy orvosai fürdőhelyre küldték, és ezért felkereste Bagnères forrásait.

A betegek között volt a külföldi herceg leánya, aki nemcsak hogy ugyanabban a bajban szenvedett, amiben Margit, hanem arcban is annyira hasonlított hozzá, hogy mindenki testvéreknek nézte őket. Ám a hercegnő ekkor már a tüdővész utolsó stádiumába ért, és néhány nappal Margit megérkezése után meghalt.

Egy reggel a herceg, aki továbbra is ott maradt Bagnères-ben, mert ott maradunk azon a földön, amely szívünk egy részét takarja, megpillantotta Margitot, amikor egy reggel a sétányon járkált.

Első pillanatban úgy tetszett, mintha leánya árnyéka közeledne feléje. Kézen fogta Margitot, sírva átölelte, azután pedig anélkül, hogy kiléte felől kérdezősködött volna, azon könyörgött, engedje meg neki, hogy meglátogassa, és elhalt leányának eleven képét szerethesse benne.

Margit, akit szobaleánya kísért Bagnères-be, nem tartott attól, hogy ez alkalmatlanságot okozhatna neki, és ezért beleegyezett mindenbe, amit a herceg kért tőle. Bagnères-ben voltak néhányan, akik a leányt ismerték, és akik ezért kötelességüknek tartották, hogy Gautier kisasszony társadalmi helyzetéről felvilágosítsák a herceget. A figyelmeztetés fájdalmasan érintette az aggastyánt, mert ezen a ponton megszűnt a leányával való hasonlatosság, hanem ekkor már késő volt.

A fiatal nő a herceg szívének szükségletévé vált, és az aggastyán ezt az érzelmet tekintette egyetlen mentségének és ürügyének arra, hogy leánya halálát túlélje. Nem tett szemrehányást, hiszen ehhez nem is lett volna joga, csupán azt kérdezte Margittól, érez-e magában elegendő lelkiezt arra, hogy megváltoztassa eddigi életmódját, ha a herceg mindenféle kárpótlással szívesen szolgál, amit ezért az áldozatért Margit megkíván. Margit megígérte.

Nem szabad elfelednünk, hogy a rajongó természetű Margit abban az időben beteg volt. Betegségének legfőbb okozóját éppen múltjában látta, és babonásan remélte, hogy Isten nem foszthatja meg szépségétől és egészségétől, ha bűnbánóvá lesz és megtér.

És valóban, a forrásvíz, a séták okozta egészséges fáradtság, a nyugalmas alvás már majdnem teljesen helyreállították, mire vége volt a nyárnak.

A herceg elkísérte Margitot Párizsba, és azután is naponként meglátogatta, amint Bagnères-ben szokta.

Ez a viszony, amelynek senki sem ismerte igazi eredetét és valódi okát, óriási feltűnést keltett Párizsban, mert a herceg, akit eddig csak nagy vagyonáról ismertek, most költekezéséről is híressé vált.

Mindenki szerelmi viszonyt sejtett, amely elég gyakori a gazdag öregurak életében. Azt hitték, ilyen érzelm fűzi az öreg herceget a fiatal nőhöz, és mindenfelét feltételeztek, csak az igazságot nem. Pedig a herceg atyai érzéssel viseltetett Margit iránt. Érzései olyan tiszták voltak, hogy más érzés, mint atyai szeretet, tisztátalannak tetszett volna szemében, és sohasem mondott semmi olyat, amit akár leányának ne mondhatott volna.

Hanem távol áll tőlünk az a gondolat, hogy másnak fessük hősnőnket, mint annak, ami valóságban volt. És ezért megjegyezzük, hogy míg Bagnères-ben tartózkodott, nem esett nehezére megtartani azt, amit a hercegnek ígért. Mihelyt azonban visszatért Párizsba, ahol megszokta a rendetlen életmódot, a bálakat és orgiákat, úgy érezte, meg kell halnia unalmában, ha ezt a magányos életmódot folytatja, amelyet legfeljebb csak a herceg látogatásai tarkítanak. Régebbi zajos életének forró emlékei, kábító párái szállottak egyszeriben szívére és agyára.

Ne feledjük, hogy Margit, visszatérve a fürdőhelyről, szebb volt, mint valaha, mindössze húszesztendő, és hogy a betegsége, mely elszunnyadt csupán, de nem volt legyőzve, még közreműködött abban, hogy lázas vágyai támadjanak, aminők gyötörni szokták azokat, akiknek a mellbajra hajlandóságuk van.

A herceg nagyon szenvedett azon a napon, amikor barátai, akik állandóan lesben állottak, hogy valami botrányt orrontsanak meg a fiatal nő körül, hírül hozták neki, hogy az a nő, akinek kedvéért jó nevét kockáztatta, a napnak olyan szakában, amikor biztos lehetett, hogy a herceg nem lepi meg, látogatókat fogadott, akik akárhányszor másnap reggelig ott maradtak nála.

Mikor a herceg kérdőre vonta, a leány mindent bevallott, és azt tanácsolta a hercegnek, ne törődjék vele többet, mert ő nem érez magában elegendő erőt arra, hogy megtartsa azt, amit ígért, és nem élvezheti tovább is annak jótéteményeit, akit így megcsal.

A herceg nyolc napig távol maradt - mást nem tehetett, de a nyolcadik napon elment hozzá, és kérve kérte, fogadja őt ezentúl is, és megesküdött, hogy minden fölött szemet fog hunyni, hogy akkor sem tesz életmódjáért szemrehányást Margitnak, ha neki fájdalmában meg kell halnia.

Így álltak a dolgok 1842 november-decemberében, vagyis három hónappal azután, hogy Margit visszatért Párizsba.

Tizenhatodikán déli egy órakor elmentem a d'Antin utcába.

Már a kapuban hallani lehetett a becsüsök hangját.

A lakást megtöltötték a kíváncsiak.

A legelegánsabb félvilági nők jelentek meg, és titkon fürkésző szemmel vizsgálták őket a nagyvilági hölgyek, akiknek az árverés csupán ürügyül szolgált arra, hogy közelről lássák azokat a nőket, akiktől irigyelték röpké gyönyöreik titkát.

F. hercegnő könyöke A. kisasszonyéhoz ért, aki egyik legszomorúbb képviselője modern félvilági nőinknek; T. marquise habozott, vajon megvegye-e azt a bútordarabot, amelyre kívülről D. asszony, korunknak ez a közismert, előkelő házasságtörő asszonya is alkudott; J. herceg, aki hol Párizsban, hol Madridban buzgólkodott azon, hogy elverje a vagyonát, de még csak a jövedelmének sem tudott a végére jutni, ott csevegett a teremben M. úrhölgygel, aki egyike legkitűnőbb elbeszélőinknek, s aki időről időre meg is írja azt, amit elmond, méghozzá a tulajdon neve alatt, és most jelentőségteljes pillantásokat vetett N. önagysága felé, aki majdnem mindig kék vagy rózsaszínű öltözetet visel, s oly kitartóan szokta róni a Champs-Élysées útjait, nyomában hintójával, mely elé két gyönyörű, fekete telivér van fogva... tízezer frankért vette a lovakat a híres Tonymál, és... ki is fizette már az árukat; végül pedig R. kisasszony, aki nagyobb jövedelemre tett szert eddig is tehetsége révén, mint hozományukból az előkelő nők vagy a szerelemmel való üzérkedésből a többi félvilági. R. kisasszony, a téli hideg ellenére is, eljött ide, hogy bevásároljon egyet-mást, és bizony nem őt nézték az összegyűltek között legkevésbé.

Még jócskán idézhetnék azon személyek nevének kezdőbetűjét, akik összegyülekeztek a szalonban, és igen meg voltak lepelve, mikor egymással szemben találták magukat, de nem akarnók kifárasztani az olvasót.

Elég, ha megjegyezzük, hogy mindenki nagyon vidám volt, és azok is, akik ismerték a halottat, úgy tettek, mintha nem is emlékeznének immár rá.

Sokat nevettek; az árverést vezető ordítottak, a kereskedők pedig, akik az asztal előtt húzódó padot lepték el, hasztalan csengtek csendért, hogy nyugodtan bonyolíthassák le ügyleteiket. Soha multság tarkább és zajosabb nem volt, mint ez az árverés.

Szerényen surrantam a zajos tömeg sorai közé, és elszomorodtam, amikor elgondoltam, hogy a mellettünk levő szobában halt meg az a szegény teremtes, akinek bútorait most árverezik, hogy ebből fedezzék az adósságait. Mivel inkább azért jöttem, hogy megfigyeljek, mint hogy vásároljak, figyelmesen néztem a hitelezők arcát, mely mindannyiszor felragyogott, ahányszor egy-egy tárgy olyan magas áron kelt el, amilyent nem mertek volna remélni.

Becsületes emberek, ti, akik ennek a nőnek prostitúciójára számítottatok, és százszázalékos nyereségeket vettetek rajta, ti, akik élete utolsó pillanatáig üldöztétek pör-kereseteitekkel, most eljöttetek a halála után, hogy tiszteletre méltó számításoknak leszakítsátok gyümölcsét, felszámítva undok hiteleteknek kamatos kamatait!

Mennyire igazuk volt a régieknek, akik ugyanazon istent tulajdonították a kereskedőknek és a tolvajoknak!

A ruhák, kasmírok, ékszerek hihetetlen gyorsasággal keltek el. Nekem ezek közül semmire sem volt szükségem, és ezért türelemmel vártam tovább.

Egyszerre megütötte a kikiáltó hangja fülemet:

- Egy aranszegélyű, gyönyörű kötésű könyv. Címe: *Manon Lescaut*. Az első oldalára valami ajánlás van írva. Tíz frank.

- Tizenkettő - mondotta egy hang hosszabb szünet után.

- Tizenöt - mondtam én.

Miért? Magam sem tudom. Valószínűleg azért a *valami*-ért, ami belé volt írva.

- Tizenöt - ismételte az árverés vezetője.

- Harminc - mondta vetélytársam olyan hangon, mintha lehetetlennek tartaná, hogy valaki esetleg még többet is ígérjen ennél.

Most már versenyre került a sor.

- Harmincöt - kiáltottam én is ugyanilyen határozott hangon.

- Negyven.

- Ötven.

- Hatvan.

- Száz.

Bevallom, hogy ha hatásra vadásztam volna, ezt a célt nem érhettem volna el jobban, mint így, mert a könyv árverése halotti csendben folyt le, és mindenki rám nézett, hogy így megtudja, ki az az úr, aki annyira eltökélte, hogy megszerzi ezt a könyvet.

Úgy látszik, hogy utolsó szavam hangsúlya meggyőzte vetélytársamat: inkább abbahagyta a küzdelmet, amely nem szolgált volna egyébre, mint hogy a könyv értékének tízszeresét fizettesse meg velem. Meghajolt, és udvariasan felém fordulva, de már kissé későn, szólt:

- Átengedem, uram.

Senki sem szólott immár, és így birtokomba került a könyv.

Minthogy valami újabb makacsságtól féltem, amelyet hiúságom táplálhatott volna, de amelynek erszényem vallotta volna kárát, bejelentettem a nevemet, félretéttem a könyvet, aztán távoztam. Bizonyára sok gondot okoztam az embereknek, akik - tanúi lévén a jelenetnek - kétségtelenül azon töprengtek, miért fizettem száz frankot ezért a könyvért, melyet tíz-tizenöt frankért bárhol megkaphattam volna.

Egy órával később elküldtem valakit a könyvért.

Az első oldalra finom írással írt a könyv ajándékozója néhány szót ajánlás gyanánt. Az ajánlás így szólt:

*Margitnak, Manon
Alázatosság*

Ez volt alája írva: *Armand Duval*.

Mit jelentsen ez a szó: Alázatosság?

Vajon Armand Duval véleménye szerint Manon Margitban a feslettségben vagy pedig a szívjóságban való feljebbvalóságot ismeri-e el?

A második feltevés volt ezúttal a valószínűbb, mert az első végre is oly goromba őszinteség lett volna, melyet Margit, noha neki magának is megvolt a véleménye tulajdon életéről, nem engedett volna meg soha.

Utóbb eltávoztam hazulról, és nem törődtem tovább a könyvvel, melyet csak este vettem elő, mielőtt lefeküdtem.

Manon Lescaut szomorú történetének nincsen részlete, melyet ne ismernék, és mégis, valahányszor kezembe akad ez a kötet, kinyitom, és századszor is átélem Prévost abbé hősnőjének históriáját. Mert ez a hősnő annyira igaz, hogy úgy tetszik, mintha a való életben is ismertem volna. Ilyen körülmények mellett az, hogy valaki a hősnő és Margit között bizonyos összehasonlítást tett, most egészen új vonzerőt kölcsönzött az olvasmánynak, és elnézésem szánakozássá, majdnem szeretetté változott a szegény leány iránt, akinek hagyatékából való volt ez a kötet. Manon a sivatagban halt meg, igaz, de mégis annak az embernek a karjai között, aki egész lelkéből szerette, és aki, mikor kedvese meghalt, megásta sírját, könnyeivel öntözte, és vele temette szívét; ellenben Margit, aki bűnös volt, mint Manon, de aki talán éppen úgy meg is tért, mint ő, fényűzés és pompa közepette halt meg, és ha hihetek annak, amit láttam: bűnös múltjának ágyán, de a szívnek és szeretetnek ama sivatagában, amely még sokkal kietlenebb, sokkal sivárabb, sokkal kérlelhetetlenebb annál, amelybe Manont temették el.

Mint később megtudtam azoktól a barátaimtól, akik ismerték életének utolsó mozzanatait, Margit betegágyához senki sem lépett vigasztalással az alatt a két hónap alatt, amíg hosszú és fájdalmas haláltusája tartott.

Azután Margitról és Manonról egyszerre azokra a nőkre terelődött figyelmem, akiket ismertem és láttam, hogyan haladtak dallal az ajkukon a majdnem mindig hasonló halál felé.

Szegény teremtések! Ha már bűn őket szeretni, szánakozni rajtuk kötelességünk. Szánjuk a vakot, aki sohasem látta a napnak sugarait, a süketet, aki sohasem hallotta a természetnek zengzetes összhangját, a némát, aki sohasem tudta hangjával is megszólaltatni a lelkét, miért rejtőzzünk hát az álszemérem ürügye mögé, és miért ne szánjuk a szívnek vakságát, a léleknek siketségét és a lelkiismeretnek némaságát, mely majdnem megőrizheti ezeket a szomorú szerencsétleneket, akik önhibájukon kívül képtelenek arra, hogy meglássák a jót, meghallják a Megváltót, és hogy megszólaljanak a szerelemnek és a hitnek nyelvén.

Hugo megírta *Marion Delorme*-ot, Musset megírta *Bernerette*-et, Alexandre Dumas, az idősebb, megírta *Fernande*-ot; a gondolkodók és költők mindenkor könyörületük koszorúit nyújtották e szerencsétlenek felé, és akadtak nagy emberek, akik szerelmükkel akarták visszaadni nekik az elveszített becsületet, sőt voltak olyanok, akik nőül is vették egyiket-másikat. Nem veszteglek tovább ezen a ponton, nehogy olvasóim eldobják könyvemet, mert azt hiszik róla, hogy a bűnnek és prostitúciónak apológiáját írom meg benne, és ebben a hitben még csak megerősíthetné őket a szerzőnek fiatal kora. Ha csak ez tartotta volna őket vissza, akkor kérem, olvassák tovább munkámat, és majd meggyőződnek, hogy csalatkoztak.

Egész egyszerűen ez a meggyőződésem: azoknak a nőknek, akiket nevelésük nem oktatott a jóra, Isten majdnem mindig két ösvényt tart fenn, amelyen hozzá eljuthatnak: ez a két ösvény a szenvedés és a szerelem. Mind a kettő rögos; aki rájuk lép, megsebzí a lábát, tüske tépi kezét, de az útnak ága-boga leszaggatja róla a bűnnek köntösét, és így ér célhoz: meztelenül, de a meztelenség miatt nem kell pirulnia az Úr előtt.

Azok pedig, akik találkoznak ezekkel a zarándoknőkkel, támogassák őket, ne titkolják, hogy találkoztak a megtérőkkel, mert hirdetvén ezt, utat mutatnak nekik...

Nem arról van itt szó, hogy az élet kapujánál két oszlopot állítsanak fel, az egyikre felírják: *A jó út*, a másikra meg azt, hogy *A rossz út*, és aztán e figyelmeztetés után felszólítással forduljanak hozzájuk: „Válasszatok!” Ellenben, mint Jézus tette, meg kell mutatni az utat, amely a második útra tévedteket visszatereli az elsőre; főképpen pedig az első pár lépés ne legyen túlságosan fájdalmas, és a megtérőknek útja ne legyen torlaszokkal elzárva.

A keresztény vallás csodálatos példázata, a tékozló fiú története, arra való, hogy elnézésre és megbocsátásra tanítsa hívőit. Jézust szeretet töltötte el azok iránt, akiknek lelkét az emberi szenvedély sebzette meg. És szeretete bekötni a sebeket, irt csepegtetni rájuk, balzsamot, mely kigyógyította a szenvedőt, és eltávolította magát a sebet is. Ezért szólott imígyen Magdolnához: „Néked pedig sok megbocsáttatik, mivel sokat szeretted.” Milyen fenséges megbocsátás, mely fenséges hitet is ébresztett a bűnös lélekben.

Miért lennénk mi szigorúbbak a keresztrefeszítetténél? Miért ragaszkodjunk makacsul e világ ítéletéhez, amely csak azért teszi magát szigorúnak, hogy erősnek lássék; megvessük, elűzzük-e azokat a lelkeket, melyeknek véres sebéből bűnös múltjuknak emléke árad, mint néha a betegek sebéből a fertőzött vér, hiszen ezek a lelkek baráti kézre várnak csupán, mely beköti sebüket, és módot nyújt nekik lelki épülésre.

Az én nemzedékemhez fordulok, azokhoz, akik nem ismerik immár Voltaire elveit, azokhoz, akik, akár jómagam, megértik, hogy az emberiség mintegy tizenöt év óta vakmerő és nagy mozgásban van. A jónak és a rossznak megismerése ma már tökéletes, a hit újra helyreállt, a szent dolgokat újra tiszteljük, és ha a világ még nem javult is meg egészen, de kétségtelenül javul. Minden értelmes embernek törekvése már egy cél felé tör, és minden hatalmas akarat ugyanazon elvnek szolgálatában áll: legyünk jók, legyünk fiatalok, legyünk őszinték és igazak. A rossz hiúság csupán, minket azonban tegyen gőgössé a jó, és főképpen ne essünk kétségbe. Ne vessük meg azokat, akik sem anyák, sem nővérek, s nem leányok, és nem hitvesek! Ne sajátítsuk ki a becsülést a családnak, az elnézést pedig az önzésnek. Mivelhogy a mennyek országának is értékesebb egy megtérő bűnös, mint száz igaz, aki sohasem vétkezett, azért hát örvendeztessük meg a mennyeket. Úgyis kamatostul fizet vissza. Őrizzük meg bocsánatukat azok számára, akik már el is vesztek a földi vágyak kohójában, és akiket már csak a reménység vezethet, amely mint a maguk készítette orvosszert áruló öreg kuruzsló asszonyok szokták mondani, ha nem használ, nem is árt.

Bizonyos, hogy vakmerőnek tetszem, amikor ily nagy eredményeket akarok elérni azzal, hogy ilyen csekélyke eseményt tárgyalok, de azok közül való vagyok, akiknek meggyőződése szerint *minden a kevésben rejlik*. A gyermek kicsiny, és már magába zárja az embert, szűk az agy, mégis abban ütnek tanyát a nagy gondolatok, és mindössze egy kis pont a szem, mégis mérföldeket ölel át egy pillantással...

Két nap múlva befejeződött az árverés. Körülbelül százötvenezer frank bevételt hozott.

Az összeg kétharmadát egymás között osztották fel a hitelezők; a maradékot a család örökölte, amely mindössze egy nővérből és egy kis unokaöcsből állott.

A nővér óriási szemeket meresztett, amikor megtudta, hogy ötvenezer frankot örökölt.

Már hat-hét éve múlt, hogy ez a fiatal leány nem látta testvérnénjét, aki egy napon úgy eltűnt, hogy soha meg sem tudták, hová ment, mivé lett, és halála napjáig semmiféle hírt nem kaptak felőle.

Az örökösnő most sebtiben Párizsba jött, és nagy volt Margit régebbi ismerőseinek meglepetése, amikor látták, hogy az elhaltak örököse egy jól megtermett, szép vidéki leány, aki mindeddig még sohasem volt falujának határán túl.

Most egyszeriben vagyonhoz jutott, s még csak sejtelve sem volt róla, hogyan került hozzá ez a nem remélt gazdagság.

Mint később hallottam, utóbb visszatért a maga kis birtokára, ahol meggyászolta nővérét. Gyászában csak az vigasztalta, hogy vagyonkáját négy és félszázalékos járadékpapirosba fektette.

Azután az egész ügy, amelyet szélteben-hosszában megtárgyaltak Párizsban, a botrányok fővárosában, lassanként feledésbe merült, és már-már magam is elfeledtem, mennyiben vettem részt az eseményekben, mikor véletlen folytán megismertem Margitnak élettörténetét, és ennek folyamán oly megható részletekkel találkoztam, hogy kedvem támadt megírni ezt a történetet, amit most meg is teszek.

Már három-négy nap óta üresen állt a lakás, amelyből a bútorokat is elárverezték, amikor egy reggel becsengettek hozzám.

Szolgám, helyesebben a portás, aki egyszersmind szolgám is volt, kinyitotta az ajtót, és csakhamar egy névjeggyel tért vissza hozzám, mondván, hogy a névjegy átadója beszélni kíván velem.

A kártyára tekintettem, amelyen e két szó állott:

Armand Duval

Eleinte kutattam emlékezetemben, hol is láttam már ezt a nevet, azután eszembe jutott, hogy a *Manon Lescaut* első lapjára volt írva.

Mit akarhat tőlem az az ember, aki e könyvet Margitnak ajándékozta? Mondtam a portásnak, hogy azonnal vezesse be a várakozót.

Magas, sápadt, szőke fiatalember lépett a szobámba; utazóöltöny volt rajta, melyet - szemmel láthatólag - már napok óta nem vetett le magáról, és még csak ki se keféltette azóta, hogy Párizsba érkezett, mert egészen belepte a por.

Duval úr igen meg volt hatva, és még csak kísérletet sem tett arra, hogy elfogultságát leplezze. Reszkető hangon szólt, szemében pedig könnycsepp ragyogott.

- Uram, bocsássa meg, kérem, látogatásomat és porfödte ruhámat, de azonkívül, hogy fiatal emberek egymás között nincsenek feszélyezve, annyira vágyódtam önt ma látni, hogy el sem mentem a szállodába, ahova a holmimat küldtem, hanem egyenesen ide siettem, attól való féltében, hogy, noha korán van még, esetleg már nem találom itthon.

Felszólítottam Duval urat, foglaljon helyet a kandalló közelében. Leült, és közben zsebkendőt vett elő, amely mögé egy percre elrejtette arcát.

- Ön kétségkívül nem érti - mondta nagyot sóhajtva -, mit kívánhat öntől ismeretlen látogatója, aki ilyen öltözkében, ilyen korai órában sírva fakad az ön lakásán. Egy nagy szívességet kérek öntől, uram.

- Beszéljen, uram, rendelkezésére állok.

- Ön részt vett a Gautier Margit-féle árverésen?

E szónál a megindultság, amelyet a fiatalember leküzdött, újra felülkerekedett, és Duval újra a szemét törölgette.

- Nevetségesnek tetszhetem ön előtt - mondotta azután -, de bocsássa meg ezt is, és higgye el, nem feledem el soha, mily türelmes volt velem.

- Uram - feleltem -, ha az a szívesség, amit tőlem kér, csillapítja a fájdalmát, akkor kérem, mondja meg, mit tehetek, és olyan emberre akad bennem, aki boldog lesz, ha önt lekötelezheti.

Duval úr fájdalma rokonszenvesnek tetszett előttem, önkéntelenül is azon voltam, hogy segítsék rajta.

- Ön vásárolt valamit azon az árverésen? - kérdezte.

- Igen, uram, egy könyvet.

- A *Manon Lescaut*-t.

- Igen.

- És önnél van még az a könyv?

- Hálósobámban van.

Armand Duval szívéről e szavak hallatára mázsányi kő gördült le, és köszönetet mondott, mintha már teljesítettem volna azt a szívességet, amit tőlem kért, pusztán azzal, hogy a kötetet megőriztem.

Felkeltem, átmentem a másik szobába, magamhoz vettem a könyvet, s átadtam neki.

- Igen, ez az - mondotta, miközben az ajánlást nézte, és gyorsan átlapozta a könyvet. - Igen, ez az, ez az.

És két könnycsepp hullott szeméből a könyv lapjaira.

- Nos hát, uram - mondta és rám emelte tekintetét, mintha nem is akarná immár leplezni, hogy az imént sírt, és hogy most is közel van még a síráshoz -, nagyon ragaszkodik ön ehhez a könyvhöz?

- Miért, uram?

- Azért jöttem, hogy elkérjem ezt a könyvet.

- Bocsássa meg kíváncsiságomat - feleltem -, ön ajándékozta Gautier Margitnak?

- Igen, én vagyok az.

- A könyv az öné, uram, vegye vissza, jólesik, hogy visszaszolgáltathatom önnek.

- De... - felelt Duval zavarodottan - legalább hadd fizetem meg érte az árát, amelyet ön az árverésen adott...

- Engedje meg, hogy felajánljam önnek. Az egyes kötetek ára oly csekély az árveréseken... aztán meg már nem is emlékszem, mit fizettem érte...

- Ön száz frankot adott a könyvért.

- Igaz - mondtam zavarral küzdve -, de hát honnan tudja ezt?

- A dolog nagyon egyszerű. Reméltem, hogy Margit bútorainak árverése előtt még Párizsba érkezhetek, de csak ma reggel jöttem meg. Mivelhogy mindenáron ragaszkodtam ahhoz, hogy legyen valami emléktárgyam Margittól, fölkerestem az árverés vezetőjét, és arra kértem, engedje végigolvasnom a vásárlók névsorát. Láttam, hogy ön vásárolta meg ezt a kötetet, azért elhatároztam, megkérem önt, engedje át nekem, ámbár, ha az ár után akartam volna ítélni, amelyet ön a könyvért fizetett, akkor inkább attól kellett volna tartanom, hogy ön is valamilyes emléket fűz e könyv birtokához.

Mialatt ezeket mondotta, látszott, Armand attól fél, hogy jómagam éppúgy ismertem Margitot, akár ő.

Igyekeztem az ellenkezőről meggyőzni.

- Gautier kisasszonyt csupán látásból ismertem - mondtam -, halála hírére azt éreztem, amit minden fiatalember érez, amikor egy szép asszony haláláról értesül, akit ismert. Venni akartam valamit az árverésen, és egyszerre csak fejembe vettem, hogy ezt a könyvet akarom. Nem is tudom, miért, főképpen, azt hiszem, azért, hogy ingereljek egy urat, aki szintén makacsul ragaszkodott hozzá, és olyan hangon beszélt velem, mintha figyelmeztetni akart volna, hogy hiába bizakodom, a könyv sohasem lesz az enyém. Ismétlem tehát, uram, a könyv rendelkezésére áll, és a magam részéről még egyszer kérem, fogadja tőlem ajándékba. Ne jusson hozzá azon a módon, mintha az árverési biztostól venné, és tekintse a jövőben való hosszú és bizalmasabb érintkezésünk zálogának.

- Jól van, uram - mondotta Armand, és kezet nyújtva, megszorította jobbomat. - Elfogadom, és egész életemben hálás leszek érte.

Kedvem lett volna Margit felől érdeklődni Armand-nál, mert a könyvbe írt ajánlás, a fiatal-ember utazása és leplezetlen vágya, hogy övé legyen a könyv, feltüzelték kíváncsiságomat, ám attól tartottam, hogy ha kérdéseket intézek hozzá, akkor olyan színezete lesz a dolognak, mintha azért utasítottam volna vissza a pénzét, hogy ezáltal jogcímet szerezzek arra, hogy ügyeibe beavatkozzam.

Mintha csak kitalálta volna gondolataimat, hozzám fordult:

- Ön olvasta ezt a könyvet?

- Igen.

- És mit gondolt arról a két sorról, amelyet én írtam belé?

- Rögtön megértettem, hogy az ön szemében az a szegény leány, akinek odaajándékozta a kötetet, nem tartozott a közönséges lények kategóriájába, mert többet láttam e két sorban közönséges, útszéli bóknál.

- És igaza is volt. Angyal volt ez a leány. Íme, fogja, olvassa ezt a levelet.

És ezzel egy levelet nyújtott át, amelyen meglátszott, hogy számtalanszor végigolvasták már. Elolvastam. Ez volt benne:

Kedves Armand-om, megkaptam levelét, ön megmaradt jónak, és ezért hálát adok Istennek. Igen, barátom, beteg vagyok, betegségem azok közül való, melyek gyógyíthatatlanok, de azért az az érdeklődés, amelyet maga még most is tanúsít irányomban, nagyon csökkenti szenvedéseimet. Már biztos, hogy nem élhetem meg azt a percet, amikor megszoríthatnám azt a kezét, mely e jóságos levelet írta, melyet az imént kaptam, és amelynek szavai bizonyára meggyógyítanának - ha volna még valami, ami engem meggyógyíthat. Nem fogom önt többé viszontlátni; én nagyon közel vagyok már a halál birodalmához, magát pedig pár száz mérföld választja el tőlem. Szegény barátom! Hajdani Margitja nagyon megváltozott, és talán jobb is, ha nem látja viszont olyannak, amilyen most. Azt kérdezi tőlem, megbocsátok-e; ó, szívesen, barátom, mert hiszen a fájdalom, amelyet okozott, nem volt egyéb, mint nagy szerelmének bizonyítéka. Immár egy hónap óta ágyban fekvő beteg vagyok, de az ön becsülésére oly nagy súlyt vetek, hogy naplót vezetek életemről, attól a perctől fogva, amikor elváltunk egymástól, addig, amíg végleg elhagy erőm, és képtelen leszek arra, hogy tollat fogjak.

Ha valóban érdeklődik irántam, Armand, akkor visszatérte után keresse fel Julie Duprat-t. Ő át fogja adni magának ezt a naplót. Itt meg fogja találni az okát és mentségét mindannak, ami kettőnk között történt. Julie igen jó hozzám, sokat beszélünk magáról. Akkor is itt volt, amikor az ön levele érkezett, sokat sírtunk rajta, ketten együtt.

Julie-t megbíztam, hogy ha ön nem adna többé hírt magáról, mihelyt újra francia földre teszi a lábát, keresse fel, és vigye el ezeket az írásokat. Ne legyen hálás ezért. Nagy jót tesz velem az, hogy naponként visszaemlékezhetem életemnek e boldog perceire, és ha e sorok olvastán megtalálja múltam igazolását, akkor örök megkönnyebbülést szerez nekem.

Szeretnék önre hagyni valamit, ami mindig és újra eszébe juttatna, de mindenem le van foglalva, és immár semmi sem az enyém.

Érti, drága barátom? Meghalok, és hálósobából hallom, mint lépdél fel és alá szalonomban az őt, akit hitelezőim küldöttek ide, hogy semmit el ne vihessenek, és semmim se maradjon arra az esetre, ha nem halnék meg. Remélem, be fogják várni a végemet, és majd akkor árvereznek...

Ó, az emberek könyörtelenek, vagy talán csalódom, Isten igazságos és hajthatatlan.

Nos, kedves barátom, ön is el fog jönni az árverésre, vásárol is valamit, mert ha én bármit is félretennék az ön számára, és ezt megtudnák, még képesek lennének arra is, hogy lefoglalt ingóságok elsajátítása címén megtámadják magát.

Szomorú élet az, amelytől most búcsúzom.

Milyen jó volna az Isten, ha megengedné, hogy halálom előtt viszontlássam önt! Minden valószínűség szerint: Isten önnel, barátom; bocsásson meg, amiért most nem írok hosszabban, de azok, akik gyógyulást ígérnek, kimerítettek az érvágásokkal, és a kezem nem bírja tovább a tollat.

Gautier Margit

Valóban, az utolsó szavak már alig voltak olvashatók.

Visszaadtam a levelet Armand-nak, aki minden bizonnyal éppen úgy végigolvashatta most gondolatban, mint én a papirosról. Mikor elvette a levelet, így szólott hozzám:

- Ki mondaná, hogy ezt kitartott nő írta!

És mintha emlékei megindították volna, rövid ideig az íráson feledte szemét, azután pedig ajkához emelte a levelet.

- Ha arra gondolok - folytatta -, hogy meghalt, anélkül, hogy viszontláthattam volna, és hogy többé sohasem láthatom viszont, ha arra gondolok, hogy megtette értem azt is, amire egy nővér nem lett volna képes, akkor nem bocsáthatom meg magamnak, hogy ilyen módon hagytam meghalni. Meghalt! Meghalt! Miközben rám gondolt, az én nevemet írta le, az én nevemet suttogta ajka, szegény, drága Margit!

És Armand, aki most már szabad folyást engedett könnyeinek és gondolatainak, kezét nyújtotta felém, és úgy folytatta:

- Igazán gyermeknek nézhetnének, akik látják, mint siránkozom egy ilyen halott miatt; de hát ki tudja azt, mit szenvedett miattam ez a nő, milyen kegyetlen voltam hozzá, míg ő jó és belenyugvó volt. Azt hittem, hogy én bocsátok meg neki, de ma méltatlannak találom magamat arra a bocsánatra is, melyben ő részesít engem. Ó, tíz esztendő adnék az életemből, ha egy óra hosszat ott sírhatnék a lábai előtt.

Nehéz dolog ismeretlen fájdalomra vigaszt nyújtani, én azonban olyan élénk rokonszenvet éreztem a fiatalember iránt, olyan őszintén avatott be titkos bánatába, hogy azt hittem, szavam nem lesz közömbös előtte, s így szóltam:

- Nincsenek szülei vagy barátai? Keresse fel őket, és ők megvigasztalják, mert én a magam részéről csak szánhatom.

- Igaz - mondta, miközben felkelt, és nagy léptekkel fel s alá sétált szobámban. - Ugye, untatom? Bocsásson meg, nem gondoltam arra, hogy fájdalmam nemigen érdekli önt, és hogy olyan dologgal terhelem, amire ön cseppet sem kíváncsi.

- Ön félreérti szavaimat. Teljesen a rendelkezésére állok, csak éppen azt sajnálom, hogy képtelen vagyok fájdalmát csillapítani. Ha a magam és barátaim társasága alkalmas arra, hogy önt szórakoztassák, végül pedig, ha akármivégből szüksége volna rám, tudja meg, hogy mindig örülni fogok, ha szolgálatára lehetek.

- Bocsánat, bocsánat - mondta -, de a fájdalom túlozza az érzékenységet. Engedje meg, hogy néhány percig itt maradjak, amíg felszikkad szememben a könny, nehogy az utca bábécsai csodálkozva nézzenek végig ezen a nagy gyermekén, aki itt sír. Igazán boldoggá tett azzal, hogy nekem adta azt a könyvet, sohasem tudom majd meghálálni, amivel önnek tartozom.

- Azzal, hogy megajándékoz egy kissé barátságával - mondtam Armand-nak -, és elmondja bánatának igazi okát. Vigasztalódunk, amikor elmondjuk szenvedéseinket...

- Igaza van, de ma túl erős a bánatom, és legfeljebb csak összefüggéstelen szavakat tudnék mondani. Egy napon azonban elmondok önnek ezt a történetet, és akkor meglátja, nincsen-e igazam, amikor ezt a szegény leányt siratom. Most pedig - fűzte hozzá, miközben utolszor letörölte szemét, és a tükörbe pillantott - mondja meg nekem, nem talál-e túlságosan bárgyúnak, és megengedi-e, hogy máskor is meglátogassam?

A fiatalember pillantása oly jóságos és szelíd volt, hogy kevésbe múlt, hogy meg nem öleltem.

De szemére újra könnyfátyol ereszkedett. Láta, hogy észreveszem; elfordította rólam tekintetét.

- Bátorság - mondtam neki.

- Isten áldja - felelte.

Hallatlan erőfeszítést tett, hogy valahogyan sírva ne fakadjon, azzal inkább menekült, mint kiment.

Meglebbentettem az ablak függönyét, és láttam, amint felszállott fogatába, mely a kapu előtt várta. De alighogy helyet foglalt a könnyű kis kocsiban, máris könnyekre fakadt, és zsebkendőjébe temette arcát.

Elég hosszú idő múlt el, s Armand felől semmit se hallottam.

Ellenben Margit gyakran szóba került.

Nem tudom, észrevették-e önök is, hogy ha egy önök előtt eddig teljesen ismeretlen vagy legalábbis közönyös személy nevét egyszer valakitől hallották, ez már elegendő ahhoz, hogy apránként egész rajnyi részlet csoportosuljon e név köré, mert barátaik is bizonyára erről fognak szólni, noha azelőtt soha szóba nem hozták ezt a nevet. És akkor felfedezik, hogy szinte érintkezik önökkel az illető, észreveszik, hogy majdnem naponként elhalad önök mellett, anélkül, hogy meglátták volna. Sajátságos találkozást fognak találni az események egymásutánjában, mintha az önök életének eseményei valami módon bekapcsolódtak volna, közel lennének azokhoz az eseményekhez, amelyről beszélni hallanak. Én ugyan nem voltam így Margittal, minthogy többször láttam is, találkoztam vele, ismertem arcát és szokásait.

Hanem az árverés óta annyiszor hallottam említeni nevét, azonkívül, amint az előbbi fejezetben elmondtam, neve oly mélységes bánattal forrott össze, hogy csodálkozásom nőttön-nőtt, egyben a kíváncsiságomat is feltűzelve.

Ennek az lett a következménye, hogy barátaimat, akikkel soha azelőtt nem beszéltem Margitról, most rendesen ezzel szólítottam meg:

- Ismert ön bizonyos Gautier Margitot?

- A kaméliás hölgyet?

- Azt.

- Ó, nagyon jól ismertem!

Ezt a „*nagyon jól*”-t akárhányszor olyan mosoly kísérte, amely kizárt a mosoly jelentésére vonatkozó minden kétséget.

- Nos és milyen leány volt? - kérdeztem.

- Nagyon jó leány.

- Ennyi az egész?

- Istenem, igen. Valamivel több esze és valamivel jobb szíve volt, mint a többinek.

- És nem tud róla semmi különöset?

- Tönkretette G. bárót.

- Mást nem?

- Az öreg *** hercegnek volt sokáig a szeretője.

- Valóban a szeretője volt?

- Azt mondják. Mindenesetre sok pénzt kapott tőle.

És mindig ugyanezek az általános részletek!

Tulajdonképpen arra voltam kíváncsi, mit tudhatnék meg Margit és Armand viszonyáról.

Egy napon olyasvalakivel találkoztam, aki állandóan a közismert asszonyok közelében élt. Megkérdeztem:

- Ismerte Gautier Margitot?

Ez is azzal a bizonyos „nagyon jól”-al felelt.

- Milyen leány volt?

- Jó és szép leány. Halálát igazán nagyon fájaltam.

- Nem volt valami Armand Duval nevű kedvese?

- Magas, szőke?

- Igen.

- Volt.

- Ki volt az az Armand?

- Olyan fiú, aki vele fogyasztotta el, ami kevese volt, ha jól tudom, akkor aztán kénytelen volt elhagyni. Azt mondják, megbolondult.

- Hát a leány?

- Ő is nagyon szerette, de hát csak úgy, ahogy ezek a leányok szeretni szoktak. Nem szabad tőlük többet kívánni, mint amennyit adni tudnak.

- És mi lett Armand-ból?

- Nem tudom. Alig is ismertük. Talán négy vagy öt hónapig volt Margittal, de csak vidéken. Amikor aztán visszajöttek, elhagyta.

- És azután nem látta viszont?

- Soha.

Én sem láttam viszont Armand-t. Végül is azt kérdeztem magamtól, vajon amikor meglátogatott, Margitnak közelmúlt halála nem túlozta-e régi szerelmét s következésképpen fájdalmát. És azt mondtam, hogy talán a halálesettel együtt már arról az ígéretről is megfeledkezett, hogy máskor is eljön, és meglátogat engem.

Ez a feltevés elég valószínűnek tetszett volna, ha másról van szó, de Armand kétségbeesése oly őszinte volt, hogy egyik végtelből a másikba esve, most már azt hittem, belebetegedett bánatába, és ha nem hallottam róla ez ideig hírt, akkor bizonyára beteg, sőt talán meg is halt.

Ki tudja, miért, érdekelt ez a fiatalember. Talán önzés is volt ebben az érdeklődésben; talán megható szerelmi történetet sejtettem a fájdalom mögött, s azt szerettem volna megtudni - ezért aggódtam annyira, hogy Duval úr nem jelentkezett.

Mivel Armand nem jött el hozzám, elhatároztam, hogy én keresem fel őt. Nem volt nehéz ürügyet találnom; csak hogy szerencsétlenségemre nem tudtam a címét, és senki sem tudta azok közül, akiket megkérdeztem.

Elmentem a d'Antin utcába. Talán Margit portása meg tudja mondani, hol lakik Armand. Új portás volt, aki éppoly kevésbé tudta, akár én. Akkor megkérdeztem, hogy melyik temetőben van Gautier Margit kisasszony eltemetve. Megmondta, hogy a montmartre-i temetőben.

Újra áprilisban jártunk, gyönyörű idő volt, a sírok már nem nyújtottak oly fájdalmas és elhagyatott látványt, mint télen; szóval már elég meleg volt ahhoz, hogy az élők megemlékezzenek a halottakról, és meglátogassák őket. Kimentem a temetőbe, és elgondoltam, hogy Margit sírhalmának megtekintéséből megtudom, él-e még vajon Armand fájdalma, és talán megtudom azt is, mi történt vele.

Beszóltam a temetőőr lakásába, és megkérdeztem tőle, elföldeltek-e február 22-én a montmartre-i temetőben egy Gautier Margit nevű nőt.

Az őr végiglapozott egy testes kötetet, amelybe bevezetik és számon tartják mindazokat, akik beléptek ide, az utolsó menedékhelyre, és végül azt felelte, hogy február 22-én délben valóban eltemettek egy ilyen nevű nőt.

Megkértem, vezettessen a sírdombhoz, mert hiszen vezető nélkül lehetetlenség eligazodni a halottaknak ebben a városában, amelynek éppúgy megvannak a maga utcái, akár az élőkének. Az őr egy kertészt hívott, akinek aztán megadta a szükséges utasításokat, és aki azzal szakította félbe, hogy: „Tudom, tudom... Ó, nem nehéz megismerni ezt a sírt” - mondotta felém fordulva.

- Miért? - kérdeztem.

- Mert másképpen van felvirágozva, mint a többi.

- Maga gondolja?

- Igen, uram, és szeretném, ha minden rokon úgy gondját viselné a maga elhunytjainak, amint ahogyan az a fiatalúr teszi, aki ezt a lelkemre kötötte.

Néhány forduló után a kertész megállott, és így szólt:

- Itt van, ez az.

Valóban, virágtömb tárult elém, úgyhogy senki sem sejtett volna alatta sírt, ha az a fehér márvány nem árulta volna el, amelyre az elhunyt neve volt vésve.

A márvány függőlegesen állott; a megvásárolt földdarabot vaskerítés futotta körül, amelyet fehér kaméliák borítottak.

- Mit szól ehhez? - kérdezte a kertész.

- Nagyon szép.

- És valahányszor egy szál kamélia elfonnyad, tüstént frisset kell a helyébe tenni.

- Ki gondoskodik arról?

- Egy fiatalember, aki ugyancsak sírt, amikor először jött ide; bizonyára valami régi barátja lehet a halottnak, mert úgy látszik, vidám kis teremtmény volt ez. Azt mondják, gyönyörű volt. Uraságod talán ismerte?

- Igen.

- Mint az a másik? - kérdezte a kertész gúnyos mosollyal.

- Nem, sohasem beszéltem vele.

- És mégis eljön ide, hogy lássa. Igazán szép az úrtól, mert bizony nem lepik el a temetőt azok, akik kijönnek ide a szegény leány sírjához.

- Senki sem jön?

- Senki, annak az egy fiatalembernek kivételével. De az is csak egyetlenegyszer jött ki.

- Csak egyszer?

- Igenis, uram.

- És azóta sem tért vissza?

- Nem, de ki fog jönni, ha visszaérkezik.
 - Hát úton van?
 - Igen.
 - És maga tudja, hova utazott?
 - Azt hiszem, Gautier kisasszony nővérénél van.
 - Mit csinál ott?
 - Engedélyt kér arra, hogy kiásathassa a halottat, és máshová vitethesse.
 - Miért nem akarja itt hagyni?
 - Tudja, uram, hogy a halottak dolgában rögeszméik vannak az embereknek. Mi naponta látjuk az ilyesmit. Ezt a földdarabot csak öt esztendőre vásárolták meg, a fiatalember pedig nagyobb darab földet akar és örök időkre; talán az új negyedben jobb lesz.
 - Mi az az új negyed?
 - Azok az új földdarabok, amelyeket most árusítanak amott, a bal oldalon. Ha a temetőt mindig úgy gondozták volna, mint most, akkor a föld kerekén nem volna hozzáfogható, hanem hát addig még sokat kell dolgozni, míg olyanná lesz, amilyennek lennie kellene. Aztán az emberek is olyan furcsák.
 - Mit akar ezzel mondani?
 - Azt, hogy vannak emberek, akiknek ide is elér a büszkeségük. Például itt van ez a Gautier kisasszony, aki (engedje meg, hogy így fejezzem ki magamat) úgy látszik, kiélvezte az életét. Mostan a szegény kisasszony bizony halott, és belőle sem marad meg több, mint azokból, akikről nincsen semmi mondanivalónk, s akiknek egyszerű sírhantját csak éppen hogy megöntözzük naponként. Nos, amikor azoknak hozzátartozói, akik e sír köré vannak temetve, megtudták, hogy kit földeltek halottjuk mellé, rögtön arra gondoltak, hogy tiltakozni fognak, amiért a kisasszonyt is ide temették, mert azt mondják, külön területet kellene fenntartani az ilyen nőknek, csakúgy, akár a szegényeknek. Ki látott már ilyet? Én ugyan szépen elbántam velük, a kövér tőkepénzesekkel, akik négyszer sem látogatják meg egy esztendőben a halottaikat, és akik maguk hozzák ki a virágjukat. Aztán nézze, micsoda virágokat! Akik csak éppen hogy kijönnek, hogy azt mondhassák, sírtak, és akik a sírköre írják fel a könnyeiket, amit szemük sohasem ontott, aztán itt tiltakoznak a szomszédság ellen. Nem fogja elhinni, uram, én sohasem ismertem ezt a kisasszonyt, azt sem tudom, mit csinált életében, de azért szeretem ezt a szegény kicsikét, aztán gondját is viselem, meg olcsó árért a legszebb kaméliáimat hordom a sírhantjára. Ő az én kedves halottam. Bizony, uram, mi kénytelenek vagyunk szeretni a holtakat, mert úgy el vagyunk foglalva, hogy nem is marad időnk valami mást is szeretni.
- Ránéztem a kertészre, és anélkül, hogy megmagyaráznám, miért, olvasóim közül sokan meg fogják érteni, hogy meghatottan hallgattam beszédét.
- Kétségtelenül ő maga is észrevette ezt, mert így folytatta:
- Azt mondják, voltak, akik tönkretették magukat ezért a leányért, hogy szeretői voltak, akik imádták, és most, ha arra gondolok, hogy egy sincs, aki kijönne ide hozzá, és aki legalább egy szál virágot hozna neki, hát bizony ezt furcsának és szomorúnak találok. De még ez nem is panaszkodhatik, mert ennek legalább megvan a maga sírhantja, mert ha csak ez az egy emlékszik is rá, de az legalább megteszi a kötelességét a többi helyett is. De a többinek még az sincsen. Van itt még egynéhány ilyenfajta szegény leány, olyan korú, mint ez volt, akiket

közös gödörbe dobnak, és majd megrepeszti a szívemet, amikor hallom, hogy hull alá a göröngy szegény testükre. És nincs senki, aki törődne velük, ha egyszer elpusztultak. Bizony, a mi mesterségünk se víg, különösen addig, amíg még van egy kis szívünk is. Van egy húszéves, szép, nagy leányom, és valahányszor olyan halottat hoznak ide, aki az ő korában van, mindig rá gondolok, és akár nagyvilági nő az a halott, akár valami csavargóleány, hiába, mindig meghat. Kétségkívül untatom a históriáimmal, és ön sem azért jött ki, hogy ezeket végighallgassa. Azt mondták, vezessem önt ide, Gautier kisasszony sírjához, és most itt vagyunk; szolgálhatok ezenkívül még valamivel?

- Tudja Armand Duval úr címét? - kérdeztem tőle.

- Igen, a *** utcában lakik, vagy legalább én ott jelentkeztem azoknak a virágoknak az áráért, amiket itt tetszik látni.

- Köszönöm, barátom.

Még egy utolsó pillantást vetettem a felvirágozott sírhalomra, s önkéntelenül is szerettem volna kifürkészni a mélyét, hogy lássam, mivé tette a föld ezt a gyönyörűséges teremtet, akit odadoztak. Aztán búsan eltávoztam.

- Uraságod talán meg akarja látogatni Duval urat? - kérdezte a kertész, aki ott lépdelt az oldalamon.

- Igen.

- Mert biztosan tudom, hogy még nem tért vissza. Különben már idekünn láttam volna.

- Ön tehát meg van győződve arról, hogy még nem feledte el Margitot?

- Nemcsak meggyőződése, hanem fogadni mernék, hogy a sírt is csak azért kívánja megváltoztatni, mert viszont szeretné látni.

- Hogyan?

- Az első szó, amelyet a temetőben tett látogatása alkalmával kiejtett, az volt, hogyan láthatná őt még egyszer viszont? Ám ez csak akkor lehetséges, ha a sírt felbontjuk, és én megadtam neki a felvilágosítást, hogy micsoda formai dolgokat kell előbb végrehajtania, mielőtt a sírcserét kieszközölhetné. Amint tudja, ahhoz, hogy a holtakat egyik sírból a másikba vigyék át, agnoszkálni kell őket, s ehhez a család beleegyezése szükséges, és akkor is csak rendőrbiztos jelenlétében szabad felnyitni a sírt. És Duval úr azért kereste fel Gautier kisasszony nővérét, hogy ezt a beleegyezést megkapja, és aztán, előreláthatólag, első útja bizonyosan ide vezet majd hozzánk.

A temető kapujához értünk. A kertésznek megköszöntem felvilágosításait, és néhány pénzdarabot csúsztattam kezébe. Azután pedig elmentem arra a címre, amelyet tőle kaptam.

Armand még nem érkezett vissza.

Néhány szót írtam neki, és arra kértem, hogy megérkezése után látogasson meg, vagy pedig tudassa velem, mikor láthatnám.

Következő napon levelet kaptam Duvaltól, amelyben tudatta, hogy hazaérkezett, és arra kért, látogassam meg, mert ő - fűzte tovább sorait - oly kimerült, hogy képtelen kimozdulni hazulról.

Armand-t ágyban találtam.

Amikor meglátott, felém nyújtotta forró kezét.

- Láza van - mondtam neki.

- Semmi az egész; a gyors utazás okozta fáradtság.

- Ön Margit nővérénél volt?

- Igen, ki mondta?

- Tudom. És elérte azt, amit akart?

- Igen, el; de ki mondta meg, hogy elutaztam, és hogy mi volt utazásom célja?

- A temető kertésze.

- Láta a sírt?

Alig mertem felelni neki, mert az a hang, amelyen a kérdést kiejtette, bizonyította, hogy még most is martaléka annak a megilletődésnek, amelynek tanúja voltam, és hogy valahányszor a maga gondolata vagy másnak a beszéde erre a fájdalmas dologra tereli emlékezetét, még sokáig erősebb lesz az érzése, mint az akarata.

Megelégedtem hát azzal, hogy egy fejbőlintással válaszoljak.

- És jól gondolzza? - folytatta Armand.

Két nagy könnycsepp gördült végig a beteg arcán, melyet elfordított, hogy valamiképpen rejtse. Úgy tettem, mintha nem látnám, és azon igyekeztem, hogy megváltoztassam a beszélgetés tárgyát.

- Immár három hete lesz, hogy elutazott - mondtam.

Armand megtörölte szemét, és úgy válaszolt:

- Három hete, éppen annyi.

- Sokáig tartott az utazás?

- Ó, nem utaztam szakadatlan. Két hétig beteg voltam, különben már régebben visszaérkeztem volna. Hanem alighogy odaérkeztem, erőt vett rajtam a láz, és kénytelen voltam a szobát őrizni.

- És hazautazott, anélkül, hogy teljesen felépült volna?

- Ha nyolc nappal tovább maradtam volna oda, akkor biztosan belehalok.

- De most, hogy visszatért, gyógyíttassa magát. Barátai majd eljönnek, és meglátogatják. Elsősorban jómagam, ha megengedi...

- Két óra múlva felkelek.

- Micsoda oktalanság!

- Meg kell lennie.

- Valami sürgős dolga van?

- El kell mennem a rendőrbiztoshoz.

- Miért nem bízna másvalakire ezt a küldetést, amely önt csak még betegbé teheti?

- Ez az egyetlen, ami meggyógyíthat. Látnom kell őt. Amióta halála hírért hallottam, és főképpen, amióta a sírját is láttam, nem tudok aludni. Nem tudom elképzelni, hogy ez a leány, aki oly fiatal és szépséges volt, amikor elhagytam, most halott. Magamnak kell meggyőződnöm erről. Látnom kell, mivé tette Isten ezt a lényt, akit annyira szerettem, és talán e látvány undorító volta el fogja űzni az emlékek okozta kétségbeesést. Ugyebár elkísér?... Ha nem untatja.

- Mit mondott önnek a nővére?

- Semmit. Igen meg volt lepve, hogy egy idegen sírgödröt akar vásárolni és síremléket akar állíttatni Margitnak, és aláírta a felhatalmazást, amint azt kértem tőle.

- Hallgasson szavamra, és várjon az áthelyezéssel addig, amíg teljesen felépül.

- Ó, erős leszek, ne féltsen. Különben pedig meg kellene bolondulnom, ha nem végeznék ezzel az elhatározással, amelynek teljesítését fájdalommal teszi kötelességemmé. Esküszöm önnek, hogy csak akkor tudok majd nyugodt lenni, ha viszontláttam Margitot. Talán csak lázas szomjúság az, ami gyötör, álmatlan éjszakáimnak egyik álma, tébolyomnak egyik eredménye: hanem hogy szerzetessé legyek-e én is, akár de Rancé úr, azt majd csak akkor tudom, ha láttam.

- Mindezt értem - mondtam Armand-nak -, és teljesen rendelkezésére állok. Julie Duprat-t felkereste már?

- Igen. Már megérkezésem első napján meglátogattam.

- És megkapta azokat az írásokat, amelyeket Margit önnek hagyott?

- Itt vannak.

Armand egy papirostekercset húzott ki vánkosa alól, azután menten visszadugta.

- Szóról szóra tudom mindazt, amit itt írt - mondotta. - Három héten át naponként tízszer is végigolvastam. Egyszer, később, amikor már én is nyugodtabb leszek, el fogja olvasni ön is, majd akkor, amikor már megértethetem önnel, hogy milyen gyöngéd szívet és mekkora szerelmet árul el ez a vallomás. Most azonban egy szívességre kérném.

- Mit parancsol?

- Vár önre kocsi odalenn?

- Igen.

- Nos, vegye magához, kérem, az igazolványomat, és kérje ki a számomra poste-restante érkezett leveleket. Atyámnak és nővéremnek kellett már ide írnia Párizsba, csak hogy én olyan hirtelenül távoztam, hogy nem maradt a kérdezősködésre se időm, mielőtt elutaztam. Amikor pedig ön visszatér, akkor majd együtt felkeressük a rendőrtisztviselőt, hogy a holnapi szertartás felől tájékoztassuk.

Armand ideadta igazolványát, amellyel a Jean-Jacques Rousseau utcába siettem.

Két levél érkezett Duval címére, s én mindkettőt átvettem.

Amikor visszatértem, Armand már felöltözötten várt.

- Köszönöm - mondotta, átvéve a leveleket. - Igen - fűzte tovább, miután megnézte a címzéseket -, atyámtól és nővéremtől valók. Bizonyára nem értették hallgatásom okát.

Kibontotta a leveleket, és inkább kitalálta, mint olvasta őket, mert mind a kettő négyoldalas volt, és alig egy perc múlva már megint összehajtotta őket.

- Most menjünk - mondotta -, majd holnap felelek nekik.

Elmentünk a rendőrtisztviselőhöz, akinek Armand átadta Margit nővéreinek felhatalmazását.

Ennek ellenében a rendőrtiszt átadott neki egy utasítást, amely a temetőőrnek szólt. Megegyeztünk abban, hogy az átszállítás másnap délelőtt tíz órakor fog majd végbemenni, egy órával korábban eljövök érte, és aztán együtt megyünk ki a temetőbe.

Magamat is érdekelt ez a látvány, és bevallom, hogy azon az éjszakán nem tudtam aludni.

Ha a magam gyötrő gondolatai után ítélek, milyen borzalmasan hosszú lehetett Armand-nak ez az éjszaka!

Amikor másnap kilenc órakor beléptem hozzá, borzasztóan sápadt volt, de nyugodtnak tetszett.

Rám mosolygott, és megszorította a kezemet.

Gyertyái csonkig égtek; távoztában egy vastag levelet vett magához, amely az apjának volt címezve, s amelyben bizonyára az éjszaka benyomásairól adott számot.

Fél órával később a Montmartre-ra értünk.

A rendőrtisztviselő már várt reánk.

Megindultunk lassacskán a Margit sírhantjának irányában. A rendőrtiszt haladt elöl, Armand meg én néhány lépésnyi távolságban követtük.

Időnként úgy éreztem, hogy társam karja görcsösen megremeg, mintha hirtelen borzongás járta volna át. Akkor ránéztem, megértette tekintetemet, és rám mosolygott, de amióta lakásáról távoztunk, még csak egy szót sem váltottunk.

Kevéssel azelőtt, hogy a sírhoz értünk volna, Armand megállott, hogy megtörölje arcát, amelyet hatalmas verejtékcseppek borítottak.

Ezt a megállást arra használtam, hogy fellélegeztem, mert jómagam is úgy éreztem, mintha vasmarok szorítaná a szívemet.

Honnan ered ez a fájdalmas gyönyör, amelyet az ilyen látvány kelt az emberben! Amikor a sírhoz értünk, a kertész leemelte az összes virágcserepeket, eltávolította a kis vaskerítést, két ember pedig ásni kezdte a földet.

Armand egy fának támaszkodva meredt maga elé.

Mintha egész élete elvonult volna most szeme előtt.

Egyszerre az egyik ásó valami kőbe ütközött.

E zajra Armand hátralépett, mintha villamos áram érte volna, és olyan erősen megszorította kezemet, hogy fáj.

Egyik sírásó széles lapátot hozott, amellyel lassanként kiürítette a sírgödört, amikor pedig már nem maradt ott lenn egyéb, mint azok a kövek, amelyeket a koporsóra szoktak hengergetni, egymás után kihajította őket.

Figyeltem Armand-t, mert attól tartottam, hogy szemmel látható, felgyülemelő érzései esetleg megtörhetnék. Ő azonban csak nézett, szeme merev volt és tágra meredt, mint az örülteké, és csupán arcizmainak meg ajkának rándulásai árulták el, hogy heves idegkrízisnek esett martalékaul.

Magamról legfeljebb csak azt az egyet jegyezhetném meg, hogy bántam, amiért idejöttem.

Amikor aztán a koporsó felszínre került, a rendőrtisztviselő odaszólt a sírásóknak:

- Nyissák ki.

Tölgyfa koporsó volt, és az emberek hozzáfogtak, hogy lecsavarják a födelét. A föld nedvessége már rozsdával vontta be a csavarokat, és ezért bizony jó sok fáradságba került, amíg a koporsó kinyílt. Pestises lég szállott ki belőle, noha illatos növényekkel volt telehintve.

- Istenem, ó, Istenem - mormogá Armand, és még jobban elsápadt.

Maguk a sírásók is hátratántorodtak.

Nagy, fehér szemfödél takarta a hamvakat, amelyeknek egyes vonalai kirajzolódtak a leplen. A leplet egyik végén a férgek már majdnem teljesen kirágták, és itt kilátszott a halott egyik lába.

Nem sok híja volt, hogy rosszul legyek, és még ebben a percben is, amikor soraimat írom, e jelenet emléke újra a maga borzalmas valóságában jelenik meg előttem.

- Siessünk - mondotta a rendőrtisztviselő.

Akkor az egyik ember kinyújtotta kezét, fejteni kezdte a szemfödelet, és mert a végén kezdte, hirtelenül felfedte Margit arcát.

Rettenetes volt a látvány, és elmondani is borzalmas.

A szemek helyén már csak két gödör volt, az ajak teljesen eltűnt, fehér fogacskái egymáshoz szorultak. Hosszú fekete haja kiszikkadt és odaragadt a halott halántékához, s kissé beárnyékolta az orcák helyén támadt zöldes üreget. S mégis, még most is felismertem azt a fehér, rózsás, vidám arcot, amelyet oly gyakran láttam.

Armand nem tudta elfordítani tekintetét erről az arcról. Zsebkendőjét a szája előtt tartotta, és egyre azt harapdálta.

Én úgy éreztem, mintha vasgyűrű szorítaná a fejemet, fátyol borult szememre, a fülem zúgott, és nem tehettem mást, mint hogy elővegym véletlenül magammal hozott szagos üvegcsémet, hogy ennek illatát leheljem be.

Kábultságom közepette a rendőrtisztviselő hangját hallottam, amint megkérdezte Duval urat:

- Felismeri?

- Igen - felelt tompán a fiatalember.

- Akkor zárják le a koporsót, és vigyék el - mondotta a rendőrtiszt.

A sírásók visszaborították a halott arcára a szemfödőt, lecsukták a koporsót, felemelték, és azzal megindultak a kijelölt hely irányába.

Armand nem mozdult. Szeme odaszegeződött az üres gödörbe; sápadt volt, mint a holttest, melyet az imént láttunk. Az ember azt hitte volna, hogy megkövült. Előre láttam, mi fog következni akkor, amikor a látvány megszűntével a fájdalom kissé csillapodik, és már nem ad neki erőt.

Odaléptem a rendőrtiszthez:

- Duval úr jelenlétére tovább is lesz szükség? - kérdeztem.
 - Nem - mondotta -, sőt, tanácsolom is, hogy vezesse el, mert úgy látszik, beteg.
 - Jöjjön - mondtam erre Armand-nak, és karon fogtam.
 - Mi az? - szólott, mintha meg sem ismert volna.
 - Vége van - tettem hozzá -, most távoznunk kell, barátom. Maga sápadt, fázik, hiszen tönkreteszi ez az izgalom.
 - Igaza van, menjünk el hát - felelte gépiesen, de azért nem tett egyetlen lépést sem.
- Erre karon fogtam, és elvezettem.

Gyermek módjára tűrte, hogy vezessem, és csak időnként mormogta:

- A szemét látta?

Megfordult, mintha a látvány szólítaná magához.

Imbolyogva járt, úgy tetszett, hogy lökészerűen halad előre; foga vacogott, keze hideg volt, és valami ideges rázkódás-remegés vett rajta erőt.

Szóltam hozzá, és nem felelt.

Vezetette magát, képtelen volt egyébre.

A kapunál kocsiba ültünk. Ideje volt.

Alig foglalt a kocsiban helyet, a borzongása még inkább növekedett, valósággal ideglázba esett, és mert félt, hogy ezzel megijeszt, hát erre a kezemet szorongatta, és ezt suttogta:

- Semmi az egész, csak éppen hogy sírni szeretnék.

Melle majd megszakadt, vér szökött fel a szemébe, ám a könnye ki nem csordult.

Megszagoltattam vele is az illatszeres üvegcsét, amelyet az imént én használtam, és amikor megérkeztünk hozzá, akkorra már csak a borzongása maradt meg.

Az inas segítségével lefektettem, tüzet rakattam a szobájában, azután pedig elrohantam orvosomhoz, akinek elmondtam az egész dolgot, úgy, amint történt.

Azonnal velem jött.

Armand bíborvörös volt, delíriumban volt, összefüggéstelen szavakat dadogott, amelyek közül csak Margit neve hangzott ki tisztán.

- Nos? - kérdeztem az orvost, miután megvizsgálta a beteget.

- Agylobja van, bizony, se több, se kevesebb. És ez még szerencse, mert azt hiszem, Isten bocsássa meg nekem, másképpen belebolondult volna, így a testi betegség szerencsésen le fogja küzdeni a lelkit, és egy hónap múlva kilábal talán mind a kettőből...

Az olyan betegségek, aminő az Armand-é volt, vagy azonnal ölnek, vagy pedig elég gyorsan gyógyíthatók.

Tizenöt nappal a fentebb elmondott események után Armand már javulófélben volt, és szoros barátság fűzte hozzám. Betegsége alatt szobáját is alig hagytam el.

A tavasz bőségesen szórta mindenfelé virágait, madarait és muzsikáját. Kinyitottuk az ablakokat, amelyek a kertre nyíltak, s a kertből üde, friss pára szállott fel hozzánk.

Az orvos már akkorra megengedte, hogy Armand felkeljen, mi pedig sokszor megtettük, hogy elbeszélgettünk ott, az ablak mellett, amelyet a déli órák alatt, amikor a nap a legmelegebben tűzött alá, rendszeren nyitva tartottunk.

Óvakodtam attól, hogy Margitról beszéljek vele, mert tartottam tőle, hogy ez a név esetleg életre ébreszt valami bús emléket, amely most ottan szunnyadozik a beteg látszólagos nyugalma mögött. Hanem Armand-nak örömet szerzett, ha róla szólhatott, nem úgy, mint annak előtte, könnyben rezgő szemmel, hanem inkább jóságos mosollyal ajkán, ami megnyugtató lelkiállapotát illetően.

Észrevettem, hogy a temetőben tett utolsó látogatása óta, amióta az a látvány olyan heves krízist okozott, szenvedésének mértéke betelt a betegségével, és Margit halálát másképpen nézte, mint azelőtt. Bizonyos vigasztalást merített a megszerzett bizonyosságból, és hogy elűzze az előtte oly sokszor megjelenő sötét képet, inkább Margittal való viszonyának boldogabb emlékeibe merült el, és úgy tett, mintha kizárólag ezeket akarná emlékül elfogadni.

Testét annyira kimerítette a támadó láz és gyulladás, hogy lelkének is kerülnie kellett a hevesebb izgalmakat. A tavasznak gyönyörűsége, amely körülövezte Armand-t, akarata ellenére is magával ragadta gondolatait, s mosolygóbb képek, emlékek felé vitte.

Makacsul tiltakozott ellene, hogy értesítsük családját arról, milyen veszedelemben forgott, és mikor meggyógyult, még akkor sem tudatta atyjával, hogy beteg volt.

Egyik este a rendesnél tovább üldögéltünk így el az egyik ablaknál; az idő gyönyörű volt, a lenyugvó nap azúr- és aranyszínűre festette az alkonyulatot. Bár Párizsban voltunk, úgy éreztük, mintha a zöld lombzat, amely körülvesz bennünket, teljesen elszigetelne a világtól, és csak ritkán történt, hogy egy-egy kocsinak odahangzó zaja megzavarta beszélgetésünket.

- Körülbelül ilyenkor történhetett, egy ilyen estén, hogy megismerkedtem Margittal - mondotta Armand, akit a saját gondolatai foglaltak el, és nemigen hallgatott énám.

Nem is feleltem neki.

Akkor felém fordult, és így szólt:

- El kell mondanom önnek ezt a történetet, ön majd könyvet ír belőle, amelynek nem fognak hinni, de amelyet megírni is érdekes lesz.

- Kedves barátom, talán inkább máskor mondaná el - szóltam neki -, most még nem épült fel eléggé.

- Az este meleg, a csibémet is megettem már - mondta mosolyogva -, nincsen lázam, semmi dolgunk nincs, inkább elmondok önnek mindent.

- Ha mindenáron ragaszkodik hozzá, akkor hát hallgatom.

- Igen egyszerű történetke - mondotta akkor -, amelyet az események rendjében fogok önnek elmondani. Ha később aztán csinálna belőle valamit, jogában áll, hogy másképpen mondja el.

Íme, ezeket beszélte el, én pedig alig néhány szót változtattam meg megható történetében.

- Igen - kezdte Armand, miközben karosszéke hátára hajtotta fejét -, igen, ilyen estén történt, mint aminő ez. A napot egyik barátommal, R. Gastonnal vidéken töltöttük. Este visszatértünk Párizsba, és mert nem tudtuk, mit csináljunk, hát elmentünk a *Variétés* színházba.

Az egyik felvonás közben kimentünk, és a folyosón egy magas hölgyet pillantottunk meg, akit barátom köszöntött.

- Kinek köszönt? - kértem tőle.

- Gautier Margitnak - felelte.

- Úgy látszik, nagyon megváltozott, mert nem ismertem rá - feleltem neki izgatottan, aminek az okát is rögtön meg fogja érteni.

- Beteg volt; a szegény leány már nem él sokáig.

Úgy emlékszem szavaira, mintha tegnap mondotta volna.

Még meg kell jegyeznem, barátom, hogy két esztendő óta, valahányszor azt a leányt láttam, mindig különös hatással volt reám.

Anélkül, hogy tudtam volna, miért, elsápadtam, és szívem hevesebben vert. Van egy barátom, aki az okkult tudományokkal foglalkozik, és aki ezt a jelenséget úgy nevezné, hogy a fluidumok rokon voltát éreztem ilyenkor. Én egyszerűen azt gondolom, már az volt a sorsom, hogy belésszeressem Margitba, és ezt előre megéreztem.

Bizonyos, hogy nagy hatással volt rám, és barátaim, akik tanúi voltak ennek, sokat kacagtak rajtam, mert tudták, hogy ki tette rám ezt a nagy hatást.

Legelőször a Bourse téren találkoztam vele, Susse áruházának bejárata előtt. Nyitott hintó állott meg az ajtó előtt, és egy fehérbe öltözött hölgy szállott ki belőle. Csudálkozó suttogás fogadta, amikor belépett az áruházba. Ami pedig engem illet, úgy álltam ott, mintha gyökeret vert volna a lábam. A kirakaton keresztül néztem, miképpen válogatja ki az üzletben azt, amit vásárolni akar. Bemehettem volna, de nem mertem. Nem voltam vele tisztában, miféle nő, és féltem, hogy kitalálja, miért jöttem utána az üzletbe, és ez talán megsértené. Ámde nem gondoltam, hogy még viszontláthatom...

Igen előkelően volt öltözve, muszlinruha volt rajta, amelyet fodrok borítottak, és egy könnyű indiai kendő, amelynek szögleit aranyhímzések és selyemből szőtt virágok díszítették. Fejét olasz szalmából fonott kalap fedte, karján egyetlen karperec volt: egy vastag aranylánc, ami akkoriban kezdett divatosná lenni.

Felszállt hintójába, és eltűnt szemem elől.

Az üzlet egyik alkalmazottja ott állott az ajtóban, és szemével követte a hintót, amelyen az előkelő vásárló tovaördült. Odamentem hozzá, és megkérdeztem tőle ennek a nőnek a nevét.

- Gautier Margit kisasszony - felelte az alkalmazott.

Nem mertem megkérdezni a hölgy címét, és eltávoztam.

A látomásnak - mert valósággal az volt - emlékét nem tudtam kivenni fejemből úgy, mint már annyiszor máskor, és ezentúl mindenütt ezt a királynői szépségű fehér nőt kerestem.

Néhány nappal utóbb nagy előadás volt a *Vígoperában*. Én is elmentem. Az első, akit egy földszinti páholyban megpillantottam, Gautier Margit volt.

Az a fiatalember, akivel együtt voltam, szintén megismerte, mert miközben megnevezte, így szólott hozzám:

- Látja azt a szép leányt?

E pillanatban Margit mifelénk jártatta távcsövét, és észrevéve barátomat, feléje mosolygott, és egy parányi jellel meghívta, hogy látogassa meg páholyában.

- Köszönteni fogom - mondta barátom -, és egy perc múlva visszatérek.

Nem bírtam ellenállni, és azt mondtam neki:

- Szerencséje van.

- Miért?

- Mert meglátogathatja azt a nőt.

- Maga talán szerelmes belé?

- Nem - feleltem elpirulva, mert igazán nem tudtam, hogyan feleljek erre a kérdésre -, csak szeretném megismerni.

- Jöjjön velem, bemutatom.

- Előbb kérdezze meg tőle, megengedi-e?

- Nem kell olyan tartózkodónak lenni; jöjjön.

Fájt, hogy így beszélt. Reszkettem attól, hogy bizonyosságot szerzek: Margit nem érdemli meg azt, amit én érzek iránta.

Alphonse Karnak van egy könyve, *Am Rauchen* a címe, amelyben elmondja, hogy egy ember nyomon követett egyszer este egy igen jól öltözött hölgyet, akibe első pillantásra beleszeretett, olyan szép volt a nő. Hogy megcsókolhassa ennek a nőnek a kezét, azért akármire vállalkozott volna, és erőt érzett magában, akaratot, hogy mindent meghódítson, bátorságot, hogy bármit elkövessen. Pedig alig meri rávetni a szemét a nő bokájára, amely kivillog, mikor a nő kissé felemeli szoknyáját, hogy be ne sározza. És miközben azon ábrándozik, hogy mit meg nem tenne azért, hogy ezt a nőt bírhatta, a nő az egyik utca sarkán megáll, és megkérdi tőle, nem akarna-e feljönni hozzá?

Ő pedig elfordítja fejét, átvág az utca másik oldalára, és szomorúan hazaballag.

Ez az írás jutott eszembe, és én, aki szenvedni akartam volna ezért a nőért, attól féltem, hogy túlságosan hamar elfogad, és rögtön fel fogja kínálni azt a szerelmet, amelyet hosszú várakozás és nagy áldozatok árán akartam volna kivívni. Mi, férfiak, már ilyenek vagyunk, és igazán szerencse, hogy a képzelődés megengedi az érzéseknek ezt a poézisét, hogy a testi vágyak megtűrik a lélek álmait.

Ha azt mondták volna: a nő tiéd lesz ma éjszakára, de holnap reggelre megölnek, hát elfogadom. Ha azt mondták volna: fizess tíz aranyat, és a szeretője leszel, azt visszautasítottam volna, és sírtam volna, mint egy gyermek, akinek szeme előtt, reggelre kelve, szertefoszlik az a tündérvárkastély, amelyről éjjel álmodott.

De ismerni akartam; ez végre is módot nyújtott, sőt az egyetlen módja volt annak, hogy tudjam, hogyan viselkedjem irányában.

Azt feleltem hát barátomnak, hogy ragaszkodom ahhoz, hogy csak előzetes engedély után mutasson be, és ott csavarogtam a folyosón, miközben azt képzeltem, hogy egy perc múlva már előtte állok majd, és nem fogom tudni, hogyan viselkedjem, ha reám irányul tekintete.

Előre meg akartam találni azt, amit mondani fogok neki. Mily fenséges gyerekség a szerelem!

Egy perccel utóbb lejött a barátom.

- Vár bennünket - mondotta.

- Egyedül van? - kérdeztem.

- Egy másik nővel.

- Férfi nincs vele?

- Nincsen.

- Menjünk.

Barátom a színház kapuja felé tartott.

- De hiszen nem erre van - mondtam.

- Előbb cukorkáért megyünk. Ő kívánta.

Betértünk egy cukrászhoz, az *Opera* közelében. Szerettem volna az egész boltot összevásárolni, és már körül is néztem, mivel tölthetnők meg a bonbonos zacskót, amikor barátom így szólt:

- Fél kiló szőlőkrémet kérek.

- De vajon szereti-e?

- Sohasem eszik más cukorkát, ezt mindenki tudja róla.

- Ó! - folytatta aztán, amikor kikerültünk a boltból. - Tudja-e, miféle nőnek mutatom be? Ne gondolja ám, hogy valami hercegnő, mert egész közönséges kitartott nő, kedvesem. Azért hát ne is legyen valami nagyon tartózkodó, hanem mondjon meg neki mindent, ami csak eszébe jut.

- Jól van, jól van - dadogtam, és követtem, miközben arra gondoltam, hogy a találkozás ki fog gyógyítani szenvedélyemből.

Amikor a pályára léptem, Margit torkaszakadtából kacagott.

Jobban szerettem volna, ha szomorúnak látom.

Barátom bemutatott neki. Margit bólintott, és így szólt:

- És a bonbonom?

- Itt van, tessék.

Mikor elvette, rám nézett. Lesütöttem szememet, és elpirultam.

Ő pedig odahajolt barátnőjéhez, néhány szót suttogott a fülébe, aztán mind a kettő kacagásban tört ki.

Tudtam, hogy rajtam nevetnek, és zavarom megkétszereződött. Ez időben egy kis polgárasszony volt a kedvesem, aki nagyon gyengéd és nagyon érzékeny volt, és éppen ezért érzései, mélabús levelei akárhányszor megnevettettek. A fájdalom, amit ebben a pillanatban

éreztem, megértette velem, mennyi kint okozhattam ennek az együgyű nőnek, és öt percen keresztül úgy imádtam a kis asszonykát, ahogyan még sohasem szerettek asszonyt.

Margit a cukrot rácsálta, és rám se hederített.

Kísérőm ki akart menteni nevetséges helyzetemből.

- Margit - mondotta -, ne csudálkozzék, hogy Duval úr egy szót sem szól, de ön annyira zavarba hozza, hogy nem talál szavakat.

- Azt hiszem, ez az úr inkább azért kísérte önt ide, mert magát untatta, hogy egyedül jöjjön.

- Ha így állna a dolog - mondtam most én -, akkor nem kértem volna Ernest barátomat, hogy szerezzen előzetesen engedelmet.

- Ó, az talán csak eszköz volt arra, hogy annál jobban késleltesse a végzetes pillanatot.

Aki még oly kevésbé ismeri az ilyen Margit-fajta leányokat, az is tudja, milyen élvezetet talál-
nak abban, ha valamit félreérthetnek, és meggyötörhetik azokat, akiket először látnak. Bizo-
nyára ez az egyik módja a bosszúnak azért a sok megaláztatásért, amelyet ők szenvednek azok
részéről, akiket naponta látnak.

Hogy az ember gyorsan felelhessen nekik, ahhoz az kell, hogy az ember már megfordult
légyen az ő világukban, amit én nem mondhattam el magamról. Az a kép, amelyet Margitról
alkottam magamnak, most annál jobban kiélezte a leány dévajkodását. Ennek az asszonynak
részéről semmi sem hagyott közönyösen. Fel is keltem helyemről, és sértődött hangon,
amelyet képtelen voltam leplezni, így szóltam:

- Ha ez a véleménye rólam, asszonyom, akkor nem tehetek egyebet, mint hogy bocsánatot
kérek tolakodásomért, és hogy búcsúzom, biztosítván önt afelől, hogy tolakodásomat nem
fogom megismételni.

Köszöntem, és kimentem.

Alig csuktam be az ajtót, amikor harmadszor is harsány kacagást hallottam. Szerettem volna,
ha valaki nekem jön e pillanatban.

Visszatértem helyemre.

A felvonás kezdetét jelezték.

Ernst csakhamar megjelent mellettem.

- Milyen hirtelen ön - mondta, miközben helyet foglalt mellettem. - Azok odafönn azt hiszik,
hogy megbolondult.

- Mit mondott Margit, amikor távoztam?

- Nevetett, és biztosított, hogy még sohasem látott olyan furcsa embert, amilyen maga. De
azért ne tekintse magát legyőzöttnek, csak éppen ne részesítse az ilyen leányokat abban a
tiszteletben, hogy komolyan veszi őket. Hiszen fogalmuk sincsen arról, mi az előkelőség és az
illem: olyanok, mint a kutyák, amelyeket illatszerekkel hintenek meg, és amelyek, mert az
illatszert rossz szagnak találják, pocsolójában hengergőznek.

- Végre is, mi közöm hozzá? - mondtam, és igyekeztem, hogy hangom ne legyen elfogódott.

- Nem fogom többé viszontlátni ezt az asszonyt, és ha tetszett, mielőtt megismertem volna,
annál kevésbé tetszik, amióta ismerem.

- Bah, azért még nem adom fel a reményt, hogy egyszer még ott pillantom meg önt az ő páholyának háttérében, és hogy még hallani fogom hírért, hogyan teszi tönkre magát őérette. Egyébként, igaza van, nevetlen. De azért szeretőnek mégis csinos kis teremtés.

Szerencsére felgördült a függöny, és barátom elhallgatott. Az már lehetetlenség volna, hogy elmondjam önnek, mit játszottak azon az estén. Mindössze arra emlékszem, hogy időnként felnéztem a páholyra, amelyet oly hirtelen elhagytam, és hogy ott minden pillanatban új látogatók arca bukkant fel.

De azért egyre Margitra gondoltam. Más érzés kerekedett felül bennem. Úgy tetszett, hogy mindkettőt el kell feledtetnem: az ő durvaságát és a magam ügyetlenségét, és azt hajtogattam magamban, hogy az a lány enyém lesz, még ha rá kell is költenem egész vagyonomat, és joggal foglalom el azt a helyet, amelyet az imént oly gyorsan odahagytam.

Mielőtt az előadás véget ért volna, Margit és társnője elhagyták páholyukat.

Akaratom ellenére is elhagytam helyemet.

- Elmegy? - kérdezte Ernest.

- Igen.

- Miért?

E pillanatban észrevette, hogy a páholy üres.

- Menjen csak, menjen, és sok szerencsét. Vagy legalábbis jobb szerencsét.

Kimentem.

Ruhasukagást hallottam a lépcsőházban és hangok zűrzavaros zaját. Elrejtőztem, s anélkül, hogy ők megláttak volna, megpillantottam a két nőt, két fiatalember kíséretében.

A színház kocsifeljárója előtt egy kis inas jelentkezett előtte.

- Mondd meg a kocsisnak, hogy várjon meg a *Café Anglais* ajtaja előtt - mondta Margit. - Mi gyalog megyünk odáig.

Néhány perccel utóbb, amint a körúton csavarogtam, megpillantottam Margitot egy étterem egyik különhelyiségének ablaka mögött, amint az erkélynek támaszkodott, és kaméliacsokra virágainak szirmát tépdeste.

A két férfi közül az egyik a vállához hajolt, és halk hangon beszélgetett vele.

Magam felmentem a *Maison d'Or* első emeleti szalonjába, és egy percre sem vesztettem szem elől azt a bizonyos ablakot.

Éjfél után egy órákor Margit, három társával együtt kocsiba szállt.

Kocsiba ültem én is, és nyomon követtem őket.

A kocsi a d'Antin utca 9. számú háza előtt állott meg.

Margit leszállott, és egyedül tért haza.

Kétségtelenül a véletlen műve volt, de ez a véletlen boldoggá tett.

E naptól fogva sokszor találkoztam Margittal, színházi előadásokon és a Champs-Élysées-n, ő mindig egyformán pajzán volt, én mindig egyformán elfogódott.

Egyszer azonban eltelt tizenöt nap, anélkül, hogy láttam volna. Találkoztam Gastonnal, és tudakozódtam felőle.

- Szegény leány - felelte -, beteg.

- Mi baja?

- Az a baja, hogy mellbeteg, és hogy olyan életmódot folytatott, ami nem alkalmas arra, hogy kigyógyítsa. Továbbá még az a baja, hogy ágyban fekszik, és haldoklik.

Különös dolog a szív. Majdnem boldognak éreztem magamat, amiért Margit beteg.

Mindennap elmentem, hogy hírt halljak a betegről, de a névjegyet soha nem hagytam nála. Így értesültem lábadozásáról meg arról, hogy Bagnères-be utazott.

Aztán múlt az idő. Úgy látszott, hogy ha emlékeim nem is, benyomásaim lassanként elhalványodtak agyamban. Utazgattam. Kapcsolatok, megszokások, a munka lassanként elfoglalták annak a gondolatnak helyét, és amikor újra erre az első kalandra gondoltam, nem láttam benne mást, mint föllobbanó szenvedélyt, aminőt akkor érzünk, amikor még egészen fiatalok vagyunk, és amelyen - valamivel később - már magunk is kacagunk.

Egyébként pedig nem is volt valami nagy érdem legyőznöm ezeket az emlékeket, mert Margitot, elutazása óta, szem elől vesztettem, és amint mondtam önnek, amikor egyszer utóbb a *Variétés* folyosóján elhaladt mellettem, már meg sem ismertem.

Igaz, hogy le volt fátyolozva, de két évvel ezelőtt, ha mégúgy le lett volna fátyolozva, nem is kellett volna látnom, és fölismerem: kitaláltam volna.

Ez azonban egy cseppet sem gátolta meg szívemet abban, hogy hevesebben dobogjon, amikor megtudtam, hogy ő az, és az elmúlt két esztendő - amely alatt nem láttam -, valamint az a hatás, amit a távollét idézett esetleg elő, egy szempillantás alatt szertefoszlott, mint a pára, mihelyt a ruháját megérintettem...

Ámde - folytatta Armand rövid szünet után - amikor megértettem, hogy még mindig szerelmes vagyok bele, ugyanakkor azt is éreztem, hogy erősebb vagyok, mint azelőtt. És amikor arra vágytam, hogy Margittal újra összetalálkozzam, egyben azt is kívántam, hogy megmutassam, hogy most én vagyok fölényben vele szemben.

Mert ilyen utakon halad és ily okoskodásokhoz folyamodik a szív olyankor, amikor célhoz akar érni!

Nem is maradtam sokáig a folyosón, hanem elfoglaltam ülésemet, és gyorsan körül pillantottam a teremben, hogy lássam, melyik az ő páholya.

A földszinten ült - magában volt. Mint mondtam, megváltozott, ajkáról eltűnt közönyös mosolya. Meglátszott, hogy szenvedett, és hogy még most is szenved.

Noha már áprilisban voltunk, még most is téliesen öltözködött, bársonyruha fedte testét. Olyan kitartóan szegeztem rá szememet, hogy tekintetem vonzotta az övét.

Néhány pillanatig nézett, aztán távcsövéhez nyúlt, hogy jobban lásson. Úgy látszik, megismert, bár határozottan nem tudta, ki vagyok, mert amikor újra letette távcsövét, az asszonyoknak bájos köszöntési módja: egy mosoly játszadozott ajkán, mintha előre felelne arra a köszöntésre, amelyet vár tőlem. Ámde nem köszöntem, mintha védekezni akarnék ellene, és mintha elfeledtem volna akkor, amikor ő visszaemlékezett reám.

Azt hitte, tévedett, és elfordította fejét.

Fölhúzták a függönyt.

Már több színházi előadáson láttam Margitot, de még sohasem vettem észre, hogy odafigyelt volna a játékra.

Ami engem illet, engem sem érdekelt valami nagyon a darab, csak vele foglalkoztam, de azon voltam, hogy ezt ne vegye észre.

Láttam, hogy egyre a vele szemközti páholy felé tekint. Én is odanéztem, és a bennülőben egy nőre ismertem, akivel elég bizalmas viszonyban voltam.

Ez az asszony valamikor kitartott nő volt, megkísérelte, hogy bejusson valamelyik színházhoz, de kudarcot vallott, és mivel számított a párizsi divatos nőkkel való jó barátságára, kereskedésre adta magát, és divatárusnő lett.

Eszközt láttam benne arra, hogy Margittal találkozzam, és amikor egyszer felém nézett, felhasználtam az alkalmat, és kézzel, szemmel jó estét kívántam neki.

Amit előre láttam, megtörtént. Meghívott a páholyába.

Prudence Duvernay - így hívták a divatárusnőt - azok közül a kövér negyvenesztendős asszonyok közül való volt, akikkel szemben nem kellett valami nagy körmönfontság ahhoz, hogy elmondassuk velük azt, amit tudni akarunk.

Kívált akkor, amikor olyan egyszerű dolgot akarunk tőlük megtudni, mint aminőt én akartam kérdezni.

Felhasználtam azt a percet, amikor újra megkezdte Margittal való jelbeszélgetését. Megkérdeztem:

- Kit néz?
 - Gautier Margitot.
 - Ismeri?
 - Igen, a divatárusnője vagyok, és ő a szomszédnőm.
 - Hát ön is a d'Antin utcában lakik?
 - A hetes szám alatt. Az ő öltözőszobájának ablaka az én toalettszobám ablakával van szemben.
 - Azt mondják, bájos leány.
 - Maga nem ismeri?
 - Nem, de szeretném megismerni.
 - Szeretné, hogy áthívjam a páholyunkba?
 - Nem, jobb szeretném, ha bemutatna neki.
 - Nála?
 - Igen.
 - Az már nehezebb.
 - Miért?
 - Mert egy nagyon féltékeny öreg herceg védelmezi.
 - Védelmezi? Igazán bájos.
 - Igen, védelmezi - erősködött Prudence. - Szegény öreg igazán zavarba jönne, ha a kedvesévé kellene lennie.
- Erre Prudence elmondotta, hogyan ismerkedett meg Margit Bagnères-ben a herceggel.
- Ez az oka - folytatám -, hogy most egyedül van itt?
 - Tökéletesen úgy van.
 - És ki fogja hazakísérni?
 - Ő.
 - Hát idejön érte?
 - Egy perc múlva itt lesz.
 - És önt ki fogja hazakísérni?
 - Senki.
 - Ajánlkozom.
 - De ha jól láttam, ön egy barátjával van együtt.
 - Tehát mindketten ajánlkozunk.
 - Kicsoda, micsoda a barátja?
 - Nagyon kedves, szellemes fiú, aki el lesz ragadtatva, ha megismerkedhet önnel.

- Tehát helyes, megegyeztünk. A felvonás végeztével mind a négyen távoztunk, mert az utolsó felvonást már ismerem.

- Igen szívesen. Tehát értesítem a barátomat.

- Tessék.

- Ah - mondá Prudence éppen abban a pillanatban, amikor távozni akartam -, látja, most lépett a herceg Margit páholyába.

Odanéztem.

Igazán úgy volt: mintegy hetvenéves ember telepedett a fiatal nő mögé, s egy kis zacskó cukorkát nyújtott át neki, amelyből az mosolyogva halászott ki néhány darabot, majd pedig a zacskót a páholy párkányzatára helyezte, ami jelbeszédben annyit jelentett, mintha Prudence-től azt kérdené:

- Akar?

- Nem - intett Prudence.

Margit visszahúzta a zacskót, és beszélgetni kezdett a herceggel.

Gyerekeségnek tetszhetik, hogy ennyi részletre terjeszkedem ki, hanem mindaz, ami Margittal kapcsolatos, olyan élénken él emlékezetemben, hogy nem tudom meggátolni magamat a felelevenítésükben.

Lementem, hogy értesítsem Gastont arról, amiben mindkettőnkre nézve megegyeztem.

Nem volt ellenvetése.

Elhagytuk zsöllyénket, és felmentünk Duvernoy asszony páholyába.

Alig léptünk ki a folyosóra, meg kellett állnunk, hogy utat engedjünk Margitnak, aki a herceggel együtt távozott.

Tíz évet adtam volna az életemből, ha ebben a percben az öregúr helyén lehettem volna.

Amikor a körútra értek, Margit felszállott a phaëtonba, maga a herceg hajtotta a két gyönyörű mént, melyeknek ügetése csakhamar messzire vitte őket.

Bementünk Prudence páholyába.

Amikor a felvonásnak vége volt, lementünk, és bérkocsin hajtattunk a d'Antin utca 7. alá. Házának kapuja elé érve, Prudence meghívott bennünket, menjünk fel hozzá, és nézzük meg üzlethelyiségét, mert ilyet még bizonyára nem láttunk, és amelyre, úgy tetszett, nagyon büszke. Képzelteti, mily hévvel fogadtam el meghívását.

Úgy látszott, hogy egyre közelebb jutok Margithoz. A társalgást is csakhamar őreá tereltem.

- Az öreg herceg ott van a szomszédnőnél? - kérdeztem Prudence-től.

- Nem, nem. Margit bizonyára egyedül van.

- De hiszen akkor irtózatosan unatkozhatik - vélekedett Gaston.

- Majdnem minden esténket együtt töltjük, vagy pedig olyankor hívat magához, amikor hazatér. Sohasem fekszik le hajnali két óra előtt. Nem tud korábban elaludni.

- Miért?

- Mert mellbeteg, és majdnem állandóan láza van.

- Nincsen kedvese? - kérdeztem.

- Olyankor, amikor elmegyek tőle, már nem marad mellette senki, de arról nem kezeskedem, hogy akkor nem jönnek, miután én már elmentem. Gyakran találkozom nála éjszaka bizonyos N. gróffal, aki azt hiszi, hogy hamarabb üti nyélbe a maga kis ügyét, ha tizenegy órakor jön, és ha annyi ékszer küld, amennyit Margit csak akar. De Margit ki nem állhatja a grófot. Nincs igaza, mert a gróf gazdag fiú. Hiába mondom neki időről időre: kedves gyermekem, ez az a férfi, akire magának szüksége van. Ő, aki rendesen hallgat a szavamra, ilyenkor hátat fordít nekem, és csak azt feleli, hogy a gróf nagyon buta. Hátha mégolyan buta? Nem tagadom, de az legalább biztosítaná Margit helyzetét, viszont az öreg herceg akármelyik percben elpatkolhat. Az aggastyánok önzők, és családja amúgy is örökös szemrehányásokkal illeti Margithoz való gyengédsége miatt. Íme, két ok arra, miért ne hagyjon rája semmit. De hiába prédikálok neki, mert mindig csak azt feleli, hogy majd ráér a grófra fanyalodni, ha meghalt a herceg.

- Mégsem okos - folytatta Prudence - úgy élni, amint ő teszi. Tudom, hogy én nem bírnám el az ilyesmit, és elkergetném magam mellől az öreget. Unalmas ez az öreg: leányának nevezi Margitot, úgy gondoskodik róla, mint egy gyermekről, és mindig a sarkában van. Bizonyos vagyok benne, hogy valamelyik inasa most is erre csavarog az utcán, hogy lássa, ki jön ki Margittól, vagy még inkább, hogy ki megy be hozzá.

- Szegény Margit - mondotta Gaston, és odaült a zongora mellé, hogy egy keringőt játsszék. - Erről igazán nem tudtam. Bár vettem észre, hogy egy idő óta veszített korábbi vidámságából.

- Pszt - mondotta hallgatózva Prudence.

Gaston is elhallgatott.

- Úgy hiszem, hív.

Füleltünk.

Csakugyan, egy hang Prudence-ot szólította.

- No most, uraim, távozzanak - mondá Duvernoy asszonyság.

- Hát ön így értelmezi a vendégszeretetet? - fakadt ki nevetve Gaston. - Majd akkor megyünk el, ha nekünk jólesik.

- Miért mennénk el?

- Margithoz megyek.

- Majd megvárjuk itt.

- Az lehetetlen.

- Akkor magával megyünk.

- Azt még kevésbé.

- Én ismerem Margitot - mondta Gaston -, én bízvást meglátogathatom.

- De Armand nem ismeri.

- Majd bemutatom.

- Lehetetlenség.

Újra behallatszott Margit hangja, mely Prudence-ot szólította.

Prudence öltözőszobája ablakához sietett. Gaston és én nyomon követtük. Kinyitotta az ablakot.

Úgy elrejtőztünk, hogy kívülről nem láthattak meg bennünket.

- Már majdnem tíz perce szólítom - mondotta Margit majdnem parancsoló hangon.
- Mit parancsol?
- Azt akarom, hogy jöjjön át hozzám tüstént.
- Miért?
- Mert N. gróf még mindig itt van, és úgy untat, hogy majdnem elpusztulok bele.
- Most nem mehetek.
- Ki akadályozza?
- Két fiatalember van nálam, és nem akarnak elmenni.
- Mondja meg nekik, hogy el kell mennie.
- Már mondtam.
- Hát akkor hagyja ott őket. Ha majd látják, hogy maga elmegy, majd elmennek ők is.
- Igen, de előbb majd fölforgatnak itt mindent.
- De hát mit akarnak tulajdonképpen?
- Magát akarják látni.
- Hogy hívják őket?
- Az egyiket maga is ismeri. Gaston R. urat.
- Igen, ismerem, és a másik?
- Armand Duval úr. Nem ismeri?
- Nem, de azért hozza át őket, bárkit inkább, mint a grófot. Siessen, várom.

Margit is, Prudence is becsukta a maga ablakát.

Margit, aki ma este egy pillanatig emlékezett arcomra, egy pillanatig sem emlékezett nevemre. Jobb szerettem volna egy kedvezőtlen emléket, mint ezt a teljes feledést.

- Tudtam - mondotta Gaston -, hogy el lesz ragadtatva, ha fogadhat bennünket.
- Elragadtatva, ez nem a helyes kifejezés - felelte Prudence kalapot és kendőt öltve -, azért fogadja magukat, hogy elküldje a grófot. Igyekezzenek, hogy kedvesebbek legyenek, mint ő, mert amint Margitot ismerem, máskülönben velem vész össze.

Követtük Prudence-ot, és lementünk.

Reszkettem. Úgy éreztem, hogy ez a látogatás nagy hatással lesz majd életemre.

Még elfogultabb voltam, mint akkor, amikor először mutattak be neki a *Vígopera* páholyában.

Amidőn odaértünk a lakáshoz, amelyet ön is ismer, szívem erősen dobogott, és gondolataim cserbenhagytak.

Néhány zongoraakkord hangzott ki hozzánk.

Prudence csengetett.

A zongora elhallgatott.

Egy nő, aki inkább tetszett társalkodónőnek, mint szobaleánynak, kijött, hogy ajtót nyisson.

Előbb a szalonba léptünk, onnan a budoárba, amely már akkor is olyan volt, amilyenek ön látta.

Egy fiatalember állt ott a kandallónak támaszkodva.

Margit a zongora előtt ült, ujjait olykor végigfuttatta a billentyűkön, nem fejezte be a zenedarabot, amelyet megkezdett.

Az egész jelenet az unalom látszatát keltette, amit a férfi részéről sekélyességének tudata okozott, a nő részéről pedig ennek a gyászos személyiségnek ottléte.

Prudence hangjának hallatára Margit felkelt, és miután hálatelten tekintett Duvernoy asszony felé, elének jött, s megszólalt:

- Jöjjenek, uraim, üdvözlöm önöket.

- Jó estét, kedves Gastonom - mondotta Margit társamnak -, igen örülök, hogy láthatom. Miért nem jött páholyomba a *Variétés* mai előadásán?

- Félttem, hogy tolakodó lehetnék.

- A barátok - és Margit olyan nyomatékkal mondotta e szót, mintha az összes jelenlevőkkel meg akarta volna értetni, hogy Gaston a barátságos fogadtatás ellenére sohasem volt más, csak barát - a barátok sohasem tolakodók.

- Akkor hát megengedi, hogy bemutassam Armand Duval urat?

- Már fölhatalmaztam Prudence-ot is, hogy megtegye.

- Egyébként, asszonyom - mondottam akkor meghajtva magamat, és közben igyekeztem, hogy legalább némileg érthető hangokat dadogjak -, már részesültem egyszer abban a szerencsében, hogy önnek bemutassanak.

Margit bájos szeme, úgy látszott, emlékei között kutatott, de nem emlékezett rám, vagy legalább látszólag nem emlékezett.

- Asszonyom - mondottam akkor -, hálával tartozom, amiért azt az akkori bemutatást elfelejtette, mert nagyon nevetséges lehettem akkor, és mindenekfölött unalmasnak tetszhettem ön előtt. Két évvel ezelőtt történt a *Vígoperában*, ahol Ernest de***-vel voltam együtt.

- Ó, emlékszem - felelte Margit mosolyogva. - Nem ön volt nevetséges, hanem én voltam csipkelődő, még most is az vagyok, de már nem annyira. Remélem, már megbocsátott nekem, uram?

Kezét nyújtotta, amelyet megcsókoltam.

- Ez valóban úgy van - mondotta. - Megvan az a rossz szokásom, hogy zavarba akarom hozni azokat, akiket először látok. Nagyon otromba szokás. Orvosom azt mondja, onnan van, mert ideges vagyok, és sokat szenvedek. Higgyen az orvosomnak.

- De hiszen viruló színben van.

- Ó, nagyon beteg voltam ám.

- Tudom.

- Ki mondotta?

- Mindenki tudta. Gyakran el is jöttem, hogy hírért halljam, és örömmel vettem tudomásul, hogy gyógyulófélben van.

- Sohasem adták át a névjegyét.

- Mert sohasem hagytam itt.

- Talán ön az a fiatalember, aki naponként eljött ide, hogy betegségem alatt kérdezősködjék felőlem, és sohasem akarta megmondani a nevét?

- Igen, én voltam.

- Akkor maga több, mint elnéző, maga nagylelkű. Bizony, gróf, maga nem tette volna meg ezt értem - mondotta N. úr felé fordulva, miután olyan pillantást vetett rám, amelyben az asszonyok tökéletesen ki tudják fejezni egy emberről való véleményüket.

- De hiszen még csak két hónap óta ismerem önt - felelt a gróf.
- Nos és Duval úr még alig öt perc óta. Maga mindig bárgyúságokat felel.

A nők kérlelhetetlenek azokkal, akiket nem szeretnek.

A gróf elpirult, és ajkát harapdálta.

Megesett rajta a szívem, mert látszott, hogy éppen olyan szerelmes, mint én, és hogy Margit kemény szókimondása nagyon szerencsétlenné tette. Különösen két idegen jelenlétében.

- Ön zongorázott - mondtam akkor, hogy másra tereljem a társalgást -, nem lenne olyan kegyes, hogy régi ismerősének tekintve, folytatná játékát?
- Ó - mondotta, miközben a kerevetre vetette magát, és jelt adott, hogy mi is foglaljunk helyet.
- Gaston igen jól tudja, mit ér az én muzsikám. Jó az olyankor, amikor magam vagyok a gróffal, de már magukat nem akarnám ilyen kinszenvedésnek alávetni.
- Ebben a kegyben csupán engem részesít? - kérdezte N. úr olyan mosollyal, amelyet finommá és gúnyossá szeretett volna tenni.
- Ne vesse szememre; úgysis ez az egyedüli kegyem a maga számára.

Úgy látszik, elvégeztetett, hogy a szegény fiúnak ma egy szót sem szabad szólnia.

Könyörgő tekintetet vetett a fiatal nőre.

- Mondja csak, Prudence, megtette azt, amire kértem? - kérdezte Margit.
- Igen.

- Jól van. Majd utóbb elmondja. Beszélnivalónk lesz, és ne menjen el addig, míg nem beszéltem önnel.
- Kétséggkívül zavarjuk - mondtam -, s most, miután egy második bemutatás elfeledtetheti az elsőt, Gaston meg én visszavonulunk.
- Legkevesbé sem, nem önök miatt mondtam ezt. Sőt ellenkezőleg, azt akarom, hogy maradjanak.

A gróf gyönyörű művű órát húzott ki zsebéből, és megnézte, hány óra.

- Ideje, hogy a klubba menjek - mondotta.

Margit nem válaszolt.

A gróf erre odahagyta a kandallót, és Margithoz lépett.

- Isten önnel, asszonyom.

Margit felkelt.

- Isten önnel, kedves gróf. Már indul?
- Igen, attól tartok, hogy untatom.
- Ó, ma sem untat inkább, mint más napokon. Mikor látom viszont?
- Amikor megengedi.
- Hát akkor Isten önnel.

Meg kell vallani, ez kegyetlenség volt.

Szerencsére a gróf kitűnő nevelésben részesült és pompás természete volt. Megelégedett azzal, hogy megcsókolja Margit kezét, amelyet a lány elég hűvös mozdulattal nyújtott oda neki, és hogy - miután bennünket üdvözölt - távozzék.

Amikor átlépte a küszöböt, Prudence-ra pillantott.

Ez a vállát vonogatta, mintha azt akarná mondani: „Mit akar? Én megtettem mindent, amit tehettem.”

- Nanine - kiáltotta Margit -, világíts a gróf úrnak.

Hallottuk, amint kinyitották, aztán becsapták az ajtót.

- Végre - kiáltotta Margit, aki újra megjelent -, végre elment. Ez a fiú tönkreteszi az idegeimet.

- Drága gyermekem - mondotta Prudence -, ön igazán túlságosan gonosz hozzája, pedig ő olyan előzékeny önhöz. Már megint itt hagyott egy órácskát, amely, fogadni mernék, legalább ezer tallérjába került.

És Duvernoy asszony az óra felé tartott, játszani kezdett az ékszerrel, amelyről beszélt, és irigységgel szemlélte.

- Kedvesem - mondotta Margit és újra odaült a zongora mellé -, ha egyik serpenyőbe azt teszem, amit ad, a másikba azt, amit beszél, úgy találom, hogy még mindig elég olcsón jut egy-egy látogatáshoz.

- Szegény fiú szerelmes magába.

- Ha valamennyit meg kellene hallgatnom, aki szerelmes belém, akkor még ebédelni sem maradna időm.

És végigfuttatta ujjait a billentyűkön. Majd pedig felénk fordult, és így szólt:

- Parancsolnak valamit? Én részemről szívesen innék egy kis puncsot.

- Én pedig szívesen ennék egy kis csirkehúst - mondotta Prudence. - Nem vacsoráznánk?

- Igen, ez az, menjünk vacsorázni - mondotta Gaston.

- Nem, itt vacsorázunk.

Csengetett. Nanine megjelent.

- Küldj le vacsoráért.

- Mit parancsolnak?

- Mindegy, de rögtön, rögtön.

Nanine kiment.

- Ó, be jó - mondotta Margit, és gyermek módjára szökdécselt. - Vacsorázni fogunk. De milyen unalmas ez az ostoba gróf.

Mentül tovább néztem ezt a lányt, annál jobban elbájolt. Elragadóan szép volt. Még soványsága is csupa kellem volt.

Elmerülten néztem.

Alig bírnám elmagyarázni, ami bennem végbement. Tele voltam elnézéssel az életmódjáért, és bámultam a szépségét. Hogy nem érdekhajhászó annak egyik bizonyítékát láttam abban, hogy visszautasította azt az előkelő és gazdag fiatalembert, aki kész lett volna érette tönkretenni magát. És már ez is mentette szememben Margitot bűnös múltjáért.

Volt benne valami szűzies vonás.

Látszott rajta, hogy a bűnnek még csak szűziességénél tart. Biztos járása, karcsú dereka, rózsás, finom orrcimpája, nagy szeme, melyet világoskék vonal övezett, arra vallott, hogy ama tüzes természetek közül való, amelyek úgy terjesztik maguk körül a szenvedély párázatát, mint azok a keleti illatszeres üvegcsék, amelyekből, ha még úgy el vannak zárva, mégis kiszállong a bennük foglalt parfümnek finom illata.

És lett légyen akár a természete, akár pedig beteges állapotának egyik következménye, ennek a nőnek a szemében időnként a vágy villámai villantak át, ami előmölven rajta, isteni megnyilatkozás lehetett volna annak, akit ez a nő szeret. De azoknak nem volt szeri-száma, akik Margitot szerették, olyat pedig, akit ő szeretett volna, olyat keresve sem lehetett volna találni.

Szóval, még fel lehetett ismerni ebben a lányban a szűzet, akit a véletlen tett kurtizánná, s a kurtizánt, akit a véletlen visszaváltoztathatna a legtisztább és legszerelmesebb szűzzé. Mert Margit még megőrizte büszkeségét és függetlenségét, ami pedig olyan két érzés, amelyet ha megsértenek, nem kevesebbre képes, mint maga a szemérem. Nem szóltam semmit, lelkem egészen átömlött a szívembe, és szívem a szemembe szállott.

- Hát maga volt az - mondta Margit váratlanul -, aki naponként eljött, hogy hírt halljon rólam, mialatt beteg voltam?

- Én.

- Tudja, hogy ez igazán szép öntől? Mivel hálálhatnám meg?

- Azzal, ha megengedi, hogy időről időre meglátogassam.

- Csak tessék, jöjjön, amikor tetszik, öttől hatig vagy tizenegy óra és éjfél között. De hallja-e, Gaston, játssza el csak a *Felhívást keringőre*.

- Miért?

- Először azért, mert örömet szerez nekem vele, másodszor pedig mert nem bírom egyedül megtanulni.

- Hát mi okozza a nehézséget?

- A harmadik rész, ami tele van kereszttel.

Gaston felkelt, odaült a zongorához, és rákezdett Weber gyönyörű melódiájára, amelynek kottája ott volt kiterítve a zongorán.

Margit egyik kezével a zongorának támaszkodott, beletekintett a hangjegyfűzetbe, szemmel kísérte a hangjegyeket, és halk hangon kísérte Gaston zongorajátékát, amikor pedig a megjelölt részhez ért, akkor halkan dúdolta, és ujjait a zongorán jártatta:

- Re, mi, re, do, re, fa, mi, re, ez az, amit nem tudok. Kezdje újból.

Gaston újrakezdte, azután azt mondta Margit:

- Most hadd kísérlem meg én.

Ő telepedett oda a zongora elé, de lázadó ujjai mindannyiszor megtévedtek az egyik billentyűn.

- Mégiscsak hihetetlen - mondotta igazán gyerekes panaszkodással -, hogy nem tudom eljátszani ezt a részt. Hiszik, hogy néha hajnali két óráig ezzel bíbelődöm? S ha rágondolok, hogy az az ostoba gróf kotta nélkül is kitűnően eljátssza. Azt hiszem, tulajdonképpen ez az, ami ellene ingerel.

És újrakezdte, de megint ugyanazzal az eredménnyel.

- Hogy az ördög vinné el Webert, a zenét és a zongorát - mondá haragosan Margit, és azzal a hangjegyfűzetet a szoba túlsó sarkába hajította. - Hát érthető az, hogy nyolc félhangot ne tudnék egymás után lejátszani?

Ránk nézett, mellén összefonta karját, és lábával haragosan dobantott.

A vér arcába szökkent, és könnyű köhögés nyitotta ki ajkát félig.

- No, no - mondotta Prudence, aki levetette kalapját, és fűrtjeit igazgatta a tükör előtt -, ismét felizgatja magát, és bajt szerez. Inkább vacsorázzunk, az jobb lesz. Majd meghalok, olyan éhes vagyok.

Margit újra csengetett, aztán odaült a zongorához, és halk hangon valami pajzán dalt dúdolt, amelyet úgy tudott kísérni, hogy nem zavarodott bele.

Gaston is ismerte, és együtt énekelték.

- Ugyan, ne énekeljen ilyen kis disznóságokat - mondottam könyörgő hangon, de bizalmaskodva Margitnak.

- Ó, milyen szemérmes - mondotta mosolyogva, és kezét nyújtotta felém.

- Nem magamért, önért vagyok az.

Margit olyan mozdulatot tett, mintha azt akarná mondani: „Ó, rég volt az, amikor én szende voltam.”

E percben megjelent Nanine.

- Kész a vacsora? - kérdezte Margit.

- Igen, asszonyom, egy perc múlva.

- Erről jut eszembe - mondotta Prudence -, ön még nem ismeri a lakást. Jöjjön, majd megmutatom.

Amint tudja, a szalon csodás volt.

Margit egy kicsit kísért bennünket, azután Gastont hívta, és átment vele az ebédlőbe, hogy megnézzék, kész-e a vacsora.

- No lám - mondta hangosan Prudence, miközben egy kis porcelán figurát vett le az egyik állványról -, nem is láttam még ezt az emberkét.

- Melyiket?

- Ezt. Egy parányi kis pásztor, aki madárkalitkát tart a kezében.

- Tartsa meg, ha tetszik magának - szólott Margit

- De nem akarom önt megfosztani tőle.

- A szobalányomnak akartam adni, mert utálatosnak találom; de ha tetszik magának, hát tartsa meg.

Prudence csak az ajándékot látta, és nem az ajándékozás módját. Félretette az emberkéjét, és körülvezetett az öltözőszobában, ahol két miniatűr képet mutatott, amelyek egymással szemközt függtek. Így szólt hozzám:

- G. gróf az egyik. Igen szerelmes volt Margitba, és ő volt az, aki divatossá tette. Ismeri talán?

- Nem. És ki ez? - kérdeztem a másik miniatűr felé mutatva.

- Az a kis L. vicomte. Kénytelen volt elutazni.

- Miért?

- Mert már majdnem tönkretette magát. Látja, ez aztán szerette Margitot.

- És ő viszontszerette, kétségtelenül.

- Olyan furcsa egy lány ez, az ember sohasem tudja, hányadán van vele. Még ugyanazon napnak estéjén, amelyen a vicomte elutazott, ő szokása szerint színházba ment, pedig az elutazás pillanatában ő is könnyeket ontott.

Nanine most újra megjelent, és jelentette, hogy a vacsora tálalva van.

Amikor az ebédlőbe léptünk, Margit a falnak támaszkodott, míg Gaston a kezét fogta, és halk hangon beszélgetett vele.

- Maga megbolondult - felelte Margit -, hiszen jól tudja, hogy nem kell nekem. Az ilyen magamfajta nőt az ember nem kétesztendei ismeretség után kéri meg arra, hogy legyen a szeretője. Mi vagy rögtön odaadjuk magunkat valakinek, vagy soha. Rajta, uraim, üljünk asztalhoz.

Azzal, kicsúszva Gaston kezei közül, Margit asztalhoz ült, jobbjára Gastont ültette, bal oldalra engem, azután Nanine-hoz fordult:

- Mielőtt leülnél, hagyd meg a konyhában, hogy senkinek se nyissanak ajtót, ha valaki csengetni találna.

Éjjel egy órákor volt szükség ilyen rendelkezésre.

Vacsora közben sokat ettünk, ittunk és kacagtunk. Néhány perc múlva a hangulat igen emelkedett volt, és Nanine, Prudence meg Margit nagy örömeire olyan szók repdestek a levegőben, amelyeket bizonyos körökben igen mulatságosnak találnak, de amelyek mindig bemocskolják azt a száját, mely e szavakat kiejti. Gaston szívből mulatott; jó fiú volt, azonban az ifjúi szokások kissé megrontották a szellemét. Egy pillanatban el akartam kábítani magamat, és szerettem volna, ha szívemet és gondolataimat közönyösen érinti a látvány, amely szemem elé tárult, és szerettem volna, ha részt vehetnék e vígságban, amely a vacsorának egyik fogása gyanánt szerepelt. Ám lassanként elszigeteltem magamat e láрма közepett, poharam teli maradt, és majdnem szomorú lettem, amikor ezt az alig húszesztendő szép teremtest láttam, aki úgy ivott és beszélt, akár egy kocsis, és aki annál harsányabban kacagott, minél gyalázatosabb dolgokról beszéltek.

Mégis úgy tetszett, mintha ez a vígság, ez a beszéd, modor és iszogatós többi asztaltársaimnál a züllöttségnek, a megszokásnak és durvaságnak következménye lett volna, holott Margitnál láznak, ideges izgalomnak tekintetem, amelyet az idézett elő, hogy feledni akar. Arca minden egyes pohár pezsgő után lázas pírban égett, és bár a vacsora elején alig egy kevésbé köhécselt, utóbb a köhögés mind erősebbé vált, és végül már arra kényszerítette, hogy fejét hátrahajtsa a szék támlájára, és hogy görcsösen odaszorítsa kezét a mellére, valahányszor köhögési roham vett rajta erőt

Szenvedtem, mikor arra gondoltam, minő pusztítást vihet végbe ebben a törékeny szervezetben ez a naponként megújuló dorbézolás.

Végre aztán bekövetkezett az, amit előre láttam, és amitől rettegettem. A vacsora vége felé történt, hogy Margitot egyszerre erősebb köhögési roham fogta el, mint valamennyi előző, amióta ott voltam. Mintha megszakadt volna valami a mellében. A szegény leány bíborpirosra vált, a szenvedés lezárta szemét, és egy asztalkendő-t tartott ajka elé, amelyet egy csepp vér festett vörösre. Akkor felkelt, és kifutott az öltözőszobájába.

- Mi baja Margitnak? - kérdezte Gaston.

- Az a baja, hogy sokat nevetett, és most vért köp - mondotta Prudence. - Ó, ez semmi, ez mindennap megesik vele. Mindjárt visszatér. Hagyjuk magára, azt jobb szereti.

Én nem tudtam türtőztetni magamat, és Prudence meg Nanine nagy elképedésére, bárhogyan hívtak is vissza, Margit után siettem.

A szobát, ahová menekült, mindössze egyetlen szál gyertya világította meg, amely az asztalon állott. Margit ott feküdt a nagy kereveten, ruhája le volt rántva testéről, egyik keze a szíve fölött pihent, a másik lelógott. Az asztalon egy ezüst mosdótál volt, amely félig volt vízzel megtöltve, és ezt a vizet vékony vércsíkok tették a márványhoz hasonlatossá.

Margit igen sápadt volt. Szája félig nyitva maradt, és úgy igyekezett lélegzethez jutni. Időnként hosszú sóhaj emelte meg, s amikor kilehelte, mintha megkönnyebbült volna egy kisé. Aztán néhány pillanatig jóleső érzés uralkodott rajta.

Feléje közeledtem, és ő meg sem mozdult helyén. Odaültem melléje, és megfogtam kezét, melyet a kereveten nyugtatott.

- Hogyan? Maga az? - kérdezte mosolyogva.

Úgy látszik, arcom kisé dült lehetett, mert hozzátette:

- Talán maga is beteg?

- Nem, de ön? Még mindig rosszul van?

- Egy kevésé. - És azzal zsebkendőjével megtörölte szemét, mely a köhögéstől könnybe lábadt. - Már megszoktam az ilyesmit.

- Ó, megöli magát, asszonyom - mondtam neki elfogult hangon. - Barátja szeretnék lenni, rokona, hogy meggátoljam abban, hogy ilyen helytelenül cselekedjék.

- Ah, ez igazán nem érdemli meg azt, hogy ezért izgassa magát - felelt kisé keserű hangon -, látja, ha a többiek nem törődnek velem, ez csak azért van, mert tudják, hogy már amúgy sem lehet segíteni ezen a bajon. - Felkelt, és a gyertyát a tükör elé tette, maga pedig a tükörbe nézett. - Milyen sápadt vagyok! - mondtotta, miközben megigazgatta ruháját, és ujjával meg-simította összeborzolódt haját. - No de most térjünk vissza az asztalhoz. Jön?

Helyemen maradtam, és meg se mozdultam.

Megértette, hogy ez a jelenet mily érzést keltett bennem, mert felém közeledett, és kezét nyújtotta.

- Jöjjön, jöjjön - ismételte.

Megfogtam a kezét, és megcsókoltam, miközben akaratom ellenére is két, sokáig visszatartott könnycsepp gördült alá kezére.

- No de micsoda gyermek maga - mondtotta és visszaült mellém -, most meg már sírva fakad. De hát mi baja?

- Bizonyára együgyűnek tetszem ön előtt, de rettenetesen fáj, amit az imént láttam.

- Maga igazán jó. De hát mit tegyek? Nem tudnék elaludni, ha nem szórakoznám egy kevésé. Azután az ilyen magamfajta leányoknál mindegy, eggyel több vagy kevesebb. Az orvosok azt mondják, hogy a vér, amit köpök, a légcsövemből fakad, és én mindig úgy teszek, mintha hinném. Ez az egyetlen, amit megtehetek érettük.

- Hallgasson meg, Margit - mondtam neki akkor olyan kitöréssel, amelyet nem tudtam fékezni. - Nem tudom, minő hatást fog ön gyakorolni életemre, de azt tudom, hogy ebben az órában nincsen a világon senki, még a húgom se, aki inkább érdekelne, mint ön. Így van ez,

amióta először láttam. Most pedig az égre kérem, viseljen gondot magára, és ne folytassa ezt az életmódot.

- Ha ápolnám magamat, belehalnék. Ami még életben tart, az a lázas életmód. Azután az ápolás a nagyvilági nőknek való, akiknek van családjuk, vannak barátaik. De mi? Mihelyt nem elégítjük ki kedveseink hiúságát vagy élvágyát, azonnal elhagynak, és a hosszú napokra olyankor hosszú éjszakák következnek. Jól tudom ezt már, hagyja el. Két hónapig ágyban fekvő beteg voltam, a harmadik hét végén már senki se nézett felém.

- Igaz, hogy nem vagyok senkije - mondtam -, mégis, ha úgy akarja, testvér módjára ápolnám, nem hagynám el sohasem és meggyógyítanám. Amikor pedig elég erős lesz, akkor, ha úgy tetszik, kezdje megint előről ezt az életmódot, amelyet most folytat. Én azonban bizonyos vagyok benne, hogy ön is jobb szeretné a nyugodtabb életet, amely boldogabbá tenné, és megőrizné a szépségét.

- Ma este így gondolkodik, a bor érzékennyé tette, de azért tudom, hogy nem volna akkora türelme, aminővel dicsekszik.

- Engedje meg, Margit, hogy eszébe juttassam: ön két hónapig beteg volt, és e két hónap alatt mindennap eljöttem, hogy hírt szerezzek önről.

- Igaz, de miért nem jött fel hozzám?

- Mert akkor még nem ismertem.

- A magamfajta lányok irányában az ember nem tartózkodó.

- Nővel szemben az ember mindig tartózkodó. Legalább nekem ez a véleményem.

- Így hát maga ápolna?

- Igen.

- Mindennap ott maradna mellettem?

- Igen.

- Sőt éjszakánként is?

- Mindaddig, amíg nem untatom.

- És minek nevezi ezt?

- Önfeláldozásnak.

- És miből fakad ez az önfeláldozás?

- Abból az ellenállhatatlan rokonszenvből, amit ön iránt érzek.

- Így hát szerelmes belém? Mondja ki mindjárt, hiszen ez sokkal egyszerűbb.

- Lehetséges; de ha már be kell ezt vallanom önnek egy napon, akkor az ne legyen ma.

- Jobban tenné, ha sohasem mondaná meg.

- Miért?

- Mert csak két eset származhatik ebből a vallomásból.

- Micsoda?

- Vagy hogy visszautasítom ajánlatát, és akkor maga megharagszik rám, vagy pedig elfogadom, és akkor szomorú kedvese lesz nagyon... olyan nő, aki beteg, ideges, szomorú, vagy ha víg, akkor vígsága még a bánatánál is szomorúbb, olyan nő, aki vért köp, és aki esztendőnként százezer frankot költ, az ilyesmi olyan dúsgazdag öreguraknak való, mint amilyen a herceg, de unalmas lehet az olyan fiatalembernek, aminő ön, amit az is bizonyít, hogy valahány fiatal kedvesem volt, mind hamar elhagyott.

Nem feleltem: hallgattam. Ez az őszinteség, amely már a gyónáshoz volt hasonlatos, ez a fájdalmas élet, amint keresztültetszett az aranyozott fátyolon, amely takarta, az élet, amelynek szigora elől szegény leány a dorbézolásban, részegségben, álmatlanságban keresett menedéket, mindez úgy hatott rám, hogy egyetlen szót sem tudtam szólni.

- Menjünk be - mondá Margit -, és ne beszéljünk gyerekségeket. Adja ide a kezét, és térjünk vissza az ebédlőbe. Nem tudják majd mire vélni hosszas távolmaradásunkat.

- Tessék, menjen be, ha önnek úgy tetszik, de kérem, engedje meg, hogy én itt maradjak.

- Miért?

- Mert vígsága nagyon fáj nekem.

- Nos hát akkor szomorú leszek.

- Figyeljen ide, Margit, engedje meg, hogy megmondjak önnek valamit, amit már kétségkívül gyakran hallott, és amit már úgy megszokott, hogy talán már nem is hihet szavamnak, mely azonban ennek ellenére is oly őszinte, hogy nem fogom önnek megismételni soha.

- És ez?... - mondotta azzal a mosollyal, amellyel fiatal anyák szokták meghallgatni gyermekük csacsкасágait.

- Ez az, hogy amióta önt először láttam, magam sem tudom, hogyan és miért, de belekapcsolódott az életembe, és bármiképpen igyekeztem, hogy képét elűzzem gondolatomból, mindig újra megjelent; ez az, hogy amikor ma, két év múltán, megint találkoztam önnel, még nagyobb befolyást nyert szívemben és gondolataimban, mint valaha, végül pedig még meg kell mondanom, hogy most, miután ön fogadott engem, és miután megismertem önt, felismertem mindazt, ami rendkívüli önben. Margit, ön nélkülözhetetlenné vált rám nézve, és meg kellene bolondulnom, nemcsak ha nem szeretne, hanem akkor is, ha nem engedné meg, hogy én szeressem.

- De szerencsétlen, hiszen azt mondhatnám önnek, amit D. asszony: hát olyan gazdag maga? Hiszen ön nem tudja, hogy havonta hat-hétezer frankot költök, és hogy ez a költségek élet-szükségletemmé vált, de hiszen ön nem tudja, szegény barátom, hogy hamarosan tönkretenném önt, és hogy a családja megtiltaná, hogy olyan teremtéssel éljen együtt, amilyen én vagyok. Szeressen mint jó barátom, de ne másképpen. Látogasson meg időnként, majd nevetgélünk, de ne túlozza azért az értékemet, mert igazán nem érek sokat. Önnek jó szíve van, szüksége van rá, hogy szeressék, ön még túlságosan fiatal és érzékeny ahhoz, hogy a mi világunkban éljen. Keressen magának férjes asszonyt. Láthatja, hogy jó leány vagyok, és hogy őszintén beszélek.

- Ejnye, mi az ördögöt csinálnak itt? - kiáltotta most Prudence, akit nem hallottunk közeledni, és aki most hirtelen megjelent a küszöbön. Haja félig le volt bontva, ruhája ki volt nyitva. Ebben a rendetlen állapotban azonnal felismertem Gaston kezét.

- Értelmesen beszélünk - mondá Margit -, hagyjon kissé magunkra, rögtön visszatérünk.

- Jól van, jól van, csevegjenek, gyermekeim - mondotta Prudence, és kimenőben behúzta az ajtót maga után, mintha ez még ahhoz a hangsúlyhoz tartoznék, amellyel szavait mondotta.

- Így hát megegyeztünk- szólott újra Margit, amikor magunkra maradtunk. - Nem fog szeretni engem.

Túlságosan előrejutottam ahhoz, hogy most visszavonulhassak, és különben is, ez a lány felkavart. A vidámságnak és szomorúságnak, szendességnek és bűnnek ez a keveréke, betegsége, amely a benyomások iránti fogékonyságát és az idegek ingerlékenységét úgy kifejlesztette benne, megértette velem, hogy ha nem kerekedem most rögtön fölébe e feledékeny és könnyelmű természetnek, rám nézve örökre elveszett.

- Hát mondja csak, komoly az, amit nékem mondott? - kérdezte.

- Nagyon komoly.

- De hát miért nem mondotta meg nekem mindezt hamarabb?

- Mikor mondhattam volna meg?

- Az után való napon, hogy bemutatták a *Vigoperában*.

- Azt hiszem, igen rosszul fogadott volna, ha akkor jövök.

- Miért?

- Mert az előtte való estén igen ostoba voltam.

- Látja, ez már igaz. De mégis, maga már akkor szeretett engem.

- Igen.

- Ami azonban nem akadályozta meg abban, hogy az előadás befejeztével szép nyugodtan hazamenjen, és aludjék. Ó, mi már ismerjük ezeket a nagy szerelmeket.

- Látja, ez az, amiben téved. Tudja, mit csináltam azon az emlékezetes estén?

- Nem.

- A *Café Anglais* ajtajánál vártam önre. Azután pedig követtem kocsiját, mely idáig hozta önt és három barátját, és amikor láttam, hogy ön egyedül száll le, és egyedül tér haza, akkor nagyon boldog voltam.

Margit kacagni kezdett.

- Min nevet?

- Semmin.

- Mondja meg, könyörgöm érte, vagy pedig azt hiszem, hogy engem csúfol ki megint.

- De nem fog megharagudni?

- Milyen jogon haragudhatnám?

- Nos hát megvolt az okom, miért tértem egyedül haza.

- És mi volt az?

- Hogy idefenn vártak reám.

Ha kést döfött volna belém, nem okozhatott volna nagyobb fájdalmat.

Felkeltem, és kezet nyújtottam neki.

- Isten önnel - mondtam.
- Tudtam, hogy zokon fogja venni - mondotta. - A férfiaknak már megvan az a tulajdonságuk, hogy szinte dühvel firtatják azt, ami aztán fájdalmat okoz nekik.
- De biztosítom - mondtam fagyos hangon, mintha azt akartam volna bizonyítani, hogy most már örökre kigyógyultam szenvedélyemből -, biztosítom, hogy nem haragszom. Egészen természetes, hogy idefenn várta valaki, mint ahogyan természetes az is, hogy hajnali három órakor távozzam.
- Miért? Talán önnél is vár valaki magára?
- Nem, hanem el kell mennem.
- Akkor hát Isten önnel.
- Hát elküld?
- A világért sem.
- Miért kínozt?
- Miért kínoztam?
- Azt mondja, valaki várta önt idefenn.
- Nem tudtam visszafojtani a nevetést annál a gondolatnál, hogy önt boldoggá tette az, hogy magam jövök haza, amikor pedig elég súlyos okom volt rá.
- Sokszor gyerekeségek okozzák legnagyobb örömünket, és nagyon gonosz dolog semmivé tenni az ilyen örömet, kivált akkor, ha annak megerősítésével még csak annál boldogabbá tesszük azt, aki azt az örömet táplálja.
- De hát mit gondol, kivel van dolga? Én nem vagyok sem szűz, sem hercegnő. Magát még csak mától fogva ismerem, és nem tartozom számadással cselekedeteim felől. És még akkor is, ha (tétélezzük fel) egy napon a kedvesévé lennék, még akkor is tudnia kell, hogy volt már ön előtt is néhány kedvesem. Ha ön már előre féltékenykedési jeleneteket rendez, hát akkor mi lesz még azután... ha egyáltalán bekövetkezik majd ez az azután. Még sohasem láttam olyan embert, mint maga.
- Mert még senki sem szerette önt úgy, mint én.
- Hát mondja meg őszintén, igazán szeret?
- Amennyire csak szeretni lehet, gondolom.
- És már régóta tart ez?
- Attól fogva, hogy először láttam, amint leszállt hintójáról, és Susse üzletébe ment. Három esztendeje...
- Tudja-e, hogy ez nagyon szép? És mit tehetnék hálából ezért a nagy szerelemért?
- Szeressen egy kissé - mondtam, miközben szívem oly erősen dobogott, hogy alig tudtam beszélni, mert félig gúnyos mosolya ellenére, amellyel egész beszélgetésünket kísérte, mégis úgy tetszett, hogy Margit is osztja már zavaromat, és hogy közeledem az olyan régóta óhajtott órához.
- Nos, és a herceg?
- Melyik herceg?

- Az én öreg féltékenyem.
- Nem fog megtudni semmit.
- És ha megtudja?
- Akkor megbocsát önnek.
- Ó, nem, hanem el fog hagyni, és akkor mi lesz belőlem?
- De hiszen egy másikért úgylis megkockáztatja azt, hogy egy napon szakít önnel.
- Honnan tudja ezt?
- Mert hallottam, amikor meghagyta, hogy ma éjjel már senkit se eresszenek be.
- Igaz, hanem az egy komoly barátom.
- Akihez nem ragaszkodik valami nagyon, hiszen ily kései órában elzárja előtte az ajtaját.
- Azért nem illet az ön részéről szemrehányás, mert hiszen éppen azért tettem, hogy önt és a barátját fogadjam.

Lassanként mind közelebb húzódtam Margithoz. Karommal átfogtam derekát, és karcsú testének könnyű terhét ott éreztem karjaim között.

- Ha tudná, mennyire szeretem - mondtam neki halkan.
- Igazán?
- Esküszöm.
- Nos hát, ha megígéri, hogy minden akaratomat teljesíti, anélkül, hogy egy szó ellenvetést tenne, vagy hogy megfigyeléseit közölné, hogy kérdezősködjék... akkor szeretni fogom talán.
- Mindent, amit kíván!
- Hanem figyelmeztetem, szabad akarok maradni, hogy mindig azt tehessem, ami nekem tetszik, anélkül, hogy önnek a legkisebb részletről is beszámolnék. Már régóta keresek fiatal szeretőt, akinek nincs akarata, aki bizalmatlanság nélkül szerelmes, és akit jogok nélkül szeretek. Még sohasem akadtam ilyenre. A férfiak, ahelyett, hogy meg lennének elégedve azzal, ha megkapják, amit sokáig alig mertek remélni, rögtön számon kérik kedvesüknek jelenét és múltját, sőt a jövőjét is. Amily mértékben megszokják, oly módon szeretnének uralkodni a nőn, és annál követelőbbek lesznek, minél inkább teljesítik nekik mindazt, amit óhajtanak. Ha már most rászánom magamat arra, hogy új szeretőt válasszak, akkor azt akarom, hogy három ritka tulajdonsága legyen: bízzék bennem, legyen alázatos és titoktartó.
- Nos, minden leszek, amit ön akar.
- Akkor majd meglátjuk.
- És mikor látjuk meg?
- Majd később.
- Miért?
- Mert - mondotta Margit kibontakozva karjaimból, és egy hatalmas piros kaméliacsokorból, amelyet reggel hoztak, kihúzott egy szál kaméliát, a gomblyukamba tűzte, mert - úgymond - a megegyezéseket sem szokták mindig azon a napon végrehajtani, amelyen aláírták.

Ez könnyen érthető volt.

- És mikor látom viszont? - kérdeztem, a karjaim közé szorítva.
- Amikor a kaméliám színt változtat.
- És mikor változtat majd színt?
- Holnap éjjel tizenegy óra és éjfél között. Meg van velem elégedve?
- Még kérdi?
- De egy szót se az egészsről, sem a barátja, sem Prudence, sem bárki előtt.
- Ígérem.
- Most csókoljon meg, és térjünk vissza az ebédlőbe.

Ajkát nyújtotta, újra végigsimította haját, és kimentünk a szobából, amelyet ő dalolva, én félőrülden hagytam oda.

A szalonban megállt, és halkán odasúgta:

- Maga előtt különösnek tetszhetik, hogy ilyen könnyűszerrel rögtön odavetem magamat. De tudja, miért teszem? Azért - folytatta, miközben kezemet szíve fölé helyezte, amelynek megéreztem heves és gyors dobogását -, azért teszem, mert az életem rövidebbre lévén szabva a másokénál, gyorsabban akarok élni.
- Ne beszéljen így, könnyörgök.
- Ó, vigasztalódjék. Rövid ideig élek már csak, de így is tovább fogok élni, mint a maga szerelme.

Dalolva lépett az ebédlőbe.

- Hol van Nanine? - kérdezte, amikor Gastont és Prudence-ot egyedül látta.
 - Az ön szobájában alszik, és várja, hogy ön is lefeküdjék.
 - A szerencsétlen! Halálra fárad értem. No de most, uraim, vonuljanak vissza, már ideje.
- Tíz perccel később Gaston meg én együtt távoztunk, Margit megszorította kezemet, aztán elbúcsúzott, és maga maradt Prudence-szal.
- Nos - kérdezősködött Gaston, amikor kinn voltunk -, mit szól Margithoz?
 - Angyal, és én megőrülök érte.
 - Sejtettem; meg is vallotta neki?
 - Igen.
 - És megígérte, hogy elhiszi?
 - Nem.
 - Nem is olyan, mint Prudence!
 - Miért, ő megígérte?
 - Sőt, még tovább ment, kedvesem. Az ember nem is hinné, tudja, ez a kövér Duvernoy asszonyság még nagyon jól megjárja...

Amikor elbeszélésében ideért, Armand megpihent.

- Legyen olyan jó, csukja be az ablakot - mondotta -, fázom. Közben én lefekszem.

Becsuktam az ablakot. Armand, aki még nagyon gyenge volt, levetette hálóköpenyét, és lefeküdt az ágyba, azután néhány percig a párnán nyugtatta fejét, mint akit egy nagy út vagy pedig fájdalmas emlékek kifárasztottak.

- Talán már túl sokat beszélt? - kérdeztem. - Kívánja, hogy elmenjek, és hogy aludni hagyjam? Majd legközelebb folytatja a történetet.

- Untatja?

- Ellenkezőleg.

- Akkor folytatom. Még ha magamra hagy, ma már akkor sem tudok aludni.

- Amikor hazatértem - folytatta aztán gondolkodás nélkül, oly elevenen éltek a részletek is még az emlékezetében -, nem feküdtem le; kalandomon gondolkoztam. A találkozás, a bemutatás, Margit ígérete, mindez oly gyorsan követte egymást, oly váratlan volt, hogy voltak percek, amikor azt hittem, álmodom. Pedig hát nem ez volt az első eset, hogy az ilyen Margit-szerű leány másnapra odaigérkezett annak, aki erre kérte.

Hiába tűnődtem ezen, jövődő kedvesem olyan erős hatást tett rám, amikor először megláttam, hogy ez a hatás mostanig sem tűnt el. Fejembe vettem, hogy ő más, mint a többi hozzá hasonló leány, és a férfiakban közös hiúsággal már-már azt hittem, ő is olyan leküzdhetetlen vonzalommal van irántam, mint én öiránta.

Csak hogy ennek ellentmondó példák lebegtek a szemem előtt, és gyakran hallottam, hogy Margit szerelme hol olcsóbb, hol drágább élelmiszerekhez hasonlatos, idények szerint változik az ára.

De másrésről meg hogyan lehet összeegyeztetni ezt a hírt az olyan visszautasításokkal, aminőben a grófnak volt része, amikor vele Margitnál találkoztam! Őn azt mondhatja, hogy a gróf nem tetszett neki, és minthogy a herceg fényesen kitartotta, ha már másik szeretőt vett, akkor inkább olyant választott, aki tetszett neki. De hát akkor miért nem választotta Gastont, aki szép, szellemes és gazdag, miért választott inkább engem, akit oly nevetségesnek talált, amikor először találkozott velem?

Igaz, hogy vannak pillanatnyi véletlenek, amelyek többet tehetnek, mint esztendei udvarlás.

Azok közül, akik ott voltak a vacsorán, én voltam az egyetlen, akit nyugtalanított, amikor Margit felkelt az asztal mellől. Követtem, és elfogódtam, hogy rejteni is képtelen voltam, sírtam, amikor a kezét megcsókoltam. Ez a körülmény, meg hogy betegségének ideje alatt naponként meglátogattam, talán más embert láttatott bennem, mint azok, akiket eddig ismert, és talán azt gondolta magában, hogy az ilyen módon kifejezett szerelemért is megteheti azt, amit immár annyiszor megtett, és ez már semmi következménnyel sem járhat ránézve.

Ezek a feltevések, amint láthatja, elég valószínűek voltak; de bármi volt is beleegyezésének oka, bizonyos csak egy volt: hogy beleegyezett.

Szerelmes voltam Margitba. Biztos volt, hogy az enyém lesz, mit kívánhattam volna tőle még? És ismétlem, noha kitartott leány volt - talán, hogy költőivé tegyem -, akkorra már úgy megszoktam, hogy ezt a szerelmet reménytelennek tekintsem, hogy minél jobban közeledett az a perc, amelyet immár biztos lehetett várnom, annál inkább nőtt az aggodalmam.

Egész éjszaka nem hunytam le a szememet.

Nem ismertem magamra. Félbolond voltam. Hol nem találtam magamat elég szépnek, gazdagnak, elegánsnak ahhoz, hogy ilyen nő szeressen, hol meg a hiúság kerekedett bennem felül e gondolatra. Azután megint attól féltem, hogy Margit részéről az egész talán csak néhány napig tartó szeszély, és mert megéreztem, hogy a hirtelen szakításból szerencsétlenség háramlik reám, azon töprengtem, nem tenném-e jobban, ha nem mennék el hozzá, hanem elutaznám, és közlőném vele aggályaimat. Majd aztán egyszerre megint örült reményeim és hihetetlen bizalmam támadt. Valószínűtlen álmokat szőttem a jövőről, azt gondoltam, hogy ez a leány majd nekem köszöni testi és lelki gyógyulását, hogy egész életemet az ő oldalán fogom eltölteni, és hogy szerelme boldogabbá fog tenni, mint a legszűzibb szerelmek.

De hát nem tudnám elismételni azt az ezernyi gondolatot, amely szívemből az agyamba talált utat, és amelyek lassan elhalványodtak, amikor végre hajnalban elaludtam.

Amikor felébredtem, két óra volt. Gyönyörű idő volt. Nem emlékezem, hogy az élet valaha oly szépnek tetszett volna előttem, mint azon a napon. Az előző est emléke feltámadt emlékezetemben, és nem kísérte árnyék, nem volt előttem akadály, csupán az estéhez fűzött reménységem kísérte vígan az emlékeket. Sebtiben felöltözködtem. Boldog voltam, és a legjobb cselekedetekre éreztem magamat képesnek. Időnként szívem alig fért meg az örömtől és szerelemtől a keblemben. Édes láz hevített. Immár nem nyugtalanítottak az okok, amelyeket elalvásom előtt hánytorgattam. Csupán az eredményt láttam, csak az órára gondoltam, amikor viszontláthatom Margitot.

Képtelen voltam otthon maradni. Szobám kicsinynek tetszett ahhoz, hogy ekkora boldogság lakozzék benne; az egész természetre szükségem volt, hogy helye legyen túláradozó örömömnek.

Sétálni mentem.

Elmentem a d'Antin utcába. Margit hintója a kapu előtt várakozott; a Champs-Élysées irányába tértem. Anélkül, hogy ismertem volna őket, mindenkit szerettem, aki elhaladt mellettem.

Mily jóvá tesz a szerelem!

Mikor már egy óra hosszáig sétáltam a marlyi körhintáktól a szökőkutakig és a szökőkutaktól a marlyi körhintákig, egyszerre messziről megpillantottam Margit kocsiját. Nem megismerem, inkább kitaláltam.

Mikor a Champs-Élysées sarkára ért, megállította kocsiját, és egy magas fiatalember, aki eddig egy csoportba vegyülve beszélgetett, kivált, és odament hozzá, hogy néhány szót váltsanak.

Néhány percig beszélgettek, aztán a fiatalember visszatért barátaihoz; a lovak továbbügettek, én pedig a csoport felé közeledve, abban, aki Margittal beszélgetett, ugyanarra a G. grófra ismertem, akinek miniatűr portréját láttam, és akiről Prudence megjegyezte, hogy öneki köszönheti Margit a pozícióját.

Előtte való estén őelőtte záratta el Margit az ajtaját, és azt hittem, azért is állította meg most a kocsiját, hogy intézkedésének okait elmondja, és egyben reméltem, hogy bizonyára talált valami új ürügyet, amellyel távol fogja tartani magától a következő éjszakán is.

Hogyan múlt el a nap hátralevő része: nem tudom. Járkáltam, szivaroztam, beszélgettem, de este tíz órára már nem emlékeztem sem arra, miket mondtam, sem pedig, hogy kikkel találkoztam.

Mindössze arra emlékezem, hogy hazamentem, három óra hosszat öltözködtem, és százszor is megnéztem órám és a faliórát, de szerencsétlenségemre a kettő teljesen egyformát mutatott.

Este fél tizenegykor aztán azt hittem, hogy itt az indulás ideje.

Ezen időben a Provence utcában laktam. Végigmentem a Mont-Blanc utcán, átszeltem a körutat, azután végigróttam a Louis-le-Grand utcát, a Port-Mahon és a d'Antin utcát. Feltekintettem ablakaira.

Ki volt világítva.

Becsengettem.

A portástól megkérdeztem, otthon van-e Gautier kisasszony.

Azt felelte, hogy sohasem jön haza tizenegy, negyed tizenkettő előtt.

Órákra néztem.

Azt hittem, lassan jöttem, pedig öt perc alatt tettem meg az egész utat a Provence utcától Margit lakásáig.

Az utcában, ahol sétáltam, nem voltak üzletek, és ebben az órában már elhagyatott volt.

Egy fél óra múlva hazajött Margit. Leszállott kocsijáról, és körülnézett, mintha keresett volna valakit.

A kocsi továbbgördült, minthogy az istálló és kocsiszín nem itt volt a házban. Abban a percben, amikor Margit csengetni akart, feléje mentem, és köszöntem:

- Jó estét.

- Ah, ön az - mondotta olyan hangon, amely nem tanúskodott valami nagy gyönyörűségről, amiért itt talált.

- Nem engedte-e meg, hogy meglátogassam ma?

- Igaz, elfeledtem.

E szó halomra döntötte ma reggeli töprengéseimet és egész napon keresztül táplált reményemet. Hanem kezdtem már megszokni modorát, és nem hagytam ott a faképnél, mint ahogyan régebben bizonyára cselekedtem volna.

Beléptünk.

Nanine előre kinyitotta az ajtót.

- Hazajött már Prudence? - kérdezte Margit.

- Nem, asszonyom.

- Menj át, és hagyd meg, hogy mihelyt hazaér, rögtön jöjjön át. De előbb oltsd el a szalonban a lámpát, és ha valaki keres, akkor mondd, hogy nem vagyok itthon, és hogy ma nem is jövök haza.

Meglátszott, hogy foglalkoztatja valami, sőt talán valamiféle tolakodó untatja. Nem tudtam, hogyan viselkedjem, vagy mit mondjak. Margit átment a hálósobájába, én ott maradtam a helyemen.

- Jöjjön - mondotta.

Letette kalapját, bársonykabátját, és odadobta őket az ágyra, ő maga pedig beleroskadt egy nagy karosszékre, mely ott volt a tűz közelében. Margit a nyár elejéig szokott fűtetni. Órája láncával játszadozott, és így szólt:

- Nos, tud-e valami újat mesélni?

- Semmit, hacsak azt nem, hogy rosszul tettem, amikor eljöttem.

- Miért?

- Mert ön bosszúnak tetszik, és kétségtelenül én untatom.

- Nem untat, csak hogy beteg vagyok, egész nap szenvedtem, nem aludtam, és rémséges fejfájás gyötör.

- Visszavonuljak, amíg lefekszik?

- Ó, maradhat, ha le akarok feküdni, bizvást megteszem azt ön előtt is.

E percben csengettek.

- Ki jön ilyenkor? - mondotta türelmetlen mozdulattal.

Néhány perc múlva újra csengettek.

- Úgy látszik, nincsen senki, aki ajtót nyisson, magamnak kell kimennem.

Felkelt helyéről, és így szólt:

- Várjon idebenn.

Keresztülhaladt a lakáson, és hallottam, amint kinyitotta az előszoba ajtaját. Figyeltem.

Akinek ajtót nyitott, bejött, és az ebédlőben állott meg. Már első szavánál ráismertem a fiatal N. gróf hangjára.

- Hogyan érzi magát ma este? - kérdezte.

- Rosszul - felelte Margit szárazon.

- Zavarom?

- Meglehet.

- Hogyan fogad! Mivel bántottam meg, kedves Margit?

- Kedves barátom, nem bántott meg semmivel. Beteg vagyok, le kell feküdnöm, és így megteszi nekem azt a szívességet, hogy távozik. Halálosan untat, hogy sohasem térhetek haza anélkül, hogy öt perccel utóbb ön meg ne jelennék nálam. Mit akar tőlem? Hogy a kedvese legyek? Hiszen már százszor megmondtam, hogy maga borzasztóan bosszant, és hogy kopogtasson be máshová. Most utolszor ismétlem: maga nem kell nekem, értsük meg egymást; Isten önnel. Különben itt van Nanine, most jött haza, ő majd világít. Jó estét.

És anélkül, hogy még egy szót is fűzött volna hozzá, vagy hogy meghallgatta volna, mit hebegett a fiatalember, Margit visszatért szobájába, és becsapta az ajtót, amelyben majdnem ugyanakkor Nanine jelent meg.

- Hallod-e - mondá Margit -, ennek az ostobának mindig azt fogod mondani, hogy nem vagyok itthon, vagy hogy nem fogadom. Végre is belefáradtam már abba, hogy az emberek mindig ugyanazt kérik tőlem, megfizetnek, és azzal végeztek velem. Ha azok, akik most kezdek szégyenletes mesterségüket gyakorolni, tudnák, hogy mi az, inkább szobalányok lennének.

De nem, a hiúság, hogy toalettjeink, hintónk, gyémántjaink legyenek, magával ragad; hiszünk annak, amit hallunk, mert a prostitúciónak is megvan a maga hite. Közben pedig elhasználjuk szívünket, testünket, szépségünket; félnek tőlünk, mint a vadállatoktól, megvetnek bennünket páriák módjára, mindig olyanok vannak körülöttünk, akik többet vesznek el tőlünk, mint amit adnak érte, s egy szép napon elpatkolunk, kutya módjára dögünk meg, miután tönkretettünk másokat, és magunkat is tönkretettük.

- Csillapodjék, asszonyom - mondotta Nanine -, önnek ma este idegbántalma van.

- Ez a ruha bánt - mondotta Margit, és egy rántással feltépte ruhájának kapcsait. - Add ide a pongyolámat. És hol van Prudence?

- Még nem tért haza, de mihelyt hazajön, át fogják küldeni.

- Ez is olyan - folytatta Margit, miközben levette ruháját, és fehér pongyolát öltött magára -, ez is olyan, aki tudja, hol keressen, amikor szüksége van rám, de aki jószántából meg nem tenne nekem semmit. Tudja, hogy ma estére várom azt a választ, hogy szükségem van rá, hogy nyugtalan vagyok, ő meg bizonyára csatangol, és rám se gondol.

- Talán dolga van.

- Adass be puncsot.

- Hiszen az megárt önnek - mondotta Nanine.

- Annál jobb. Hozzál gyümölcsöt is, tésztát vagy csibeszárnyat, hamar valamit, éhes vagyok.

Felesleges, hogy elmondjam, milyen hatást gyakorolt reám ez a jelenet, ugye, ön is eltalálja?

- Maga velem fog vacsorázni - mondotta -, addig fogjon egy könyvet, egy percre az öltöző-szobámba kell mennem.

Meggyújtotta az egyik karos tartóban a gyertyákat, kinyitotta az ágya lábánál levő ajtót, és eltűnt.

Én pedig elmerültem gondolataimba, ennek a leánynak élete fölött gondolkodtam, és szerelmemet most még a szánakozás is növelte.

Még mindig gondolatokba merültem, nagy léptekkel jártam körül a szobában, amikor Prudence lépett be.

- Ni, maga itt van? Hol van Margit?

- Öltözőszobájában.

- Megvárom. Tudja-e, hogy magát aranyosnak találja?

- Nem.

- Nem mondotta magának?

- Egy szóval sem.

- Hogy kerül ide?

- Látogatóba jöttem hozzá.

- Éjfélkor?

- Már miért ne?

- Kis hamis!

- S ő nagyon kelletlenül fogadott.
 - Majd jobban fogadja később.
 - Azt hiszi?
 - Jó hírt hoztam a számára.
 - Hiszen akkor rendben van minden; hát magának beszélt-e rólam?
 - Tegnap este, vagy helyesebben ma éjszaka, amikor maga elment a barátjával... Igaz is, hogy hívják a barátját? Gaston R.-nek, ha nem csalódom?
 - Igen - mondtam, és nem tudtam visszafojtani egy futó mosolyt, amikor eszembe jutott, mily bizalmas dolgokat mondott el nekem tegnap este Gaston, és Prudence ma már a nevére is alig emlékszik.
 - Az a fiú igen kedves; mivel foglalkozik?
 - Huszonötezer frank évjáradéka van.
 - Igazán? De hogy visszatérjek önre, Margit kérdezősködött nálam maga felől, megkérdezte, hogy kicsoda maga, mivel foglalkozik, kik voltak a kedvesei, szóval mindent kikérdezett, amit csak az ember a maga korában levő fiatalemberről kérdezhet. Mindent elmondtam neki, amit tudtam magáról, és végül hozzátette, hogy igen kedves fiú, no hát.
 - Köszönöm, de most mondja meg, kérem, micsoda megbízatást adott ő tegnap önnek?
 - Semmit. Csak azt akarta, hogy a gróf elmenjen. Mára azonban adott megbízást, és erre vonatkozólag hozom most neki a választ.
- E percben Margit visszajött öltözőszobájából, fején kacér kis főkötő volt, amelyen sárga szalagból kötött csokrok voltak.
- Igazán elragadó volt így.
- Meztelen lábán selyempapucs volt; körmeit kezdte gondozni.
- Nos - szólott, amikor meglátta Prudence-ot -, beszélt a herceggel?
 - De mennyire!
 - És mit mondott?
 - Adott.
 - Mennyit?
 - Hatzret.
 - Itt van?
 - Igen.
 - Bosszús volt?
 - Nem.
 - Szegény ember!
- Lehetetlen visszaadnom, milyen hangon mondotta ezt a „szegény ember”-t. Margit elvette a hat darab ezerfrankos bankjegyet.
- Ideje volt. Kedves Prudence, van szüksége pénzre?

- Tudja, gyermekem, hogy két nap múlva tizenötödike lesz, ha tehát kölcsönadhatna három-négyszáz frankot, bizony nagy szolgálatot tenne ezzel.

- Majd küldjön érte holnap, ma már késő van, nem lehet váltani.

- De ne feledje el.

- Legyen nyugodt. Velünk vacsorázik?

- Nem. Charles odahaza vár rám.

- Hát még mindig bolondja?

- Belebolondultam, drágám. Viszontlátásra. Jó éjszakát, Armand.

Duvernoy asszony eltávozott.

Margit kinyitott egy kis fali szekrénykét, és abba gyömöszölte az ezres bankókat.

- Megengedi, hogy lefeküdjek? - kérdezte mosolyogva, miközben az ágy felé tartott.

- Nemcsak hogy megengedem, hanem kérem is.

Ágya végére hajította köntösét, mely eddig fődte, és azzal lefeküdt.

- Most pedig - mondotta - jöjjön közelebb, és beszélgessünk.

Prudence-nak igaza volt: a válasz, melyet hozott, felvidította Margitot.

- Megbocsátja előbbi rosszkedvemet? - kérdezte, és megfogta a kezemet.

- Ennél sokkal többet is kész vagyok önnek megbocsátani.

- És szeret?

- A bolondulásig.

- Rossz természetem ellenére?

- Mindenek ellenére!

- Esküszik rá?

- Igen - mondtam egész halkan.

Nanine újra megjelent, tányérokat hozott, hideg csirkét, egy üveg bordeaux-i bort, epret és két terítéket.

- Nem csináltattam puncsot - mondotta Nanine -, mert a bordeaux-i nem árt úgy önnek. Igazam van, uram?

- Mindenesetre - feleltem Margit utolsó szavainak hatása alatt elfogultan, és Margitra néztem égő szemekkel.

- Jól van - mondotta. - Rakj mindent a kis asztalra, told közelebb ide, az ágyhoz, majd kiszolgáljuk magunkat. Már három éjszaka óta virrasztasz, álmos lehetsz, menj, feküdj le. Nincsen már semmire sem szükségem.

- Kétszer forgassam meg a kulcsot a zárban?

- Meghiszem azt. És főképpen pedig ne eresszetek be senkit holnap délig.

Reggel öt órakor, amikor a nap sugarai már keresztülszűrődtek a függönyön, Margit így szólt hozzám:

- Bocsáss meg, amiért elkergetlek, de kénytelen vagyok vele. A herceg minden reggel eljön hozzám; azt felelik majd neki, ha jön, hogy még alszom, de talán megvárja, míg felébredek.

Kezembe fogtam Margit fejét, amelyről csapzottan hulltak alá a fürtök, még egyszer megcsókoltam, és megkérdeztem:

- Mikor láthatlak viszont?

- Hallgass ide - mondotta -, fogd azt a kis aranyozott kulcsot, amelyet ott látsz a kandallón, nyisd ki vele az ajtót, hozd vissza ide a kulcsot, aztán pedig menj el. Napközben kapsz majd tőlem levelet, amelyben parancsaimat közlöm, mert hiszen tudod, hogy vakon kell engedelmeskedned.

- Jól van, és ha máris kérnék valamit?

- Mit?

- Hogy hagyd nálam ezt a kulcsot.

- Még senkinek sem tettem, amit most tőlem kérsz.

- Úgy hát tedd meg nekem, mert, esküszöm, én nem úgy szeretlek, mint ahogyan a többiek szerettek.

- Hát tartsd meg, de figyelmeztetlek, hogy teljesen tőlem függ, hasznát veheted-e a kulcsnak vagy sem.

- Miért?

- Mert závárok vannak belülről az ajtón.

- Te gonosz.

- De leszedetem őket.

- Szeretsz hát egy kicsikét?

- Magam sem értem, miért, de úgy érzem, hogy igen. Most pedig menj el, mert majd elájulok az álmodástól.

Néhány percig egymás karjaiban maradtunk, azután elmentem.

Az utcák még kihaltak voltak, a nagyváros aludt, és lágy hűvösség honolt a városnegyedekben, melyet néhány órával később majd az emberek lármája ver fel.

Úgy tetszett nekem, mintha ez az egész alvó város az enyém volna, emlékezetemben kutattam azoknak neve után, akiknek valaha megirigyeltem a szerencsáját, és nem bukkantam egyetlenre, akinél nem éreztem volna magamat boldogabbnak.

Szende fiatal leánytól szerettetni és megismertetni vele a szerelemnek csudás misztériumát, bizonyára nagy boldogság, de hát ez a világon a legegyszerűbb dolog. Olyan szívet meghódítani, amely nem szokott ostromhoz, hasonlatos az olyan város meghódításához, amelynek nyitva vannak a kapui, és nincsen helyőrsége. A nevelés, a kötelességérzet és a család igen erős őrszemek ugyan, de nincsen olyan éber őrszem, melyet ki ne tudna játszani egy tizenhat

esztendő lány, akinek - a szeretett férfi hangján - maga a természet adja az első szerelmi tanácsokat, melyek annál hevesebbek, minél tisztábbaknak tetszenek.

Minél inkább bízik a fiatal leány a jóban, annál könnyebben adja át magát, ha nem is a szeretőnek, de a szerelemnek. És mivel az ilyen leány nem bizalmatlan, azért ereje sincsen, és szerelemre gerjeszteni magunk iránt olyan diadal, amelyet minden huszonöt éves ifjú akkor szerezhet meg magának, amikor éppen kedve tartja. És ez annyira így van, hogy hiába veszik körül a leányokat felügyelettel és védőfalakkal. A klastromoknak nincsen soha elég magas faluk, az anyáknak elég erős lakatjuk, a hitnek elég kenetteljes tanítása ahhoz, hogy ezek a bájos madárcák kalitkájukban maradjanak, amelyre még csak virágokat sem szórnak. Éppen ezért, annál inkább vágyódnak ki a világba, amelyet el akarnak rejteni előttük, annál inkább csábítóbbnak hiszik, annál szívesebben hallgatják meg azt a hangot, mely a rácson kívülről fedi fel előttük a titkokat, és annál inkább áldják azt a kezet, amely elsőnek lebbenti fel előttük a rejtélyek fátylának csücskét.

Mennyivel nehezebb dolog egy kurtizánnal megszerettetni magunkat. Náluk a test elköptatta a lelket, az érzékiség fölperzselte a szívet, a romlottság körülpáncélozta az érzést. Amit mondanunk szeretnénk nekik, azt már régóta ismerik, ami eszközt használhatunk, ők már régen kipróbálták, sőt, a szerelmet, amit keltenek, áruba bocsátják. Szeretnek, mert ez a mesterségük, és nem mert szenvedélyük. Számító lényük jobban védi őket, mint kolostorok és anyák a szüzeiket, ők azok, akik kitalálták a „szeszély” szót, hogy nevet adjanak nem árusított szerelmeiknek, amihez időről időre pihenésképpen, vagy mint vigasztaláshoz folyamodnak, hasonlatosak azokhoz az uzsorásokhoz, akik ezer embert megsarcolnak, és aztán azt hiszik, mindent jóvátettek, ha egy napon húsz frankot kölcsönöznek valami szegény ördögnek, aki majd éhen vész, és akitől nem szednek kamatot és nem kérnek nyugtát.

Ha pedig Isten egy kurtizánnak megengedi, hogy szeressen, akkor ez a szerelem, amelyet kezdetben bűnbocsátnak tekint, utóbb mindig bűnhődéssé lesz. Megbánás nélkül nincs feloldás. Amikor az ilyen teremtettség, aki ellen egész múltja vádat emel, érzi, mint ejti hatalmába valami mélységes, igaz, ellenállhatatlan szerelem, aminőre sohasem hitte volna magát képesnek; amikor bevallotta ezt a szerelmét, az az ember, akit szeret, végtelen hatalmat nyer rajta! Milyen erős az, akinek joga van, hogy kegyetlenül akármelyik percben odavágja neki: „Ön nem tesz többet szerelemből, mint amit már megtett pénzért.”

Akkor aztán nem tudják, milyen bizonyítékkal szolgáljanak. Mint a mese tartja, egyszer egy gyermek azzal szórakozott a réten, hogy időnként segítségért kiáltott, hogy megzavarja ezzel a munkásokat. Egy napon aztán a gyermeket medve marcangolja széjjel, mert azok, akiket annyiszor megcsalt, nem hittek neki, amikor komoly volt a veszedelem. Ugyanígy van a dolog ezekkel a szerencsétlen leányzókkal is, amikor valóban szeretnek. Annyiszor hazudták szerelmüket, hogy már nem hisznek nekik, őket pedig bűnbánásuk közepette marcangolja szerelmük.

Ez az oka annak a nagy önfeláldozásnak, szigorú visszavonulásnak, amelyre egyik-másiknál már volt példa.

De amikor az, aki ezt a megváltó szerelmet felköltötte, eléggé nagylelkű ahhoz, hogy elfogadja e szerelmet a múltnak emlékei nélkül, amikor ő is átengedi magát az érzésnek, amikor ő is úgy szeret, amint őt szeretik, egy csapásra kimerített minden földi gyönyört, e szerelem után szíve többé soha mást be nem fogad.

E megfigyeléseket nem hazamenőben tettem, akkor reggel. Legfőbb előérzése volt annak, ami történni fog, de Margit iránt való szerelmem ellenére sem sejthettem ilyen következményeket. Ma már tisztában vagyok velük. Mivelhogy mindennek visszavonhatatlanul vége van, azért ez csak abból fakadhat, ami velem történt.

De térjünk vissza e viszonyok első napjára. Mikor hazamentem, bolondul vidám voltam. Amikor arra gondoltam, hogy a gátek, amelyeket az én képzeletem állított közénk, örökre eltűntek, hogy az enyém, hogy helyet foglalok a gondolataiban, hogy nálam a lakásának kulcsa, és hogy akármikor hasznát vehetem e kulcsnak, akkor megörültem az életnek, büszke voltam magamra, és szerettem Istent, aki mindezt megadta.

Egy fiatalember végighalad az utcán, véletlenül meglök egy hölgyet, megnézi, utána fordul, aztán továbbhalad. Nem ismeri a nőt, gyönyöreiben, bánatában, szerelmében semmi része sincsen. A nő nem is tud létezéséről, és ha szólna hozzá, talán gúnyt űzne belőle, mint ahogyan Margit tette volna. Múlnak a hetek, hónapok, évek, és egyszeriben, amikor már mindkettő különböző módon követte a maga élete sorát, a véletlen logikája összehozza őket. A nő kedvesévé lesz a fiatalembernek, és szereti. Miért? Hogyan? A kettőjük léte immár egybeolvad, alig kerülnek egymás közelébe, máris úgy érzik, hogy öröktől fogva ilyen bensőséges kapcsolatban voltak, és minden, ami régebben történt, elmosódik a két szerelmes szeme előtt. Mégiscsak érdekes, valljuk meg.

A magam részéről nem tudtam, hogyan éltem azt az estét megelőzőleg. Egész lényem túláradt a boldogságtól, amikor azokra a szavakra gondoltam, amelyeket ezen az első éjszakán váltottunk egymással. Vagy Margit értette a módját, hogy megcsaljon, vagy pedig valóban fellobbant benne irántam az a hirtelen szenvedély, amely néha az első csók után támad, és akárhányszor utána éppen oly hirtelen ki is vész, mint ahogyan megszületett.

Mentül többet gondolkoztam, annál többet mondogattam magamban, hogy Margitnak semmi oka sem lehetett olyan szerelmet tettetni, amelyet valóban át nem érez, és azt is elmondogattam magamban, hogy az asszonyok a szerelemnek két módját ismerik, amelyek egyébként egymásból is fakadhatnak: vagy szívükkel szeretnek, vagy pedig érzékeikkel. Gyakran a nő csak azért választ kedvest, mert érzékeinek engedelmeskedik, és még csak később, váratlanul ismerkedik meg a nem anyagi szerelem misztériumaival, amikor azután már csak a szíve által él, a fiatal lányok gyakran csak két tiszta érzés egyesülését keresik a házasságban, s azután ébred fel bennük hirtelen a testi szerelem, amely a lélek megszűziesebb érzelmeinek is végső kiteljesedése.

E gondolatoknak közepette szunnyadtam el. Margit egy levelével ébresztettek fel, melyben a következők állottak:

Íme, parancsom: ma este a „Vaudeville”-ban. A harmadik felvonás közben jöjjön.

G. M.

A levélkét egyik fiókomba tettem el, hogy mindig kezem ügyében legyen, bizonyosságul, ha kételkedném a valóságban, ami időnként megtörtént velem.

A levélkében arról nem volt szó, hogy látogassam meg napközben, tehát nem mertem elmenni hozzá. De oly nagy volt a vágyam, hogy találkozhassem vele, hogy a Champs-Élysées-re mentem, ahol, mint előtte való nap, láttam elhaladni, majd visszatérni kocsiját.

Hét órákor ott voltam a *Vaudeville*-ban.

Soha színházban ilyen korán még meg nem jelentem.

Valamennyi páholy megtelt egymás után. Csak egy maradt üresen: a földszinti, mely a színpad mellett van.

A harmadik felvonás elején hallottam nyíltni e páholy ajtaját, melyet szemem el nem hagyott. Margit belépett.

Azonnal helyet foglalt elöl, letekintett a zenekar felé, meglátott, és egy pillantással üdvözölt.

Csodálatosan szép volt aznap este.

Vajon értem volt ilyen elragadó? Szeretett-e annyira, hogy azt higgye: minél szebbnek találom, annál boldogabb leszek? Még nem tudtam, de ha ez volt a szándéka, sikerült, mert mikor megjelent, a fejek egymás után feléje fordultak, s a színpadon szereplő színész maga is odatekintett: ki az, aki pusztán megjelenésével megzavarja a nézőközönséget?

S ha elgondoltam, hogy nálam van e nő szobájának kulcsa, s három vagy négy óra múlva ismét enyém lesz!

Hibáztatják azokat a férfiakat, akik színésznőkért és kitartott nőkért teszik tönkre magukat. Én azon csodálkozom, hogy nem követnek el értük hússzor annyi örültséget. Ha valaki élte ezt az életet, amit én, csak akkor tudhatja, mennyire táplálják azok az apró hiúságok, melyeket ők kielégítenek, a szív szerelmét - mondjunk szerelmet, mert hiszen nincs más szavunk reá.

Prudence foglalt helyet azután Margit páholyában, s a páholy mélyében egy férfi ült, akiben G. grófot ismertem fel.

Mikor a férfit megpillantottam, szívemen hideg borzongott át.

Margit kétségkívül észrevette, mily hatást gyakorolt a férfi jelenléte rám, mert újra felém mosolygott, s a grófnak hátat fordítva, úgy tett, mintha a darabra figyelne. A harmadik felvonásközben hátrafordult, s két szót szólott. A gróf elhagyta a páholyt, s Margit intett nekem, hogy menjek fel hozzá.

- Jó estét - szólott, mikor beléptem, és felém nyújtotta kezét.

- Jó estét - feleltem én, Margit és Prudence felé fordulva.

- Foglaljon helyet.

- De hiszen valakinek a helyét foglalom el. Nem jön vissza G. gróf?

- De igen, visszajön. Cukorkáért küldtem, hogy egy pillanatra magunkra maradhassunk. Duvernoy asszony a bizalmasom.

- Igen, gyermekeim - szólott Prudence -, legyenek nyugodtak, egy szóval sem árulom el önöket.

- Mi baja van ma este? - kérdezte Margit felkelve, s a páholy háttérébe lépve, hogy homlokon csókoljon.

- Kissé beteg vagyok.

- Akkor feküdjék le - mondotta ő azzal az iróniával, mely oly kitűnően illett finom és szellemes arcához.

- Hol?

- A lakásán.

- Jól tudja, hogy ott el nem aludnék.

- Akkor hát ne vágjon olyan komoly képet, csak azért, mert egy férfit pillantott meg páholyomban.

- Nem azért vagyok komoly.

- Dehogynem, ismerem én az ilyet; nincs igaza; de ne is beszéljünk többet erről. Színház után eljön Prudence-hoz, s ott marad, amíg nem hívom. Érti?

- Értem.

Lehetetlen volt nem engedelmeskednem.

- Szeret még? - kérdezte Margit.

- Hogy kérdezheti?

- Gondolt reám?

- Egész nap.

- Tudja, hogy egész határozottan félek attól, hogy beleszeretek önbe? Kérdezze meg csak Prudence-ot.

- Ó - felelt a kövér nő -, mily unalmas ez!

- Most menjen vissza a helyére; a gróf jön, s nem szükséges, hogy önt itt találja.

- Miért?

- Mert önnek kellemetlen, ha látja a grófot.

- Nem úgy van; csakhogya ha megmondta volna nekem, hogy ma este a *Vaudeville*-ba akar jönni: én is éppúgy elküldhettem volna önnek ezt a páholyt, mint a gróf.

- Csak az a baj, hogy a gróf elhozta, anélkül, hogy kértem volna, s felajánlotta kíséretét. Ön igen jól tudja, hogy nem utasíthattam vissza. Mindössze azt tehettem meg, hogy önnek írok: hová megyek, hogy ön láthasson... mivel nekem is örömet okozott, hogy minél előbb viszontlássam önt. De ha így köszöni meg ezt, akkor tanulok a mai leckéből.

- Rosszul tettem, bocsásson meg.

- Hát jó, menjen szépen vissza a helyére, s legfőképp ne féltékenykedjék.

Megcsókolt, s én távoztam.

A folyosón találkoztam a gróffal, aki visszatért.

Visszamentem a helyemre.

Mindent összevetve, G. gróf jelenléte Margit páholyában a legegyszerűbb dolog volt a világon.

G. gróf szeretője volt Margitnak, vett neki egy páholyt, színházba kísért, s abban a pillanatban, mihelyt kedvesemmé tettem egy olyan leányt, mint Margit, bele kellett törődnöm szokásaiba.

Mindamellett igen szerencsétlennek éreztem magam egész este, s nagyon szomorú voltam, mikor távozóban Prudence-ot, a grófot és Margitot együtt láttam, amint a reájuk várakozó kocsiba szállottak. De egy negyedóra múlva mégis Prudence-nál voltam. Alighogy hazaérkezett.

- Csaknem olyan gyorsan jött, mint mi - szólt Prudence.

- Igen - feleltem én gépiesen -, hol van Margit?

- Otthon.

- Egyedül?

- G. gróffal.

Nagy léptekkel jártam fel s alá a szalonban.

- Nos, mi baja?

- Azt hiszi, kellemesnek találom bevárni, míg G. gróf eltávozik Margittól?

- Ön nem gondolkodik még most sem. Értse meg hát, hogy Margit nem dobhatja ki a grófot. G. gróf sokáig élt vele, mindig sok pénzt adott neki, még most is ad. Margit százezer franknál többet költ évenként. Sok adóssága van. A herceg megküld neki mindent, de ő nem mer kérni mindent, amire szüksége van. Nem lehet tehát összevesznie a gróffal, aki legalább tízezer frankot ad neki havonként. Margit szereti önt, édes barátom, de viszonya önnel nem lehet komoly, az ő érdekében. Hét- vagy nyolcezer frank évi járadékkal ön nem tudja kifizetni Margit fényűzéseit. Ez a pénz arra sem volna elég, hogy kocsit tartson neki. Vegye Margitot úgy, ahogy van: jó, szellemes és csinos leánynak. Legyen kedvese egy hónapig, két hónapig. Adjon neki csokrokat, bonbonokat, páholyokat. De többet ne vegyen a fejébe, s ne rendezzen előtte nevetséges feltékenységi jeleneteket. Ön tudja, kivel van dolga. Margit nem az erény megtestesülése. Ön tetszik neki, ön szereti, ne nyugtalankodjék egyéb miatt. Igen mulatságos, hogy az érzékenyt játssza. Önnek van a legcsinosabb kedvese Párizsban. Pompás lakásban fogadja önt, gyémántokkal van borítva, egyetlen garasába sem fog kerülni, ha ön úgy akarja, s íme, ön mégsem elégedett. Manóba, ön sokat követel.

- Igaza van, de nem bírok magammal. Az a gondolat, hogy ez az ember a szeretője, irtózatot kint okoz nekem.

- Mindenekelőtt - szólott Prudence -, vajon kedvese-e még? Margitnak szüksége van a grófra, ennyi az egész. Két nap óta zárva tartja előtte ajtaját. A gróf ma reggel odament, s Margit nem tehetett mást, mint hogy elfogadja a páholyt, és elkísértesse magát. A gróf hazakísérte, egy pillanatra fel is nézett hozzá, de nem marad ott, hiszen ön már itt vár. Mindez természetes, azt hiszem. Különben a herceget ön is elfogadja?

- El; de a herceg már öreg, s bizonyos vagyok benne, hogy Margit nem a kedvese. Meg aztán az ember gyakran elfogadhat egy viszonyt, de nem fogadhat el kettőt. Ez a könnyedség nagyon hasonlít már a számításhoz, s közel viszi azt a férfit, aki beleegyezik, ha szerelemből teszi is, azokhoz, akik egy fokkal lejjebb, mesterség gyanánt üzik a beleegyezést, s hasznót húznak e mesterségből.

- Ó, édesem, mennyire elmaradt ön a világtól! Hány nemesebb, előkelőbb, gazdagabb férfit láttam, aki beleegyezett abba, amit én önnek tanácsolok. S minden megerőltetés, minden szegénység, minden lelkiismeret-furdalás nélkül tette. De hisz ez mindennapos eset! Hogyan gondolja, hogy Párizs kitarzott női oly nagylábon élhetnének, ha nem volna három-négy szeretőjük egyszerre? Nincs vagyon, bármi tekintélyes is, amely magában eleget tehet egy oly nő igényeinek, mint aminő Margit. Ötszázezer frank évi járadék: óriási vagyon Franciaországban.

Nos, kedves barátom, erre ötszázezer frank járadék sem elég, s azt is megmondom, miért. Az az ember, kinek ily jövedelme van, palotát tart, lovat, inast, kocsit, vadászokat, barátokat. Gyakran nős, gyermekei vannak, futtat, játszik, utazik, s mit tudom én, még mi egyebet nem tesz! Mind e szokásai olyanok, hogy nem szabadulhat meg tőlük, hacsak azt nem akarja, hogy tönkrejutottnak véljék, s ezáltal botrányt ne okozzon. Egyszóval: ha ötszázezer frank az évi jövedelme, nem adhat többet egy nőnek negyven- vagy ötvenezer franknál esztendőnként, s még ez is sok. Nos, más szerelmek pótolják ki azt, ami e nő évi költsékezéséhez hiányzik. Margitnál még kényelmesebb az eset. Valami mennyei csoda folytán egy tízmillió vagyónú öregre bukkant, akinek neje és leánya meghaltak; akinek csak gazdag unokaöccsei vannak; aki megadja Margitnak mindazt, amit óhajt, s cserébe mit sem kér. De Margit nem kérhet többet hetvenezer franknál évenként, s bizonyos vagyok benne, hogy ha többet kérne, a herceg, noha vagyona van, és szereti Margitot... nem teljesítené kérését. Mindama fiatalemberek, kiknek húsz- vagy harmincezer frank évi járadékuk van Párizsban, vagyis alig annyijuk, amiből megélhessenek az előkelő világban, jól tudják, ha kedvesei egy olyan nőnek, mint Margit, hogy az nem fizetheti ki még lakását és cselédeit sem abból, amit csupán ők adnak neki. Nem mondják meg, hogy tudják, úgy tesznek, mintha mit sem látnának, s ha jóllaktak, továbbmennek. Ha makacsul ragaszkodnak ahhoz a hiúsághoz, hogy ők *maguk* elégítsék ki e nő minden szükségletét, akkor ostobán tönkreteszik s megöletik magukat Afrikában, miután százezer frank adósságot hagytak hátra Párizsban. S azt hiszi, az illető nő ezért hálás nekik? A világért sem! Sőt ellenkezőleg: azt mondja, hogy feláldozta nekik a világban elfoglalt helyét, s míg velük volt: pénzt vesztett! Ó, ön e részleteket szégyenleteseknek találja, ugyebár, holott csak igazak. Ön kedves fiú, szívem szerint szeretem, húsz év óta élek kitartott nők között, tudom, milyenek; tudom, mit érnek, s nem szeretném, ha ön komolyan venné ezt a szeszélyt, melyet egy csinos leány ön iránt táplál.

- Aztán meg ezenfelül - folytatta Prudence - tételezzük fel: Margit eléggé szereti önt még ahhoz is, hogy lemondjon a grófról és a hercegről. Az esetben, ha a herceg vagy a gróf észrevenné az önök viszonyát, s azt mondaná: válasszon közte és ön között, az áldozat, melyet Margit önért hozna, óriási volna. Ez kétségtelen. Mily áldozatot hozhatna ön, ezzel egyenlő értékűt? Mit tenne, hogy kárpótolja azért a veszteséget, amelyet ön okozott neki; mit tenne ön, ha már betelt Margittal? Semmit. Akkor már elszigetelte attól a világtól, mely az ő vagyona és jövője volt. Akkor ő már önnek adta legszebb éveit, akkor őt már elfeledték! Vagy közönséges ember módjára viselkednék, s múltját vetvén elébe, azt mondaná neki, hogy midőn elhagyja, nem tesz másként, mint a többi kedvese tett, s a bizonyos nyomorban hagyná, vagy mint becsületes ember, azt hívná, hogy meg kell tartania őt maga mellett, kikerülhetetlen szerencsétlenségnek tenné ki magát, mert ez a viszony, mely megbocsátható a fiatalembernek, nem bocsátható meg az érett férfinak. Az ilyen nő mindennek akadályává lesz. Megakadályozza a családalapítást, az előretörést, a férfi második és harmadik szerelmeit. Higgyen hát nekem, barátom! Vegye a dolgokat úgy, ahogy vannak, a nőket olyannak, amilyenek, s ne adja meg egy kitartott leánynak azt a jogot, hogy önt bármiben is adósnak tarthassa.

Ez okos beszéd volt, s oly logikus, aminőt Prudence-től nem vártam. Nem tudtam mit felelni neki, hacsak azt nem mondom, hogy igaza van. Kezet szorítottam vele, s megköszöntem tanácsait.

- Ugyan, ugyan - szólott Prudence -, úzze el ezeket a sötét gondolatait, és kacagjon. Az élet elragadó, édesem, már aszerint: milyen szemüvegen keresztül nézi az ember. Nézze csak, kérdezze meg Gaston barátját, aki, úgy gondolom, úgy fogja fel a szerelmet, ahogyan én. Arra kell gondolnia (különben szörnyen unalmassá válik), hogy mellettünk egy szép leány van, aki türelmetlenül várja a nála levő férfi távozását, aki önre gondol, aki önnek adja éjszakáját, s

aki, ebben bizonyos vagyok, szereti önt. Most jöjjön, üljön az ablakhoz velem, s nézzük, mikor megy el a gróf, aki nemsokára átadja helyét nekünk.

Prudence kinyitotta az egyik ablakot; egymás mellé könyököltünk párkányára.

Ő a csekély számú járókelőt nézte, én álmodoztam.

Mindaz, amit mondott, fejemben zsibongott, s nem nyomhattam el azt a gondolatot, hogy igaza van. De az őszinte szerelem, melyet Margit iránt éreztem, nehezen tudott belenyugodni ez igazságba. S ezért fel-felsóhajtottam, mire Prudence megfordult, és vállat vont, mint az orvos, ki már nem köt reményt betegéhez.

„Be rövid az élet! - gondoltam magamban. - S ezt érzéseink gyors egymásra következésén tapasztaljuk. Csak két nap óta ismerem Margitot, csak tegnap óta kedvesem, s máris annyira elárasztotta gondolataimat, szívemet, életemet, hogy G. gróf látogatása valósággal boldogtalanság számomra.”

A gróf végre távozott, kocsijába ült, és eltűnt. Prudence becsukta az ablakot. Ugyane pillanatban Margit már hívott bennünket.

- Jöjjenek, gyorsan. Már terítenek - kiáltotta -, mindjárt vacsorázunk.

Mikor beléptem lakásába, Margit felém futott, nyakamba szökött, s öszecsókolt.

- Még most is rosszkedvű? - kérdezte tőlem.

- Nem, már nem az - felelte Prudence. - Egy kis erkölcsi prédikációt tartottam neki, és megígérte, hogy megokosodik.

- Hála Istennek!

Akaratom ellenére az ágyra vettem szememet. Nem volt felbontva.

Margit pedig fehér pongyoláját viselte már.

Asztalhoz ültünk.

Báj, gyöngédség, túlradó szerelem, mindez megvolt Margitban, s időről időre kénytelen voltam elismerni, hogy egyebet követelni tőle nincs jogom, hogy sok ember boldog volna az én helyemben, s hogy mint Vergilius pásztorának: egyebet sem kell tennem, csak élveznem a gyönyört, amelyet egy isten vagy inkább istennő kínál nekem.

Igyekeztem felhasználni Prudence elméletét, s vidám akartam lenni, mint ők ketten, de ami náluk természetes volt, nálam csak erőszakolt maradt, s ideges nevetésem, mellyel ők félrevezették magukat, közel állt a síráshoz. Végre vacsora után egyedül maradtam Margittal. Szokása szerint a szőnyegre ült a tűz elé, s szomorú arccal nézett a kandalló lángjába.

Merengett? Min? Nem tudom. Én szerelemmel néztem, sőt csaknem rémülettel, elgondolva, mit el nem szenvedek érte!

- Tudod, mire gondoltam?

- Nem.

- Egy tervet találtam.

- Miféle tervet?

- Még nem mondhatom el neked, de elmondom az eredményét. Az eredménye az lesz, hogy mától egy hónapra nem tartozom semmivel, s együtt tölthetjük a nyarat valahol falun...

- S nem mondhatnád meg, hogy volna ez lehetséges?

- Nem. Csak szeress, ahogy én szeretlek, s minden sikerülni fog.

- S csak te magad gondoltad ki ezt a tervet?

- Én magam.

- S magad hajtod végre?

- Ami benne kellemetlen, azt magam - szólt Margit olyan mosollyal ajakán, amelyet soha el nem feledhetek. - De előnyeit megosztjuk.

Ez utóbbi szavára elpirultam. Eszembe jutott *Manon Lescaut*, aki Des Grieux-vel megesszi B. úr pénzét...

Kissé erős hangon válaszoltam:

- Megengedi, kedves Margit, hogy csak olyan vállalkozások előnyeiben osztozzam, melyeket ismerek, s melyeket magam hajtok végre?

- Mit jelent ez?

- Azt jelenti, hogy erősen gyanakszom, hogy G. gróf lesz a társa e nagyszerű tervében, melynek sem terheit, sem előnyeit el nem fogadom.

- Ön gyermek. Azt hittem, hogy szeret, csalódtam. Jól van.

S Margit felállt, felnyitotta zongoráját, s eljátszotta a *Felhívást keringőre*, ama nevezetes helyig, ahol mindig elakadt.

Szokása volt ez? Vagy eszembe akarta juttatni a napot, melyen megismerkedtünk? Csak azt tudom, hogy e melódiával emlékek suhantak lelkembe, s közeledve hozzá, s fejét kezem közé véve, megcsókoltam.

- Megbocsát? - kérdeztem tőle.

- Hiszen látja - felelt ő -, de gondolja el, hogy még csak a második napnál tartunk, s máris van mit megbocsátanom önnek. Ön nemigen tartja meg ígéretét, hogy vakon fog engedelmeskedni.

- Nézze, Margit, nagyon szeretem, s féltékeny vagyok legcsekélyebb gondolatára is! Amit az előbb ajánlott nekem: örjögő örömmel tölt el, de a titok, mely a terv kivitelét megelőzi, szívemet szorongatja...

- Nézzük csak, gondolkodjunk csak egy kicsit - folytatta Margit, megfogván mind a két kezem, s reám tekintve elragadó mosolyával, melynek ellenállanom lehetetlen volt.

- Ön szeret engem, ugyebár? S boldog volna, ha három-négy hónapot egyedül tölthetne velem vidéken? S én is boldog volnék e kettős magányban, sőt nemcsak boldog volnék, hanem szükségem is volna rá egészségem érdekében. Nem hagyhatom el Párizst ily hosszú időre anélkül, hogy ügyeimet ne rendezném, s a magamféle nők ügyei mindig nagyon bonyolódottak. Nos, én módját találtam annak, hogy összeegyeztessem a kettőt: ügyeimet és szerelmemet ön iránt; igen, szerelmemet, ne nevéssen, örült vagyok: szeretem! S íme, ön most nagyképűsködik, és hangzatos mondatokat szaval! Gyermek, háromszoros gyermek! Csak arra gondoljon, hogy szeretem, és ne nyugtalankodjék semmiért. Megegyeztünk?

- Hiszen tudja: mindenben megegyeztünk, amit ön akar.

- Akkor egy hónapon belül valahol falun leszünk, hogy a víz partján sétáljunk, és tejet igyunk. Az ön szemében furcsa az, hogy így beszélek én, Gautier Margit. Onnan van ez, édes barátom, hogy ez a párizsi élet, mely látszólag oly boldoggá tesz, ha nem tüzel, akkor untat, s akkor hirtelen vágyam támad nyugodtabb napok után, melyek gyermekkoromra emlékeztetnek. Mert

mindenkinek van gyermekora, bármivé lett is azután. Ó! Legyen nyugodt, nem fogom azt mondani önnek, hogy egy nyugalmazott ezredes leánya vagyok, és Saint-Denis-ben nevelkedtem! Szegény, falusi leány vagyok, s most hat éve nevemet sem tudtam leírni. Most már nyugodt, ugyebár? Hogy miért ön az első, akihez fordulok, hogy megossza velem e vágyakozásom örömét? Kétségkívül, mert láttam, hogy ön magamért szeret, nem magáért; a többiek pedig mindig csak magukért szerettek. Sokszor voltam falun, de sohasem úgy, ahogy szerettem volna ott lenni. Önre számítottam, hogy elősegíti e könnyen megszerezhető boldogságomat... ne legyen hát gonosz, ne tagadja meg tőlem. Szóljon így magához: „Nem ér aggkort ez a lány”... s egy napon megbánja majd, hogy nem tette meg neki a legelsőt, amire kérte, s amit megtennie oly könnyű lett volna.

Mit válaszolhattam volna ily szavakra, különösen akkor, midőn az első szerelmi éjszaka emléke lebegett előttem, s a másodikat vártam?

Egy órával utóbb karjaim között tartottam Margitot, s ha arra kért volna, hogy bűnt kövessek el, engedelmeskedtem volna neki.

Hat órákor reggel távoztam, s távozás előtt így szóltam:

- Ma este?

Megcsókolt, de nem válaszolt.

Napközben levelet kaptam, mely így szólt:

Drága gyermek! Kissé gyöngélkedem, s az orvosom nyugalmat rendelt. Ma este korán lefekszem, s nem találkozom önnel, de hogy kárpótoljam: holnap délből elvárom. Szeretem.

Első szavam ez volt:

- Megcsal!

Hideg verejték gyöngyözött a homlokomon, mert sokkal jobban szerettem, semhogy ez a gyanú ne gyötört volna.

Pedig erre az esetre mindennap készen kellett lennem Margitnál; s ez megtörtént velem gyakorta többi kedveseimnél, anélkül, hogy valami nagyon törődtem volna a dologgal. Hogy van az, hogy ez a nő máris annyira uralkodik életemen? Ekkor azt gondoltam, hogy mivel a kulcsa nálam van, elmegyek, meglátogatom. Így megtudom hamar az igazságot, s ha egy férfit találok ott: nyakon verem. Közben kimentem a Champs-Élysées-re. Négy óráig ott voltam. Margit nem mutatkozott. Este elmentem az összes színházakba, melyeket ő látogatni szokott. Egyikben sem volt. Tizenegy órákor elmenteni a d'Antin utcába. Margit ablakában nem volt világosság. Mégis becsengettem. A kapus megkérdezte, hová megyek.

- Gautier kisasszonyhoz - feleltem én.

- Még nincs itthon.

- Felmegyek, és megvárom.

- Senki sincs itthon.

Ez nyilván csak utasítás volt, amelynek végére járhattam volna, hiszen a kulcs nálam volt, de féltem, hogy nevetségessé válnék, és távoztam.

De nem mentem haza, nem tudtam elhagyni az utcát, s nem vesztettem szem elől Margit házat. Úgy tetszett: van még valami megtudnivalóm, vagy legalább valami olyas, ami gyanúmat megerősíti.

Éjfél felé a kilences szám előtt egy hintó állott meg, melyet jól ismertem.

G. gróf szállott ki belőle, s a házba lépett, miután kocsiját elbocsátotta.

Egy pillanatra azt reméltem: őt is elküldik, mint engem; neki is azt mondják, hogy Margit nincs otthon, s a gróf azonnal kijön.

De még négy órakor reggel is hiába vártam.

Sokat szenvedtem három hét óta, de mindez semmi ahhoz képest, amit azon az éjszakán szenvedtem.

Hazatérve sírtam, mint a gyermek. Nincs férfi, akit legalább egyszer meg ne csaltak volna, s aki ne tudná: mit szenved ilyenkor az ember.

Azt mondtam magamban - ama lázas elhatározás súlya alatt, melyről az ember azt hiszi, lesz is ereje megtartani -, hogy azonnal szakítanom kell e szerelemmel. Türelmetlenül vártam a napot, hogy visszatérjek apámhoz és nővéremhez. E kettős szerelemhez, melyben biztos lehettem, s mely nem fog megcsalni soha.

De nem akartam elutazni úgy, hogy Margit ne tudjon felőle, miért utaztam el. Csak olyan férfi hagyja el minden írás nélkül kedvesét, aki már igazán nem szereti.

Húsz levelet is végiggondoltam magamban.

Egy leánnyal volt dolgom, aki mindenben hasonlított a többi kitartott leányhoz, túlságosan körülvettem költészettel, s ő úgy bánt velem, mint egy iskolás fiúval: sértő együgyűségű cselfogást használva kijátszásomra - ez világos. Hiúságom kerekedett felül. El kell hagynom ezt a nőt, anélkül, hogy tudtára adjam: mennyire gyötör e szakítás, s ezt írtam neki, legszebb írásommal, s düh és fájdalom könnyeivel szememben:

Kedves Margitom!

Remélem, tegnapi gyengélkedése már elmúlt. Tegnap este tizenegy órákor ott voltam önnél, hogy tudakozódjam állapotáról, azt felelték, nincs otthon. G. gróf szerencséesebb volt nálam, mert néhány perccel utóbb jelentkezett, s reggel négy órákor még önnél volt.

Bocsássa meg azt a néhány unalmas órát, melyet kénytelen volt velem tölteni, s higgye el: sohasem feledem el a boldog percekét, melyeket önnek köszönhetek. Ma is elmentem volna tudakozódni, de vissza akarok térni atyámhoz.

Isten önnel, kedves Margitom, nem vagyok elég gazdag ahhoz, hogy úgy szeressem önt, amint óhajtanám, sem elég szegény ahhoz, hogy úgy szeressem, amint ön óhajtaná. Felejtsünk hát, ön egy nevet, mely az ön szemében csak közönyös lehet, én egy boldogságot, mely számomra lehetetlen. Visszaküldöm kulcsát, melyet sohasem használtam, s mely önnek hasznára válhat még, ha gyakran olyan beteg, mint aminő tegnap volt.

Láthatja, nem volt erőm befejezni e levelet amaz orcátlan irónia nélkül, mely azt bizonyította, mennyire szerelmes voltam még.

Vagy tízszer újra meg újra elolvastam a levelet, s az a gondolat, hogy fájdalmat fog okozni Margitnak, kissé lecsillapított.

Igyekeztem bátorságot meríteni azokból az érzésekből, amelyeket Margit látszólag irántam táplált.

Nyolc órákor, mikor inasom belépett, átadtam neki az írást, hogy azonnal vigye el.

- Várjak feleletre? - kérdezte Joseph. (Inasomat Josephnek hívták, mint minden inast.)

- Ha megkérdik tőled, kell-e válasz, azt mondod: nem tudod, és vársz.

Még azon a reményen csüggöttem, hogy Margit válaszolni fog.

Milyen szegények és gyengék vagyunk, mi, emberek!

Míg szolgám odajárt, végtelenül izgatott voltam. Majd arra gondolva, hogy Margit enyém volt, azt kérdeztem magamtól, mily jogon írtam neki ezt az arcátlan levelet, hiszen azt válasszolhatta volna, hogy nem G. gróf csal meg engem, hanem én csalom meg G. grófot. Ez az okoskodás teszi lehetővé legtöbb nőnek, hogy sok szeretőt tartson. Majd rágondolva Margit esküire, meg akartam győzni magamat arról, hogy a levél még mindig túlságosan gyöngéd volt, s hogy nincs elég kifejezés egy nő megalázására, aki oly őszinte szerelmet kacag ki, mint az enyém. Aztán meg úgy gondoltam, hogy jobban tettem volna, ha nem írok, ha elmegyek hozzá napközben, s így élvezem a könnyeket, melyeket miattam hullat...

Végre azt kérdeztem magamtól, mit fog felelni, s máris készen voltam arra, hogy elhiggyem mentegetőzését.

Joseph megjött.

- Nos? - kérdeztem tőle.

- A kisasszony még ágyban volt, és aludt - felelt inasom -, de mihelyt csengetni fog, átadják neki a levelet, s ha lesz válasz, idehozzák.

Aludt!

Hússzor is vissza akartam hozatni a levelet, de mindig így szóltam magamban: „Talán már átadták neki, s akkor úgy tűnnék fel, mintha megbántam volna.”

Minél jobban közeledett az óra, melyben valószínű volt, hogy válaszol, annál jobban megbántam a levél megírását.

Az óra elütötte a tízet, a tizenegyet, majd a delet.

Délben már csaknem elindultam a légyottra, mintha semmi sem történt volna. Végeredményben fogalmam sem volt róla, hogyan szabaduljak ebből a fojtogató acélgyűrűből.

Ekkor - a várakozó emberek babonájával - azt hittem, ha távozom hazulról, visszatértemkor otthon találom a választ. A türelmetlenül várt válaszok mindig olyankor érkeznek, ha az ember nincs otthon.

Azzal az ürüggyel távoztam, hogy reggelizni megyek.

Ahelyett, hogy megreggeliztem volna a *Foy* kávéházban, mint rendszeren szoktam, inkább a *Palais Royal*-ba mentem reggelizni, hogy átmehessek a d'Antin utcán. Valahányszor távolról megpillantottam egy nőalakot, mindig Nanine-t véltem látni, aki a választ hozza számomra. Áthaladtam az utcán, anélkül, hogy akárkivel is találkoztam volna. Megérkeztem a *Palais Royal*-ba. Beléptem Véryhez. A pincér ételt szolgált fel, vagy inkább csak az asztalra adta, ami neki tetszett, mert én nem ettem.

Akaratom ellenére is, szemem egyre az órán függött.

Azzal a meggyőződéssel mentem haza, hogy ott találom Margit levelét.

A kapus semmit sem kapott. Még az inasomban bíztam. De az egy lelket sem látott távozásom óta.

Ha Margit felelni akart volna, réges-régen felelt volna.

Ekkor már bánni kezdtem levelem kifejezéseit. Hallgatnom kellett volna egészen, ami bizonyára nyugtalanította volna őt, mert látván, hogy nem megyek el a találkára, megkérdezte volna távollétem okát, s akkor megmondhattam volna neki. Így mentegethette volna magát, s én azt akartam, hogy mentegesse magát. Éreztem, hogy bármi okot mondott volna, én elhiszem neki, s mindent jobban szerettem volna, mint többé viszont nem látni Margitot.

Végre már azt hittem: ő maga jön el hozzám, de az órák múltak, s Margit nem jött.

Bizonyos, hogy Margit nem volt olyan, mint a többi nő, mert igen kevés van, aki - ha olyan levelet kap, mint aminőt én írtam - ne válaszolna reá valamit. Öt órákor kisiettem a Champs-Élysées-re.

„Ha találkozom vele - gondoltam magamban -, közönyös leszek, s ő láthatja, hogy már nem gondolok reá.” A Royal utca sarkán megpillantottam kocsiját. A találkozás olyan hirtelen volt, hogy belesápadtam. Nem tudom, Margit észrevette-e izgatottságomat, én annyira zavarban voltam, hogy csak a kocsiját láttam.

Nem folytattam sétámat a Champs-Élysées-n. Néztam a színházak falragaszait, mert azt hittem, valamelyik színházban esetleg viszontláthatom.

A *Palais Royal*ban premier volt. Margitnak okvetlenül ott kellett lennie. Hat órákor már a színházban voltam.

Valamennyi páholy megtelt, de Margit nem jelent meg.

Erre elhagytam a *Palais Royal*t, sorba látogattam a színházakat, melyekben leggyakrabban megfordult, a *Vaudeville*-t, a *Variété*t, a *Vigoperát*. Sehol sem volt. Vagy sokkal jobban megkínozta levelem, semhogy a színház iránt érdeklődhetett volna, vagy félt, hogy találkozik velem, s el akarta kerülni a magyarázatot.

Ezt súgta fülembe hiúságom a körúton, mikor Gastonnal találkoztam, aki megkérdezte, honnan jövök.

- A *Palais Royal*ból.

- Én pedig az *Operából* - szólott ő -, sőt, azt hittem, hogy te is ott voltál.

- Miért?

- Mert Margit ott volt.

- Ah! Ott volt?

- Igen.

- Egyedül?

- Nem; egyik barátnőjével.

- Más nem volt ott?

- G. gróf egy percre felment a páholyába, de Margit a herceggel távozott. Minden pillanatban azt hittem, hogy te is megjelensz. Volt mellettem egy szék, amely üresen maradt egész este, s meg voltam győződve, hogy azt te váltottad.

- De miért mennék én oda, ahol Margit van?

- Teringettét! Mert a kedvese vagy.

- S ki mondta ezt neked?

- Prudence, kivel tegnap este találkoztam. Gratulálok, barátom. Csinos leány, akit nem kaphat meg mindenki. Vigyázz reá, ez a kapcsolat megtisztelő reád nézve.

Gaston ez egyszerű megjegyzése meggyőzőtt, mennyire nevetséges érzékenységem. Ha előtte való napon találkozom vele, s akkor így szól hozzám, nem írom meg a reggeli ostoba levelet.

Már csaknem elindultam Prudence-hoz, hogy elküldjem Margithoz azzal, hogy beszél-nivalóm van vele. De féltem, hogy bosszúból azt válaszolja, hogy nem fogadhat, s hazatértem a d'Antin utca kikerülésével. Újra megkérdeztem kapusomtól, nincs-e levél számomra.

Nem volt!

„Bizonyára látni akarta, nem próbálkozom-e még meg valamivel, s nem vonom-e vissza mai leveletem - ezt mondtam magamban, lefekvés közben -, de ha látja, hogy nem írok neki, majd ír ő holnap.”

Ez este igen-igen bántam, amit cselekedtem. Egyedül voltam otthon, aludni nem tudtam, nyugtalanság és féltékenység gyötört; hiszen ha mindent a maga útján hagytam volna menni, most Margit mellett lehetnék, hallgathatnám édes szavait, melyeket csupán kétszer hallottam, s melyek magányomban égették fülem.

A legszörnyűbb az volt helyzetemben, hogy eszem sem adott igazat nekem. Valóban, minden jel azt mondja, hogy Margit szeret: mindenekelőtt az a terve, hogy velem tölti a nyarat, vidéken, egyedül, azután meg az a bizonyosság, hogy mi sem kényszerítette arra, hogy kedvesemmé legyen - hiszen vagyonom csekély volt szükségleteinek, sőt még költséges szeszélyeinek fedezésére is. Ő tehát csak azt remélte, hogy bennem őszinte érzelemre talál, mely megpihenteti amaz üzleti szerelmektől, melyek közepette él, s én mindjárt másnap megcsaltam e reménységét, és sértő gúnnyal fizettem meg szerelmét, melyben két éjszakán át részesített. Amit tettem, az tehát több volt, mint nevetséges, az már durvaság volt. Csak meg is fizettem-e ezt a nőt, hogy jogom legyen arra, hogy múltját szemére vesse, s most, hogy már a második napon visszavonultam, nem olybá tűnök-e fel, mint egy szerelmi parazita, aki attól fél, hogy az ebéd számláját eléje teszik?

Hogyan! Hiszen harminchat órája csak, hogy Margitot ismertem. Huszonnégy órája csak, hogy kedvesem volt, s máris az érzékenyt játszottam! S ahelyett, hogy nagyon boldog lettem volna, hogy így felosztja magát érettem, én máris egészen kívántam, s kényszeríteni akartam, hogy egy csapásra szakítsa meg múltja viszonyait, melyek jövődjének forrásai! Mit vethettem szemére? Semmit. Azt írta nekem, hogy gyöngélkedik, holott megmondhatta volna nyersen - bizonyos nők rút nyíltságával -, hogy egyik kedvesét kell fogadnia. S ahelyett, hogy hittem volna levelének, s ahelyett, hogy sétálni mentem volna Párizs bármelyik utcájába, csak éppen a d'Antin utcába nem, ahelyett, hogy barátaimmal töltöttem volna estémet, s másnap az általa megjelölt órában jelentkeztem volna: Othellót játszottam, kémkedtem, s azt hittem, megbüntetem, ha nem megyek hozzá többé. De ellenkezőleg; neki csak tetszhetett ez a válasz! Egyszersmind irtózatosan ostobának kell tekintenie, s hallgatása nem harag volt, hanem megvetés csupán.

Ajándékot kellett volna adnom Margitnak, amely kétségtelenül bizonyítsa bőkezűségemet, s amely megengedte volna, hogy - úgy bánván el vele, mint a kitartott leányokkal szokás - az ügyet befejezettnek tekintsem. De azt hittem, hogy az anyagiak legcsekélyebb látszatával is megsértem, ha nem is az ő szerelmét irántam, de legalább az én szerelmemet őiránta, s mivel ez a szerelem oly tiszta volt, hogy az osztozkodást sem engedte meg, nem lehetett megfizetni egy ajándékkal, bármi szép ajándékkal sem azt a boldogságot, melyet nekem adott, bármi rövid életű volt is az.

Ezt ismételtam magamban éjjel, s kész is voltam arra, hogy minden pillanatban elmenjek, és megmondjam ezt Margitnak.

Virradatkor sem aludtam még, lázam volt. Lehetetlen volt egyébre gondolnom, mint Margitra.

Megértheti, hogy határoznom kellett, s vagy e nővel végeznem, vagy kétségeimmel, ha ugyan egyáltalán beleegyezik abba, hogy még fogadjon.

De ön tudja, a végső elhatározással mindig késlekedik az ember. Én is, mivel otthon nem maradhattam, Margitnál jelentkezni nem mertem, még egy eszközt kísérlettem meg a közeledésre; olyan eszközt, melyet hiúságom a véletlen rovására írhatott, ha esetleg sikerrel járt volna.

Kilenc óra volt. Prudence-hoz siettem, aki megkérdezte, minek köszöni ezt a reggeli látogatást.

Nem mertem nyíltan megmondani, mi vezetett oda. Azt feleltem neki, hogy jókor fölkeltem, mert egy helyet akartam foglalni magamnak a postakocsin, mely C. felé indult, ahol atyám lakott.

- Ön boldog - mondta Prudence -, hogy elhagyhatja Párizst e szép időben.

Ránéztem Prudence-ra, azt kérdezvén magamtól, vajon gúnyolódik-e? De arca komoly volt.

- Fölnéz elbúcsúzni Margithoz? - folytatta komolyan.

- Nem megyek.

- Jól teszi.

- Úgy véli?

- Természetesen. Ha már szakított vele, minek látná viszont?

- Ön tud szakításunkról?

- Megmutatta a levelet.

- És mit mondott?

- Azt mondta: kedves Prudence, a te pártfogoltad nem udvarias; az ilyen leveleket elgondolja az ember, de nem írja meg.

- S mily hangon mondta önnek ezt?

- Kacagva, s még hozzátette: kétszer vacsorázott nálam, s még a köteles látogatást sem teszi meg.

Íme, a hatás, melyet levelem és féltékenységem okozott! Kegyetlenül sebezte ez szerelmem hiúságát.

- S mit csinált Margit tegnap este?

- Az *Operába* ment.

- Tudom... és azután?

- Otthon vacsorázott.

- Egyedül?

- G. gróffal, azt hiszem.

Eszerint szakításom mit sem változtatott Margit szokásain.

Ily körülmények között szoktak így szólani némelyek: „Nem kell gondolnia erre a nőre, mert nem szereti önt.”

- Nos, igen örvendek, hogy Margit nem esik kétségbe miattam - szóltam én erőltetett mosollyal.

- És Margitnak nagyon igaza van. Ön megtette, amit tennie kellett, ön okosabb volt, mint ő, mert Margit szerette önt, csak önről beszélt, s képes lett volna valami bolondságra is.

- Miért nem felelt hát, ha szeret?

- Mert megértette, hogy nem volt igaza, mikor szerette. Mert a nők megengedik néha, hogy megcsalják szerelmüket, de soha azt, hogy megsértsék hiúságukat, s az ember megsérti egy nő hiúságát, ha két nappal azután, hogy szeretője lett, elhagyja, megsérti, bármi ad is okot e szakításra. Ismerem Margitot; inkább meghalna, semhogy önnek válaszoljon.

- Mit kell hát tennem?

- Semmit. Margit elfelejti önt, ön elfelejti őt, s egyiküknek sem lesz mit szemére vetnie a másiknak.

- S ha írnék neki, hogy bocsásson meg?

- Őrizkedjék ettől, mert megbocsátana.

Csaknem nyakába borultam Prudence-nak.

Egy negyedóra múltán hazatértem, és ezt írtam Margitnak:

*Valaki, aki megbánt egy levelet, melyet tegnap írt, aki elutazik holnap, ha ön meg nem bocsát neki, tudni szeretné, mikor teheti bűnbánatát a lábai elé, mikor találja egyedül?
Mert tudja, a gyónásnak tanú nélkül kell megtörténnie.*

Ezt a madrigálszerű prózát összehajtogattam, s elküldtem Joseph által, aki Margitnak személyesen adta át. Margit azt felelte, hogy később fog válaszolni.

Csak néhány percre távoztam, hogy ebédelni menjek, s este tizenegy órakor még mindig nem volt ott a válasz.

Ekkor elhatároztam, hogy nem szenvedek tovább, és másnap elutazom.

Ez elhatározásom következtében, meg lévén győződve arról, hogy úgysem tudnék elaludni, ha lefeküdnék is, csomagolni kezdtem poggyászomat.

Körülbelül egy órája volt már, hogy Joseph meg én mindent előkészítettünk elutazásomra, mikor erősen csengettek ajtómon.

- Kinyissam? - kérdezte Joseph.

- Nyisd ki - szólottam én, azt kérdezve magamtól, ki jöhet ilyenkor hozzám? Remélni sem mertem, hogy Margit.

- Uram - szólt Joseph visszatérve -, két hölgy van itt.

- Mi vagyunk, Armand - kiáltott felém egy hang, melyben Prudence-éra ismertem.

Elébe mentem.

Prudence szalonom érdekességeit szemlélte. Margit a pamlagon ülve gondolkozott.

Belépve, elébe mentem, letérdeltem előtte, megfogtam a két kezét, s meghatottan csak ennyit mondtam:

- Bocsánat!

Homlokon csókolt, és így szólt:

- Íme, már harmadszor bocsátok meg önnek.

- Holnap utazni akartam.

- S ez az én látogatásom mennyiben változtat elhatározásán? Nem azért jöttem, hogy megakadályozzam önt abban, hogy távozzék Párizsból. Azért jöttem, mert napközben nem volt időm felelni önnek, s nem akartam, hogy azt higgye: haragszom. Prudence nem akarta, hogy eljőjjek, azt mondta, talán háborgatom.

- Ön háborgatna engem, Margit? Hogyan?

- Manóba is. Egy nő is lehetett volna önnél - felelte Prudence -, s arra a hölgyre éppen nem lett volna mulatságos, ha még kettőt lát érkezni.

Prudence e megjegyzése közben Margit figyelmesen reám nézett.

- Kedves Prudence - feleltem én -, ön nem tudja, mit beszél.

- Nagyon csinos a lakása - felelte Prudence. - Megnézhetem a hálósobát?

- Meg.

Prudence átment a hálósobámba, nem annyira azért, hogy megnézzze, mint inkább, hogy helyreüsse a bolondságot, amit mondott, s magunkra hagyjon, Margitot és engem.

- Miért hozta el Prudence-ot? - kérdeztem tőle.

- Mert velem volt a színházban, s mert azt akartam, ha távozom innen, legyen valakim, aki elkísér.

- Nem vagyok-e én itt?

- De igen. Azonfelül azonban, hogy nem akartam zavarni, bizonyos voltam benne: ha kapumig eljön, fel is akar jönni hozzám, s mivel ezt nem engedhettem volna meg, nem akartam, hogy úgy távozzék tőlem, hogy joga legyen szememre vetni a visszautasítást.

- S miért nem fogadhat?
- Mert nagyon vigyáznak reám, s a legcsekélyebb gyanú a legnagyobb bajt zúdítaná a fejemre.
- Ez az egyetlen ok?
- Ha volna más ok, megmondanám. Most már nincs titkunk egymás előtt.
- Lássuk csak, Margit, nem akarok kerülő úton eljutni ahhoz, ami mondanivalóm van. Őszintén: szeret egy kissé?
- Nagyon.
- Akkor mondja, miért csalt meg?
- Barátom, ha én X. vagy V. hercegnő volnék, ha kétszázezer frank évi járadékom volna, ha az ön kedvese volnék, s önön kívül még más szeretőt is tartanék, akkor joga volna rá, hogy megkérdezzen, miért csalom meg. De én Gautier Margit kisasszony vagyok, negyvenezer frank adósságom van, egy garas ára vagyonom nincs, százezer frankot költök évenként: így az ön kérdése felesleges, s az én válaszom haszontalan.
- Igaz - szoltam én, fejemet Margit térdére hajtva -, de én örültem szeretem...
- Nos, édes barátom, vagy kevésbé kellett volna szeretnie, vagy kissé jobban megértenie. Levele nagy fájdalmat okozott nekem. Ha szabad volnék, mindenekelőtt nem fogadom a grófot tegnapelőtt, vagy ha már fogadom, eljövök bocsánatot kérni öntől, amint ön bocsánatot kért tőlem az imént, és a jövőben nem lett volna szeretőm önön kívül. Egy pillanatig azt hittem, hogy megszerezhetem magamnak e boldogságot hat hónapra. Ön nem akarta; meg akarta ismerni eszközeimet. Én édes Istenem, oly könnyű volt kitalálni ezeket az eszközöket. Sokkal nagyobb áldozat számomra alkalmazásuk, semmint ön hinné! Azt mondhattam volna önnek: húszezer frankra van szükségem. Ön szerelmes volt belém, előteremtette volna, ha esetleg később szememre veti is. De én jobban szeretem, hogy ne tartozzam önnek semmivel, ön nem értette meg ezt a gyöngédséget, mert gyöngédség volt. Mi, hogyha szívünk van még, a dolgoknak és szavaknak más távlatot és értelmezést adunk, amit a többi asszony nem ismer. Ismétlem tehát önnek, hogy Gautier Margit részéről az az eszköz, melyet adósságai kifizetésére talált, anélkül, hogy öntől kérje a szükséges pénzösszeget, gyöngédség volt, mellyel önnek élnie kellett volna, szó nélkül. Ha ön csak ma ismert volna meg, nagyon boldoggá tenné, amit ígérek, s nem kérdezné, mit tettem tegnapelőtt. Néha kénytelenek vagyunk testünk árán megvásárolni az elégtételt lelkünk számára, s akkor még jobban szenvedünk, ha aztán még ez az elégtétel sem sikerül.
- Hallgattam, és csodálkozva néztem Margitra. Elgondoltam magamban, hogy ez a csodálatos teremtés, akinek a lábacskaít is ujjongva csókoltam volna meg, arra érdemesített, hogy lelkében velem foglalkozzék, sőt szerepet adjon nekem életében, s én mégsem elégedtem meg azzal, amit adott, s azt kérdeztem magamban, van-e egyáltalán határa az ember vágyának, ha oly gyorsan kielégítve, mint az enyém, ismét egyebekre sóvárog.
- Nekünk, a véletlen teremtményeinek - folytatta Margit -, fantasztikus vágyaink és érthetetlen szerelmeink vannak, hol egy, hol más után vetjük magunkat. Vannak emberek, kik tönkretehetnék magukat, anélkül, hogy bármit is kapnának tőlünk, vannak mások, akik egy bokréta fejében megkapnak bennünket. Szívünknek szeszélyei vannak, ez egyetlen szórakozása, és egyetlen mentsége. Neked hamarabb megadtam magam, mint bárki másnak: erre esküszöm. Miért? Mert mikor láttad, hogy vért köpök, megfogtad kezem, mert sírtál, mert te vagy az egyetlen emberi lény, aki sajnáltál. Bolondságot mondok neked: volt nekem valamikor egy kiskutyám, mely szomorúan nézett rám, valahányszor köhögtem. Ez az egyetlen teremtés, akit

életemben szerettem. Mikor megdöglött, jobban sírtam, mint anyám halálán. Igaz, hogy anyám, míg élt, tizenkét esztendőn keresztül egyre ütött-vert. Nos, azonnal úgy megszerettelek, mint ezt a kutyámat. Ha a férfiak tudnák, mit lehet elérni egy könnyel, jobban szeretnék őket, s tönkre sem tennék annyit. Leveled meghazudtolta, elárulta, hogy szíved nem ért meg mindent. Leveled többet elvett irántad való szerelmemből, mintha valamennyi rosszat elkövetnéd ellenem, amire csak képes volnál. Féltékenységből írtad, igaz, de gúnyos, rosszakaró féltékenységből. Már akkor szomorú voltam, mikor megkaptam ezt a levelet; számítottam rá, hogy délből látni foglak, együtt ebédelek veled, s elnyomhatod látásod által azt a kísértő gondolatot, melynek, mielőtt ismertelek volna, ellenállás nélkül engedtem.

- Aztán meg - folytatta Margit - te voltál az egyetlen, aki előtt, azt hittem, szabadon gondolkozhatom és beszélhetek. Mindnyájan, kik a hozzám hasonló leányokat körülveszik, érdekből fürkészik legkisebb szavukat, s le akarják vonni legjelentéktelenebb cselekedetük következményeit. Természet szerint soha nincsen egyetlen barátunk sem. Vannak önző szeretőink, akik elköltik vagyónukat, de nem reánk, mint ők mondják, hanem saját hiúságukra. Ez emberek előtt vidámnak kell lennünk, ha ők örvendenek, jól kell érezni magunkat, ha vacsorázni akarnak, s szkeptikusoknak kell lennünk, amilyenek ők. Tilos, hogy szívünk legyen, különben mindenki kigúnyol bennünket, és tönkremegyünk. Mi nem vagyunk a magunkéi. Mi nem vagyunk élőlények, hanem élettelen tárgyak, elsők vagyunk hiúságukban, utolsók becsülésükben. Vannak barátnőink, de ezek olyan barátnők, mint Prudence, akik valamikor kitartott nők voltak, és még most is szeretnek költekezni, de koruk nem engedi már meg nekik a fényűzést. Ekkor barátnőinkké vagy inkább asztaltársainkká lesznek. Barátságuk szinte a szolgálásig megy - soha az önzetlenségig. Soha olyan tanácsot nem adnak nekünk, mely nekik is hasznot ne hozna. Nem bánják, ha tízzel több szeretőnk van; feltéve, hogy ezen egy ruhát vagy egy karperecet kereshetnek, feltéve, hogy néhanapján velünk jöhetnek sétakocsikázni, s páholyunkban ülhetnek a színházban, övük tegnapi bokrétánk, s kölcsönkérjük kasmírjainkat. Sohasem tesznek szolgálatot, bármi csekélyet sem, anélkül, hogy kétszer annyit ne fizettetének érte, amennyit ér. Magad láttad, hogy az este, mikor Prudence hatezer frankot hozott a hercegtől, amit általa kérttem tőle: kölcsönvett ötszáz frankot, amit sohasem fog megadni, vagy olyan kalapokban ad meg, melyeket elő sem vehetek dobozaikból. Nekünk tehát nem lehet, vagy inkább *nekem* nem lehet csak egy boldogságom, mivel néha szomorú vagyok és mindig beteg, hogy találjak egy férfit, aki elég értelmes ahhoz, hogy ne kérje tőlem számon múltamat, s inkább lelkem tulajdonságait szeresse, mint testemet. Ezt a férfit megtaláltam a hercegben, de a herceg vén, s a vénség nem védelmez, és nem vigasztal. Azt hittem, elfogadhatom az életet úgy, ahogy ő kínálja, de látod, majd elpusztultam az unalomtól, s ha már így is, úgy is el kell pusztulnunk, inkább magunk rohanjunk a lángok közé, semhogy széngázzal ölessük meg magunkat. Ekkor találkoztam veled; veled, aki ifjú, tüzes, boldog vagy, s megpróbáltam, hogy belőled alkossam meg azt az embert, kiért zajos magányomban epedtem. Amit benned megszerettem, nem az a férfi volt, aki *voltál*, hanem az, akivé *válnod* kell. Te nem fogadod el ezt a szerepet; mint hozzád nem méltót, elveted; közönséges szerető vagy. Tégy úgy, mint a többi, fizess meg, s ne beszéljünk a dologról többet.

Margit, kit ez a hosszú vallomás kimerített, hátrahanyatlott a kereveten, s hogy elfojtsa gyöngé köhögési rohamát, ajkához, majd szeméhez szorította zsebkendőjét.

- Bocsáss meg, bocsáss meg, imádozt Margitom - mormogtam én -, mindezt megértettem, de hallani akartam tőled. Feledjük el a többi, s csak egyre emlékezzünk: hogy egymáséi vagyunk, hogy ifjak vagyunk, hogy szeretjük egymást. Margit, faragj belőlem, amit akarsz, rabszolgád vagyok, kutyád vagyok, de az Istenért: tépd el a levelet, amelyet küldtem, s ne engedj holnap elutaznom. Belehalnék.

Margit elővonta a levelet ruhája derekából, s átadva nekem, kimondhatatlanul édes mosollyal így szólott hozzám:

- Itt van, visszahoztam.

Eltéptem a levelet, és könnyes szemmel csókoltam a kezét, mely átadta.

E pillanatban Prudence ismét megjelent.

- Mondd, Prudence, tudod-e, mit kért tőlem?

- Bocsánatot.

- Azt.

- S te megbocsátasz neki?

- Mit tegyek? De egyebet is kíván.

- Mit?

- Velünk akar jönni vacsorázni.

- S te beleegyezel?

- Mit gondolsz?

- Azt gondolom, hogy mind a ketten gyermekek vagytok, és se neked, se neki nincs esze. De azt is gondolom, hogy nagyon éhes vagyok, s hogy minél előbb beleegyezel, annál hamarabb megvacsorázunk.

- Gyerünk - szólta Margit -, hárman is elférünk kocsimban. Nézze - tette hozzá felém fordulva -, Nanine már lefeküdt, ön fogja kinyitni az ajtót, itt a kulcsom, fogja, de vigyázzon, el ne veszítse többé.

Majd megfojtottam Margitot csókjaimmal.

Ekkor lépett be Joseph.

- Uram - szólott önelégült ábrázattal -, a poggyász be van csomagolva.

- Egészen?

- Egészen.

- Nos, csomagold ki újra. Nem utazom el.

Elmondhattam volna önnek - szólt hozzám Armand - e viszony kezdetét, csak néhány szóban, de azt akartam, hogy ön világosan lássa, mily események által jutottunk el ahhoz, mily fokozatosan, hogy én beleegyeztem mindenbe, amit Margit akart, s Margit nem tudott nélkülem élni. Az azt követő napon, hogy eljött hozzám, elküldtem neki a *Manon Lescaut*-t.

E pillanattól kezdve - mert nem tudtam megváltoztatni kedvesem életmódját - megváltoztattam a magamét. Mindenekelőtt nem akartam időt hagyni elmémnek arra, hogy elgondolkodhassék, mily szerepet fogadtam el; mert ez, akaratom ellenére is, nagyon kedvemet szegte volna. S így életem, mely rendesen oly nyugodt volt, hirtelen külsőleg zajossá és rendetlenné változott. Ne higgye, hogy - bármily önzetlen is - a kitartott nő szerelme ne kerülne semmijébe az embernek. Nincs drágább semmi, mint az ezerféle szeszély, virágok, páholyok, vacsorák, kirándulások, melyeket sohasem lehet megtagadni kedvesüinktől. Amint már mondtam, vagyonom nem volt. Atyám adóhivatali főtisztviselő C.-ben, közbecsülésnek örvend, s így kölcsönkapta óvadékát, melyet le kellett tennie. E hivatalában negyvenezer frankot keres évenként, s ama tíz év óta, hogy e hivatalát viseli, nemcsak hogy kifizette óvadékkölcsönét, hanem elkezdett hozományt is félrerakni nővérem számára. Atyám a legderekabb ember, akit e földön találhatni. Anyám halálakor hatezer frank évi járadékot hagyott, melyet atyám megosztott köztünk, köztem és nővérem között, az napon, midőn állásába lépett. Aztán, midőn huszonegy esztendő lettem, s kis jövedelemhez még ötezer frankot csatolt évenként, s biztosított róla, hogy nyolcezer frankkal boldog lehetek Párizsban, ha e járadékjövedelem mellé állást szerzek magamnak, akár az ügyvédi, akár az orvosi karban. Feljöttem tehát Párizsba, elvégeztem a jogot, ügyvéd lettem, s mint igen sok fiatalember, zsebre tettem diplomámat, és éltem kissé Párizs tétlen életét. Kiadásaim igen szerények voltak, csak hogy nyolc hónap alatt rendesen elköltöttem évi jövedelmemet, s akkor négy hónapra atyámhoz mentem nyaralni, ami együttesen tizenkétezer frank évi jövedelemnek felelt meg, s még azt a hírt is költötte felőlem, hogy jó fiú vagyok. Csakugyan nem volt egy garas adósságom se. Íme, ez volt helyzetem, midőn Margittal megismerkedtem. Megértheti, hogy kiadásaim, akaratomon kívül is növekedtek...

Margit igen szeszélyes volt, s azon nők közé tartozott, kik sohasem tekintik komoly kiadásnak azt, amibe az az ezernyi szórakozásuk kerül, melyből egész életük áll. Ebből az következett, hogy - lehetőleg minél több időt óhajtván velem tölteni - délelőtt megírta: velem akar ebédelni, de nem lakásán, hanem valamelyik párizsi vagy környékbeli vendéglőben. Elmentem érte, megebédeltünk, színházba mentünk, gyakran együtt is vacsoráztunk, s egy ilyen napon négy vagy öt aranyat költöttem, ami kétezeröttszáz vagy háromezer frankot tett ki havonta, s ami egész esztendőmet mindössze három és fél hónapra csökkentette, s arra kényszerített, hogy vagy adósságokat csináljak, vagy elhagyjam Margitot. Nos, én mindenre hajlandó voltam, csak ez utóbbira nem. Bocsássa meg, hogy mind e részleteket elmondom, de meglátja, hogy ezek lettek okai a később bekövetkező eseményeknek. Amit elmondok: igaz és egyszerű történet, amelyben meghagyom a részletek naivitását, s a fejlődésnek egész egyszerűségét. Megértettem tehát, hogy - mert a világ semmi hatalma rá nem bírhatott volna kedvesem elfeledésére - módot kell találnom arra, hogy kiadásaimat, melyeket miatta tettem, valahonnan fedezzem. Aztán meg ez a szerelem annyira megzavart, hogy minden pillanat, melyet Margittól távol töltöttem, esztendőnyi hosszúra nyúlt. Szükségét éreztem, hogy e perceket valamely szenvedéllyel tüzeljem - bárminő szenvedéllyel; s oly gyorsan éljem át, hogy észre se vegyem, hogy átéltem őket. Elkezdtem öt-hatezer frankos kis kölcsönöket felvenni

tőkémre, és játszottam, mert mióta megszüntették a játékházakat, azóta Párizsban mindenütt játszanak. Máskor, ha az ember Frascatihoz bement, megvolt az esély arra, hogy vagyont szerezhessen ott, mert pénzbe játszott, s ha vesztett, megvigasztalhatta magát azzal, hogy nyerhetett volna; míg most, a klubok kivételével, ahol még fennáll a fizetésnek némi szigorúsága, az ember csaknem bizonyos lehet benne, hogy amely pillanatban tekintélyes összeget nyer: nem kapja meg azt. Könnyű megérteni, miért. A játékot csak fiatalemberek űzik, kiknek nagy a pénzszükségük, kiknek nincs meg a szükséges vagyonuk arra, hogy elbírják az életet, melyet folytatnak. Tehát játszanak, s természetesen ez következik belőle: vagy nyernek, s akkor a vesztesékekkel fizettetik meg lovaikat s szeretőiket, ami igen kellemetlen. Adósságok halmozódnak fel; a zöld asztal körül megkezdett baráti viszonyok viszályokkal végződnek, melyekben a becsület és az élet mindig megtépázódik kissé. S ha az ember becsületesebb ember: azt veszi észre, hogy igen tisztességes ifjak tették tönkre, kiknek csak az volt a hibájuk, hogy nem rendelkeztek kétszázezer frank évi járadékkal. Nem szólok önnek azokról, akik játék közben csálnak, s akikről egy napon meghalljuk, hogy eltűntek a társaságból, s később azt is, hogy elítélték őket.

Belevetettem magam e gyors, e zajos, e forrongó életbe, mely máskor, ha reá gondoltam, megriasztott, s mely Margit iránt való szerelmem elkerülhetetlen velejárója volt.

Mit tehettem volna egyebet?

Azokat az éjszakákat, amelyeket nem a d'Antin utcában töltöttem, ha otthon maradok, nem tudtam volna átaludni. A féltékenység ébren tartott volna, s gondolataimat és véretem forralja. Míg a játék elfordította egy pillanatra a lázat, mely elárasztotta volna szívemet, s oly szenvedélyre irányította, mely akaratom ellenére is elfogott, míg csak nem ütött az óra, midőn kedvesemhez kellett mennem. Akkor - s erről ismertem fel szerelmem hevét - akár vesztettem, akár nyertem, könnyörtelenül otthagytam a zöld asztalt, sajnálva azokat, akik ott maradtak, s akik nem fognak boldogságot találni, ha távoznak mellőle. Legnagyobb részük számára a játék szükség volt. Nekem orvosság.

Ha Margit iránt való szerelmemből egyszer kigyógyulok, kigyógyulok a játékból is.

A zaj közepette is eléggé megőriztem hidegvéretem, nem vesztettem többet annál, amit ki is tudtam fizetni, s nem nyertem többet annál, amit veszthettem volna. Egyébként a szerencse kedvezett: nem csináltam adósságokat, s háromszor annyit költöttem, mint hogyha nem játszottam volna. Nehéz volt ellenállnom annak az életmódnak, mely megengedte, hogy minden zavar nélkül eleget tegyek Margit ezer szeszélyének. Ami őt illeti: tovább is éppúgy szeretett, mint azelőtt, sőt jobban. Mint már mondtam önnek: kezdetben csak éjfélről reggel hatig fogadott, később együtt voltam vele páholyában, majd velem járt ebédelni is. Egy reggel csak nyolc órakor távoztam tőle, s később megtörtént, hogy csak délben hagytam el házát.

Míg életének erkölcsi változására vártam, bekövetkezett fizikai megváltozása. Magamra vállaltam kigyógyítását, s a szegény leány, eltalálván szándékomat, engedelmeskedett, hogy hálásnak mutatkozzék.

Csaknem minden erőfeszítés nélkül elértem, hogy lemondott valamennyi régi szokásáról. Orvosom, aki feljárt hozzá, azt mondta, hogy csak a pihenés s a nyugodt élet óvhatja meg egészségét; úgyhogy a késői vacsorák és virrasztások helyett csakhamar egészséges életmódra, elegendő alvásra szoktattam. Margit, akarata ellenére is, beleszokott az új életbe, melynek üdvös hatását érezte. Már is otthon töltötte néhányszor az estét; vagy ha szép idő volt, kimentünk, mint két gyermek, gyalog - ő kasmírkendőjébe burkolózva, fátylával a fején -, és sétálgattunk esténként a Champs-Élysées homályos fasoraiban. Margit fáradtan tért haza, könnyű vacsorát evett, kissé zongorázott vagy olvasott, aztán lefeküdt - ami azelőtt sohasem

történt vele. A köhögési rohamok, melyek, valahányszor hallottam őket, lelkemet szaggatták, csaknem teljesen eltűntek. Hat hét múltán már nem volt szó a grófról, végleg feláldozta.

Még csak a herceg kényszerített arra, hogy titkoljam Margittal való viszonyomat, s azt is gyakran elküldték, míg én Margitnál voltam, azzal az ürüggyel, hogy a kisasszony alszik, s megtiltotta, hogy felébresszék. Szokásból és szükségből - mert Margit okvetlenül látni akart mindennap - éppen olyankor hagytam abba mindig a játékot, amikor ügyes játékosnak meg kell ezt tennie. Mindent összevetve, nyereségeim következtében, körülbelül tízezer frankom lehetett, amit kimeríthetetlen tőkének véltem.

Elérkezett az az idő, melyben, szokás szerint, atyámat és nővéremet kellett meglátogatnom, de én nem utaztam el. Gyakran kaptam is leveleket, hol egyiktől, hol másiktól, melyben kértek, látogassam meg őket. E kérésekre legjobb tehetségem szerint válaszoltam, mindig ismételve, hogy jól érzem magam, hogy nincs szükségem pénzre, amely két dolog, azt hittem, megvigasztalja atyámat, cserébe azért, hogy nem teszem meg náluk szokásos évi látogatásomat.

Ekkor történt, hogy egy reggel Margit, akit ragyogó napfény ébresztett fel, leszökött ágyáról, s megkérdezett, nem akarok-e egész napra falura menni vele. Elküldtünk Prudence-ért, s hármásban indultunk el, miután Margit meghagyta Nanine-nak, hogyha a herceg, a szép időt felhasználva, jelentkezik: mondja neki, hogy madame Duvernoy-val vidékre ment. Prudence jelenlétére szükségünk volt, hogy megnyugtassuk a herceget, s azonfelül Prudence valósággal az ilyen kirándulásokra született.

Változatlan vidámságával, örökös étvágyával, egy pillanatra sem engedte, hogy unalom fogja el azokat, akiket kísért, s pompásan értett a tojás, a cseresznye, a tej, a nyúlhús meg a többi megrendeléséhez, ami - hagyomány szerint - a Párizs környéki ebédet alkotja. Még csak abban kellett megállapodnunk, hová megyünk. Ekkor Prudence segített ki bennünket zavarunkból.

- Igazi falura akartok menni?

- Oda, igazi falura.

- Nos, menjünk Bougivalba, özvegy Arnould-néhoz. Armand, hozasson kocsit.

Másfél óra múlva Arnould-nénál voltunk. Talán ösmeri ezt a kocsmát, mely hétköznapi szálló, vasárnap a kirándulók kedvelt étkezőhelye. Kertjéből, mely körülbelül egy emeletnyi magasságban fekszik, gyönyörű kilátás nyílik. Balra a marlyi vízvezeték zárja el a láthatárt, jobbra végtelen dombsorra tekint ki az ember. A folyó, melynek e helyen alig van sodra, széles, fekete, habos selyemszalag gyanánt terül el a síkon, a Gabillon-róna meg a Croissy-sziget között, amelyet mintha mindig álomba ringatna a parti nyárfák remegése és a fűzfák susogása.

A háttérben, a napsugártól megvilágítva, vörös tetejű fehér házikók emelkednek s gyarak, melyeknek a távolság elveszi nyers üzleti jellegüket - mindez csodálatosan egészíti ki a tájképet.

A háttérben Párizs, ködben úszva.

Amint Prudence mondotta, ez igazi falu volt, és igazán jó ebédet kaptunk. Nem hálából mondom, a boldogságért, melyet neki köszönök, de Bougival - rút neve ellenére is - egyike a legszebb falvaknak, melyet az ember elképzelhet. Sokat utaztam, érdekesebb dolgot is láttam már, de soha bájosabbat, mint ez a falu, mely vidáman lapul meg a tövében a dombnak, amely védelmezi.

Arnould-né csónakkirándulást ajánlott, amit Margit és Prudence örömmel fogadtak.

A falut minden időben összekapcsolták a szerelemmel, s jól tették, semmi oly szép keretet nem ad a nőnek, akit szeretünk, mint a kék ég, a mezei illat, a virágok, a szellő, ragyogó magánya a réteknek, ligeteknek! Bármilyen hévvel szeretünk egy nőt, bármilyen bizonyosságot vetünk a jövőbe, múltja alapján: az ember többé-kevésbé mégis féltékeny.

Ha volt már szerelmes, komolyan szerelmes, akkor tapasztalhatta azt a vágyat, hogy elszigetelje a világtól azt a teremtet, akiben teljesen élni óhajt. Úgy látszik, bármilyen közönyös legyen is a nő aziránt, ami környékezi, a szeretett asszony veszít illatából, veszít egyedülvalóságából, ha egyre más dolgokkal, más emberekkel érintkezik. Én sokkal jobban éreztem ezt, mint bárki más. Szerelmem nem volt közönséges szerelem. Szerettem valakit, amennyire csak szeretni lehet, de Gautier Margitot szerettem, vagyis azt, kinek Párizsban lépten-nyomon volt szeretőivel találkozhattam, vagy olyan emberekkel, akik szeretőivé lehettek már holnap. Míg falun olyan emberek között, kiket sohasem láttunk, s akik nem foglalkoztak velünk, a tavasztól - e minden évben megújuló bűnbocsánattól - ékes természet ölében, távol a város zajától, elrejtettem szerelmemet, s szégyen és rettegés nélkül szerethettem.

Itt lassan-lassan eltűnt a kurtizán; a fiatal, szép nő maradt mellettem, akit szerettem, s aki szeretett, s akit Margitnak hívtak. A múlt elmosódott, a jövőnek nem voltak fellegei. A nap úgy világította meg kedvesemet, mint ahogy fényt szórt volna a legtisztább arára. Úgy sétáltunk e gyönyörű helyeken, mint hogyha fel akartuk volna idézni Lamartine verseinek emlékezetét, vagy dalolni akartuk volna Scudo melódiáit. Margit fehér ruhát viselt, karomra támaszkodott, s ismételte este, a csillagos ég alatt, ama szavait, melyeket előtte való nap mondott nekem. S a világ - tőlünk távol - folytatta életét, anélkül, hogy foltot vetett volna árnyával ifjúságunk és szerelmünk képére...

Íme, ezt az álmot szötte számomra a lombozaton átverődő égő fénye e napnak, míg, elnyúlva fűvén a szigetnek, melyre kiszállottunk, szabadon minden emberi köteléktől, mely azelőtt lenyűgözte őket, gondolataim szanaszét kószáltak, s leszaggattak minden reményvirágot, mellyel útkon találkoztak.

Képzeld hozzá, hogy a helyről, ahol hevertünk, a parton egy bájos kis kétemeletes házat láthattam, félkörös ráccsal, s a rácson át, a ház előtt, zöld gyepágyat, bársonyosan lágyat, s az épület mögött kis ligetet, tele rejtelmes zugocskákkal, ligetet, melyben minden reggel belepte a moha a tegnapi tiport ösvényt.

Kúszónövények rejtették el a lakatlan ház erkélyét, fel, az első emeletig.

Míg e házat néztem, végre azt hittem már, az enyém; annyira beleillett álmodozásomba. Láttam benne Margitot, láttam magamat napközben a halmot borító erdőben, este a gyepen ülve, s azt kérdeztem magamtól, volt-e már földi lény olyan boldog, mint mi ketten?

- De csinos ház - szólt Margit, aki követte tekintetem irányát, talán gondolataimat is.

- Melyik? - kérdezte Prudence.

- Az ott, lenn - s Margit ujjával rámutatott a házra.

- Ó, elragadó - szólott Prudence -, tetszik neked?

- Nagyon.

- Nos, szólj a hercegnek: vegye bérbe neked. Megteszi. Bizonyos vagyok benne. Vállalkozom rá, ha akarod.

Margit rám nézett, mintha kérdezné, mi a véleményem?

Prudence ez utolsó szavaira elrepült álomom, melyet oly durván vetettek vissza a valóságba, hogy valósággal elkábított a zuhanás.

- Valóban, kitűnő eszme - dadogtam anélkül, hogy tudnám, mit mondok.

- Nos, én elintézem - szólt Margit, megszorítva kezem, mert szavaimat a maga vágya szerint magyarázta. - Nézzük meg azonnal, bérbe adó-e?

A ház üres volt, s kétezer frankot kértek érte.

- Boldog lesz itt? - kérdezte tőlem Margit.

- Hát én is idejövök?

- Kiért temetném el magam ide, ha nem önért?

- Akkor engedje meg, Margit, hogy én béreljem ki ezt a házat.

- Megőrült? Ez nemcsak haszontalan volna, hanem veszedelmes is. Jól tudja, hogy csak egy embertől szabad bármit is elfogadnom, s engedje meg, nagy gyermek, hogy cselekedjem, s ne szóljon bele.

- Mihelyt két szabadnapom lesz, nálatok töltöm - szólt Prudence.

Elhagytuk a házat, s visszaindultunk Párizsba, ez új elhatározásunkról beszélgetve. Karonfogva vezettem Margitot, s mikor kocsiba szálltunk, máris sokkal kevesebb aggályom volt kedvesem tervét illetően, mint még az imént.

Másnap Margit korán elbocsátott, azt mondván, hogy a herceg kora délelőtt jön, s megígérte, hogy mihelyt az öreg távozik, ír, hogy rendes esti találkánkat meghatározza.

Valóban, napközben ezt a levélkét kaptam:

Bougivalba megyek a herceggel. Legyen Prudence-nál este nyolc órára.

A megjelölt órában Margit visszatért, s felkeresett Prudence lakásán.

- Minden rendben van - szólott belépve.

- Kibérelte a házat? - kérdezte Prudence.

- Ki. Azonnal beleegyezett.

Nem ismertem a herceget, de szégyelltem, hogy így meg kell csálnom.

- De ez még nem minden - folytatta Margit.

- Mi egyéb történt még?

- Gondoskodtam Armand lakásáról is.

- Ugyanazon házban? - kérdezte Prudence kacagva.

- Nem. Arnould-né fogadójában, ahol a herceggel együtt ebédeltem. Míg a herceg a kilátást nézte, megkérdeztem Arnould-nétől (mert Arnould-nének hívják, ugye?), megkérdeztem tőle: van-e megfelelő lakása. Van egy: szalonnal, előszobával, hálóval. Ez minden, amire szükség van. Hatvan frank havonként. Az egész úgy van berendezve, hogy a legkomorabb embert is felvidítaná. Kibéreltem a lakást. Jól tettem?

Felelet helyett Margit nyakába borultam.

- Elragadó lesz - folytatta ő. - Önnek adom a kiskapu kulcsát; - a rácsos kapuét a hercegnek ígértem, aki azonban nem fogadja el, mert csak nappal fog jönni. Magunk közt szólva: azt hiszem, el van ragadtatva a szeszélyemtől, mely kis időre távol tart Párizstól, s elhallgattatja kissé családját. Mindamellet megkérdezte, hogy juthatott eszembe nekem, aki annyira szeretem Párizst, hogy így eltemessem magam egy faluban. Azt feleltem neki: gyöngélkedem, szükségem van a nyugalomra. Úgy látszik, nem hitte el egészen. Ez a szegény öreg folyton gyanít valamit. Nagyon vigyáznunk kell tehát, édes Armand-om, mert kémleltetni fog bennünket odakinn. De nemcsak a házat bérel ki, hanem ki kell fizetnie adósságaimat is, s szerencsétlenségemre: nem kevés adósságom van. Megnyugszik mindebben?

- Meg - válaszoltam én, igyekezőn elhallgattatni aggályaimat, melyeket ez életmód időről időre keltett bennem.

- Megnéztük a ház minden kis zugát, remekül elleszünk ott. A herceg mindenről gondoskodott... Ó, édesem - tette hozzá, miközben megcsókolt -, ön nem szerencsétlen ember: egy milliomos veti meg az ágyát.

- S mikor költöztök át? - kérdezte Prudence.

- Mihelyt lehetséges.

- Elviszed magaddal kocsidat és lovaidd is?

- Egész háztartásomat elviszem. Te viseled majd gondját lakásomnak távollétemben.

Nyolc nap múltán Margit birtokába vette a falusi házat, s én megszálltam Arnould-né fogadójában.

Ekkor olyan élet kezdődött számomra, melyet igen nehéz lesz leírnom. A bougivali tartózkodás elején Margit nem tudott egészen szakítani szokásaival, s mert házában egyik ünnep a másikat váltotta fel: valamennyi barátnője meglátogatta. Egy hónapig nem múlt el nap, hogy Margit kilenc-tíz személyt ne látott volna vendégül asztalánál. Prudence is magával hozta valamennyi ismerősét, s úgy fogadta őket, mintha a ház az övé lett volna.

Amint elgondolhatja, minderre a herceg pénzből telt; néha azonban mégis megtörtént, hogy Prudence egy-egy ezerfrankos bankjegyet kért tőlem - állítólag Margit nevében. Ön tudja, hogy nyertem kártyán. Siettem tehát átadni Prudence-nak, amit Margit általa kért, s attól félvén: többre lesz szüksége, mint amennyim van: Párizsba mentem kölcsönkérni egy olyan összeget, amelyet már fölvettem máskor is, s amelyet pontosan visszafizettem.

Ekkor ismét volt vagy tízezer frank vagyonom, nem számítva járadékomat.

Közben azonban Margit nagy öröme, melyet barátnői fogadásában talált, megcsökkent attól a sok költségtől, amibe ez a gyönyörűsége került, s attól a sükségtől, hogy néha tőlem kellett pénzt kérnie. A herceg, aki azért bérelte a házat, hogy Margit nyugodjék benne, nem jelent meg többé, mert attól tartott, hogy mindig talál ott valami hangos és nagyszámú társaságot, mely előtt nem szívesen szerepelt.

Különösen bántotta, hogy midőn egy alkalommal kettesben akart ebédelni Margittal, tizenöt személyből álló társaság villásreggelizett nála, s a reggeli még az ebéd órájában sem ért véget. Midőn a herceg, mit sem sejtve, benyitott az ebédlőbe, általános kacaj fogadta, s kénytelen volt hirtelen visszavonulni az ottlevő leányok orcátlan vidámsága elöl.

Margit fölkelte az asztal mellől, utánament a hercegnek a szomszéd szobába, s megtett minden tőle telhetőt arra, hogy e kalandot elfeledtesse vele, de az öregúr, hiúságában sértve, tovább is duzzogott. Elég kegyetlenül szemébe mondta a szegény leánynak, hogy jóllakott azzal, hogy megfizesse egy olyan nő szeszélyeit, aki a házában nem tud tiszteletet szerezni számára, s ezzel haragosan távozott.

E naptól fogva nem hallottunk róla. Margit hiába adta ki az utat a vendégeinek, hiába változtatta meg szokásait, a herceg nem adott életjelt magáról. Én azt nyertem ebből, hogy kedvesem teljesen az enyém lett, s hogy álmom végre megvalósult. Margit nem nélkülözhetett többé. Nem törődve a következményekkel, nyilvánossá tette viszonyunkat, s végre nem is távoztam a házból. A cselédek uruknak szólítottak, s hivatalosan gazdájuknak tekintettek.

Prudence ugyan lelkére beszélt Margitnak ez új élet kezdetén, de Margit csak azt felelte, hogy szeret, hogy nem élhet nélkülem, s hogy bármi történjék is, nem mond le arról a boldogságról, hogy folyton mellette legyek. S hozzátette, hogy akinek ez nem tetszik, annak joga van távol maradni a házától.

Ezt hallottam egyszer az ajtó mögöl, amikor Prudence szólt Margitnak, hogy igen fontos közlendője van számára, bezárkóztak egy szobába.

Nem sokkal ezután a dolog ismétlődött. Prudence ismét kijött.

A kert mélyén jártam, midőn belépett. Nem látott. Azt következtettem abból, ahogy Margit eléje ment, hogy a múltkorhoz hasonló beszélgetésük lesz, s ezt is végig akartam hallgatni, mint am azt. A két nő az egyik budoárba zárkózott, s én hallgatóztam.

- Nos? - kérdezte Margit.

- Voltam a hercegnél.

- Mit mondott?

- Hogy szívesen megbocsátaná azt az első jelenetet, de értesült róla, hogy nyilvánosan viszonyt folytatsz Armand Duvallal, és azt nem bocsátja meg. Margit hagyja el ezt a fiatalembert, mondta a herceg, s akkor megadok neki mindent, amit kér, éppúgy, mint eddig, ha nem: akkor le kell mondania arról, hogy bármit is kérjen tőlem.

- Mit feleltél?

- Hogy közölni fogom veled elhatározását, s megígértem, hogy észre térítelek. Gondold meg, édesem, mily helyzetet veszítesz, aminőt Armand sohasem tud visszaadni neked. Szeret egész lelkével, de nincs elég vagyona arra, hogy szükségleteidet kielégítse, s egy napon mégis el kell hagynia téged, mikor már késő lesz, s mikor már a herceg hallani sem akar rólad. Akarod, hogy beszéljek Armand-nal?

Úgy látszik, Margit elgondolkozott, mert nem felelt. Szívem hevesen dobogott, míg feleletre vártam.

- Nem - mondotta aztán -, nem hagyom el Armand-t, s nem rejtőzöm el azért, hogy vele maradhassak. Ez talán örülség, de szeretem! Mit tegyek? S azután meg, most már megszokta, hogy akadály nélkül szerethessen, túlságosan megkínozná, ha naponként csak egy órára is el kellene válnia tőlem. Egyébként, nem élek már olyan sokáig, hogy érdemes volna boldogtalanná tennem magamat csak azért, hogy teljesítsem óhajításait egy vénembernek, kinek csupán látása is megvénít már. Tartsa meg a pénzét, megleszek nélküle.

- De hogyan?

- Még most nem tudom.

Prudence bizonyára válaszolni akart valamit, de én hirtelen beléptem, s Margit lába elé vetettem magam, s elborítottam kezét könnyeimmel, amelyeket afelett való örömöm fakasztott, hogy kedvesem mennyire szeret.

- Életem a tied, Margit, nincs már szükséged erre az emberre, nem vagyok-e itt én? Elhagylak-e valaha, s megfizethetem-e eléggé a boldogságot, melyet nekem adtál? Kötelék nem nyűgöz bennünket, Margit, szeretjük egymást. Mit törődünk a többivel?

- Ó, igen, szeretlek, Armand-om! - susogta Margit, karját nyakam köré fonva. - Szeretlek, ahogy sohasem hittem volna, hogy szeretni tudok! Boldogok leszünk! Nyugodtan élünk, s örök búcsút mondunk annak az életnek, mely most már megszégyenít, ha csak reá gondolkol! Sohasem fogod szememre vetni a múltat, nem, ugye?

Könnyek fátyolozták el hangomat, szívemre szorítottam Margitot.

- Eredj - szólt ő meghatottan Prudence felé fordulva -, mondd el a hercegnek ezt a jelenetet, s tedd hozzá, hogy nincs szükségünk reá.

E naptól fogva nem esett szó többé a hercegről. Margit nem volt már az a leány, akit eddig ismertem. Mindent megtett, hogy elfeledtesse velem azt az életet, melynek közepette megismertem. Soha asszony, soha nővér nem tanúsított férje, testvére iránt annyi szerelmet, annyi gyöngéd gondoskodást, mint Margit irántam. Ez a beteges lélek fogékony volt minden benyomás iránt, hajlandó minden érzelemre. Szakított barátnőivel, valamint régi szokásaival, eddigi beszédmódjával csakúgy, mint egykori költekezéseivel. Aki látott bennünket kilépni házunkból, hogy kiránduljunk a remek kis csónakon, melyet vásároltam, sohasem hitte volna,

hogy ez a nő, fehér ruhájában, nagy szalmakalapjával - karján egyszerű selyemkabátka a hűvös vízi levegő ellen - Gautier Margit volt, ki négy hónappal ennek előtte egész Párizst betöltötte fényűzése és botrányai zajával.

Ó, jaj! Siettünk a boldogsággal, mint hogyha sejtettük volna, hogy nem lehetünk sokáig boldogok!

Két hónapon át még Párizsba sem mentünk. Egy lélek sem látogatott meg bennünket, Prudence és ama Julie Duprat kivételével, kiről már beszéltem önnek, s akinek Margit később átadta azt a megható írást, mely előttünk fekszik.

Egész napokat töltöttem kedvesem lábánál. Kinyitottuk az ablakot, mely a kertre nézett, s csodáltuk a nyarat, mely vidáman lebbent a virágok fölé, föltárva kelyhüket; kitekintettünk a fák lombja alá, s így szívtuk magunkba, egymás mellett, ezt az igazi életet, melyet sem Margit, sem én nem ismertünk eddig.

Ez a gyermekleány el tudott csodálkozni minden csekélységen. Néha tízéves gyermek gyanánt futott a kertben egy-egy pille, egy-egy szitakötő után. Ez a kurtizán, ki másokkal többet elköltetett bokrétákra, mint amennyi egy egész családnak kell a boldog megélhetésre: néha óráig elült a gyepen, hogy elnézze a szerény margaréta virágot, melynek nevét viselte.

Ez idő alatt olvasta oly gyakran a *Manon Lescaut*-t. Gyakorta leptem meg azon, hogy jegyzeteket írt a könyvbe. Olyankor azt mondotta mindig, hogy egy nő, aki szeret, nem cselekedhetik így, amint Manon cselekedett.

A herceg írt kétszer-háromszor, Margit már a borítékon megismerte írását, és olvasatlanul adta kezembe a leveleket.

E levelek gyöngéd mondatai néha könnyeket fakasztottak szemembe.

A herceg azt hitte, ha elzárja erszényét Margit elől, visszakényszeríti magához. De midőn látta ennek sikertelenségét, nem bírta tovább. Írt, kérte, hogy mint máskor, meglátogathassa, bármi feltételt kössön is visszafogadásához Margit.

Én elolvastam e sürgető leveleket, s eltéptem anélkül, hogy megmondtam volna Margitnak, mit tartalmaznak, s anélkül, hogy azt tanácsoltam volna neki: fogadja el az öreget, noha a szájalom e szegény ember gyötrelme iránt erre ösztökélt. De féltem, hogy tanácsomban azt a vágyat látja, hogy elfogadtatván véle ismét a herceg látogatásait, háztartása költségeit is a hercegre akarom újból átruházni. Attól is rettegtem ezenfelül, hogy képesnek hisz ama felelősségnek és a vele járó kötelességeknek megtagadására, melyeket szerelme hárított reám.

A vége az lett, hogy a herceg, nem kapván választ, nem írt többé, s Margit meg én folytattuk életünket kettesben, anélkül, hogy a jövővel törődtünk volna.

Nehéz volna részleteket beszélnem el önnek új életünkről. Egy csomó gyermekségből állott, bájosak voltak nekünk, jelentéktelenek azoknak, kiknek elmondanám. Ön tudja, mi az, egy nőt szeretni, ön tudja, hogy megrövidülnek akkor a napok, s mily szerelmes renyheséggel várja az ember a holnapot. Ön tudja, mennyire elfeledkezik minden egyébről az, aki tüzesen, egész lelkéből szeret, s akit viszonszeretnek. Mindenki, aki nem a szeretett nő, mintha haszontalan lény volna a teremtésben. Sajnáljuk, hogy szívünk egyes részecskéit már más nőknek adtuk, s lehetetlennek tetszik előttünk, hogy más kezét szorítsunk, mint azt, amely most nyugszik kezünkben. Agyunk nem enged meg sem munkát, sem emléket, szóval semmit, ami el tudná vonni attól a gondolattól, mely szüntelen foglalkoztatja.

Napról napra új bájt és ismeretlen gyönyörűséget fedezünk fel szerelmesünkben. A lét egy szüntelen vágynak ismétlődő teljesülése, a lélek csak Vesta-szűz, kinek kötelessége felszítani a szerelem szent tüzét.

Gyakran az éj leszálltával leültünk a házunk mögött elterülő kis ligetben. Hallgattuk ott az est vidám harmóniáit, mindketten az elkövetkező óráról álmodozva, mely bennünket egymás karjába vezet, hogy másnap reggelig ki se bontakozunk egymás öleléséből. Máskor egész napon át ágyban maradtunk, s még a napot sem engedték behatolni szobánkba. Függyeinket gondosan összevontuk, s a külső világ egy pillanatra megállt számunkra. Csak Nanine-nak volt joga benyitni, annak is csupán azért, hogy ételt hozzon. Azt is anélkül fogyasztottuk, hogy felkeltünk volna, s közben egyre örülten, szerelmesen kacagtunk. Erre néhány percnyi álom következett, mert szerelmünkbe merülten, két makacs bűvárhoz voltunk hasonlóak, ki csak azért jön felszínre, hogy lélegzetet vegyen.

Néha mégis szomorú pillanatokat, sőt könnyeket is vettem észre Margitnál. Megkérdeztem tőle: honnan e hirtelen bánat, s ő így felelt:

- Szerelmünk nem közönséges szerelem, édes Armand. Te úgy szeretsz, mintha senkié sem lettem volna még, s én reszketek, hogy később, midőn megbánod szerelmedet, s szememre veted múltamat, kényszerítesz annak az életnek a folytatására, melyből kivontál. Gondold el, hogy most, miután megízleltem ezt az új életet, belehalok, ha folytatnom kell azt a másikat. Mondd hát, hogy soha el nem hagysz!

- Esküszöm!

E szóra reám nézett, mintha szememből akarná kiolvasni, esküm őszinte-e; aztán karomba vetve magát, fejét mellemre hajtva mondotta:

- Nem tudod, mennyire szeretlek!

Egy este ablakunk párkányára könyököltünk, s néztük a holdat, mely mintha nehezen tudott volna kibontakozni fellegágyából, s hallgattuk a szelet, mely a lombok között sóhajtozott. Egymás kezét fogtuk, s jó negyedórája nem beszéltünk már, midőn Margit így szólt hozzám:

- Jön már a tél. Ne utazzunk el?

- Hová?

- Itáliába.

- Unatkozol hát?

- Félek a téltől, s különösen félek attól, hogy Párizsba visszatérjünk...

- Miért?

- Sok mindenért.

S hirtelen így folytatta, anélkül, hogy félelmét bővebben megokolta volna:

- Elutazzunk? Eladom mindenemet, amim van, s elmegyünk oda le, mi sem marad abból, ami voltam, senki se tudja rólam: ki vagyok. Jó lesz?

- Menjünk, ha ez neked örömet okoz, Margit. Menjünk, utazzunk - szóltam én -, de miért kellene eladnunk holmidat, mely örömet okoz majd neked, ha visszatérünk. Nincs elég vagyonom ahhoz, hogy ilyen áldozatot elfogadhassak, de elég van ahhoz, hogy öt-hat hónapig utazgathassunk, ha ez neked megszerzi a legkisebb örömet is.

- Különben nem - folytatta Margit, s elhagyva az ablakot, leült a szoba homályába, egyik kerevetre. - Miért költenénk ott a pénzünket, elég pénzedbe kerülök itt is.

- Szememre veted, Margit? Ez nem szép tőled!

- Bocsáss meg, barátom - szólt ő, felém nyújtva kezét -, ez a viharos idő idegessé tesz: nem azt mondom, amit mondani akarok.

S miután megcsókolt, mély álmodozásba merült.

Többször ismétlődtek ilyen jelenetek, s ha nem tudtam is, mi okozza azokat, mégis észrevettem, hogy Margit jövőnk miatt is aggódik.

Szerelmemben nem kételkedhetett, mert szerelmem napról napra növekedett, s mégis gyakran láttam szomorúnak, s mindig csak gyengélkedésével adta okát szomorúságának.

Attól tartva, az egyhangú élet kimeríti, azt ajánlottam neki, térjünk vissza Párizsba, de mindig visszautasította ajánlatomat, és biztosított róla, hogy sehol másutt boldog nem lehet, csak falun.

Prudence csak ritkán jött már; csupán leveleket írt, melyeket sohasem kértem el Margittól, noha mindig mély gondolkodásra készítették Margitot.

Nem tudtam, mit tartsak a dolog felől.

Egy napon Margit szobájában maradt. Beléptem hozzá. Írt.

- Kinek írsz? - kérdeztem tőle.

- Prudence-nak. Felolvassam, amit írok?

Rettegtem mindentől, ami gyanúnak látszhatott volna, s azt feleltem Margitnak: nem kell tudnom, mit ír, s mégis bizonyos voltam benne, hogy ez a levél felvilágosított volna szomorúsága igazi okáról.

Másnap gyönyörű idő volt. Margit csónakkirándulást ajánlott, kért, hogy látogassuk meg Croissy szigetét. Igen vidámnak látszott, öt órákor tértünk haza.

- Duvernoy asszony volt itt - szólt Nanine, mikor beléptünk.

- Visszament? - kérdezte Margit.

- Vissza, madame kocsiján. Azt mondta, így beszéltek meg.

- Helyes - szólt Margit élénken -, tálaljanak.

Két nap múlva levél érkezett Prudence-től, és két hétig úgy látszott, mintha Margit felhagyott volna rejtelmes mélabújával, melyért mindegyre bocsánatot kért most, mikor már eltűnt.

De a kocsi nem jött vissza.

- Hogy van az, hogy Prudence nem küldi vissza a kocsidat? - kérdeztem tőle egy napon.

- Egyik lovunk beteg, s a kocsit is javítani kell. Jobb, ha mindez még akkor történik, míg itt vagyunk, ahol nincs szükségünk a kocsira, mint ha bevárjuk Párizsba való visszatérésünket.

Prudence néhány nap múlva meglátogatott bennünket, és megerősítette azt, amit Margit mondott.

A két nő sokáig sétált egyedül a kertben, s mikor csatlakoztam hozzájuk, megváltoztatták beszédük tárgyát.

Este, mikor távozott, Prudence panaszkodott, hogy fázik, és kérte Margitot, adja kölcsön egyik selyemkendőjét.

Egy hónap telt el így, s Margit vidámabb és szerelmesebb volt, mint valaha.

De az, hogy a kocsi nem jött vissza, s hogy a kendőt sem küldte meg Prudence: aggasztott, s mert tudtam, melyik fiókba teszi Margit Prudence leveleit, felhasználtam egy percet, mikor a kertben járt, a fiókhoz futottam, s megpróbáltam kinyitni. De hiába. Be volt zárva.

Ekkor átkutattam azokat a fiókokat, melyekben rendszeren ékszerei és gyémántjai voltak. Ezeket minden akadály nélkül felnyithattam, de az ékszerdobozok eltűntek, természetesen tartalmukkal együtt.

Nyilalló fájdalom szorongatta szívemet.

Megkérdezhettem volna Margittól, hová lettek az ékszerek, de bizonyára nem vallaná be.

- Édes Margitom - szóltam hozzá, mikor bejött -, engedelmet akarok kérni tőled, hogy Párizsba mehessek. Lakásomon nem tudják, hol vagyok, s bizonyára érkeztek levelek apámtól. Nyugtalankodik, tehát felelnem kell neki.

- Menj, édes barátom - szólt Margit -, de jöjj haza korán.

Párizsba jöttem.

Azonnal Prudence-hoz siettem.

- Lássuk csak - szóltam neki, minden bevezetés nélkül -, mondja meg őszintén: hol vannak Margit lovai?

- Eladtam.

- A kendő?

- Eladtam.

- A gyémántok?

- Zálogban.

- Ön adta el és ön zálogosította el őket?

- Én.

- Miért nem értesített róla?

- Mert Margit megtiltotta.

- És miért nem kért tőlem pénzt?

- Mert Margit nem akarta.

- S mire fogyott el ez a pénz?

- Adósságfizetésre.

- Eszerint Margit sokkal tartozik.

- Körülbelül még harmincezer frankkal. Ó, édesem, nem megmondtam ezt előre? Nem akarta hinni. Nos, most meggyőződhetik róla. A kárpitost, akinél a herceg állt jól, kidobták, mikor az öregnél jelentkezett, aki másnap megírta, hogy többet semmit sem fizet ki Gautier kisasszonynak. A kárpitos pénzt akart, azokat az ezerfrankosokat, amelyeket öntől kértem; azután jóakaró lelkek értesítették a derék hitelezőt, hogy adósát cserbenhagyta a herceg, s hogy Margit most olyan valakivel él, akinek nincs vagyona. A többi hitelezők éppen úgy megtudtak mindent, pénzt kértek, és foglaltattak; Margit mindent el akart adni, de már nem volt ideje hozzá. Különben is, én ellenkeztem volna. Tehát fizetni kellett, s hogy ne öntől kérjen pénzt, eladta lovait, kasmírijait, elzálogosította ékszereit. Kívánja látni a vevők nyugtáit és a zálogcédulákat?

S Prudence, kinyitva fiókját, megmutatta e papírokat.

- Ó, higgye el - folytatta az olyan személy állhatatosságával, akinek joga van kimondani azt, amit mondani akar -, igazam volt. Ó, ön azt hiszi, elég szeretni, s falura menni, pásztori, vidám életet élni. Nem, édes barátom, ez még nem elég. Az ideális élet mellett van anyagi élet is, s a legtisztább elhatározásokat a földhöz kötik bizonyos nevetséges kötelékek, melyek mégis vasból valók, s nem egykönnyen szakíthatók el. Hogy Margit nem csalta meg önt hússzor, annak oka, hogy kivételes természetű nő; nem mintha én nem tanácsoltam volna neki - mert fájdalmat okozott nekem látnom szegény leányt, amint mindenétől megfosztja magát. De nem akarta. Azt felelte, hogy szereti önt, és nem csalja meg semmiért e világon. Mindez nagyon szép, nagyon költői, de ezzel nem lehet kifizetni a hitelezőket, s ma már Margit, ismétlem, nem szabadulhat harmincezer frankon alul.

- Jó; én odaadom ezt az összeget.

- Kölcsönveszi?

- Istenem: természetes!

- Gyönyörű dolgot cselekszik ezzel: összevész atyjával, elapasztja jövedelmi forrásait, s az ember nem talál csak úgy máról holnapra harmincezer frankot. Higgye el, kedves Armand, én jobban ismerem a nőket, mint ön. Ne kövesse el ezt az örültséget, valamikor nagyon megbánhatja még. Legyen okos. Nem mondom, hogy hagyja el Margitot, de éljen vele úgy, ahogy a nyár elején élt. Engedje meg, hogy én kiszabadítsam Margitot zavarából. A herceg lassan-lassan visszaszelídül. N. gróf, ha Margit elfogadja, még tegnap is azt mondta nekem, kifizeti összes adósságait, s ad neki négy-ötezer frankot havonként. Kétszázezer frank járadéka van, ez már lehetséges helyzet volna Margit számára, míg önnek végre is el kellene hagynia. Ne várja be tehát, hogy előbb tönkremenjen, annál is inkább, mert N. gróf hülye, s mi sem akadályozza meg önt abban, hogy továbbra is Margit kedvese maradjon. Margit kezdetben sírni fog kissé, de végre beleszokik, s valamikor hálás lesz önnek azért, amit tett. Gondolja azt, hogy Margit férjhez ment, s csalják meg a férjét: ennyi az egész. Ezt én már mondtam önnek egyszer, csak hogy abban az időben ez csak tanács volt, ma már csaknem kényszerűség.

Prudence-nak kegyetlenül igaza volt.

- Lássá, lássa - folytatta Prudence, elcsukva a papírokat, melyeket megmutatott -, ha a kitarzott nők nem mindig csak arra számítanak, hogy szeretni fogják őket, hanem arra is, hogy ők is szeretni fognak valakit, akkor pénzt tennének félre, s harmincesztendős korukban megenged-

hetnék maguknak azt a fényűzést, hogy ingyen szerethessenek. Ha én is ifjúkoromban tudtam volna, amit most tudok!... Egyszóval: ne szóljon Margitnak semmit, hozza vissza Párizsba. Négy vagy öt hónapig egyedül élt vele. Ez szép... Hunyja be a szemét, ez minden, amit öntől kívánok. Margit tizenöt napon belül elfogadja N. grófot, a télen takarékoskodik, s nyáron újrakezdekhetik. Látja, így kell az ilyesmit csinálni, édes fiam.

S Prudence, mintha el lett volna ragadtatva tanácsától, melyet méltatlankodva utasítottam vissza.

Nemcsak szerelmem és méltóságom nem engedte meg, hogy így cselekedjem, de meg voltam győződve, hogy most már Margit is inkább meghalna, semhogy ez osztzkodásba beleegyezzen.

- Eleget tréfáltunk - szóltam Prudence-hoz. - Mennyi kell végleg Margitnak?

- Megmondottam: vagy harmincezer frank.

- Mikorra kell ez az összeg?

- Két hónapon belül.

- Meglesz.

Prudence vállat vont.

- Átadom önnek - folytattam aztán -, de esküdjék meg: nem mondja meg Margitnak, hogy én adtam.

- Legyen nyugodt.

- S hogyha Margit még valami küld önnek, hogy eladja vagy elzálogosítsa, értesítsen engem.

- Nincs veszedelem: Margitnak semmije sincs már!

Felmentem lakásomra megnézni, hogy vannak-e leveleim apámtól.

Négy érkezett.

A három első levélben atyám kérdezősködött hallgatásom oka felől. A negyedikben tudtomra adta, hogy értesült életem változásáról, s bejelentette, hogy nemsokára meglátogat. Mindig nagyon tiszteltem és őszintén szerettem apámat. Azt feleltem neki, hogy egy kis utazás volt oka hallgatásomnak, s kértem, értesítsen megérkezése napja felől, hogy eléje mehessek.

Megadtam inasomnak bougivali címemet, és meghagytam neki, hozza el azonnal a levelet, melynek postabélyegén C. falu nevét látja.

Aztán visszamentem Bougivalba. Margit a kert kapujában várt.

Tekintete nyugtalanságot árult el. Nyakamba borult, és nem tudta elnyomni ezt a kérdést:

- Voltál Prudence-nál?

- Nem voltam.

- Sokáig maradtál Párizsban.

- Néhány levelet találtam ott apámtól; azokra válaszolnom kellett.

Néhány pillanat múlva Nanine lélekszakadva futott be. Margit felkelt, és halkán beszélt vele. Mikor Nanine kiment, Margit így szólt hozzám, mellém ülve, s kezem kezébe véve:

- Miért csaltál meg? Prudence-nál jártál.

- Ki mondta?

- Nanine.

- Honnan tudja?

- Utánad ment.

- Te mondtad neki, hogy kövessen?

- Én. Azt hittem, hogy okodnak kell lenni arra, hogy Párizsba menj, hiszen négy hónap óta nem hagytál el egyetlenegyszer sem. Attól féltem, valami baj ért, vagy egy nőt látogatsz meg.

- Ó, gyermek!

- Most megnyugodtam; tudom, mit tettél, de nem tudom még, mit mondtak neked.

Megmutattam Margitnak apám leveleit.

- Nem ezt kértem: azt szeretném tudni, miért mentél Prudence-hoz?

- Hogy meglátogassam.

- Hazudsz, barátom.

- Nos, azért mentem, hogy megkérdezzem, jobban van-e a ló, s szüksége van-e még a kasmírodra és ékszereidre.

Margit elpirult, de nem válaszolt.

- És - folytattam - megtudtam, mire használta lovaiddat, kasmírodat, gyémántjaidat.

- És haragszol?

- Haragszom azért, hogy nem jutott eszedbe tőlem kérni, amire szükséged volt.

- Az olyan viszonyban, mint a mienk, ha a nőnek van még némi méltósága, inkább minden lehetséges áldozatot meg kell hoznia, semhogy kedvesétől kérjen pénzt, s megmérgezze szerelmét. Te szeretsz, ebben bizonyos vagyok, de nem tudod, mily gyöngé az a szál, mely a hozzám hasonló leányok iránt való szerelmet a szívhez köti. Ki tudja, talán egy kellemetlen vagy unalmas napon eszedbe jut, hogy viszonyunkat ügyesen intézett számításnak tartsd! Prudence fecsegő. Mi szükségem volt a lovaimra? Csak a pénzt takarítottam meg azzal, hogy eladtam őket. Könnyen nélkülözhetem a lovakat, s legalább nem kell rájuk költenem. Minden, amit kívánok, csak az, hogy szeress, s te szeretni fogsz lovak, kasmírok és gyémántok nélkül is.

Mindezt oly természetes hangon mondotta, hogy a szemembe könny szökött, amíg beszélt.

- De, édes Margitom - feleltem szerelmesen megszorítva a kezét -, tudtad, hogy egyszer csak kiderül ez az áldozat, s mihelyt megtudom, nem tűröm tovább.

- Miért?

- Mert, édesem, nem engedhetem meg, hogy irántam való szerelmed megfosszon csak egyetlen ékszeredtől is. Én sem akarom, hogy egy kellemetlen pillanatodban azt gondolhasd, hogyha más férfival éltél volna, ilyen pillanatok nem fordultak volna elő életedben. Nem akarom, hogy megbánd, csak egy pillanatra is, hogy velem voltál. Néhány nap múlva megkapod lovaiddat, gyémántjaidat és kasmírjaidat. Azokra éppúgy szükséged van, mint a levegőre és, ez talán nevetséges, de én jobb szeretlek pompával, mint egyszerűen.

- Akkor már nem szeretsz.

- Bohó!

- Ha szeretnél, megengednéd, hogy a magam módjára szeresselek. De te most is csak egy *amolyan* leányt látsz bennem, akinek a fényűzés nélkülözhetetlen, s mindig azt hiszed, kénytelen vagy engem megfizetni. Szégyelled elfogadni szerelmem bizonyítékait. Szándékozol kívül arra gondolsz, hogy elhagyj egy napon, s igyekszel oltalmazni becsületedet minden gyanúsítás ellen. Igazad van, barátom, de én jobbat reméltem.

És Margit fel akart kelni; én visszatartottam, s ezt mondtam neki:

- Azt akarom, hogy boldog légy, s ne vethess semmit a szememre. Ez az egész.

- És el fogunk válni!...

- Miért, Margit? Ki választhat el bennünket? - kiáltottam én.

- Te magad, aki nem akarsz megengedni, hogy megértsem helyzetemet, te magad, aki elég hiú vagy ahhoz, hogy meg akard őriztetni velem az enyémet. Te magad, aki fenntartván a fényűzést, melyben éltem, fenn akarsz tartani az erkölcsi távolságot, amely elválaszt bennünket; te magad, aki nem hiszel annyira érzelmem önzetlenségében, hogy megosztanád velem azt a vagyont, amellyel rendelkezem, s amelyből boldogan élhetnénk együtt; inkább tönkremégy egy nevetséges balítélet rabszolgájaként... Azt hiszed hát, hogy a kocsit és az ékszert szerelmeddel vetem össze? Azt hiszed, hogy a boldogság számomra hívságokból áll? Azok kielégítik az embert, ha nem szeret, de silány semmiségekké válnak, ha szeret! Kifizeted adósságaimat, elpazarolod vagyonodat... szóval kitartasz! Mennyi ideig mehet ez így? Két vagy három hónapig, és akkor késő lesz úgy folytatni életünket, ahogy én ajánlom, mert akkor elfogadnál tőlem mindent, amit becsületes ember nem tehet meg. Most viszont van még nyolc- vagy tízezer frank járadékod, amiből megélhetnénk. Eladnám a fölöslegét annak, amivel rendelkezem, s csak ezzel is kétezer frank évi járadékot szerezhetnék magamnak. Csinos kis lakást bérelhetnénk, melyben szépen meglakhatnánk kettecskén. Nyaranta falura

jönnénk, nem ilyen házba, mint ez, hanem egy kicsiny házikóba, amely elegendő két embernek. Te független vagy, én szabad vagyok. Az Isten szerelméért, Armand, ne vess vissza abba az életbe, melyet kényszerűségből folytattam azelőtt!

Nem tudtam felelni. Szerelmem és hálám könnyei árasztották el szemem, s szívemre szorítottam Margitot.

- El akartam rendezni mindent - folytatta ő -, anélkül, hogy neked szoltam volna; ki akartam fizetni adósságaimat, és be akartam rendezni új lakásunkat, s minden rendben lett volna. De mert Prudence mindent elárult neked, előre kell beleegyezésedet adnod, ahelyett, hogy utólag egyeznél bele. Szeretsz-e annyira, hogy ezt megtegyd?

Lehetetlen volt ellenállnom ennyi ragaszkodásnak. Meghatottan csókoltam meg Margit kezét, és így szóltam hozzá:

- Mindent megteszek, amit akarsz.

Tehát megállapodtunk abban, amit ő elhatározott.

Ekkor féktelen vidámság fogta el: táncolt, dalolt, csodákat mesélt új lakása egyszerűségéről; elmondta, melyik kerületben lesz, hogy renndezi be...

Láttam, hogy boldoggá és büszkévé teszi az az elhatározás, mely mintha végleg egymáshoz kapcsolt volna bennünket. Én sem akartam tehát elmaradni Margittól. Egy pillanat alatt határoztam életem további folyásáról. Meghánytam-vetettem vagyoni helyzetemet, s Margitnak engedtem át anyai járadékomat, bár az elég csekélynek látszott előttem arra, hogy cserébe elfogadhassam az áldozatot, amelyet ő hozott nekem.

Ötezer frank járadékom volt apámtól, s bármi történt is, abból meg tudtam élni. Nem mondtam meg Margitnak, mit határoztam, mert meg voltam győződve, hogy nem fogadja el ajándékomat.

Az anyai örökségem egy hatvanezer frank értékű jelzálogból származott, a házat, amire be volt táblázva, még sohasem láttam; csak annyit tudtam felőle, hogy atyám ügyvédje, aki egyszersmind régi barátja volt, minden évnegyedben át szokott adni hétszázötven frankot egyszerű nyugtám ellenében.

Aznap, mikor Margittal Párizsba érkeztünk, hogy lakást keressünk, elmentem az ügyvédhez, s megkérdeztem tőle, hogyan írhatnám át másra járadékomat. A derék ember azt hitte, tönkrementem, és megkérdezte elhatározásom okát. Mivel előbb-utóbb úgylis be kellett vallanom, kire akarom átíratni a házat: jobbnak láttam azonnal elmondani mindent.

Nem tett ellenvetést, noha ügyvédi állása s apámmal való barátsága feljogosította volna erre, s biztosított róla, hogy mindent a legjobban elintézi. Természetesen a legnagyobb titoktartásra kértem atyámmal szemben, és visszamentem Margithoz, aki Julie Duprat-nál várt rám, mert inkább annál szállt meg, semhogy Prudence erkölcsi oktatásait hallgassa.

Hozzáfoglunk a lakáskereséshez. Valahányat láttunk, Margit mindet nagyon drágának találta és én túlságosan egyszerűnek. Végre megegyeztünk, s Párizs egyik legnyugodtabb kerületében állapodtunk meg, egy kis kerti házban, mely különállt a főépülettől. E kis ház mögött pompás kert terült el, amely hozzátartozott az épülethez; kerítés vette körül, mely elég magas volt ahhoz, hogy elválasszon szomszédainktól, és elég alacsony ahhoz, hogy a kilátást ne akadályozza. Szébb és jobb volt, mint remélni mertük volna.

Míg régi lakásomra mentem, hogy felmondjam, Margit egy ügynökhöz ment, aki - mint mondotta - már megtette egyik barátnőjének azt, amit ő kért tőle. Aztán visszajött hozzám a Provence utcába, és valósággal el volt ragadtatva. Az ügynök megígérte, hogy kifizeti összes adósságait, nyugtát ad róluk, s ezenfelül körülbelül húszezer frankot ad neki készpénzben, bútorai átengedéseért.

Ön ismeri az árverésen elért árakat, tudhatja, hogy a derék ember több mint harmincezer frankot nyert kliensén.

Vidáman tértünk vissza Bougivalba, s folytattuk terveink szövögetését a jövőről, melyet - mert gondtalanok és szerelmesek voltunk - a legaranyosabb színben láttunk. Nyolc nap múltán éppen ebédnél ültünk, mikor Nanine jelentette, hogy inasom akar velem beszélni. Bebocsáttattam.

- Uram - szólt Joseph -, atyja Párizsba érkezett, s kéreti, jöjjön lakására, ott várja.

Ez a hír a legtermészetesebb volt a világon; mégis mikor meghallottuk, összenéztünk Margittal.

Megéreztek, hogy e hír mögött szerencsétlenségünk lappang.

Ezért, anélkül, hogy Margit egyetlen igével is megemlékezett volna félelméről, melyet én is osztottam, így szóltam hozzá, kezét szorítva vele:

- Ne tarts semmitől!

- Jöjj vissza mihamarább - susogta Margit, és megcsókolt. - Az ablaknál várlak.

Elküldtem Josephet: mondja meg atyámnak, hogy azonnal megyek.

Csakugyan két óra múlva a Provence utcában voltam.

Atyám háziköntösében ült szalonomban, és írt. Azonnal megértettem abból, ahogy szemét rám emelte, mikor beléptem, hogy komoly dolgokról lesz szó; mindamellett úgy szólítottam meg, mintha mit sem olvastam volna ki arcából, s megcsókoltam.

- Mikor jött meg, apám?

- Tegnap este.

- Nálam szállt meg, mint rendesen?

- Nálad.

- Nagyon sajnálom, hogy nem voltam itt, hogy fogadhattam volna.

Vártam, hogy már e néhány szó után elkezdődik az erkölcsi lecke, melyet apám hideg arca ígért, de ő nem válaszolt, lepecsételte a levelet, amelyet írt és átadta Josephnek, hogy adja fel.

Mikor egyedül maradtunk, apám felkelt, s a kandallóhoz támaszkodva, így szólt hozzám:

- Kedves Armand-om, komoly dolgokról kell beszélnünk.

- Hallgatom, apám.

- Megígéred, hogy őszinte leszel hozzám?

- Szokásom.

- Igaz, hogy egy Gautier Margit nevű nővel élsz együtt?

- Igaz.

- Tudod, ki volt ez a nő?

- Kitért lány.

- Miatta mulasztottad el, hogy meglátogass az idén bennünket: engem és nővéreidet.

- Igen, apám, bevallom.

- Tehát nagyon szereted azt a nőt.

- Láthatja, apám, hiszen miatta nem tettem eleget egy szent kötelességemnek... amiért alázatosan bocsánatot kérek.

Apám nem várt ilyen határozott válaszokra, mert, úgy látszik, elgondolkozott egy pillanatra, mielőtt megszólalt volna.

- Bizonyára megérted, hogy nem élhetsz mindig így.

- Csak félek ettől, apám, megérteni nem tudom.

- Pedig meg kell értened - folytatta apám szárazabb hangon -, hogy én nem tűröm ezt el.

- Úgy véltem, hogy amíg semmi olyast nem követek el, ami ellenkeznék azzal a tisztelettel, mellyel neve iránt és családjunk hagyományos becsülete iránt tartozom, úgy élhetek, amint élek, s ez megnyugtatót kisért, ha merültek is fel aggodalmaim.

Szenvedélyeink erőssé tesznek bennünket érzelmeinkkel szemben. Készen álltam minden küzdelemre, még atyám ellen is, hogy megtarthassam Margitot.

- Már itt az ideje annak, hogy másként élj.

- Miért, atyám?

- Mert már ott tartasz, hogy olyasmiket kövess el, mik sértik a tiszteletet, mellyel, mint hiszed, családunknak tartozol.

- Nem értem.

- Mindjárt megmagyarázom. Hogy kedvesed van: az helyes; hogy megfizeted, amint egy világfinak meg kell fizetnie egy kitartott leány szerelmét: az még helyesebb; de hogy elfeleded a legszentebb dolgokat miatta, de hogy megengeded, hogy botrányos életed híre messze vidékünkre is elhasson, s foltot vessen a becsületes névre, amelyet én adtam neked: ennek nem szabad megtörténnie, s ez nem is fog megtörténni!

- Engedje meg, apám, hogy felvilágosítsam, hogy akik így értesítették önt: rosszul ismerték a helyzetet. Gautier kisasszony kedvese vagyok: vele élek, ez igen egyszerű. Nem adom oda Gautier kisasszonynak a nevet, melyet öntől kaptam, csak annyit költök rá, amennyit anyagi állapotom megenged; nem csináltam adósságot, szóval nem követtem el semmi olyast, ami egy apát feljogosítana arra, hogy azt mondja fiának, amit ön mondott nekem.

- Az apának mindig joga van eltéríteni fiát a rossz útról, ha látja, hogy azon akar elindulni. Még nem követtél el semmi rosszat, de el fogsz követni.

- Apám!

- Fiam, én jobban ismerem az életet, mint te. Egészen tiszta érzélem nincs másutt, csak az egészen tiszta nőknél; minden Manon meg tudja teremteni a maga Des Grieux-jét. De az idők és az erkölcsök megváltoztak; a világ hiába vénült volna meg, ha egyszersmind meg nem javult volna. El fogod hagyni kedvesedet.

- Sajnálom, hogy engedetlennek kell lennem, apám, de ez lehetetlen.

- Kényszeríteni foglak.

- Csak az a baj, apám, hogy nincs már oly Sainte-Marguerite-sziget, ahová elküldhetnék a kurtizánokat, s ha volna is: én követném Gautier kisasszonyt, ha ön ki tudná eszközölni, hogy odaküldjék. Lásza, talán nincs igazam, de nem lehetek boldog, csak ha Gautier kisasszony kedvese maradok.

- Nézzük csak, Armand. Nyíljék fel a szemed. Ismerd el, hogy apád mindig szeretett, s csak boldogságodat akarja. Tisztesség az; hogy együtt élj egy leánnyal, aki már az egész világé volt?

- Mit bánom én, apám, ha ezentúl már senkié sem lehet! Mit bánom én, ha ez a leány szeret, s megújhodik irántam való szerelmében és iránta való szerelmemben! Mit bánom én, ha ez a leány már megtért!

- Eh, azt hiszed, fiam, hogy egy tisztességes ember feladata: kurtizánok megtérítése? Azt hiszed, hogy Isten *ezt* a torz célt tűzte ki az élet számára, s hogy a szívnek csak *ilyen* lelkesedéssel kell betelnie? Mi lesz a vége ennek a csodálatos ügynek, s mit gondolsz majd arról, amit ma mondasz, ha majd negyvenéves leszel? Kikacagod szerelmedet, ha ugyan egyáltalán kacaghatsz rajta még, ha ugyan nem hagyott túlságosan mély nyomokat múltadban! Mi lennél most, ha atyád annak idején a te eszeddel gondolkodik, s életét ily hiábavaló szerelmekre pazarolja, ahelyett, hogy rendületlenül felépítse a becsület és hűség gondolatán. Gondolkodjál, Armand, és ne mondj ily döreségeket. Nézd, el kell hagynod ezt a nőt, atyád kér erre...

Nem válaszoltam.

- Armand - folytatta apám -, anyád szent nevében kérlek: higgy nekem! Mondj le erről az életről, melyet hamarabb elfeledsz, mintsem gondolnád, és amelyhez képtelen elmélet csatol. Huszonnégy éves vagy: gondolj a jövőre! Nem szeretheted örökre ezt a nőt, aki éppúgy nem szerethet örökre téged. Mindketten túlozzátok szerelmeteket. Elzárod magad elől pályádat; ha még egy lépéssel továbbmég: nem hagyhatod el az ösvényt, amelyen haladsz, s egész életedben bánni fogod ifjúságodat! Jöjj, tölts egy-két hónapot nővéred mellett, a család nyugalma s csendes szeretete gyorsan kigyógyít e lázból... mert láz ez, nem egyéb. Közben kedvesed megvigasztalódik, más szeretőt keres magának, s ha látod, ki miatt vesztél csaknem össze apáddal, ki miatt pazaroltad el kicsi híján szeretetét, azt fogod mondani: jól tettem, hogy érted jöttem, és áldani fogsz. Eljössz, ugye, Armand?

Éreztem, hogy apámnak igaza van - minden más nőre vonatkozólag, de nincs igaza Margittal szemben. Ám az a hang, mellyel ez utóbbi szavait mondotta, oly gyöngéd volt, oly esengő, hogy nem mertem válaszolni neki.

- Nos? - szólt meghatottan.

- Nem ígérhetek semmit, apám - szoltam végre -, amit kér: felülmúlja erőmet. Higgye el - folytattam aztán, látván, hogy türelmetlen mozdulatot tesz -, ön túlozza e viszony következményeit. Margit nem az a lány, akinek ön véli: ez a szerelem nemcsak nem vezet rossz útra, de éppen ellenkezőleg: képes egész valóm minden jó érzelmének kifejlesztésére. Az igaz szerelem mindig jobbra tesz bennünket, bárki is az a nő, aki felkelti bennünk. Ha ismerné Margitot, megértené, hogy mit sem kockáztatok; Margit nemes, mint a legnemesebb nők. Amennyi vétek van a többiekben, annyi önzetlenség van benne...

- De ez nem gátolja meg abban, hogy elfogadja egész vagyonedat; mert az a hatvanezer frank, melyet anyádtól örököltél, s amelyet neki adsz, ne feledd el, amit mondok, egész vagyoned.

Atyám ezt az érvelést és fenyegetőzést csak utolsó eszközül használta, de én sokkal erősebb voltam szigorúságával, mint kéréseivel szemben.

- Ki mondotta, hogy ezt az összeget neki akarom adni? - kérdeztem én.

- Ügyvédem. Megtehetette volna-e az a becsületes ember azt, amire kérted, anélkül, hogy engem értesít? Nos, azért jöttem Párizsba, hogy megakadályozzam, hogy tönkretedd magad egy *ilyen* leány miatt. Anyád halálos ágyán azért hagyott rád vagyont, hogy tisztességesen megélj belőle, s nem, hogy nagylelkűen elajándékozd: szeretőidnek.

- Esküszöm, apám, Margit nem tudott erről az ajándékról.

- Miért adtad neki mégis?

- Mert Margit, ez a nő, akit ön rágalalmazott, s akit, ön azt akarja, hogy elhagyjak: mindent feláldoz, amivel rendelkezik, csak azért, hogy velem élhessen.

- És te elfogadod ezt az áldozatot? Micsoda ember vagy, fiam, ha megengeded egy *ilyen* leánynak, hogy bármit is áldozzon érted? Elég! Elhagyod ezt a nőt. Imént csak kértem, most már parancsolom. Nem tűrhetek ilyen becstelenségeket családomban. Csomagolj, s készülj arra, hogy velem jöjj...

- Megbocsát, apám - szoltam én ekkor -, de nem megyek.

- Miért?

- Mert abban a korban vagyok, mikor az ember nem engedelmeskedik már parancsoknak.

Apám elsápadt e feleletre.

- Jól van, fiam - mondotta aztán -, tudom, mit kell cselekednem.

Csengetett. Joseph megjelent.

- Vited át poggyászomat a *Párizs* szállóba - szólt inasomhoz, s átment a másik szobába, ahol felöltözött. Mikor visszajött, eléje mentem.

- Megígéri, apám - szóltam hozzá -, hogy semmit sem tesz, ami fájdalmat okozhatna Margitnak?

Apám megállt, megvetően tekintett reám, s csak ennyit felelt:

- Azt hiszem: megőrültél!

Azután eltávozott, erősen becsapva az ajtót maga mögött. Én is lementem, kocsit fogadtam, és kihajtottam Bougivalba. Margit ott várt az ablaknál.

- Végre - kiáltott fel, nyakamba borulva - itt vagy hát! Milyen sápadt vagy!

Elbeszéltem neki atyámmal való jelenetemet.

- Ó, édes Istenem, előre sejtettem - mondotta Margit -, mikor Joseph jelentette apád megérkezését, úgy reszkettem, mint valamely szerencsétlenség hírére. Szegény barátom, s én vagyok minden bajod oka. Talán jobb lesz, ha elhagysz, semhogy összevegy az atyáddal. Pedig én semmit sem vétettem neki, nyugodtan élünk, s még nyugodtabban élünk volna ezután. Apád tudja, hogy szeretőt kell tartanod, s örvidenie kellett volna, hogy a kedvesed én vagyok; mert szeretlek, s nem kívánok többet, mint amennyit helyzetted megenged. Elmondta neki, hogyan terveztük jövőnket?

- El, s ez bősztette fel leginkább; mert ebben az elhatározásban kölcsönös szerelmünk bizonyosságát látta.

- Mit tegyünk hát?

- Maradjunk együtt, én jó Margitom. Hadd múlték el ez a vihar felettünk.

- Elmúlik-e?

- El kell múltnia.

- De atyád nem ragaszkodik-e szándékához?

- Mit tehetne?

- Mit tudom én? Mindent, amit egy atya megtehet, hogy fiát engedelmességre kényszerítse. Eszedbe juttatja az én elmúlt életemet, s talán azzal is megtisztel, hogy valami új históriát talál ki, csak hogy elhagyasson veled.

- Tudod, hogy szeretlek.

- Tudom; de azt is tudom, hogy engedelmeskedni kell az apának, s végre talán mégis meg hagyod győzetni magad.

- Nem, Margit, én fogom meggyőzni őt. Néhány barátjának a beszéde okozta ezt a nagy haragot, de apám jó, igazságos, s visszatér majd lelke első sugallatára. Azután meg, mindent összevetve, mit törődöm vele?

- Ne mondd ezt, Armand. Bármit is jobban szeretnék, semmint azt a látszatot keltsem, hogy viszályba keverlek családdal. Hadd múlték el ez a mai nap, s holnap térj vissza Párizsba. Atyád bizonyosan meggondolta a dolgot, mint ahogy te is meggondoltad akkorára, s talán jobban megértitek egymást. Ne sértsd meg elveit. Tégy úgy, mintha engednél kívánságának, tégy úgy, mintha nem ragaszkodnál annyira hozzám, s ő akkor mindent meghagy a régiben. Remélj, barátom, s egy dologban légy bizonyos: bármi történék is, a te Margitod a tied marad.

- Esküszöl?

- Esküdnöm kell-e?

Be édes meggyőzetnünk magunkat annak a hangja által, akit szeretünk. Margit és én azzal töltöttük a napot, hogy ismételtük egymásnak terveinket, mintha szükségét éreznők annak, hogy gyorsabban valósítsuk meg őket. Minden pillanatban valami váratlan eseménytől rettegtünk, de szerencsére, a nap minden új esemény nélkül telt el.

Másnap tíz órakor bementem Párizsba, s délben érkeztem a szálló elé. Apám már eltávozott lakásáról. Lakásomra mentem, mert azt reméltem, ott találom, de senki sem jött oda. Ügyvédjéhez siettem.

Senki!

Visszamentem a szállóba, s vártam hat óráig. Apám nem tért vissza. Kimentem Bougivalba.

Ott találtam Margitot, de nem úgy, mint tegnap, hanem a tűz mellett, melyet a hideg miatt már meg kellett gyújtani. Gondolataiba merülten ült, úgyhogy észre sem vette közeledtemet, s hátra sem fordult. Mikor ajkam homlokát érintette, összerezdült, mintha álmából ébresztettem volna fel hirtelen.

- Megijesztettél - mondotta -, és apád?

- Nem találkoztam vele. Nem tudom, mit jelent ez. Nem találtam sem szállójában, sem másutt, ahol lehetett volna.

- Akkor holnap előlről kell kezdened.

- Kedvem volna bevárni, míg magához kéret. Azt hiszem, megtettem mindent, amit tennem kellett.

- Nem, barátom, ez még nem elég, holnap vissza kell térned apádhoz, különösen holnap.

- Miért inkább holnap, mint bármikor máskor?

- Mert - szólt Margit, ki mintha elpirult volna e kérdésekre -, mert így a jóakarát részedről sokkal inkább kiviláglik, s apád hamarabb megbocsát.

Margit egész nap szórakozott volt és szomorú. Kétszer is ismételnem kellett kérdéseimet, hogy választ kapjak tőle. Szórakozottságát a félelemre hárította, mely jövőnk miatt fogta el, az utóbbi két nap eseményei következtében. Azzal töltöttem az éjt, hogy megnyugtassam.

Másnap feltűnő nyugtalansággal indított útnak, s ezt a nyugtalanságát nem tudtam megmagyarázni. Apám ma sem volt otthon, de a következő levelet hagyta számomra:

Ha ma eljőnnél meglátogatni, várj rám négy óráig; ha négy órakor nem leszek itthon: jöjj vissza holnap, ebédre. Beszélnem kell veled.

A kitűzött óráig várahoztam.

Apám nem jelentkezett. Távoztam. Tegnap szomorúan találtam otthon Margitot, ma lázasan és izgatottan. Mikor beléptem, nyakamba szökött, de sokáig sírt is karjaim között. Kérdezősködtem, mi az oka e hirtelen bánatának, mely engem is nyugtalanított. Nem felelt határozottan; felhasznált minden ürügyet, amit nő csak felhasználhat, ha nem akar igazat mondani.

Mikor lecsillapult kissé, elmondtam utam eredményét. Megmutattam neki apám levelét, azzal a megjegyzéssel, hogy ebből már jóra következtethetünk. A levél láttára s megjegyzésemre Margit ismét könnyekben tört ki, s oly hevesen sírt, hogy behívtam Nanine-t is, mert idegrohamtól tartottunk, lefektettük szegény leányt, aki csak zokogott, anélkül, hogy egyetlen szócskát is kiejtett volna. Egyre szorongatta a kezemet, és minden pillanatban csókolgatta. Megkérdeztem Nanine-t: távollétemben úrnője levelet kapott-e, vagy látogatót fogadott-e, ami ezt az állapotát magyarázhatná. De Nanine azt felelte, hogy senki sem jött, és semmi írást nem

hoztak. Mindamellettt történnie kellett tegnap óta valaminek, ami annál aggasztóbb lehetett, mert Margit titkolta előlem. Este kissé nyugodtabbnak látszott. Ágya lábához ültetett, sokáig ismételtette velem, hogy szeretem; aztán mosolygott rám, de erőltetetten, mert akaratán kívül is könnyek fátyolozták el szemét.

Mindent megkísérletem, hogy megtudjam tőle bánatának okát, de makacsul egyre csak az általánosságok mellett maradt, melyeket imént említettem.

Végre elaludt karjaim között, de olyan álomba merült, amely inkább megtöri a testet, semmint pihentetné. Néha-néha felkiáltott, hirtelen felriadt, s aztán, midőn meggyőződött arról, hogy mellette vagyok: ismét megesketett, hogy szeretem. Nem értettem fájdalma kitöréseit, melyek reggelig tartottak. Ekkor Margit ájulásszerű álomba merült.

Két éjszaka nem aludt már. E pihenése sem tartott sokáig. Tizenegy óra felé fölébredt, maga körül tekintett, s látván, hogy távozni készülök, így szólt:

- Hát már elmégy?

- Nem - mondtam én, kezembe véve kezét -, de aludni akartalak hagyni. Még korán van.

- Hány órakor még Párizsba?

- Négy órakor.

- Olyan hamar? Addig velem maradsz, ugye?

- Természetes; hiszen úgy szoktam.

- Ó, de boldog vagyok!

Azt kellett hinnem, hogy Margit megzavarodott. Szorongó aggodalommal néztem reá.

- Reggelizünk? - kérdezte szórakozottan.

- Ha akarsz...

- És elutazásodig sokszor megcsókolsz?

- Meg. És mihamarabb lehet, visszajövök.

- Visszajössz? - kérdezte tőlem, réveteg tekintettel pillantva rám.

- Természetesen.

- Persze, visszajössz ma este, és én, én várni foglak, mint rendesen, s te szeretni fogsz, s boldogok leszünk, mint aminő boldogok vagyunk, mióta ismerjük egymást.

Mindezt oly szaggatottan mondotta, mintha valami rejtett, fájdalmas gondolat kínozt volna szüntelen: olyannyira, hogy attól tartottam, bármelyik pillanatban megőrül.

- Figyelj reám - mondtam neki -, beteg vagy, nem hagyhatlak így itt. Írok apámnak, hogy ne várjon.

- Nem, nem! - kiáltott hirtelen. - Ne tedd ezt, atyád még azzal vádolna, hogy megakadályoztalak abban, hogy hozzá menj, mikor látni kívánt. Nem, nem! Menned kell! Különben nem vagyok beteg, kitűnően érzem magam, csak rosszat álmodtam, s nem jókedvvel ébredtem fel.

E pillanattól fogva Margit igyekezett vidámabbnak látszani. Nem sírt. Mikor mennem kellett, megcsókoltam, s megkérdeztem: el akar-e kísérni a vasútig. Reméltem, hogy a séta szórakoztatja, és a levegő jól tesz neki, s különösen arra vágytam, hogy minél tovább mellette maradhassak.

Beleegyezett, vette köpenyét, és elkísért Nanine-nal, hogy ne egyedül kelljen visszatérnie. Már vagy hússzor az volt a szándékom, hogy nem megyek el, de az a remény, hogy hamar visszatérek, s a félelem, hogy újra felbosszantom apámat, más elhatározásra bírtak, s vonatra ültem.

- Viszontlátásra este! - szóltam Margithoz, midőn elváltunk.

Nem felelt.

Már egyszer nem válaszolt ugyane szavamra, s akkor - emlékezhetik rá - G. gróf töltötte nála az éjszakát, de ez az idő oly távol volt, hogy csaknem eltűnt emlékezetemből, s ha féltem is, semmi esetre sem tartottam attól, hogy Margit megcsal.

Párizsba érve, Prudence-hoz futottam, hogy megkérjem: látogassa meg Margitot, mert azt reméltem: Prudence kedve őt is felvidítja. Beléptem hozzá, anélkül, hogy bejelentettem volna magamat, és Prudence-ot öltözködés közben találtam.

- Ah - szólt Prudence nyugtalanul -, Margit is önnel van?

- Nincs.

- Hogy érzi magát?

- Gyöngélkedik.

- Nem jön be?

- Hát be kellett volna jönnie?

Prudence elpirult, s zavartan felelte:

- Úgy akartam mondani: mivel ön Párizsba jött, vajon nem jön-e ő is ön után?

- Nem.

Prudence-ra néztem. Lesütötte szemét, s arcáról leolvashattam, fél attól, hogy látogatásom ideje még hosszabbra nyúlik.

- Sőt, éppen azért jöttem, kedves Prudence, hogy megkérjem: ha nincs egyéb dolga, látogassa meg Margitot ma este: beszélgesen vele, és aludjék is odakint. Sohasem láttam még olyannak, mint ma volt. Félek: beteg lesz.

- A városban ebédelek - felelte Prudence -, s nem látogathatom meg Margitot ma este, de holnap kimegyek.

Elbúcsúztam Duvernoy asszonytól, aki éppoly szórakozottnak tűnt fel előttem, mint Margit, s apámhoz mentem, ki első pillantásával figyelmesen fürkészte arcomat. Kezét nyújtotta felém.

- Két látogatásodnak megörültem, Armand - szólt hozzám -, reméltem, hogy te is meggondoltad a dolgot, valamint én is meggondoltam.

- Szabad megkérdenem, apám: mi az eredménye gondolkodásának?

- Az eredménye, barátom, az, hogy beláttam: túloztam jelentőségét azoknak a dolgoknak, melyeket felőled mondtak nekem, s feltettem magamban, hogy nem leszek oly szigorú veled szemben.

- Valóban, apám? - kiáltottam örömmel.

- Azt mondtam magamban, édes fiam, hogy minden fiatalembernek szeretőt kell tartania, s újabb értesüléseim szerint: jobb szeretem, ha Gautier kisasszony kedvese vagy, mint másé.

- Édes jó apám! Ezzel boldoggá tesz.

Így beszélgettünk néhány percig, aztán asztalhoz ültünk.

Atyám igen szíves volt az ebéd egész ideje alatt. Siettem visszatérni Bougivalba, hogy elmondjam Margitnak ezt az öröndetes változást. Minden pillanatban az órára néztem.

- Az órát nézed - szólt apám -, türelmetlen vagy; szeretnél itthagyni. Ó, ó, ti fiatalok! Mindig feláldozzátok az őszinte érzelmeket a kétségesek kedvéért!

- Ne mondja ezt, apám. Margit szeret, bizonyos vagyok benne.

Apám nem felelt, úgy látszott, sem nem hisz, sem nem kételkedik.

Igyekezett rábeszélni, hogy az egész estét töltssem vele, és csak másnap menjek ki Bougivalba, de azt mondtam neki, betegem hagytam otthon Margitot, és kértem, engedje meg, hogy minél előbb felkeressem. Megígértem neki, hogy másnap visszajövök Párizsba.

Szép idő volt. Elkísért a pályaudvarra. Soha oly boldog nem voltam még, mint akkor. A jövőt olyannak láttam, amilyennek régóta kívántam már. Jobban szerettem apámat, mint valaha. Az elindulás pillanatában még egyszer kért, maradjak, de nem tettem.

- Hát nagyon szereted? - kérdezte tőlem.

- Örültem.

- Akkor menj.

Kezével végigsimította homlokát, mintha egy gondolatát akarná elűzni, aztán szóra nyitotta száját, mintha mondani akarna valamit, de csak megszorította kezemet, s hirtelen távozott, felém kiáltva:

- Hát holnap!

Úgy éreztem, mintha a vonat alig haladt volna.

Tizenegy órakor érkeztem Bougivalba.

A ház egyetlen ablaka sem volt kivilágítva. Csöngettem, de senki sem felelt. Először történt ilyesmi. Végre megjelent a kertész, beléptem, Nanine jött elém, gyertyával a kezében.

Margit szobájába mentem.

- Hol van madame?

- Párizsba ment - felelte Nanine.

- Párizsba?

- Oda.

- Mikor?

- Egy órával ön után.

- Nem hagyott semmit számomra?

- Semmit.

Nanine magamra hagyott.

„Lehet, hogy Margit aggódott - gondoltam magamban -, és Párizsba ment, hogy meggyőződjék, vajon csakugyan apámnál jártam-e, s nem puszta ürügy volt-e ez arra, hogy szabad napot szerezzek magamnak. Talán Prudence írt neki valamely fontos ügyben - mondtam, midőn egyedül maradtam -; de Prudence-ot meglátogattam megérkezésem után, és semmi olyat nem mondott, amiből arra lehetne következtetni, hogy írt volna Margitnak.”

Hirtelen eszembe jutott Prudence kérdése:

„Hát nem jön be Margit?”

Ezt kérdezte tőlem, mikor azt mondtam, hogy Margit beteg. Egyszersmind visszaemlékeztem: mily zavart volt Prudence, mikor ránéztem e kérdés után, mely mintha egy találgatást árult volna el. E visszaemlékezéseimhez fűződött Margit zokogása egész napon át, e zokogás, melyet atyám jó fogadása kissé elfelejtetett velem.

E pillanattól kezdve a nap valamennyi eseménye első gyanúm köré csoportosult, s valamennyi megerősítette, még apám jósága is.

Margit csaknem kívánta, hogy Párizsba menjek, nyugalmat tettetett, mikor felajánlottam, hogy otthon maradok.

Törbe estem volna?

Margit megcsalt talán? Arra számított-e, hogy elég későn térek vissza, s nem veszem észre távollétét, de aztán a véletlen késleltette? Miért nem mondott semmit Nanine-nak, vagy miért nem írt nekem?

Mit jelentenek könnyei, távolléte és ez a rejtelmesség?

Ezt kérdeztem magamtól, ott állva, megrémülten az üres szoba közepén; szememet az órára függesztve, mely éjfél mutatott, és mintha azt mondta volna: nagyon későn van már arra, hogy még viszontlássam kedvesemet. De megfontolva eddigi intézkedéseinket, a felajánlott és elfogadott áldozatot, valószínű-e, hogy Margit megcsal?

Nem.

Megpróbáltam elvetni első gyanúmat. Szegény leány, bizonyára vevőt talált bútoraira, és bement Párizsba ezt az ügyet elintézni! Nem akart szólni róla nekem, mert tudja, hogy noha beleegyeztem eladásukba, ha már jövő boldogságunk érdekében szükségünk van erre, mégis kínosan érint a dolog, és félt, hogy hiúságomat vagy gyöngédségemet sérti meg, ha beszél róla. Inkább csak akkor jön vissza, ha már mindent befejezett.

Prudence bizonyára ezért várta, és elárulta magát előttem. Margit nem tudta befejezni az eladást ma, s vagy Prudence-nál alszik, vagy azonnal megérkezik, mert tudja, hogy nyugtalan-kodom, és ezt nem akarhatja.

De akkor miért sírt?

Bizonyára, bármint szeret is, szegény leány, nem tudta könnyek nélkül megállni azt a gondolatot, hogy felhagyjon a fényűzéssel, melynek közepette eddig élt, és amely boldoggá és irigyletté tette. Szívesen megbocsátottam e sajnálkozást Margitnak. Türelmetlenül vártam, hogy csókkal elborítva, megmondjam neki: kitaláltam rejtelmes távolléte okát - de az éj mind előbbre haladt, és Margit nem jött meg. Az aggodalom mind szűkebbre szorította köröttem gyűrűjét, és elkábította fejem, fojtogatta szívem.

Talán valami baja történt?

Talán megsebesült, beteg vagy meghalt? Talán valami hírhozó fog érkezni, aki fájdalmas balesetet jelent; talán még a reggel is ugyane bizonytalanságban, ugyane rettegésben talál? Az a gondolat, hogy Margit megcsal, míg én szorongva várom most, már nem is jutott eszembe. Valamely, az ő akaratától független oknak kellett távol tartania tőlem, és minél tovább töprengtem, annál jobban meggyőződtem arról, hogy ez az ok csak valamely szerencsétlenség lehet.

Ó, emberi hiúság!

Hányféle alakban jelentkezel te! Az óra egyet ütött, azt mondtam magamban: még egy óráig várok, de két órakor - ha Margit nem jön - Párizsba megyek. Közben valami olvasnivalót kerestem, mert nem mertem tovább gondolkozni.

A *Manon Lescaut* ott feküdt nyitva az asztalon. Úgy tetszett, mintha helyenként a lapokat könny áztatta volna. Miután lapozgattam benne, becsuktam a könyvet, melynek betűit üreseknek láttam kétségeim fátyolán át. Az óra lassan múlt, az ég borús volt, őszi eső verte az ablaktáblákat. Az üres ágy mintha sír lett volna.

Féltem.

Felnyitottam az ajtót, figyeltem, s nem hallottam egyebet, csak a szél zúgását a fák között. Egyetlen kocsi sem zörgött az úton. A templom tornya szomorúan kongatta a fél kettőt. Már féltem, hogy valaki belép a szobámba. Úgy éreztem, hogy ez órán s e komor időben a baj nem járhat egyedül.

Az óra kettőt vert.

Még vártam egy kicsit. Csak a falióra zavarta meg a csendet, egyhangú, ütemes ketyegésével. Végre elhagytam a szobát, melynek legkisebb tárgya is oly szomorú volt, amilyennek csak a szív nyugtalan magánya érezheti a környezetet. A szomszéd szobában találtam Nanine-t, kézimunkája mellett elszunnyadva. Az ajtónyílásra felébredt, s megkérdezte: hazajött-e úrnője.

- Nem. De ha megjön, mondja meg neki, hogy nem tudtam legyőzni nyugtalanságomat, s Párizsba mentem.

- Most?

- Igen, most.

- De hiszen nem kap kocsit.

- Gyalog megyek.

- De hiszen esik.

- Mit bánom én!

- Madame megjön, vagy ha nem jön is meg: ön még mindig ráér nappal megnézni, mi tartotta vissza. Megölik az úton!

- Nincs itt semmi veszedelem, kedves Nanine, holnap visszajövök.

A derék leány előadta köpenyemet, vállamra segítette, és ajánlkozott, hogy felköltsi Arnauld anyót, és megkérdi: nincs-e kocsija, de én ellenkeztem, mert meg voltam győződve, hogy ezzel a talán hiábavaló kísérlettel több időt veszítek, mint amennyi idő alatt az út felét megteszem.

Meg aztán szükségem volt levegőre és testi fáradalomra, hogy ellensúlyozza az izgalmat, mely elfogott. Fogtam a d'Antin utcai lakás kulcsát, és miután búcsút vettem Nanine-től, aki elkísért a rácsig, útnak indultam.

Eleinte futottam, de a föld fel volt ázva, és így kétszeresen elfáradtam; fél óra múltán kénytelen voltam megállni, testem csuromvíz volt az izzadságtól. Kifűjtam magam, s folytattam utamat. Az éj oly sötét volt, hogy attól tartottam: beleütközöm minden pillanatban valamelyikébe az útszéli fáknak, melyek - amint hirtelen szemembe tűntek - olyanok voltak, mintha felém futó óriási kísértetek lettek volna.

Két vagy három kordét értem utol, melyeket csakhamar magam mögött hagytam. Egy hintó ment Bougival felé. Mikor elhaladt mellettem, azt reméltem, hogy Margit ül benne.

Megálltam, és feléje kiáltottam:

- Margit, Margit! - de senki sem felelt, és a hintó folytatta útját. Néztem, hogy tűnik el, s továbbmentem. Két órába telt, míg az Étoile-kapuhoz értem. Párizs megpillantása visszaadta erőmet, s futva haladtam át a hosszú fasoron, melyben annyszor sétáltam. Ez éjszakán egy lélek sem járt benne. Az ember azt hitte volna: holt város sétatere.

Szürkült már.

Mikor a d'Antin utcába értem, a nagyváros már megmozdult kissé, mielőtt még egészen felébredt volna. Öt órát vert a Szent Rókus-templom toronyórája, mikor Margit házába léptem. Odakiáltottam nevem a portásnak, aki elég húszfrankos aranyat kapott tőlem, tudhatta: jogom van öt órakor is felmenni Gautier kisasszonyhoz. Akadály nélkül fel is jutottam. Megkérdezhettem volna, otthon van-e Margit, de esetleg azt felelik, hogy nincs, s én jobban

szerettem még két másodpercig kételkedni, mert amíg kételkedtem, remélhettem is. Az ajtóra téve fülem, hallgatóztam: nem hallok-e valami zajt, valami mozgást.

Semmi!

Mintha a falusi csönd még itt is folytatódott volna.

Kinyitottam az ajtót, beléptem. Valamennyi függöny le volt bocsátva. Felhúztam az ebédlő függönyét, s a hálósoba felé tartottam. Belöktem ajtaját. A függöny zsinórjához szöktem, s gyorsan felrántottam. A függöny szétnyílt. Gyenge világosság ömlött be. Az ágyhoz futottam. Üres volt.

Egymás után nyitottam fel az ajtókat, végigmentem valamennyi szobán.

Senki.

Csaknem beleőrültem. Az öltözőszobába léptem, kinyitottam ablakát, és többször egymás után kiáltottam Prudence nevét.

De Prudence ablaka zárva maradt.

Erre lementem a kapushoz, s megkérdeztem tőle: Gautier kisasszony nem járt-e otthon napközben?

- De igen - felelt a kapus. - Duvernoy asszony társaságában.

- Nem üzent nekem semmit?

- Semmit.

- Nem tudja, mit csináltak aztán?

- Kocsiba szálltak.

- Miféle kocsiba?

- Hintóba.

Mit jelenthet ez?

Csengettem a szomszéd kapun.

- Hová tetszik menni? - kérdezte a kapus, miután a kaput kinyitotta.

- Madame Duvernoy-hoz.

- Nem jött haza.

- Bizonyos benne?

- Bizonyos vagyok. Egy levelet is hoztak neki tegnap este, azt sem adhattam át.

S a kapus egy levelet mutatott, és én gépiesen rávetettem szemem. Felismertem Margit írását. Kezembe vettem a levelet. Így volt címezve:

„Madame Duvernoy-nak, Duval úr számára.”

- Ez a levél az enyém - szóltam a kapusnak, és megmutattam neki a címet.

- Ön Duval úr?

- Az vagyok.

- Ah, most ismerem meg! Gyakran járt madame Duvernoy-nál.

Kinn az utcán feltörtem a levél pecsétjét. Ha mennykő csap lábam elé, nem riaszt meg így, mint ez a levél.

Midőn e levelet olvassa, Armand, én már más férfi szeretője leszek. Mindennek vége köztünk, térjen vissza atyjához, barátom. Menjen vissza nővéréhez, a tiszta leánykához, aki nem ismeri a mi sok nyomorúságunkat, és aki mellett hamar elfeledheti, mennyi szenvedést okozott önnek az az elveszett leány, akit Gautier Margitnak hívnak, akit ön egy röpké pillanatig szeretett, s aki csak önnek köszöni boldog perceit életében, amely - reméli - már úgysem lesz hosszú.

Mikor az utolsó szót elolvastam, azt hittem, megőrülök. Egy pillanatig valóban attól tartottam, hogy az utca kövezetére roskadok. Szememre felleg borult, és vérem lüktetett halántékomban.

Végre összeszedtem magam kissé, s körütekintettem, és csodálkoztam, hogy mások élete tovább folyik, s nem áll meg az én boldogtalanságom miatt. Nem voltam elég erős ahhoz, hogy egyedül viseljem el a csapást, melyet Margit reám mért. Ekkor eszembe jutott, hogy egy városban vagyok apámmal, és hogy tíz perc múlva mellette lehetek, és hogy bármi legyen bánatom oka, osztozni fog fájdalmamban.

Futottam, mint az eszeveszett, mint a tolvaj, a Párizs szállóig.

A kulcsot benn találtam apám szobájának zárjában. Beléptem. Apám olvasott. Látván, mily kevésbé csodálkozik, mikor megpillant, azt hihettem volna: vár rám. Karjába roskadtam, egyetlen szó nélkül, és átadtam neki Margit levelét, s térdre esve ágya előtt, forró könnyeket hullattam.

Látván, hogy az élet megy rendesen a maga útján, nem értettem, hogy lehet, hogy a felvirradó nap nem lesz hasonló az előzőre. Voltak pillanataim, mikor úgy gondoltam, hogy valami, amire nem emlékszem, eltávolított egy éjszakára Margit mellől, de ha visszatérnék Bougivalba, újra ott találnám éppoly nyugtalanul, amily nyugtalan én voltam, és megkérdezné, mi tartott tőle távol ily sokáig.

Ha valamit annyira megszoktunk, mint én ezt a szerelmet, lehetetlennek látszik, hogy e szokásunk megszakadjon, és össze ne szaggatná életünket is. Kénytelen voltam időről időre újra meg újra átolvasni Margit levelét, hogy meggyőződjem róla, nem álmodom.

Testem, melyet megtört a lelki megrázkódtatás, képtelen volt a mozgásra. Az aggodalom, az éjszakai út, a reggeli hír, kimerítettek.

Atyám felhasználta erőm e teljes elernyedését, hogy határozott ígéretet kapjon tőlem arra, hogy vele utazom. Megígértem mindent, amit akart. Képtelen voltam vitázni, és szükségem volt valami *igazi* szeretetre, amely támogasson az életben, azok után, amik történtek. Boldog voltam, hogy apám vigasztalni igyekszik e bánatomban. Csak arra emlékszem, hogy e napon, öt óra felé, postakocsira ültetett, anélkül, hogy bármit is szólt volna; összecsomagoltatta holmimat, a magáéval együtt odaköltette hátul, és magával vitt.

Nem tudtam, mit cselekszem, míg a város el nem tűnt, s míg az út magánya eszembe nem juttatta szívem ürességét. Akkor ismét megeredtek könnyeim. Apám megértette, hogy szavak - ha az ő szavai is - meg nem vigasztalhatnak, és sírni hagyott, s nem szólt hozzám; csak néha szorította meg kezemet, mintha eszembe akarta volna juttatni, hogy egy jó barátom van mellettem.

Éjszaka aludtam egy keveset.

Margitról álmodtam, de hirtelen felriadva, nem értettem meg, miért vagyok kocsin. Azután eszembe jutott a valóság, és fejem mellemre hanyatlott. Nem mertem megszólítani apámat, egyre attól tartottam, hogy így szól:

- Látod, igazam volt, mikor nem hittem ennek a nőnek a szerelmében.

De apám nem élt vissza helyzetével, és megérkeztünk C.-be anélkül, hogy egyebet mondott volna, mint csupán a történetektől teljesen idegen dolgokat. Midőn megcsókoltam húgomat, visszaemlékeztem Margit levelének reá vonatkozó szavaira, de azonnal megértettem, hogy bármi jó testvérem is, nem tudja velem elfeledtetni kedvesemet.

Vadászidény volt.

Apám azt gondolta, jó szórakozás lesz számomra: nagy vadászatokat rendezett hát, szomszédaival és barátaival. Nem ellenkeztem, de minden kedv nélkül mentem vele; azzal a könnyel, mely Párizsból való távozásunk óta minden tetteimet jellemezte.

Hajtóvadászatot tartottunk. Leshelyemre állítottak, s én a puskát töltetlenül magam mellé támasztottam, és álmodoztam.

Néztem, hogy vonulnak a felhők, s gondolataim ott kószáltak a magános rónákon s nagy néha hallottam csak egyik-másik vadásztársam kiáltását, aki egy-egy, tőlem alig tíz lépésre futó nyulat mutatott. Mindez nem kerülte el apám figyelmét, s nem hagyta félrevezettetni magát külső nyugalom által. Megértette, hogy bármily összetört is szívem, egy napon rettenetes

visszahatás fog beállani, amely talán veszedelmes is lesz. S kerülve annak látszatát, hogy vigasztal, megtett minden lehetőt szórakoztatásomra.

Húgom természetesen nem tudott az elmúlt eseményekről, és így nem tudta megérteni, miért lettem én, ki oly vidám voltam máskor, egyszerre oly szomorú s oly álmodozó. Néha apám nyugtalan tekintete lepett meg szomorúságom közepette, és én feléje nyújtottam kezem, s megszorítottam az övét, mintha hallgatagon bocsánatát kérném a fájdalomért, melyet akaratom ellenére okoztam neki.

Egy hónap telt el így.

De tovább nem bírtam. Margit emléke mindegyre üldözött. Sokkal jobban szerettem még ekkor is, semhogy hirtelen közönyössé válhatott volna számomra. Vagy szeretnem kellett, vagy gyűlölnöm. Mindenekelőtt látnom kellett, bármilyen érzés is élt bennem iránta - látnom, mégpedig azonnal.

Ez a vágy eltöltötte gondolataimat amaz akaratnak erejével, mely hosszú idő után megjelenik valamely tétlen testben. Nem a jövőben, nem egy hónap, nem nyolc nap múltán kellett látnom Margitot, hanem mindjárt; egy nappal azután, hogy eszembe jutott. Azt mondtam atyámnak, el kell hagynom családomat, ügyeim miatt, melyek Párizsba szólítanak; de csakhamar visszatérek. Bizonyára kitalálta távozásom okát, mert kért: maradjak. De látván, hogy vágyam megghiúsulása, akkori ingerlékeny hangulatomban, végzetes következményekkel járhatna, megcsókolt, és megkért, csaknem sírva kért meg, hogy minél előbb visszatérjek.

Nem aludtam, míg Párizsba nem értem.

Megérkezve, nem tudtam mihez fogni. De mindenekelőtt meg kellett találnom Margitot. Lakásomra mentem, hogy átöltözzem, és mert szép idő volt, és még ráértem, a Champs-Élysées-re sétáltam ki. Félóra múlva távolról láttam a Concorde térről közeledni Margit kocsiját. Visszavásárolta lovait; kocsija is a régi volt, de ő nem ült benne. Alighogy ezt észrevettem, és körütekintettem, máris megpillantottam Margitot, aki gyalog ment, egy nő társaságában, akit azelőtt sohasem láttam.

Mellettem elhaladva, elsápadt. Ideges mosoly torzította el ajkát, az én mellemet pedig heves szívdobogás rázta meg, de sikerült hideg kifejezést erőltetnem arcomra, s fagyosan üdvözöltem egykori kedvesemet, aki azonnal kocsijához sietett, s beleült barátnőjével.

Ismertem Margitot. E váratlan találkozás okvetlenül megrendítette. Bizonyára értesült elutazásomról, s ez megnyugtathatta szakításunk következményei felől. De most, hogy visszajönni látott, s szemtől szembe került velem, aki oly sápadt voltam: bizonyára megértette, hogy visszatértemnek célja van, és bizonyára megkérdezte önmagától: mi fog történni? Ha szerencsétlennek látom Margitot, ha - bosszúból - segítségére siethetek: talán megbocsátok neki, és bizonyára nem töröm abban a fejem, hogy fájdalmat okozzak szívének. De boldognak találtam; látszólag legalább annak; más megadta neki a fényűzést, melyet én fenntartani nem tudtam. Szakításunk tehát, mely tőle indult ki, a legalacsonyabb érdek színében tűnt fel.

Megalázottnak éreztem magamat hiúságomban és szerelmemben. Okvetlen szükségét éreztem annak, hogy megtoroljam rajta, amit szenvedtem. Nem lehettem közömbös aziránt, amit ez a nő cselekedett. Következésképpen a legnagyobb fájdalmat közömbösségem okozhatja neki. Tehát ezt az érzelmet kell tettetnem, nemcsak az ő szeme előtt, hanem mindenki más előtt is.

Igyekeztem mosolyogni, és Prudence-hoz mentem.

A szobaleány bejelentett, és néhány percig váratott a szalonban. Prudence végre megjelent, és bevezetett budoárjába. Mikor beléptem, nyílni hallottam a szalon ajtaját, s könnyű léptek recsegették a parkettet. Aztán az ajtó hirtelen becsapódott.

- Zavarom? - kérdeztem Prudence-től.

- Világért sem. Margit volt itt. Mikor hallotta, hogy önt jelentik be, elmenekült. Ő távozott most.

- Hát már megijesztem Margitot?

- Nem. De fél, hogy önnek kellemetlen volna a viszontlátás.

- De miért? - kérdeztem én, s igyekeztem, hogy lélegzetem ne árulja el, mennyire fojtogat az izgalom. - Szegény leány, elhagyott, hogy viszontláss a kocsiját, bútorát, gyémántjait... jól tette. Nem szabad ezért rá haragudnom. Ma találkoztam vele - folytattam hanyagul.

- Hol? - kérdezte Prudence, rám tekintve, mintha azt kérdezte volna magától, vajon ez a férfi azonos-e azzal, akit oly szerelmesnek ismert.

- A Champs-Élysées-n. Egy másik csinos nővel volt... ki az a nő?

- Milyen a külseje?

- Sovány, karcsú, hosszú angol fürtökben hordja a haját. A szeme kék; igen elegáns.

- Ah, Olympe, valóban igen csinos leány.

- Kivel él?

- Senkivel... mindenkivel.

- Hol lakik?

- Rue Tronchet... szám. Ejnye, hát udvarolni akar neki?

- Az ember sohasem tudja, mi történhetik.

- És Margit?

- Ha azt mondanám, hogy nem gondolok rá: hazudnám, de azok közé a férfiak közé tartozom, kiknél sokat tesznek a szakítás körülményei. Margit olyan könnyedén adta ki az utamat, hogy ostobaságnak találtam, hogy annyira szerelmes voltam belé, mert valóban szerelmes voltam ebbe a leányba.

Elképzelheti, milyen hangon próbáltam mindezt elmondani. A verejték kiverte homlokomat.

- Ő is szerette önt; bizony szerette. És még most is szereti. Bizonyosága ennek az, hogy ma, miután találkozott önnel, rögtön idejött, hogy értesítsen erről a találkozásról. Mikor ideért, még egyre reszketett, csaknem elájult.

- Nos és mit mondott?

- Azt mondta: „Bizonyára meglátogat téged”, s kért, hogy kérjek öntől bocsánatot az ő nevében.

- Megbocsátottam neki, megmondhatja. Jó leány, de csak olyan leány, mint a többi, és tudhattam volna, hogy ezt fogja velem tenni. Sőt, tulajdonképpen hálával tartozom neki elhatározásáért, mert ma már azt kérdezem, mire vezetett volna az a gondolatom, hogy egészen vele éljek. Ez örültség.

- Örömmel fogja hallani, hogy ön belenyugodott a kényszerűségbe. Éppen ideje volt, édesem, hogy elhagyja önt; az a gaz ügynök megkérdezte hitelezőit, mennyivel tartozik Margit. A hitelezők megijedtek, s két nap múlva mindent elárvereztek volna.

- És most ki vannak fizetve?

- Körülbelül.

- Ki adta a pénzt?

- N. gróf. Ó, édesem, vannak férfiak, akik szinte erre születtek. Egyszer, húszezer frankot adott, de azzal már ki is merült. Tudja, hogy Margit nem szerelmes belé, de ez nem gátolja meg abban, hogy igen szépen viselkedjék vele szemben. Ön láthatta: visszavásárolta lovait, kiváltotta gyémántjait, és annyi pénzt ad neki havonként, mint azelőtt a herceg. Ha Margit nyugodtan akar élni, ez a gróf sokáig mellette marad.

- És mit csinál Margit? Állandóan Párizsban lakik?

- Nem akart többé visszatérni Bougivalba, miután ön elutazott. Én mentem ki, hogy rendbe hozzam ügyeit, sőt az ön holmiját is összeszedtem és becsomagoltam. Elvitetheti innen. Minden együtt van, egy kis tárca kivételével, amelyen neve kezdőbetűi vannak. Azt Margit meg akarta tartani. Most nála van. De ha ön ragaszkodnék hozzá, elkérem tőle.

- Csak hadd tartsa meg - dadogtam én, mert éreztem, hogy könny önti el a szemem, amikor visszaemlékeztem arra a falura, melyben oly boldog voltam, és amikor elgondoltam, hogy Margit meg akar örizni valamit, ami tőlem származik, és rám emlékeztet.

Ha e pillanatban belépett volna, minden bosszútervem eltűnik, és lábaihoz borulok.

- Egyébként - folytatá Prudence - sohasem láttam olyannak, amilyen most. Alig alszik; bálókba jár, társaságban vacsorázik, sőt iszik is néha. Legutóbb is, egy vacsora után, nyolc napig maradt ágyban, és mikor a doktor megengedte, hogy felkeljen, előlről kezdte az egészet, amivel életét kockáztatja. Meglátogatja?

- Minek az? Önhöz feljöttem, mert ön mindig szíves volt irántam, és önt már azelőtt ismertem, mikor még Margittal nem is találkoztam. Önnek köszönhetem, hogy Margit kedvese voltam, valamint önnek köszönhetem, hogy már nem vagyok az. Ugyebár?

- Bizony, mindent megtettem, amit tehettem, hogy elhagyja önt; és azt hiszem, ön később nem is fog haragudni rám.

- Sőt kétszeres hálával tartozom önnek - tettem hozzá, miközben felkeltem, mert undorodtam ettől a nőtől, látván, hogy komolyan veszi, amit mondtam neki.

- Elmegy?

- El.

Eleget tudtam már.

- Mikor látom ismét?

- Nemsokára. Isten önnel.

- Isten önnel.

Prudence az ajtóig kísért, és én, a harag könnyeivel szememben, lakásomra mentem, s úgy éreztem, meg kell bosszulnom magamat. Tehát mégiscsak olyan leány, mint a többi! Tehát az a mély szerelme, melyet irántam érzett, nem tudta megfékezni azt a vágyát, hogy folytassa régi életét, nem tudott megküzdeni azzal a kívánsággal, hogy kocsija legyen, és dáridózhasson.

Így gondolkodtam álmatlanságom közepette, míg ha éppoly hidegen elmélkedtem volna, mint amily hidegnek tettem magam: akkor a Margit zajos életéről szóló hírben csak azt láttam volna, hogy egy állandó gondolatot, folytonos emléket remél elhallgattatni ezzel a külső lármával. Szerencsétlenségemre azonban a gonosz szenvedély uralkodott rajtam, s csak eszközt kerestem a szegény teremtés megkínzására.

Ó, az ember igen kicsinyes és igen cudar, ha gyarló érzelmeink egyikét megsértik.

Olympe-ot, akivel együtt láttam - ha nem is volt barátnője -, gyakran meglátogatta Margit, mióta Párizsba visszatért. Ez az Olympe bált adott, s mert úgy sejtettem, Margit is ott lesz, igyekeztem meghívót kapni, ami sikerült is.

Midőn fájdalmas izgalommal telten Olympe lakására érkeztem, ott már nagy élénkség uralkodott. Táncoltak, sőt daloltak is, és egy csoportban Margitot vettem észre, aki N. gróffal táncolt. A gróf szinte büszkének látszott, hogy maga mellett mutogathatja Margitot, és mintha az egész világnak odakiáltotta volna:

- Ez a nő az enyém!

A kandallónak támaszkodtam, éppen Margittal szemben, s néztem, hogy táncol. Alighogy észrevett, zavarba jött. Amint megpillantott, szórakozottan köszöntem neki kezemmel és szememmel. Mikor elgondoltam, hogy a bál után nem velem, hanem ezzel a gazdag hülyével távozik, mikor elképzeltem, ami azután valószínűleg következni fog: a vér arcomba szökött, s szükségét éreztem annak, hogy megzavarjam szerelmüket. A contredanse után üdvözöltem a ház úrnőjét, akinek gyönyörű vállában és vakító fehér nyakában gyönyörködhetek a meghívottak.

Ez a leány szép volt, sőt alakra szebb Margitnál.

Ezt még jobban megértettem abból a néhány tekintetből, melyet Margit vetett Olympe-ra, amíg beszélgettem vele. A férfi, aki ennek a nőnek szeretője lesz, éppúgy büszkélkedhetik, mint N. gróf, s Olympe elég szép volt ahhoz, hogy olyan szenvedélyt keltsen, amelyet Margit bennem keltett.

Ez idő tájt éppen nem volt kedvese, nem lehetett nehéz azzá válnom. Mindössze csak elég aranyat kellett fitogtatnom, hogy figyelmét felébresszem. Elszántam magam.

Ez a nő a kedvesem lesz!

Meg is kezdtem udvarló szerepemet, és táncoltam vele.

Egy félóra múltán Margit halotthalványan vette fel bundáját, és távozott.

Ez már valami volt, de még nem elég.

Megértettem, mennyire uralkodom Margiton, és cudarul visszaéltem ezzel. Ha elgondolom, hogy most már meghalt: azt kérdezem magamtól, vajon Isten megbocsátja-e a rosszat, amit tettem. A vacsora után, mely igen zajos volt, a társaság kártyaasztalhoz ült. Én Olympe mellett foglaltam helyet, és oly vakmerően kockáztattam pénzemet, hogy lehetetlen volt, hogy figyelme rám ne irányuljon. Néhány perc alatt százötven vagy kétszáz aranyat nyertem, mindet magam elé szórtam, és Olympe égő szemmel meredt rá.

Én voltam az egyetlen, akit nem foglalt el egészen a játék, s aki vele is foglalkozott. Egész éjszaka nyertem, és én adtam neki pénzt, hogy játsszék, mert mindenét elvesztette, ami előtte feküdt, és valószínűleg mindenét, amije egyáltalán volt. Öt órákor távoztunk.

Háromszáz aranyat nyertem.

Valamennyi játékos lent volt már, csak én maradtam hátra észrevétlenül, mert nem voltam barátságban az urak egyikével sem. Olympe maga világított számomra a lépcsőházban is, és útnak indultam már, mint a többiek, midőn visszafordulva ezt mondtam:

- Beszélnem kell önnel.

- Majd holnap - mondta ő.

- Nem; most.

- Mit akar mondani?

- Majd meglátja.

Visszatértem lakására.

- Ön vesztett - mondtam neki.

- Igen, vesztettem.

- Elvesztette mindenét?

Olympe habozott.

- Legyen őszinte.

- Hát: igen.

- Én nyertem háromszáz aranyat, íme, átadom, ha megengedi, hogy itt maradjak.

És az aranyakat az asztalra vettem.

- És miért teszi nekem ezt az ajánlatot?

- Miért? Mert szeretem.

- Nem, hanem mert szerelmes Margitba, és azzal akar bosszút állni rajta, hogy az én kedvesem lesz. Barátom, nem könnyű megcsalni az olyan nőt, amilyen én vagyok. Csak az a baj, hogy nagyon fiatal és nagyon szép vagyok még ahhoz, hogy elfogadjam a szerepet, amelyet ajánl.

- Tehát visszautasít?

- Vissza.

- Inkább ingyen szeret? Azt meg én nem fogadnám el. Gondolja meg, kedves Olympe, ha akárkit elküldtem volna önhöz, hogy ajánlja fel helyettem a háromszáz aranyat, s ugyane feltételekkel ajánlja fel: ön elfogadta volna. De én inkább egyenesen önnel tárgyaltam. Fogadja el, és ne keresse tettem rugóit. Mondja magának azt, hogy ön szép, és cseppet sem csodálatos, ha beleszerettem.

Margit is kitartott leány volt, mint Olympe, és mégis: sohasem mertem volna, mindjárt első látásra azt mondani neki, amit ennek a nőnek mondtam. Mert Margitot szerettem, és mert megsejtettem, hogy olyan lelki tulajdonságok vannak benne, melyek ebből a teremtésből egészen hiányoztak; s abban a percben, mikor így alkudoztam vele - noha Olympe gyönyörű szép volt -, undorodtam tőle.

Végre, természetesen, elfogadta, s délben már mint kedvese távoztam tőle, és anélkül keltem fel ágyából, hogy magammal vittem volna az ölelések emlékét, vagy csak a szerelmes szavakét is, melyeket - azt hitte - kötelessége rám árasztani, otthagytam hatezer frankom fejében. Pedig hányan tönkretették magukat ezért a nőért.

E naptól kezdve szakadatlanul üldöztem Margitot. Olympe és ő többé nem találkoztak; könnyen megértheti, miért. Új kedvesemnek kocsit vettem és ékszereket; kártyáztam - szóval elkövettem mindazon balgaságokat, amelyeket egy olyan ember elkövethetett volna, aki Olympe-ba szerelmes. Új szenvedélyem híre csakhamar elterjedt.

Még Prudence-ot is sikerült félrevezetnem, s végre azt hitte, csakugyan elfeledtem Margitot. Margit - talán, mert eltalálta, miért cselekszem így - talán, mert ő is tévedett, mint a többiek, nagy méltósággal felelt a sértésekre, melyeket ellene nap nap után elkövettem, de úgy látszott, szenved, mert mindenütt, ahol találkoztam vele, egyre sápadtabbnak láttam, egyre szomorúbbnak.

Szerelmem iránta, mely annyira fokozódott, hogy már gyűlöletnek hitte magát, örvendett Margit e mindennapi fájdalmának látásán. Többször, ha hitványul kegyetlen voltam: Margit oly esengő pillantást vetett rám, hogy elpirultam a szerep miatt, amelyet játszottam, s csaknem bocsánatot kértem tőle.

De a megbánásaim villámgyorsan eltűntek, s Olympe, aki minden hiúságát félretette, végre megértette, hogy minél több rosszat tesz Margittal, annál inkább megkap tőlem mindent, amit csak akar, s folyton ellene ösztökélt, valahányszor alkalma volt, megbántotta Margitot - a férfi által erre feljogosított nő állhatatos hitványságával.

Margit végre sem bálba, sem színházba nem ment, mert attól félt, hogy találkozik velünk, Olympe-pal és velem. Erre névtelen levelek következtek a nyílt orcátlanságokra, s nincs oly szégyenletes dolog, amit el nem mondtam vagy el nem mondtam volna Margitról. Örültnek kellett lennem, hogy eddig sülyedhettem. Olyan voltam, mint aki rossz bortól részeg, s abba az ideges izgalomba esik, melyben keze képes bármi bűn elkövetésére, anélkül, hogy ebben eszének része volna. Mindez események közepette vértanúságot szenvedtem. Az a megvetés nélküli nyugalom, az a lenézés nélküli méltóság, amellyel Margit valamennyi támadásomra felelt, s amely őt szememben föléem emelte, még jobban felbőszítettek ellene.

Egy este Olympe, már nem tudom, hol, találkozott Margittal, aki most az egyszer nem kegyelmezett meg az ostoba leánynak, midőn sértegette. Úgyannyira, hogy Olympe kénytelen volt visszavonulni. Dühösen jött haza, és Margitot ajultan vitték el. Otthon Olympe elbeszélte, mi történt, s azt mondta, hogy Margit, midőn egyedül látta, bosszút akart rajta állani, mert az én kedvesem. Tehát írjak neki, hogy akár jelen vagyok én, akár nem: tisztelje azt a nőt, akit szeretek.

Mondanom sem kell, hogy beleegyeztem, s ami keserű, szégyenletes, kegyetlen dolgot csak találhattam, mindazt beleírtam ebbe a levélbe, melyet még aznap elküldtem Margit címére. Ez a csapás már sokkal erősebb volt, semhogy a szerencsétlen szótlánul elviselhette volna. Sejtettem, hogy válasz fog érkezni, és ezért elhatároztam, hogy nem távozom hazulról.

Két óra felé csöngettek, s Prudence lépett be hozzám.

Igyekeztem közömbös arcot mutatni, hogy megkérdezzem tőle, minek köszönhetem látogatását. De Duvernoy-né most nem volt nevető kedvében, és komoly hangon mondotta, hogy visszatérésem, tehát körülbelül három hét óta nem mulasztottam el egyetlen alkalmat sem arra, hogy Margitot megkínozzam. Elmondta, hogy Margit belebetegedett a folytonos bántalmazásba, s a tegnapi jelenet és mai levelem ágyba döntötték.

Szóval, szemrehányások nélkül ugyan, de mégis elküldött hozzám Margit valakit, aki kegyelmet kérjen, és megmondja, hogy sem testi, sem lelki ereje nincs már elbírní azt, amit vele teszek.

- Hogy Gautier kisasszony - szóltam Prudence-nak - kiadja az utamat, ehhez joga van, de hogy megsértsen egy nőt, akit szeretek, azért mert az a nő a kedvesem: ezt nem engedhetem meg neki.

- Barátom - szólt Prudence -, ön egy szívtelen és szellemtelen leány befolyása alatt áll. Szerelmes bele, igaz, de ez nem elég ok arra, hogy kínozzon egy nőt, aki nem tud védekezni.

- Gautier kisasszony küldje el hozzám N. grófot, és a játszma egyenlő lesz.

- Ön jól tudja, hogy Margit nem fogja megtenni ezt, tehát, kedves Armand, ne bántsa Margitot. Ha látná szegényt, elszégyellné magát, hogy így viselkedik vele szemben. Sápadt, köhög, nem sokáig viszi már...

És Prudence, felém nyújtva kezét, így folytatta:

- Látogassa meg, boldoggá teszi vele...

- Semmi kedvem N. gróffal találkozni.

- N. gróf soha nincs nála; Margit nem szenvedheti.

- Ha Margit látni akar, tudja, hol lakom; jöjjön el hozzám, de én sohasem teszem lábamat a d'Antin utcába.

- És fogadná Margitot?

- Szívesen.

- Akkor tudom, el is fog jönni.

- Jöjjön.

- Elmegy ön ma hazulról?

- Egész este itthon leszek.

- Megmondom neki.

Prudence távozott.

Nem is írtam Olympe-nak, hogy ma nem látogatom meg. Egyáltalán nem feszélyeztem magam ezzel a leánnyal szemben.

Alig egy éjszakát töltöttem vele hetenként. De ő, azt hiszem, megvigasztalta magát, nem tudom, melyik színház egyik színészeivel. Ebédelni mentem, de azonnal visszatértem. Egész lakásomban befűtettem, és Josephet elküldtem hazulról.

Nem adhatok számat önnek a különféle érzelmekről, melyek ez egyórai várakozás alatt erőt vettek rajtam. De mikor kilenc óra felé csengetést hallottam, érzéseim egyetlen és oly roppant izgalomban egyesültek, hogy mikor kimentem ajtót nyitni, kénytelen voltam a falnak támaszkodni, nehogy összeroskadjak.

Szerencsére az előszobában félhomály volt, és elváltozott arcvonásaim nem látszhattak.

Margit belépett.

Talpig feketében volt, arcán fátyollal. Alig ismertem fel a fátyol alatt. A szalonba ment, és fellebbentette fátyolát. Sápadt volt, mint a márvány.

- Itt vagyok, Armand - mondotta -, ön látni kívánt: eljöttem - s fejét két tenyerébe hajtva, könnyekben tört ki.

Közeledtem hozzá.

- Mi baja? - kérdeztem tőle, elváltozott hangon.

Megszorította kezem, anélkül, hogy válaszolt volna; mert a könnyek még elfojtották hangját, de néhány pillanat múltán, kissé lecsillapodva, így szólt:

- Sok fájdalmat okozott nekem, Armand; pedig én nem vétettem önnek semmit.

- Semmit? - kérdeztem én keserű mosollyal.

- Semmit, amire a körülmények ne kényszerítettek volna.

Nem tudom, hogy ön életében érezte-e már, vagy fogja-e érezni, amit én akkor éreztem, látván Margitot. Mikor utoljára nálam járt, ugyanott ült, ahol most, csak hogy azóta már a más kedvese volt, más férfi csókja érintette ajkát, amelyre akaratom ellenére is sóvárgott az enyém, és éreztem, hogy most is úgy szeretem, vagy még jobban, mint annak előtte.

Mégis nehéz volt megkezdenem a társalgást, arról, ami Margitot hozzám vezette.

Margit bizonyára megértette ezt, mert így folytatta:

- Untatni fogom, Armand, mert két dolgot akarok kérni öntől. Bocsánatot azért, amit tegnap Olympe kisasszonynak mondtam, és kegyelmet... Kegyelmet, hogy elhárítsam magamról azt, amit ön talán tenni akar még ellenem. Szántsándékkal vagy akaratlanul: ön, visszatérése óta annyi rosszat követett el velem, amennyinek negyedrészt sem tudnám elszenvedni az izgalmak után, amiket e reggelig elviseltem. Megkönyörül rajtam, ugye, s megérti, hogy egy nemes lelkű férfi számára van nemesebb dolog is, mint bosszút állni egy olyan beteg és szomorú teremtesen, amilyen én vagyok. Nézze, fogja meg a kezem. Lázam van; azért hagytam el ágyamat, hogy öntől nem barátságát, csak közönyét kérjem.

Megfogtam Margit kezét.

Forró volt, s szegény leány didergett bársonyköpenye alatt. A tűz mellé toltam a karosszéket, melyben ült.

- Azt hiszi hát, hogy nem szenvedtem - mondtam én - azon az éjszakán, midőn hiába várva önre odakint, bejöttem felkeresni Párizsba, ahol csak levelét találtam, mely csaknem megőrijtett. Hogy csalhatott meg, Margit? Engem, aki annyira szerettem.

- Ne beszéljünk erről, Armand, nem azért jöttem. Csak másként akartam látni önt, nem mint ellenségemet, ennyi az egész; s még egyszer meg akartam szorítani kezét. Fiatal, csinos kedvese van, akit szeret (úgy mondják), legyen boldog vele, s felejtse el engem!

- És ön? Ön bizonyára boldog?

- Hát olyan az arcom, mint egy boldog nőé, Armand? Ne üzzön gúnyt fájdalmamból, ön, ki jobban tudhatja, mint bárki más: mily nagy a fájdalmam, és mi az oka bánatomnak.

- Csak öntől függött, hogy soha boldogtalan ne legyen, ha ugyan boldogtalan... mint mondja.

- Nem, barátom, a körülmények erősebbek voltak akaratomnál. Engedelmeskedtem, nem rossz ösztönömnek, mint ön mondani akarja, de komoly szükségnek és oly okoknak, melyeket, ha egykor megtud: megbocsát nekem.

- Miért nem mondja el ezeket az okokat ma?

- Mert nem vinnének ismét egymás mellé bennünket, hisz ez lehetetlen már, viszont talán eltávolítaná önt azoktól, akiktől nem szabad eltávolodnia.

- Kik azok?

- Nem mondhatom meg.

- Akkor hazudik!

Margit felkelt, és az ajtó felé tartott. Nem nézhettem ezt a néma fájdalmat meghatottság nélkül, midőn magamban összehasonlítottam ezt a sápadt, síró nőt azzal a vidám leánnyal, aki a *Vígoperában* kicsúfolt.

- Nem fog elmenni - szóltam az ajtó elé állva.

- Miért?

- Mert mindannak ellenére, amit velem tettél, még most is szeretlek, és itt akarlak tartani.

- Hogy holnap elűzzön, ugye? Nem, ez lehetetlen! A mi sorsunk már elvált, ne igyekezzünk ismét egyesíteni. Ön talán megvetne akkor, míg most csak gyűlölhet.

- Nem, Margit! - kiáltottam én, és ébredni éreztem minden szerelmemet, minden vágyamat, midőn testét megérintettem. - Nem; mindent elfeledek, oly boldogok leszünk, amilyenek egykor lenni akartunk.

Margit kétkedően rázta fejét, és így szólt:

- Hiszen rabszolgád vagyok, kutyád vagyok, tégy velem, amit akarsz, tiéd vagyok - és levette köpenyét és kalapját, a pamlagra dobta, s hirtelen elkezdte kikapcsolni ruháját, mert az ő betegségénél oly gyakori visszahatás következtében, vére szívéből fejébe tódult, és fojtogatta. Száraz, rekedt köhögés következett ezután.

- Mondd meg a kocsisomnak - szólt aztán -, menjen haza.

Lementem, hogy elküldjem a kocsist. Midőn visszatértem, Margit a tűz előtt feküdt, s foga vacogott a hidegtől. Karomba vettem, levetköztettem anélkül, hogy egyetlen mozdulatot tett volna, s fagyos testét ágyamba vittem. Azután leültem melléje, s igyekeztem öleléssel felhevíteni. Egyetlen szót sem szólt, csak mosolygott rám.

Ó, különös éjszaka volt az!

Margit egész élete mintha átáradt volna csókjaiba, melyekkel elborított, és én annyira szerettem, hogy lázas szerelmünk izgalmainak közepette azt kérdeztem magamtól, ne öljem-e meg, hogy soha másé ne lehessen?

Ha egy hónapig így szeretjük egymást, mint ez éjszakán, testben-lélekben holtakká váltunk volna.

A reggel mindkettőnket ébren talált.

Margit sápadt volt; egy szót sem szólt. Nagy könnyek szivárogtak időnként szeméből, s megálltak arcán, gyémánt gyanánt ragyogva. Időnként kitérte fáradt karját, hogy megöleljen, de karja mindannyiszor visszahanyatlott. Egy pillanatra azt hittem, elfeledhetem, ami Bougivalból való távozásom óta történt, és ezt mondtam Margitnak:

- Akarod, hogy elhagyjuk Párizst, hogy elutazzunk?

- Nem, nem - felelt ő csaknem rémülten -, nagyon boldogtalanok lennénk. Most már nem szolgálhatom boldogságodat, de amíg lélegzeni tudok, rabja leszek szeszélyeidnek. A napnak vagy az éjszakának bármely óráján kívánsz, jöjj, a tiéd leszek. De ne fűzd többé jövődet az enyémhez. Nagyon boldogtalan lennél, és nagyon boldogtalanná tennél engem. Kis időre még csinos leány vagyok; használd fel, de ne kérj egyebet.

Mikor eltávozott, megrémültem a magánytól, melyben hátrahagyott.

Távozása után két órával is az ágyon ültem még, melyből felkelt, s néztem a vánkost, mely megőrizte alakjának vonásait, s azt kérdeztem magamtól, mi lesz belőlem szerelmem és féltékenységem közepette.

Öt órakor - nem is tudva, mit cselekszem - a d'Antin utcába mentem.

Nanine nyitotta ki az ajtót.

- Úrnőm nem fogadhat - szólt zavarral.

- Miért?

- Mert N. gróf van itt, és szigorúan meghagyta, hogy ne bocsássak be senkit.

- Igaz - dadogtam én -, elfelejtettem. - Hazamentem, mint a részeg ember, s tudja-e, mit cselekedtem az örült féltékenység ama pillanatában, amely elégséges volt arra a szégyenletes tetre, amit elkövettem? Tudja-e, mit cselekedtem? Azt mondtam magamban: ez a nő csúfot űz belőlem; elképzeltem szerelmi kettősben a gróffal, amit nem volt szabad megzavarni, amint ismétli ugyanazon szavakat, melyeket éjszaka nekem mondott, és - elküldtem neki egy ötszázfrankos bankjegyet, e levél kíséretében:

Oly gyorsan távozott ma reggel, hogy elfeledtem megfizetni. Itt küldöm éjszakája árát.

Azután, hogy a levelet elvitték, távoztam hazulról, mint hogyha menekülni akartam volna lelkiismeretem elől, mely azonnal fellázadt bennem. Olympe-hoz mentem, aki ruhát próbált, s midőn egyedül maradtunk, valamelyik szennyes dalát énekelte el, hogy szórakoztasson.

Ez a leány volt a szemérmetlen, szívtelen, szellemtelen kurtizán mintaképe; legalább számomra az, mert talán egy másik férfi végigálmodta vele azt az álmot, amelyet én Margittal.

Pénzt kért tőlem, és én adtam neki, és mert ekkor már távozhattam: hazamentem. Margit nem felelt. Felesleges elmondanom, mily izgatottan töltöttem a következő napot. Fél hétkor egy hordár borítékot hozott, melyben levelem volt, az ötszázfrankos bankjeggyel együtt, de egyetlen szó írás sem.

- Ki adta át ezt? - kérdeztem a hordártól.

- Egy hölgy, aki szobalányával együtt elutazott a boulogne-i postakocsin, és figyelmeztetett, hogy csak akkor hozzam el a levelet, ha kocsija már elment

Margithoz futottam.

- Gautier kisasszony Angliába utazott, ma hat órákor - felelte a kapus.

Mi sem tartott már Párizsban, sem szerelem, sem gyűlölet. Mind e rázkódtatások kimerítettek.

Egyik barátom keleti útra készült. Apámhoz mentem, hogy megmondjam neki: szeretnék elutazni vele.

Apám pénzt adott, és ellátott ajánlólevelekkel, s nyolc vagy tíz nap múlva hajóra szálltam Marseille-ben.

Alexandriában értesültem egyik követségi titkár által, kivel néha Margitnál találkoztam, a szegény leány betegségéről.

Akkor írtam neki azt a levelet, amelyre ő azt a választ írta, amelyet ön is ismer, és melyet én Toulon-ban kaptam meg. Azonnal visszaindultam - a többit tudja már.

Most már csak az marad hátra, hogy ön elolvassa azt a néhány lapot, amelyet Julie Duprat adott át nekem, és amely okvetlenül szükséges ahhoz, amit elbeszéltem.

Armand, kimerülve e hosszú elbeszéléstől, melyet sokszor szakított félbe zokogásával, két kezét homlokára szorította, lehuntya szemét, hogy elgondolkodjék, talán hogy aludni próbáljon - de előbb átadta a Margit keze vonásával telerótt lapokat.

Néhány perc múlva lélegzése bizonyította, hogy elaludt, de csak azzal a könnyű álommal, melyet a legkisebb zaj elriaszt.

Íme, ezt olvastam akkor, s leírom, anélkül, hogy egy szót hozzátennék, vagy elvennék belőle.

„Ma december tizenötödike van; három vagy négy nap óta gyöngélkedem. Ma reggel ágyba feküdtem. Az idő komor. Szomorú vagyok, nincs senki mellettem; rád gondolkok, Armand. És te - hol vagy te most, midőn e sorokat írom? Párizstól messze, nagyon messze - úgy mondják -, s talán már elfeledted Margitot. De légy boldog; te az egyetlen ember, kinek életem boldog pillanatait köszönhetem.

Nem állhattam ellen a vágnak, hogy megmagyarázzam neked viselkedésem okát, s levelet írtam neked. De ha olyan leány írja a levelet, amilyen én vagyok: az a levél talán hazugságszámba megy, hacsak a halál meg nem erősíti hitelességét, amikor már nem egyszerű levél többé, hanem gyónás.

Ma beteg vagyok. Talán meg is halok ebben a betegségemben, mert mindig úgy sejtettem előre, hogy ifjan fogok meghalni. Anyám is tüdővészben halt meg, s életmódom, melyet eddig folytattam, csak megerősíthette e hajlamomat, egyetlen örökségemet, amelyet anyám reám hagyott. De nem akarok meghalni úgy, hogy ne tudd, mit tarts felőlem, ha ugyan visszatéredkor egyáltalán törődni fogsz a szegény leánnyal, akit távozásod előtt szeretted. Íme, ezt tartalmazta levelem, melyet boldogan írok le újra, hogy új bizonyítékát adjam ártatlanságomnak.

Emlékszel, Armand, mennyire meglepett bennünket Bougivalban atyádnak hirtelen megérkezése? Emlékszel arra az önkéntelen rettegésre, melyet ez a váratlan megjelenés nekem okozott? Emlékszel arra, ami lejátszódott közted és közte, és amit este elmondtál nekem?

Másnap, míg Párizsban voltál, és atyád vártad, aki nem tért haza, egy ember jelentkezett nálam, levelet hozott Duval úrtól. A levél, melyet idecsatolok, a legkomolyabb kifejezésekkel kért, távolítsalak el bármi ürüggyel másnap, s fogadjam apádat. Beszélnie kell velem, és lelkemre kötötte, ne szóljak efelől neked.

Tudod, milyen állhatatosan tanácsoltam neked, hogy másnap menj be Párizsba.

Már egy órája távol voltál, midőn apád jelentkezett. Megkíméllek attól, hogy elmondjam, mily benyomást tett reám apád szigorú arca. Apád ósdi elméletekkel van átítatva, melyek szerint minden kurtizán szívtelen teremtés, sőt esztelen is; valami olyan gépféle, amely pénzt vesz el, s mindig kész arra, mint az acélgépek, hogy összezúzza a kezét, mely valamit nyújt feléje, s szétszaggassa irgalmatlanul, kímélet nélkül azt, akitől életét kölcsönzi.

Apád igen illedelmes levelet írt nékem, úgyhogy okvetlenül fogadnom kellett. Nem egészen úgy lépett fel, amilyen modorban levelét írta. Gőgös volt, vakmerő, sőt fenyegetett is első szavaival, úgyhogy eszébe kellett juttatnom, hogy a magam házában vagyok, s nem kell számot adnom néki életemről egyébért, csak mert őszintén szeretem fiát. Duval úr lecsillapodott kissé, de mégis azon kezdte ismét, nem tűrheti, hogy fia tönkretegye magát érettem, hogy szép vagyok, igaz, de bármi szép vagyok is, szépségemet nem szabad arra felhasználnom, hogy nagy költekezésem által megfosszak jövőjétől egy fiatalembert. Erre, ugyebár, csak egyet

felelhettem. Meg kellett mutatnom, hogy mióta kedvesed voltam, semmi áldozattól vissza nem riadtam, csak hogy hű maradhasak hozzád, anélkül, hogy több pénzt kérjek tőled, mint amennyit adni tudsz. Megmutattam a zálogházi nyugtákat, azoknak az üzletembereknek elismervényeit, kiknek el nem zálogosítható tárgyaimat eladtam; elmondtam apádnak azt az elhatározásomat, hogy eladom bútoraimat, hogy kifizessem adósságaimat, és veled élhessek anélkül, hogy túlságosan terhedre válnék. Elmondtam neki boldogságunkat, elmondtam, hogy új, nyugodtabb, boldogabb életet tártál fel számomra, s végre meg is győztem. Kezét nyújtotta felém, s bocsánatot kért azért, hogy oly modorban kezdett beszélni velem. Azután így szólt hozzám:

- Akkor, kisasszony, nem fenyegetéssel, hanem kéréssel akarom megkapni öntől azt az áldozatot, mely sokkal nagyobb mindannál, amit ön eddig hozott fiam érdekében.

Reszkettem e bevezetésre. Apád közeledett hozzám, megfogta két kezemet, s szeretetteljes hangon folytatta:

- Gyermezem, ne vegye rossz néven azt, amit önnek mondani fogok. Értse meg, hogy az életben vannak néha kegyetlen kényszerűségek. De azoknak engedelmeskednünk kell. Ön jó, az ön lelke tele van nemességgel, amit sok olyan nő nem ismer, aki megveti önt, de nem ér fel önnel. Hanem gondolja meg, hogy a szerető mellett még ott van a család is, hogy a szerelmen kívül kötelességek is vannak. Gondolja meg, hogy a szenvedélyek korára az a kor is elkövetkezik, amelyben a férfi tiszteletet akar kivívni, amelyben szüksége van arra, hogy komoly, szilárd helyzete legyen. Fiamnak nincs vagyona, s mégis hajlandó átengedni önnek anyai örökségét. Ha elfogadná öntől az áldozatot, amelyet ön már majdnem meghozott, becsülete és méltósága parancsolná, hogy cserébe e vagyont ajándékozza önnek, amely megkímélné önt a teljes nélkülözéstől. De ezt az áldozatot nem fogadhatja el öntől, mert a világ, amely nem ismeri önt, becstelen módon magyarázná fiam beleegyezését, holott Armand-nak nem szabad meggyaláznia a nevet, melyet viselünk, nem azt nézné a világ, szereti-e ön Armand-t, szereti-e ő önt, hogy e kettős szerelem boldogság neki és megtisztulás önnek, csak egyet látna: azt, hogy Armand Duval eltűrte, hogy kitarzott leány (bocsásson meg, gyermekem, kénytelen vagyok így beszélni) eladta *miatta* mindenét. Azután elérkeznék a szemrehányások és szánom-bánomok napja, bizonyos lehet benne, önökre csakúgy, mint másokra nézve, s akkor olyan láncot hordoznának, melyet elszakítani lehetetlen volna már! Mit tehetne akkor? Az ön ifjúsága veszve volna, fiam jövője romba döntve, s énnekem, atyjának, csak egy gyermekem volna kettő helyett. Ön szép, fiatal, az élet megvigasztalja önt; ön nemes lelkű, és egy jó cselekedet emléke sok mindenért, ami elmúlt, kárpótolni fogja. Hat hónap óta, mióta Armand ismeri önt, megfélemedezett *rólam*. Négyszer írtam neki, s egyetlenegyszer sem gondolt arra, hogy válaszoljon. Meghalhattam volna anélkül, hogy ő tudott volna felőle. Bármennyire elhatározta ön, hogy másként fog élni, mint ahogy eddig élt, Armand, aki szereti, nem egyeznék bele, hogy ön oly szűk költekezésre szorítkozzék, melyre az ő szerény helyzete kényszerítené, és ez a szerény helyzet nem is az ön szépsége számára való. Ki tudja, mit tenne akkor Armand? Kártyázott; én tudtam; önnek nem szólt felőle, tudom. De egy mámoros pillanatában elveszthette volna mindazt, amit évek óta gyűjtögetek hozományul leányomnak, gyűjtögetek neki, és gyűjtögetek öreg napjaim nyugalmára. Ami megtörténhetett volna, még meg is történhetik. És, bizonyos-e ön abban, hogy az az élet, melyet most elhagyna, nem vonzza-e önt később? Bizonyos-e ön abban, hogyha most Armand-t szereti is, nem fog-e még szeretni mást? Nem szenvedne-e ön amaz akadályoktól, melyeket viszonyuk az ön kedvese elé állítana, amikor ön talán meg sem vigasztalhatná; ha a hajló korral a nagyravágás gondolatai lépnek a szerelmi álmok helyébe? Gondolja meg mindezt, kisasszony: ön szereti Armand-t, bizonyítsa be neki ezt, az egyetlen eszközzel, mely az ön számára még bizonyítékul maradt. Áldozza fel Armand jövőjének szíve szerelmét. Ma még semmi baj sem történt, de történ-

hetik, s talán nagyobb még annál is, amit én ma sejtek. Armand féltékeny lehet valamelyik férfirra, aki szerette önt, provokálhatja, megverekedhetik vele, talán meg is ölhetik, s gondolja meg, mit szenvedne ön az apa előtt, ki számon kérné akkor öntől fia életét?

Szóval, gyermekem, tudjon meg mindent, mert még nem mondtam el önnek mindent, tudja meg tehát, mi vezetett Párizsba. Van egy leányom, amint már mondtam, fiatal, szép és tiszta, mint egy angyal. Leányom szeret valakit, s ő is élete álmát fűzte e szerelméhez. Mindezt megírtam Armand-nak, de ő csak önnel volt elfoglalva, s nem felelt. Nos, leányom férjhez megy ahhoz, akit szeret, tisztességes családba lép be, amely azt akarja, hogy az én családomban is mindenki tisztességes legyen. Annak a férfinak családja, ki vőm lesz, meghallotta, hogyan él Armand Párizsban, s kijelentette, hogy visszavonja szavát, ha Armand folytatja ezt az életet. Egy ártatlan gyermek jövője van az ön kezében, egy gyermeké, aki mit sem vétett önnek; akinek joga van ahhoz, hogy a jövőbe vesse reményét! Van-e joga önnek ahhoz, elég erőt érez-e magában arra, hogy ezt a jövőt összezúzza? Szerelme és megtérése nevében kérem önt, Margit, adja meg leányom boldogságát!

Édes barátom! Csendesen sírtam, hallván mindazt, amit már oly gyakran elgondoltam, s ami az ön atyjának ajkán még komolyabb valósággá vált. Elmondtam magamnak mindazt, amit az ön apja nem mert kimondani, s ami hússzor is ajkán lebegett, hogy én alapjában véve csak kitartott leány vagyok, s bármi okot adjak is viszonyunknak, az mindig olyan volna, mintha számításon alapulna, hogy elmúlt életem mi jogot sem ad arra, hogy szebb jövőről álmodozzam, s hogy oly felelősséget vállalok, melyért sem szokásaim, sem hírem nem állanak jót.

De szerettem önt, Armand! Az atyai hang, melyen Duval úr hozzám szólt, a tiszta érzelmek, melyeket felébresztett bennem, ennek a derék aggnak becsülése, melyet kiérdemelhettem, s az öné, melyet később okvetlenül megérdemlek, mindez szívemben nemes gondolatokat keltett, melyek egyszerre megvilágosodtak szemem előtt, és szent, eddig sohasem ismert hiúságokat keltettek bennem.

Ha elgondoltam, hogy ez az agg ember, aki fia jövője érdekében esengett hozzám, elmondja valamikor leányának, hogy nevemet foglalja imájába, mint egy titkos barátnője nevét: egészen megváltoztam, s büszke lettem önmagamra.

A pillanat izgalma talán túlozta e benyomások igazságát, de én ezt éreztem, barátom, s ez új érzelmek elhallgattatták azokat a tanácsokat, melyeket veled átélt boldog napjaim adtak nékem.

- Jól van, uram - szóltam atyádhoz, letörölvén könnyeimet -, hiszi-e, hogy szeretem fiát?
- Hiszem - felelt Duval úr.
- Önzetlen szerelemmel?
- Azzal.
- Hiszi-e, hogy e szerelemhez kötöttem életem reményét, álmát és bűnbocsánatát?
- Hiszem.
- Akkor csókoljon meg, mint ahogy leányát megcsókolná, s esküszöm önnek, hogy ez a csók, az egyetlen tiszta csók életemben, erőssé tesz szerelmem ellenében, s hogy nyolc napon belül fia visszatér önhöz, talán boldogtalanul egy időre, de örökre kigyógyultan.
- Ön nemes lelkű leány - felelt apád, s homlokon csókolt. - Ön oly cselekedetet visz végbe, melyet Isten számon tart majd. De félek, semmit sem tud elérni fiammal.
- Ó, legyen nyugodt, uram, fia gyűlölni fog.

Írtam Prudence-nak, hogy elfogadom N. gróf ajánlatát, s mondja meg neki, hogy vele fogok vacsorázni. Lepecsételtem a levelet, s nem szóltam arról, mit tartalmaz, kértem, juttassa el Prudence-hoz, Párizsba érkezve. Atyád mégis megkérdezte, mit tartalmaz a levél.

- Fia boldogságát - feleltem én.

Atyád még egyszer megcsókolt. Homlokomon a hála két könnyét éreztem, mely úgy hatott reám, mint régi bűneim bocsánata, s abban a pillanatban, midőn beleegyeztem, hogy egy más férfinak adom magam, büszkeségtől sugároztam, arra gondolva, akit emez új vétkemmel megváltottam.

S mindez természetes volt, Armand. Hiszen megmondtad, hogy atyád a világ legderekabb embere.

Duval úr kocsiba szállt, és távozott.

De én csak nő vagyok, midőn viszontláttalak, nem tudtam elnyomni zokogásomat; mégis erős maradtam.

Jól tettem-e? Ezt kérdelem magamtól ma, midőn betegen hanyatlom ágyba, melyet talán csak halottként hagyhatok el. Tanúja voltál annak, mit éreztem, midőn elkerülhetetlen válásunk órája közeledett. Atyád már nem volt jelen, hogy támogasson, s volt egy pillanatom, melyben már közel álltam ahhoz, hogy mindent bevalljak neked, annyira felháborított az a gondolat, hogy gyűlölni fogsz, és megvetsz. Talán nem is hiszed el, Armand: imádkoztam Istenhez, adjon erőt nekem, s az bizonyítja, hogy elfogadta áldozatomat, hogy megadta az erőt, melyért könyörögtem.

E vacsorán még támogatásra volt szükségem, mert nem akartam tudni róla, amit cselekedni fogok, féltem, hogy elhagy a bátorságom. Ki merte volna azt mondani nékem, Gautier Margitnak, hogy valamikor ennyire szenvedni fogok, egy új szeretőnek még csak gondolatára is.

Hogy felejthessek: ittam...

Midőn másnap felébredtem, a gróf ágyában feküdtem...

Íme, a teljes igazság, barátom. Ítéljen és bocsásson meg, amint én megbocsátottam önnek mindazt a rosszat, amit velem e nap óta elkövetett!"

„Ami erre a végzetes éjszakára következett, azt ön is éppoly jól tudja, mint én, de nem tudhatja, nem is sejtheti, mennyit szenvedtem elválásunk óta.

Megtudtam, hogy atyja magával vitte, de sejtettem, hogy nem tud sokáig meglenni távol tőlem, s aznap, midőn a Champs-Élysées-n találkoztam önnel, izgatott voltam, de meglepett nem.

Ekkor kezdődött hosszú sorozata ama napoknak, melyek mindegyike újabb sértést hozott számomra az ön részéről, sértést, amelyet csaknem örömmel fogadtam, mert azonfelül, hogy azt bizonyította, hogy ön még mindig szeret, úgy láttam, minél jobban üldöz, annál nagyobbra nővök az ön szemében egykor, ha majd megtudja az igazságot.

Ne lepje meg önt, Armand, ez az örömmel tele vértanúság, a szerelem, melyet ön érzett irántam, megnyitotta a szívemet a nemes rajongások számára. De kezdetben nem voltam elég erős.

Amaz áldozat végrehajtása között, melyet önnek hoztam, s az ön visszatérése között elég hosszú idő telt el, mely alatt külső eszközökhöz kellett folyamodnom, hogy meg ne őrüljek, s hogy ne lássam azt az életet, melybe visszavetődtem. Prudence mondotta, ugyebár, hogy minden ünnepélyen, bálon, orgián jelen voltam.

Azt reméltem, hogy a kicsapongás gyorsan megöl, s azt hiszem, ez a reményem csakhamar meg is valósul. Egészségem természetesen mindegyre romlott, s aznap, midőn Prudence-ot elküldtem önhöz, hogy kegyelmet kérjen, már testem-lelkem kimerült.

Nem emlékeztetem önt, Armand, arra, miként jutalmazta meg szerelmem utolsó bizonyítékát, s mily sértéssel üzte el Párizsból azt a nőt, aki már félig halva, nem tudott ellenállni az ön hangjának, midőn egy szerelmi éjszakát kért tőle, s aki egy pillanatra balgán azt hitte, hogy összeforraszthatja a múltat és a jelent. Önnek joga volt azt tenni, amit tett, Armand... Olykor nem fizették meg ilyen drágán az éjszakáimat.

Mindent otthagytam akkor. Olympe helyettesített N. grófnál, és vállalkozott arra, mint mondták, hogy tudára adja elutazásom okát. G. gróf Londonban volt. Ama férfiak közül való ő, akik nem tartják egyébnek a hozzám hasonló leányok szerelmét kellemes időtöltésnél, és ezért barátai maradnak azoknak a nőknek, akik öveik voltak; nem gyűlölnek, mert sohasem féltékenykedtek. Szóval ama nagyurak közül való, akik szívüknek csak egy részét nyitják fel előttünk, de erszényüket egészen.

Azonnal reá gondoltam. Utána mentem. Kitűnően fogadott, de odaát egy nagyvilági hölgy kedvese volt, s félt, hogy kompromittálja magát, ha együtt él velem. Bemutatott tehát barátainak, akik megvacsoráztattak, s azután egyikük magával vitt.

Mit tehettem volna, édes barátom?

Meg kellett volna ölnöm magamat? Ezzel bánatot borítok az ön életére, melynek boldognak kell lennie, bánatot s hasztalan lelki mardosást. Aztán meg minek ölje meg magát az, aki oly közel áll a halálhoz? Lassanként lélektelen test, gondolattalan tárgy vált belőlem. Egy ideig éltem ezt a gépies életet, aztán visszajöttem Párizsba, s ön után tudakozódtam. Megtudtam, hogy ön hosszú útra indult. Ekkor már semmi sem kötött az élethez; úgy éltem, mint ahogy két évvel ezelőtt, midőn még nem is ismertem önt. Megpróbáltam visszacsalogatni a herceget, de nagyon súlyosan sértettem meg szegényt, s az öreg emberek nem türelmesek. Bizonyára, mert tudják, hogy nem élnek örökké. A betegség napról napra jobban megviselt. Sápadt voltam, szomorú voltam, mindjobban lefogytam.

A férfiak, akik szerelmet vásárolnak, megnézik az árut, mielőtt megvennék.

Voltak Párizsban egészségesebb, kövérebb nők nálam. Kissé megfélemeztek rólam.

Íme, ez történt a mai napig. Most már nagyon beteg vagyok, írtam a hercegnek, s pénzt kértem tőle, mert nincs pénzem, s a hitelezőim visszatértek, s számláikat magukkal hozván, irgalmatlanul megrohantak.

Vajon felel-e a herceg?

Miért nincs ön Párizsban, Armand? Ön felkeresne, és látogatása megvigasztalna.

December 20.

Rettenetes idő van, havazik; egyedül vagyok itthon. Három napig olyan lázas voltam, hogy egyetlen szót sem írhattam önnek. Nincs semmi újság, barátom, mindennap elfog a bizonytalan reménység, hogy levelet kapok öntől, de a levél csak nem érkezik meg, s bizonyára sohasem is fog megérkezni. Csak a férfiaknak van erejük ahhoz, hogy meg ne bocsássanak.

A herceg nem válaszolt.

Prudence ismét megkezdte útjait a zálogház felé.

Folyton vért köpök. Ó! fájdalmat okoznék önnek, ha látna. Ön boldog, mert forró ég alatt van, s nem súlyosodik mellére, mint nekem, a fagyos tél. Ma felkeltem kissé, és ablakom függőnyeinek mögül elnéztem, hogy zajlik a párizsi élet, mellyel, azt hiszem, örökre szakítottam. Néhány ismerős arc haladt el az utcán, gyorsan, vidáman, gondtalanul. Egyik sem emelte szemét ablakaim felé. Mindamellett néhány fiatalember feljött, s felírta nevét az érdeklődő látogatók közé. Egyszer már voltam beteg, és ön, aki nem ismert még, aki csak sértést kapott tőlem az első napon, midőn meglátott, ön minden reggel eljött, hogy tudakozódjék felőlem. Most ismét beteg vagyok.

Hat hónapot együtt töltöttünk, s én annyi szerelmet adtam önnek, amennyit asszonyi szív megbír és adhat; és ön távol van, és átkoz engem, s egyetlen vigasztaló szó sem száll felém öntől!

De csak a véletlen az oka annak, hogy ön így magamra hagy, mert bizonyos vagyok benne, ha Párizsban volna, nem mozdulna el ágyam mellől, el nem hagyná szobámat...

December 25.

Orvosom tiltja, hogy mindennap írjak. Valóban emlékeim csak fokozzák lázamat; de tegnap levelet kaptam, amely jólesett. Inkább amaz érzelmek által, melyeket kifejezett, semmint az anyagi segítséggel, melyet számomra hozott. Ma tehát írhatok önnek. A levelet az ön atyja írta s így hangzott:

»Kisasszony!

Most értesültem róla, hogy beteg. Ha Párizsban volnék, magam mennék el, hogy tudakozódjam ön felől; ha fiam mellett volna, azt mondanám neki, keresse fel önt, de nem hagyhatom el C.-t, és Armand hat-hétszáz mérföldnyire van innen. Engedje meg tehát, kisasszony, hogy megírjam, mennyi fájdalmat okoz nekem betegsége, s higgye el, hogy őszintén kívánom minél gyorsabb felgyógyulását.

Jó barátaim egyike, H. úr felkeresi önt. Kérem, fogadja őt. Oly megbízást adtam neki, melynek eredményét türelmetlenül várom.

Engedje meg, kisasszony, hogy legmélyebb tiszteletemről biztosítsam.«

Ezt a levelet kaptam. Az ön atyja nemes szívű ember, barátom, szeresse, mert kevés ember van a világon, aki annyira érdemes volna a szeretetre. Ez a papír, melyet atyja írt alá, többet használt nekem, mint híres doktorom valamennyi receptje.

Ma reggel H. úr megérkezett. Úgy látszik, nagy zavarban volt kényes megbízatása miatt. Ezer tallért hozott az ön atyjától. Eleinte vissza akartam utasítani, de H. úr azt mondta, hogy ez sértené Duval urat, aki azt mondta neki, adja át ezt az összeget, és bocsásson rendelkezésemre mindent, amire szükségem van. Elfogadtam ezt a szívességet, amely - az ön atyja részéről - nem lehet alamizsna. Ha már halott leszek, mikor ön visszatér, mutassa meg atyjának, amit róla írok, s mondja meg neki, hogy a szegény leány, kinek ő e vigasztaló levelet nagy jóságában megírta, hálakönnyekeket sírt, s imádkozott érte Istenhez.

Január 4.

Kínos napokat töltöttem el. Sohasem tudtam, hogy a test ennyire meggyötörheti az embert. Ó, én elmúlt életem! Kétszeresen megfizetek érted! Egész éjjel virrasztottak mellettem. Lélegzeni alig tudtam. Lázás önkívület és köhögés osztják fel maguk között egész szegény életemet. Ebédlőm bonbonokkal van tele és százféle egyéb ajándékkal, melyeket barátaim hoztak.

Bizonyára vannak köztük, akik azt remélik, hogy szeretőjük leszek még. Ha látnák, mivé tett a betegség, rémülten menekülnének. Prudence újévi ajándék gyanánt elosztogatta mindezt a maga barátai között...

Az idő fagyos, s a doktor azt mondta, hogy kikocsizhatom néhány nap múlva, ha jó idő marad.

Január 9.

Tegnap kikocsiztam. Gyönyörű idő volt. A Champs-Élysées-n csak úgy nyüzsgött a nép. Az ember azt hihette volna, hogy ez már a tavasz első mosolya. Minden oly ünnepies volt körülöttem. Sohasem sejtettem, hogy egyetlen napsugárban annyi öröm és vigasz rejlik, mint amennyit én tegnap találtam benne.

Csaknem mindenkivel találkoztam, akit ismerek, mind vidámak, mind saját örömeikkel vannak elfoglalva. Mennyi boldog ember, s nem is tudják, hogy boldogok!

Olympe elegáns hintóban hajtatott el mellettem; a hintót N. gróftól kapta. Megpróbálta, hogy egy pillantásával megsértsen. Nem tudta, mennyire távol vagyok én már a hívságoktól. Egy jó fiú, kit már régóta ismerek, megkérdezte, elmegyek-e vele vacsorázni; vele és egyik barátjával, aki nagyon szeretne megismerni.

Szomorúan mosolyogtam és feléje nyújtottam láztól égő kezem. Soha meglepettebb arcot nem láttam még. Négy órákor tértem haza. Elég jó étvágygal ebédeltem. Ez a séta jót tett.

Ha meggyógyulnék!

Mások életének és boldogságának látása mennyire felkelti az élet vágyát azokban, akik tegnap még lelkük egyedülvalóságában és betegszobájuk árnyékában a gyors halált óhajtották!

Január 10.

Reménységem, hogy meggyógyulok, csak álom volt. Most ismét ágyban fekszem. Testemet flastromok borítják, melyek égetnek. Eredj, ajánld ezt a testet, melyet oly drágán fizettek meg egykor, s meglátod, mit adnak érte ma.

Bizonyára rosszat cselekedtünk születésünk előtt, vagy igen nagy boldogságot kell élveznünk halálunk után, hogy Isten a bűnhődés minden kínját s a megpróbáltatás minden fájdalmát végigszenvedtetni velünk életünkben.

Január 12.

Még egyre szenvedek.

N. gróf tegnap pénzt küldött; nem fogadtam el. Semmit sem akarok ettől az embertől. Mert ő az oka annak, hogy ön nincs a közelemben.

- Ó! a mi bougivali szép napjaink! hol vannak azok?

Ha élve távozom ebből a szobából, elzarándokolok abba a házba, melyben együtt laktunk... de már csak holtan távozhatom innen.

Ki tudja, írok-e holnap?

Január 25.

Már tizenegy éjszakája nem alszom, fuldoklom, s minden pillanatban azt hiszem, meghalok. A doktor megtiltotta, hogy tollhoz nyúljak. Julie Duprat, aki mellettem virraszt, megengedte, hogy e néhány sort leírjam önnek. Hát nem jön már vissza, mielőtt meghalok? Hát örökre vége köztünk mindennek? Úgy érzem, ha ön itt volna, meggyógyulnék.

De minek meggyógyulni?!

Január 28.

Ma reggel nagy zajra ébredtem fel. Julie, aki szobámban aludt, az ebédlőbe futott. Férfi-hangokat hallottam, melyek ellen az övé hiába küzdött. Aztán sírva jött vissza.

Foglaltak lakásomon. Azt mondtam neki, hagyja, hadd hajtsák végre, amit úgy neveznek: törvény. A végrehajtó, kalappal a fején, belépett szobámba. Felnyitogatta a fiókokat, felírt mindent, amit látott, mintha nem is vette volna észre, hogy haldokló fekszik az ágyon. Az ágyat szerencsémre nem veszi el tőlem a törvény keze.

De mégis volt oly szíves, és távozás előtt megmondta, hogy kilenc napon belül fellebbezhetek, hanem őrt hagyott hátra. Mi lesz belőlem, Istenem! E jelenet még betegébbé tett. Prudence pénzt akart kérni az ön apja barátjától, de nem engedtem.

Január 30.

Megkaptam levelét ma reggel. Nagy szükségem volt rá. Vajon elég jókor megkapta-e választomat? Viszontlát-e még? Ma boldog napom volt, amely elfeledtette velem mindazt, amit hat hét óta szenvedek. Azt hiszem, jobban vagyok, noha igen szomorú érzelmek hatása alatt feleltem önnek. Hiszen nem lehet az ember mindig boldogtalan.

Ha elgondolom, hogy talán nem is halok meg, hogy ön visszatér, hogy újra tavaszt látok, hogy szeretni fog még, és újrakezdjük múlt esztendei életünket!

Ó, be balga vagyok. Alig bírom már a tollat, mellyel szívem e dőre álmát papírra vetem.

Bármi történjék is, szerettem önt, Armand, s már régen halott volnék, ha nem támogatna e szerelem emléke, és a bizonytalan remény, hogy magam mellett láthatom.

Február 4.

G. gróf visszajött. Kedvese megcsalta. Igen szomorú, mert nagyon szerette. Mindezt elmondta nekem. Szegény fiú! Nagyon rosszul áll ugyan, de mégis kifizette a végrehajtót, és kiadta útját az őrnök.

Beszéltem vele önről, és megígérte, hogy beszélni fog önnel rólam. Hogy elfelejtettem e percekben, hogy kedvese voltam, és hogy igyekezett ő is elfeledtetni velem! Nemes szívű ember.

A herceg tegnap elküldött hozzám, hogy állapotomról tudakozódjék, és ma reggel maga is eljött. Nem tudom, mi tartja életben ezt az aggastyánt. Három óra hosszat maradt mellettem, és húsz szót sem szólt.

Két nagy könnycsepp gördült alá szeméből, midőn oly sápadtnak látott. Bizonyára leánya halálának emléke fakasztotta könnyre. Most úgy érzi, mintha második leánya halna meg. Háta görnyedt, feje mellére hanyatlik, tekintete fénytelen. A kor és a bánat kétszeres súllyal nehezlnek kimerült testére. Egyetlen szemrehányó szóval sem illetett. Az ember azt hihetne volna, hogy titokban örvend annak a pusztításnak, melyet rajtam a betegség végzett. Szinte büszkének látszott, hogy ő még fennjár, mikor engem, fiatalon, leteper a szenvedés.

A rossz idő visszatért. Senki sem látogat meg. Julie, ha teheti, mindig mellettem virraszt. Prudence, akinek már nem adhatok annyi pénzt, mint azelőtt, kezd ürügyeket keresni az elmaradásra.

Most, hogy már közel állok a halálhoz, bármit mondanak az orvosok - mert több orvosom is van, ami azt bizonyítja, hogy betegségem súlyosbodott -, szinte sajnálom, hogy engedelmessékedtem az ön apjának. Ha tudtam volna, hogy csak *egy* évet veszek el az ön jövőjéből, nem állhattam volna ellen a vágynak, hogy ezt az egy évet önnel töltssem, és legalább megszoríthatta volna kezemet halálom óráján. Igaz - ha ezt az egy évet együtt töltöttük volna: nem jön el halálom ily gyorsan. Legyen meg Isten akarata.

Február 5.

Ó, jöjj, jöjj, Armand! Iszonyúan szenvedek! Meghalok! Édes Istenem! Oly szomorú voltam tegnap, hogy másutt szerettem volna eltölteni az estét, mert éppoly hosszúnak ígérkezett, mint a tegnapi; másutt, nem itthon. A herceg tegnap meglátogatott. Úgy érzem, ha ezt az aggot látom, akit a halál ittfelejtett, hogy hamarabb meghalok.

Noha heves láz tüzelt, kértem, hogy öltöztessenek fel, és a *Vaudeville*-ba hajtottam. Julie pirosra festett, mert anélkül olyan lettem volna, mint a holttetem. Abba a páholyba mentem, ahol az első találkát adtam neked.

Folyton azt a zsöllyét néztem, melyen te akkor ültél, s amelyet tegnap valami bárgyú fickó foglalt el, aki hangosan kacagott az ostobaságokon, amit a színészek előadtak. Félig holtan hoztak haza, köhögtem, és vért köptem egész éjjel. Ma már beszélni sem tudok, s alig bírom megmozdítani karjaimat. Istenem! Istenem! Meghalok! Hiszen vártam már, de nem tudok beletörődni abba a gondolatba, hogy még többet szenvedjek, mint amennyit szenvedtem. És ha...”

E szó után az a néhány vonás, melyet Margit még leírt, olvashatatlan volt. Az írást Julie Duprat folytatta.

Február 18.

Kedves Armand!

Attól a naptól fogva, hogy Margit színházban volt, betegsége mind súlyosabbá vált, teljesen elvesztette hangját; azután testét sem tudta megmozdítani. Lehetetlen leírnom, mit szenved szegény barátnőnk. Nem szoktam hozzá ilyen izgalmakhoz, s egyre a rémület tart lenyűgözve.

- Ó, hogy szeretném, ha ön mellettünk volna! Margit állandóan önkívületben fekszik, de önkívületében és világos pillanataiban mindig az ön nevét ejti ki, ha egyetlen szót ki tud mondani.

Az orvos azt mondta: már nem viszi sokáig. Mióta ilyen nagyon beteg, a herceg nem látogatta meg többé. Azt mondta az orvosnak, hogy rosszat tesz neki ez a látvány.

Duvernoy asszony nem jól viselkedett. Ez a nő, aki mindig zsarolta Margitot, ki csaknem teljesen Margit pénzéből élt, oly kötelezettségeket vállalt, melyeket nem tudott teljesíteni, és látván, hogy Margitot semmire sem használhatja, most már meg sem látogatja.

Mindenki elhagyja.

G. gróf, hitelezőitől hajszolva, kénytelen volt Londonba visszautazni. Távozása előtt némi pénzt küldött. Mindent megtett, ami tőle telt, de most már ismét foglaltak Margitnál, és a hitelezők csak halálát várják, hogy mindenét eladhassák.

Fel akartam használni utolsó pénzforrásaimat, hogy e foglalásokat megakadályozzam, de a végrehajtó azt mondta, hiábavaló fáradság, mert még több végzés is van Margit ellen. Mivel Margit úgyis meghal, jobb, ha a hitelezők kapnak meg mindent, mint ha megmentjük családja számára, melyet Margit látni sem akart, s mely őt sohasem szerette.

El sem képzelheti, mily aranyozott nyomor közepette hal meg szegény leány. Tegnap már semmi pénzünk sem volt. Edény, ékszer, ruha - minden zálogban van. A többit már eladtuk, vagy lefoglalták. Margit még tudja, mi történik körülötte, s testben és lélekben egyaránt szenved. Nagy könnycseppek szivárognak arcára, mely sovány és oly sápadt, hogy ön már fel sem ismerné vonásait annak, akit annyira szeretett. Megígértette velem, hogy írni fogok önnek, ha ő már nem bírja fogni a tollat, s most itt írok előtte. Felém fordítja szemét, de már nem lát engem. Tekintetére fátyolt vetett a közelgő halál. S mégis mosolyog, s minden gondolata, egész lelke az öné.

Valahányszor az ajtó felnyílik, szeme felragyog, mindig azt hiszi, ön érkezett meg, aztán, mikor látja, hogy nem ön az, vonásai ismét visszanyerik fájdalmas kifejezésüket, hideg verejték lepi el homlokát, és arca bíborvörössé válik.

Február 19; éjféli.

Ó, édes jó uram, be szomorú napunk volt ma. Margit reggel fuldoklott, az orvos eret vágott rajta, mire visszanyerte hangját. Az orvos azt tanácsolta, hívasson papot. Margit beleegyezett, és az orvos maga ment el a Szent Rókus-templom egyik papjáért.

Eközben Margit ágya mellé hívott, kért, nyissam ki szekrényét, azután egy főkötőt és egy hosszú csipkés inget mutatott, és elgyöngült hangon így szólt hozzám:

- Gyónás után meghalok. Akkor add rám ezeket. Ez a haldokló kacérsága.

Azután sírva megcsókolt, és hozzátette:

- Még tudok beszélni, de nagyon kifulladás, ha beszélek... Megfulladás!... Levegőt!...

Könnyekben törtem ki, kitértam az ablakot. Néhány perc múlva belépett a pap.

Elébe mentem.

A pap mikor megtudta, kinél van, úgy tetszett, hogy rossz fogadtatásban lesz része. Én megnyugtattam.

Kevés ideig maradt a beteg szobájában, és midőn kilépett, így szólt:

- Bűnös életet élt, de mint keresztény lélek hal meg.

Néhány pillanat múlva egy ministránsgyerek kíséretében tért vissza, a ministráns keresztet hozott. Egy sekrestyés is volt a pappal, aki csengettyűvel járt előttük, hogy jelentse: Isten jó a haldoklóhoz.

Mindhárman beléptek abba a hálósobába, mely valamikor annyi különös szótól visszhangzott, és amely most szent hellyé változott.

Térdre estem. Nem tudom, meddig fog tartani ez a hatás, melyet ez a látvány gyakorolt rám, de nem hiszem, hogy míg én is el nem érkezem ugyanoda, ahova Margit már érkezett, bármi emberi dolog ennyire meghasson.

A pap megkenste szentelt olajjal a haldokló kezét, lábát és homlokát, rövid imát mormolt, s Margit készen állt arra, hogy a mennybe induljon, ahová bizonyosan eljut, ha Isten látta élete szenvedéseit s halálának jámborságát.

Azóta Margit egy szót sem szólt, meg sem mozdult. Már sokszor holtnak hittem volna, ha erős lélegzését nem hallom.

Február 20; délután 5 óra.

Mindennek vége! Margit ma éjjel két órakor agóniába esett. Soha vértanú ily gyötrelmeket nem szenvedett. Ó, be irtózatosan sikoltzott. Kétszer vagy háromszor egészen kiegyenesedett ágyában, mintha meg akarta volna ragadni életét, mely elszállt Isten felé.

Kétszer vagy háromszor kiejtette az ön nevét is, aztán elhallgatott, s kimerülten hanyatlott vissza párnáira. Néma könnyek csorogtak szeméből, és meghalt...

Ekkor melléje léptem, nevén szólítottam, és mert nem felelt, lezártam szeme pilláit, és homlokon csókoltam.

Szegény Margit, bár szent életű apáca lehetnék, hogy ez a csók Isten kegyébe ajánlaná!

Azután felöltöztettem, úgy, ahogy ő megkért, és elmentem a Szent Rókus-templom egyik papjáért. Két gyertyát égettem lelki üdvéért, és egy óra hosszat imádkoztam.

Pénzt osztottam ki a szegények között. Margit pénzét.

Nem vagyok jártas a vallásban, de azt hiszem, a jó Isten látni fogja, hogy könnyem igaz, imám erős, alamizsnám őszinte volt, és irgalmat gyakorol azzal, aki fiatalon és szépen hal meg, s akinek rajtam kívül senkije sem volt, hogy szemét lezárja, testét elhantoltassa.

Február 22.

Ma volt a temetés. Margitnak sok barátnője eljött a templomba. Néhányan őszintén könnyeztek. Midőn a menet elindult a Montmartre felé, csak két férfi követte a gyászkocsit. G. gróf, aki csak ezért jött vissza Londonból, és a herceg, akit két inas támogatott. Margit lakásáról írom e sorokat, könnyeimnek közepette, s lámpa előtt, mely szomorúan ég a terített asztal fölött, melyhez - gondolhatja - nem nyúlok, de amelyet Nanine mégis előkészített számomra, mert már több mint huszonnégy órája nem ettem.

E szomorú benyomásokat nem sokáig őrizhetem meg, mert életemmel éppúgy nem rendelkezem, mint ahogy Margit nem rendelkezett a magáéval. Azért írom mindeme részleteket az ön számára, ugyanott, ahol megtörténtek, mert attól tartok, ha hosszú idő telnék el köztük s az ön visszatérte között, nem tudnám e szomorú pontossággal felsorolni mindezt.

- Olvasta? - kérdezte Armand, midőn befejeztem a kézirat olvasását.
- Megértettem, mit szenvedhetett ön, barátom, ha mindaz, amit olvastam, igaz.
- Atyám megerősítette e tényeket egy levélben.

Kis ideig még beszélgettünk a szomorú végzetről, mely beteljesedett, aztán hazamentem, hogy pihenjek kissé.

Armand még egyre szomorú volt, de megnyugtatta kissé e történet elmondása; gyorsan gyógyult, s együtt mentünk el meglátogatni Prudence-ot és Julie Duprat-t.

Prudence csődbe jutott. Azt állította, hogy Margit az oka ennek, mert betegsége alatt ő sok pénzt kölcsönzött neki, amiért váltókat adott, melyeket nem tudott megfizetni. Margit most meghalt. Pénzét vissza nem adta, sőt nyugtát sem kapott tőle, mellyel mint hitelező jelentkezhetnék.

E mesével, melyet madame Duvernoy mindenütt előadott, hogy rossz anyagi helyzetét magyarázza, ki is csalt egy ezerfrankost Armand-tól, aki nem hitt ugyan neki, de úgy akart tenni, mintha hinne, annyira tiszteletben tartott mindent, aminek kedveséhez köze volt.

Azután Julie Duprat-hoz érkeztünk, aki elbeszélte a szomorú eseményeket, melyeknek tanúja volt, s őszinte könnyeket hullatott barátnője emlékezetére.

Végre Margit sírjához mentünk ki, amelyen az áprilisi nap első sugarai már bontogatták az első leveleket.

Armand számára már csak egy kötelesség volt hátra: hogy atyjához menjen.

Azt akarta, hogy elkísérjem.

Megérkeztünk C.-be, ahol olyannak láttam Duval urat, amilyennek fia előadása nyomán elképzeltem; tiszteletre méltónak, jóságosnak, nemes lelkűnek.

Örömkönnnyekkel fogadta fiát, és hálásan szorított kezét velem. Csakhamar láttam, hogy az atyai érzés mindenekfölött áll a derék ember szívében. Leánya, Blanche, áttetsző szemű, tiszta tekintetű, komoly ajkú leány volt, arcvonásai azt mutatták, hogy lelke csak szent gondolatokat táplál, és ajkai csak jámbor szókat ejtenek ki.

Mosolygott bátyja visszatértén, a fiatal leány ártatlan, tiszta mosolyával - ő, akinek pusztá nevére egy kurtizán fölládozta élete egész boldogságát.

Hosszabb ideig maradtam e boldog családi körben, Armand-nal foglalkozva, aki hazavitte szívét, hogy övéi közt találjon gyógyulást.

Visszatérve Párizsba, megírtam ezt a történetet úgy, ahogy nekem elbeszélték. Csak egy érdeme van - amit talán sokan kétségbe fognak vonni -, egy érdeme, hogy *való*. Nem vonom belőle azt a következtetést, hogy valamennyi Margittal egysorsú leány meg tudja tenni, amit ő megtett. Nem, csak ismertem egy esetet, melyben egy ilyen leány igazán szeretett életében, s e szerelme meggyötörte és a szerelmébe belehalt. Elmondtam az olvasónak, amit tudtam.

Kötelességem volt.

Nem vagyok a bűn apostola, de mindig visszhangja leszek a nemes fájdalomnak, bárhol hallom imádkozni.

Ismétlem: Margit története kivétel, de ha általános eset volna, nem lett volna érdemes megírni.